

NASILJE U PORODICI I ZLOUPOTREBA VATRENOG ORUŽJA

Istraživanje prakse institucija krivičnog sistema
u odgovoru na nasilje u porodici počinjeno zloupotrebom
ili pretnjom zloupotrebe vatrenog oružja

Dr Slobodanka Konstantinović Vilić

Dr Nevena Petrušić

Dr Natalija Žunić

Dr Kosana Beker

Ovo istraživanje sprovedeno je u okviru projekta „Smanji rizik, povećaj bezbednost – Ka smanjenju zloupotrebe vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici“, koji realizuje Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji uz finansijsku podršku Ministarstva spoljnih poslova Savezne Republike Nemačke. Projekat doprinosi realizaciji Mape puta za održivo rešenje za suzbijanje nedozvoljenog posedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem i pripadajućom municijom na Zapadnom Balkanu do 2024. godine.

Za dodatne informacije obratite se:

Program Ujedinjenih nacija za razvoj

Bulevar Zorana Đinđića 64a, 11000 Beograd, Srbija

communications.rs@undp.org

rs.undp.org

Autorke: dr Slobodanka Konstantinović Vilić, dr Nevena Petrušić, dr Natalija Žunić
i dr Kosana Beker

Istraživačice: dr Vida Vilić, Gorjana Mirčić Čaluković, Ivana Milovanović
i Valentina Lepojević

Stavovi izneti u ovom dokumentu ne predstavljaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj ili Ministarstva spoljnih poslova Savezne Republike Nemačke.

Izdavač: Program Ujedinjenih nacija za razvoj

Lektura: Ivanka Andrejević

Dizajn i priprema za štampu: Marija Milenković MIYS DESIGN

Godina izdanja: 2021.

Štampano izdanje: ISBN-978-86-7728-299-8

© UNDP 2021 – Sva prava zadržana

O ISTRAŽIVANJU

Nasilje u porodici opstaje kao globalni fenomen i dešava se u svim društvima, bez obzira na njihov politički ili ekonomski kontekst, dostignuti stepen institucionalnog razvoja, dominantne norme i stavove zajednice ili nivo razvoja kulture ljudskih prava. Nasilje u porodici predstavlja jedan od najtežih oblika kriminalnog ponašanja u zajednici, jer ne utiče samo na život užeg kruga pojedinaca i pojedinki, već prouzrokuje i traumu i gubitak sa transgeneracijskim posledicama.

Žrtve nasilja u porodici najčešće su žene i deca, a dešava se pre svega između bračnih i vanbračnih partnera. Iako se u našoj zemlji svake godine povećava broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici, ono se i dalje manje prijavljuje u odnosu na druga krivična dela. Isto tako, bez obzira što u Srbiji postoje zakoni, različite mere i prakse usmerene na sprečavanje i suzbijanje nasilja prema ženama, nasilje prema ženama i dalje predstavlja našu zabrinjavajuću realnost, a prethodnih godina broj ubijenih žena ostaje gotovo nepromenjen.

Visok stepen dostupnosti i rasprostranjenosti (ne)legalnog vatrenog oružja predstavlja ogromnu pretnju u slučajevima nasilja prema ženama i jedan je od indikatora visokog rizika od ubistva žena – femicida. Tome u prilog govori i činjenica da je u proteklih sedam godina u Srbiji gotovo trećina žena usmrćena vatrenim oružjem.¹ Vatreno oružje se osim toga zloupotrebljava i zastrašivanje, vršenje kontrole, kao i za sprovođenje psihičkog i seksualnog nasilja. Zbog same mogućnosti zloupotrebe vatrenog oružja za nasilje, mnoge žrtve suviše su uplašene da nasilje prijave, a prisustvo vatrenog oružja može i svedoke nasilja odvratiti od „mešanja“ i pomoći žrtvama.

U Srbiji je unapređen pravni okvir prevencije i zaštite od nasilja u porodici i nasilja prema ženama, kao i pravni okvir koji se odnosi na kontrolu vatrenog oružja, nabavku, držanje i nošenje. Od načina na koji se on primenjuje i institucionalnog odgovora na potrebe osoba u situaciji nasilja zavisi kakvi će biti opšta reakcija na nasilje u društvu i društvena tolerancija na ovakvo ponašanje, kao i stav prema zloupotrebi vatrenog oružja.

Nalazi prvog interdisciplinarnog istraživanja femicida u Srbiji nažalost pokazuju da u velikom broju slučajeva fatalni ishod nasilja nije sprečen usled izostanka blagovremene i efikasne reakcije institucija po prijavama za nasilje u porodici koje je prethodilo ubistvu. U pojedinim slučajevima minimalizovana je opasnost i nisu sagledane okolnosti koje ugrožavaju bezbednost žrtve. U parnicama za zaštitu od nasilja u porodici, mere koje se izriču kako tužiocu tako i tuženom šalju pogrešnu poruku da su obe strane podjednako odgovorne za nasilje.² Dodatno, oko 60% krivičnih prijava za nasilje u porodici bude

¹ Lacmanović, V., „Femicid u Srbiji: potraga za podacima, odgovorom institucija i medijska slika“, *Annals for Istrian and Mediterranean Studies, Series Historia et Sociologia*, 29, 1, 2019, str. 44.

² Konstantinović Vilić, S., Petrušić, N., Beker, K., *Društveni i institucionalni odgovor na femicid u Srbiji*, Udruženje građanki *FemPlatz*, Pančevo, 2019, str. 352.

odbačeno usled nedostatka dokaza i nedovoljne spremnosti žrtve da učestvuje u postupku. Ovi podaci jasno pokazuju da su potrebni dodatni naponi na unapređenju primene pravnog okvira, kao i boljem povezivanju prevencije i zaštite od nasilja u porodici i kontrole vatrenog oružja.

Ciljevi su da se oni koji čine nasilje adekvatno sankcionišu, da se buduća dela nasilja preveniraju, a da se žrtvama vrati poverenje u institucije i uverenje da prijavljivanje nasilja obezbeđuje brzu i adekvatnu zaštitu i podršku za trajni izlazak iz situacije nasilja.

Na osnovu analize zakonskih propisa i prikupljenih podataka o procesuiranju slučajeva nasilja u porodici kada je kao sredstvo izvršenja krivičnog dela korišćeno vatreno oružje, ovo istraživanje daje kritički osvrt na odgovor krivičnog sistema i identifikuje oblasti u kojima je neophodno delovati kako bi bio smanjen rizik od zloupotrebe vatrenog oružja povezanog sa nasiljem u porodici. Mapirane su ključne zakonske praznine i prepreke u primeni postojećih zakona, kao i institucionalni nedostaci u pogledu znanja i svesti profesionalaca o vezi između zloupotrebe vatrenog oružja i rodno zasnovanog nasilja. Prikupljeni podaci daju osnov za unapređenje znanja profesionalaca u krivičnom sistemu o rizicima i posledicama zloupotrebe vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici.

Istraživanje je sprovedeno u okviru projekta „Smanji rizik, povećaj bezbednost – Ka smanjenju zloupotrebe vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici“, koji je deo sprovođenja Mape puta za održivo rešenje za suzbijanje nedozvoljenog posedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem i pripadajućom municijom na Zapadnom Balkanu do 2024. godine.³

Projekat realizuje Program Ujedinjenih nacija za razvoj (*United Nations Development Programme* – UNDP) u Srbiji, uz podršku Ministarstva spoljnih poslova Savezne Republike Nemačke. Cilj projekta je smanjenje rizika od zloupotrebe vatrenog oružja i obezbeđenje zaštite žrtava nasilja u porodici i partnerskim odnosima. Projekat nastoji da odgovori na niz pitanja koja se tiču zloupotrebe vatrenog oružja za vršenje nasilja u porodici, a posebno rodno zasnovanog nasilja. Posebna svrha projekta je unapređenje zakonodavnog i strateškog okvira i institucionalne prakse kao delotvorni odgovor na složenost problema nasilja u porodici, jačanje sistema prevencije i povećanje svesti žena i muškaraca, odnosno devojaka i mladića, o opasnostima koje sa sobom nosi vatreno oružje.

³ Mapu puta za održivo rešenje za suzbijanje nedozvoljenog posedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem i pripadajućom municijom na Zapadnom Balkanu do 2024. godine, zajedno su razvile vlade Zapadnog Balkana pod pokroviteljstvom Nemačke i Francuske, a u koordinaciji sa Evropskom unijom, te uz tehničku podršku Centra za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi (UNDP SEESAC). Mapa puta je najsveobuhvatnija delatnost u pogledu kontrole naoružanja u regionu, koja pokriva sve ključne aspekte, od obezbeđivanja skladišta oružja i municije do uvođenja aspekta rodne ravnopravnosti u kontrolu vatrenog oružja i suzbijanje ilegalne trgovine naoružanjem. Mapu puta usvojili su lideri država i vlada Zapadnog Balkana na Londonskom samitu 2018. godine. Tekst mape puta dostupan je na:

https://www.seesac.org/f/docs/publications-salw-control-roadmap/Roadmap_brosura_20x20_BCMS_web.pdf.

SAŽETAK

Istraživanje je sprovedeno na nacionalnom reprezentativnom uzorku koji je obuhvatio sve slučajeve nasilja u porodici, femicida i pokušaja femicida povezane sa zloupotrebom vatrenog oružja, povodom kojih su pravnosnažno okončani krivični postupci od početka primene Zakona o sprečavanju nasilja u porodici (1. jun 2017) do 31. decembra 2019. godine.

Cilj istraživanja bila je analiza prakse institucija krivičnog sistema u odgovoru na nasilje u porodici počinjeno zloupotrebom ili pretnjom da će oružje biti zloupotrebjeno, kao i davanje preporuka za unapređenje prevencije i zaštite žrtava nasilja u porodici.

KLJUČNI NALAZI

- Prema dostupnim podacima u presudama, većina učinilaca nasilja u porodici izvršenog pretnjom ili zloupotrebom vatrenog oružja je u braku, ima u proseku dvoje dece, srednjeg je obrazovanja i nije zaposlena.
- Polovina učinilaca ranije nije osuđivana, većina priznaje izvršenje krivičnog dela, ali se uglavnom ne kaje za izvršeno delo i svoj postupak smatra adekvatnim.
- Prilikom izvršenja krivičnih dela, učinioci su najčešće koristili pištolj/revolver, kao i drugo vatreno oružje iz kategorije „B“, koje fizička lica mogu nabavljati, držati i nositi na osnovu isprave nadležnog organa, ali u velikom broju presuda nema podataka o posedovanju dozvole za nošenje vatrenog oružja.
- Dominantni oblik krivičnog dela nasilje u porodici izvršenog zloupotrebom vatrenog oružja je nasilje prema bračnom ili vanbračnom partneru. U više od polovine slučajeva nema podataka o ranijem nasilju, kao ni o ranijem odnosu između učinioca i žrtve, što je posledica propusta sudova da sagledaju istoriju ovih odnosa, kao i propusta sagledavanja šireg konteksta, uključujući i rodnu dimenziju dela.
- Većina žrtava se zbog ranijeg nasilja nije obraćala za pomoć institucijama, a u više od polovine slučajeva o tome nema podataka.
- Prilikom odmeravanja kazne učiniocima sudovi samo uopšteno navode olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, i uglavnom ne obrazlažu zašto su određene okolnosti smatrali olakšavajućim ili otežavajućim, pri čemu se ne uzima dovoljno u obzir činjenica da se radi o nasilnim odnosima u porodici koji nose viši stepen opasnosti u odnosu na druge oblike nasilničkog ponašanja.

- Polovini učinilaca određen je pritvor, u većini slučajeva doneta je osuđujuća presuda, sledi sporazum o priznanju krivičnog dela, dok je u jednom slučaju javni tužilac odustao od optužnice.
- Dominira kazna zatvora izrečena uz mere bezbednosti oduzimanja predmeta kojim je izvršeno delo i obaveznog lečenja alkoholičara/narkomana, a u manjem broju izrečena je mera bezbednosti zabrane približavanja i komunikacije sa žrtvom.
- Najkraća izrečena kazna je pet meseci zatvora, a najduža 40 godina, izrečena za teško ubistvo izvršeno vatrenim oružjem. Istraživanje je pokazalo da su kazne za krivična dela nasilja u porodici u kojima je učinilac pretio i/ili zloupotrebio vatreno oružje suviše blage, posebno imajući u vidu društvenu opasnost ovih dela.
- Ni u jednom slučaju nije izrečena maksimalna kazna od pet godina zatvora, a većina kazni je godinu dana zatvora ili manje.

GLAVNE PREPORUKE

- Neophodno je menjati praksu sudova u pogledu kažnjavanja učinilaca nasilja u porodici izvršenog vatrenim oružjem, u smislu strožeg kažnjavanja.
- Neophodno je obezbediti održive usluge podrške za žrtve nasilja, kao i sprovođenje adekvatnih programa za rad sa učiniocima nasilja prema ženama.
- Potrebno je poboljšati pravni okvir, posebno u delu koji se odnosi na uslove za nabavku, držanje i nošenje vatrenog oružja, kao i osigurati bolju povezanost pravne regulative prevencije i zaštite od nasilja u porodici sa propisima koji se odnose na nabavku, držanje i nošenje vatrenog oružja.
- Trebalo bi uspostaviti statističku evidenciju o slučajevima nasilja u porodici izvršenog vatrenim oružjem, koja uključuje i podatke o polu, starosti, odnosu između žrtve i učinioca, vrsti i poreklu upotrebljenog oružja, zatim opis događaja i druge relevantne informacije, uključujući i institucionalni odgovor na ove slučajeve, kao i poboljšati pravosudne evidencije tako da podaci o zloupotrebi vatrenog oružja budu jasno evidentirani.
- Potrebno je poboljšati saradnju između državnih organa zaduženih za prevenciju i zaštitu od nasilja u porodici, povećati stepen poverenja žrtava u institucije, i obezbediti bolje i adekvatnije mehanizme zaštite od nasilja i sprečavanja novog nasilja.
- Takođe, neophodno je raditi na stvaranju bezbednijeg okruženja i na obezbeđenju rodno odgovornih usluga podrške koje zadovoljavaju potrebe žrtava nasilja.

- Važno je uticati na to da u postupanju po prijavama nasilja u porodici pažnja pravnih profesionalaca bude usmerena na detaljno utvrđivanje okolnosti svakog pojedinačnog slučaja nasilja počinjenog pretnjom ili zloupotrebom vatrenog oružja, posebno ako su učinioci učestvovali u ratovima ili ako imaju pristup oružju zbog posla kojim se bave.
- Od posebne je važnosti obezbeđenje ne samo uvida u akt nasilja povodom kojeg je postupak pokrenut, već i celovitog sagledavanja ranijeg ponašanja učinioca, istorije njegovih nasilnih akata i slično.

SADRŽAJ

SKRAĆENICE	10
UVOD	12
TEORIJSKI OKVIR ISTRAŽIVANJA	14
Društvo, nasilje u porodici i zloupotreba vatrenog oružja.....	15
Nasilje u porodici i žrtve nasilja u porodici – fenomen dugog trajanja	15
Žene žrtve nasilja u porodici ili radikalni obrazac diskriminacije žena.....	18
Vatreno oružje – sredstvo u funkciji nasilja u porodici na globalnom nivou	21
Zloupotreba vatrenog oružja i nasilje u porodici u Srbiji – kontekst i posledice.....	24
Žrtve porodičnog nasilja kao posledica zloupotrebe vatrenog oružja u Srbiji	25
PRAVNI OKVIR	28
Pravni okvir prevencije i zaštite od nasilja u porodici	29
Krivičnopravna zaštita od nasilja u porodici.....	30
Porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici.....	31
Sprečavanje nasilja u porodici – prevencija i zaštita	33
Pravni okvir posedovanja (držanje, nošenje, korišćenje) vatrenog oružja.....	35
Pravni okvir – povezanost zloupotrebe vatrenog oružja i nasilja u porodici u Srbiji .	40
Preporuke Republici Srbiji – CEDAW i GREVIO	43

OPIS I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	44
Predmet istraživanja	45
Ciljevi, svrha i obuhvat istraživanja	45
Dizajn i metodologija istraživanja	45
Opis istraživanja.....	45
Izvori podataka i ograničenja istraživanja.....	46
Opis uzorka	47
NALAZI I DISKUSIJA NALAZA	51
Prikaz javnotužilačkih predmeta u kojima je krivična prijava odbačena.....	52
Prikaz sudski procesuiranih slučajeva nasilja u porodici izvršenog korišćenjem vatrenog oružja u vidu pretnje vatrenim oružjem	53
Nalazi kvantitativnog istraživanja sudski procesuiranih krivičnih dela.....	57
Kvalitativna analiza sudskih predmeta – nasilje u porodici.....	79
Prikaz sudskih predmeta – pokušaji ubistva i ubistvo	153
Fokus grupne diskusije i validacioni intervjui.....	178
Povezanost posedovanja i nošenja vatrenog oružja i nasilja u porodici	178
Zajedničko delovanje različitih sektora	183
Procena rizika i smanjenje rizika	190
Propisi u vezi sa nasiljem u porodici i zloupotrebom oružja.....	193
ZAKLJUČCI	197
PREPORUKE	205
LITERATURA	209

SKRAĆENICE

AP – Akcioni plan

ATT – *Arms Trade Treaty* (Ugovor o trgovini oružjem)

BCBP – Beogradski centar za bezbednosnu politiku

CEDAW – *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women* (Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije prema ženama)

CINS – Centar za istraživačko novinarstvo Srbije

CSR – Centar za socijalni rad

Dfo – Diazafluoren

EU – Evropska unija

FRA – *Fundamental Rights Agency* (Agencija za osnovna prava)

GKS – Grupa za koordinaciju i saradnju

GREVIO – *Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence* (Ekspertska grupa za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici)

KE – Kaznena evidencija

KZ – Krivični zakonik

MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova

NAP – Nacionalni akcioni plan

NKTC – Nacionalni kriminalističko-tehnički centar

NVO – Nevladine organizacije

OEBS – Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju

OJT – Osnovno javno tužilaštvo

OKZ – Osnovni krivični zakon

PS – Policijska stanica

PU – Policijska uprava

PO – Policijsko odeljenje

PZ – Porodični zakon

RJT – Republičko javno tužilaštvo

SAD – Sjedinjene Američke Države

SALW – *Small arms and light weapons* (malokalibarsko i lako oružje)

SEESAC – *South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons* (Centar za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi)

UN – Ujedinjene nacije

UNDP – *United Nations Development Programme* (Program Ujedinjenih nacija za razvoj)

UNODC – *United Nations Office on Drugs and Crime* (Kancelarija Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal)

US – Ustavni sud

VJT – Više javno tužilaštvo

WHO – *World Health Organization* (Svetska zdravstvena organizacija)

ZKP – Zakonik o krivičnom postupku

ZSNP – Zakon o sprečavanju nasilja u porodici

UVOD

Žrtve oružja zloupotrebjenog u kontekstu nasilja u porodici i partnerskim odnosima u većini slučajeva su žene. Zloupotreba oružja nije ograničena samo na ubistva žena, već se vatreno oružje često koristi i kao sredstvo za zastrašivanje, pretnje, vršenje psihološkog nasilja, seksualno zlostavljanje i silovanje, kontrolu žrtava i druge oblike nasilja. Najčešće se ovo nasilje dešava u privatnoj sferi, unutar domaćinstva, a zbog visoke društvene tolerancije na posedovanje oružja s jedne strane, kao i rasprostranjenog nasilja u porodici sa druge, ovi slučajevi nasilja retko bivaju prijavljeni institucijama. U porodicama i partnerskim vezama u kojima nasilnici imaju pristup oružju postoji visok rizik da će oružje biti zloupotrebjeno, a posledice te zloupotrebe izuzetno su teške i dalekosežne. Takođe, svest da nasilnik poseduje oružje predstavlja i faktor koji žrtvu drži u konstantnom strahu od moguće zloupotrebe oružja.

U okviru projekta „Smanji rizik, povećaj bezbednost – Ka smanjenju zloupotrebe vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici“, koji realizuje UNDP u Srbiji u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Ministarstvom pravde i Koordinacionim telom za rodnu ravnopravnost Vlade Republike Srbije, sprovedeno je istraživanje o nasilju u porodici i zloupotrebi vatrenog oružja. Ovaj projekat doprinosi sprovođenju Mape puta za održivo rešenje za suzbijanje nedozvoljenog posedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem i pripadajućom municijom na Zapadnom Balkanu do 2024. godine.

Cilj istraživanja je mapiranje prakse krivičnog sistema u odgovoru na nasilje u porodici počinjeno zloupotrebom ili pretnjom da će oružje biti zloupotrebjeno, kao i unapređenje prevencije i zaštite žrtava nasilja u porodici. Istraživanje je deo šireg programa Programa Ujedinjenih nacija za razvoj usmerenog na smanjenje rizika i unapređenje zaštite od nasilja u porodici.⁴

Na osnovu analize zakonskih propisa i prikupljenih podataka o procesuiranju slučajeva nasilja u porodici u kontekstu pristupa, posedovanja ili zloupotrebe vatrenog oružja, sagledan je odgovor krivičnog sistema. Stečena saznanja omogućavaju identifikaciju oblasti u kojima bi trebalo delovati kako bi bilo unapređeno funkcionisanje krivičnog sistema i time smanjen rizik od zloupotrebe vatrenog oružja povezanog sa nasiljem u porodici. Mapirane su ključne praznine i prepreke u primeni postojećih zakona, kao i institucionalni nedostaci u pogledu znanja i svesti profesionalaca u krivičnom sistemu o korelaciji zloupotrebe vatrenog oružja i rodno zasnovanog nasilja. Istraživanjem su prikupljeni podaci koji predstavljaju osnov za razvoj alata zasnovanih na dokazima za unapređenje znanja profesionalaca/ki u krivičnom sistemu o rizicima i posledicama zloupotrebe vatrenog oružja u kontekstu porodičnog nasilja.

Na kraju, želimo da zahvalimo dr Vidi Vilić, Gorjani Mirčić Čaluković, Ivani Milovanović i Valentini Lepojević koje su dale vredan doprinos i pružile podršku u prikupljanju i obradi podataka za ovo istraživanje.

⁴ Dodatne informacije o ovom programu dostupne su na sajtu UNDP: https://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/library/womens_empowerment/reduce-risk---increase-safety.html.

TEORIJSKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Društvo, nasilje u porodici i zloupotreba vatrenog oružja

Nasilje u porodici i žrtve nasilja u porodici – fenomen dugog trajanja

Nasilje u porodici opstaje kao globalni fenomen, na svim geopolitičkim prostorima savremenog sveta, i dešava se u svim društvima, bez obzira na njihov politički i/ili ekonomski kontekst, dostignuti stepen institucionalnog razvoja, uticaj religije, prihvaćene kulturne vrednosti, dominantne norme i stavove jedne zajednice ili sam nivo razvoja kulture ljudskih prava. Nasilje u porodici predstavlja jedan od najtežih oblika kriminalnog ponašanja u zajednici i po sebi je mnogoznačan fenomen, koji po obimu uključuje i prestupnički čin, traumu i gubitak, tako da ono nije samo „antisocijalno ponašanje“ već je suštinski deo stanja i procesa u okviru socijalnog života, društvenih struktura i institucija jedne zajednice.

Analize porodičnog nasilja pokazuju da je ono uslovljeno načinom života jednog društva, odnosno strukturnim i kulturnim oblikovanjem rodni odnosa u društvu ili onim što nazivamo rodni režim jedne društvene zajednice. Rodni režimi su „relativno strukturirani odnosi između muškaraca i žena, muškosti i ženskosti, u institucionalnom i vaninstitucionalnom okruženju, na nivou diskursa i na nivou praksi“.⁵ Utoliko karakter rodni režima, stepen i priroda rodni nejednakosti, označavaju kontekst u kojem se uspostavljaju i razvijaju intimni porodični i partnerski odnosi, koji su po sebi utemeljeni na odgovarajućim odnosima moći i rodni ulogama. Postoje karakteristike po kojima suštinski možemo razdvojiti i razlikovati nasilje u porodici od nasilja van porodice. Nasilje u porodici uvek označava zloupotreba moći i pokušaj vršenja kontrole, najčešće prema članovima porodice koji imaju manje moći i/ili zavise od drugih. Sve statistike, uključujući i naše formalne i neformalne institucionalne podatke, ukazuju na to da su žene najčešće žrtve nasilja, a muškarci, posebno njihovi partneri, najčešći učinioci nasilja.⁶ Dakle, nasilje u porodici je skup ponašanja čiji je cilj kontrola nad članovima porodične zajednice upotrebom sile, zastrašivanja i manipulacije. U partnerskom nasilju, kao učinioci prevladavaju muškarci u odnosu na žene, u razmeri 9 : 1.⁷

Dokumentovana istraživanja pokazuju da je na globalnom nivou gotovo 35% žena doživelo fizičko i/ili seksualno nasilje od intimnog partnera. Ova cifra ne uključuje seksualno uznemiravanje. Neke nacionalne studije tvrde da taj broj može biti i do 70% žena. Upozoravajuće je da žene koje su doživjele ovu vrstu nasilja imaju višu stopu oboljevanja od depresije, HIV ili abortusa, u poređenju sa ženama koje nisu bile izložene takvoj formi nasilja.⁸ Globalna studija Kancelarije Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal (*United Nations Office on Drugs and Crime – UNODC*) iz 2018. godine o ubistvima utvrđuje da ubistva žena predstavljaju najekstremniji oblik nasilja prema ženama, kao deo rodno zasnovane diskriminacije i zlostavljanja žena. Podaci pokazuju da su ubistva žena i devojčica povezana sa rodnom i da predstavljaju ozbiljan globalni problem, kako u bogatim, tako i u siromašnim zemljama. Iako veliku većinu žrtava ubistva koja su

⁵ Blagojević, M., *Žene i muškarci u Srbiji 1990–2000. Urođnjavanje cene haosa*, ISFF, Beograd, 2002, str. 311.

⁶ Slavković, I., Ignjatović, T. (pr.), *Nasilje u porodici – čija je odgovornost?*, Autonomni ženski centar, Program razvoja dobrih praksi u oblasti nasilja u porodici, Beograd, 2006, str. 5.

⁷ Ajduković, D., Ajduković, M., „Nasilje u obitelji: što zdravstveni djelatnici mogu učiniti“, *Medicina fluminensis*, Vol. 46, No. 3, 2010, str. 292–299.

⁸ *Facts and figures: Ending violence against women*. UNWOMEN, 2020. Dostupno na: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures>.

počinili stranci čine muškarci, žene imaju mnogo veću verovatnoću da umru od ruke nekoga koga poznaju. U 2017. godini ubijeno je 87.000 žena, a više od polovine, 58% ili 50.000 žena, ubili su intimni partneri ili članovi porodice – što znači da svaki dan 137 žena širom sveta ubije neko od članova njihove porodice. Više od trećine ili 30.000 žena ubijenih 2017. ubio je njihov sadašnji ili bivši intimni partner, neko od koga bismo obično očekivali da mu žena veruje.⁹

Agencija EU za osnovna prava (*Fundamental Rights Agency* – FRA) sprovela je istraživanje o nasilju prema ženama u zemljama Evropske unije (EU), tako što je obavila 42.000 intervjua. Rezultati istraživanja pokazali su da je oko 31% žena doživelo jedan ili više slučajeva fizičkog nasilja od 15. godine svog života.¹⁰ Najučestaliji oblici fizičkog nasilja obuhvataju guranje, šamare, grebanje ili čupanje žene za kosu.¹¹ Takođe, jedna od tri žene (33%) doživela je fizičko i/ili seksualno nasilje od 15. godine života, a oko 8% žena doživelo je fizičko i/ili seksualno nasilje u razdoblju od 12 meseci pre sprovođenja istraživačkih intervjua. Od svih žena koje imaju (sadašnjeg ili bivšeg) partnera njih 22% doživelo je fizičko i/ili seksualno nasilje od strane partnera od 15. godine života.¹² Podaci pokazuju da samo 2% građana i građanki EU nije svesno nasilja u porodici, a 87% smatra da bi EU trebalo da bude uključena u borbu protiv nasilja u porodici. Iako je nesumnjivo postignut određeni napredak u zemljama Evropske unije u pogledu poboljšanja javne svesti i stavljanja problema nasilja prema ženama u fokus pažnje društva, žene u svim državama članicama EU i dalje trpe nasilje od svojih nasilnih partnera.

U Srbiji je nasilje u porodici deo kulturne matrice o rodnim ulogama i tradicionalnim porodičnim šemama ponašanja. Uticaji patrijarhalnih i tradicionalnih kulturnih stavova i vrednosti, označeni kao procesi retradicionalizacije i repatrijarhalizacije, definisali su kulturnu matricu i obeležili svakodnevni život muškaraca i žena i njihovih porodica. Proces pauperizacije naročito među urbanim stanovništvom, kao i velika ekonomska i celokupna društvena nesigurnost, između ostalog, imali su kao posledicu da je u Srbiji nasilje u porodici poprimilo dramatičan obim i dinamiku.¹³ Istraživanje nasilja prema ženama u Srbiji koje je sprovedeno 2018. godine na reprezentativnom uzorku žena od 18 do 74 godine koje žive u Srbiji, pokazalo je značajan obim različitih oblika nasilja prema ženama. Naime, istraživački podaci pokazuju da je 62% žena doživelo neki oblik rodno zasnovanog nasilja posle svoje 15. godine, 42% doživelo je seksualno uznemiravanje, 22% fizičko i/ili seksualno nasilje u partnerskom odnosu ili van njega, a 11% žena imalo je iskustvo proganjanja. Kada se analizira partnersko nasilje istraživački podaci ukazuju na to da je 45% anketiranih žena, koje su bile u partnerskom odnosu, iskusilo nasilje od strane partnera nakon svoje 15. godine, tako što je 44% njih doživelo psihičko, 17% fizičko i 5% seksualno partnersko nasilje.¹⁴

⁹ UNODC, 2018. Dostupno na: http://femicide-watch.org/sites/default/files/GSH18_Gender-related_killing_of_women_and_girls.pdf.

¹⁰ FRA, 2014. Dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>.

¹¹ *Nasilje nad ženama: istraživanje provedeno diljem Evropske Unije. Kratak pregled rezultata*, FRA – Agencija evropske unije za temeljna prava, Ured za publikacije Evropske Unije, Luksemburg, 2014, str. 20.

¹² *Ibid.*, str. 17.

¹³ Nikolić-Ristanović, V., *Porodično nasilje u Srbiji*, Viktimološko društvo Srbije i Prometej, Beograd, 2002, str. 13.

¹⁴ *Dobrobit i bezbednost žena, Srbija – osnovni izveštaj*, OEBS, Beograd, 2019, str. 21–33.

Analize situacija nasilja do kojih dolazi između bračnih i vanbračnih partnera pokazale su da se ono ređe prijavljuje u odnosu na druga krivična dela, između ostalog i zato što se članovi porodice ne vide na pravi, neposredan način, kao potencijalni nasilnici, a zatim i zbog straha od daljeg zlostavljanja, kao i mogućeg narušavanja ugleda porodice. Usled velike tamne brojke, teško je sa pouzdanošću govoriti o preciznoj evidenciji i tačnim podacima o nasilju u porodici,¹⁵ a podaci iz istraživanja o nasilju u porodici i nasilju prema ženama govore da postoje i pojedinačne evidencije institucija (policija, centri za socijalni rad ili sudska evidencija o izvršenim krivičnim delima). Prema podacima Republičkog javnog tužilaštva (RJT), tokom 2019. godine za krivično delo nasilje u porodici tužilaštvima u Srbiji prijavljeno je skoro 1.000 osoba manje nego u prethodnoj godini. Međutim, to ne znači da se smanjuje porodično nasilje, a i prema podacima policije, broj prijava ove vrste nasilja raste iz godine u godinu. Za nasilje su uglavnom prijavljivani muškarci, dok su oštećene većinom bile žene. Iako prema podacima RJT srazmerno broju krivičnih prijava opada i broj žrtava, primetan je rast broja oštećenih maloletnika.¹⁶ Podaci RJT o oštećenim licima – žrtvama nasilja u porodici od 2017. do kraja 2019. godine, pokazuju da je 2017. godine bilo 6.419 žena, 1.820 muškaraca i 317 maloletnika/ca žrtava nasilja u porodici, dok je 2018. bilo 5.166 žena, 1.861 muškarac i 284 maloletnika/ca žrtava nasilja u porodici. U 2019. godini su 4.493 žene bile žrtve nasilja u porodici, što zapravo jeste, i indikativno, manji broj žena žrtava nasilja u porodici u odnosu na prethodne dve godine. U okviru ovih pokazatelja, frekvence nasilja u porodici i njegove rodne dimenzije, ekspertska mišljenja eksplicitno naglašavaju da smanjenje broja krivičnih prijava ne znači da se smanjuje i nasilje. Samo u 2019. godini Ministarstvo unutrašnjih poslova zabeležilo je više od 28.000 slučajeva nasilja u porodici, dok je 2018. bilo 25.500 slučajeva nasilja u porodici.¹⁷ Dakle, dosadašnja istraživanja nasilja u porodici mogu biti shvaćena u okviru nekoliko činjenica:¹⁸

- nasilje u porodici uključuje širok spektar ugrožavajućih ponašanja jednog ili više članova porodice;
- žena može biti izložena nasilju u porodici tokom čitavog života;
- nasilje se objašnjava interaktivnim delovanjem većeg broja faktora;
- posledice izloženosti nasilju su brojne i bitno utiču na mentalno i fizičko zdravlje;
- postoji jasna povezanost između prisustva nasilja u porodici i količine nasilja u društvu, uključujući tu i nasilje prikazano u medijima;

¹⁵ Konstantinović Vilić, S., Petrušić, N., Beker, K., *Društveni i institucionalni odgovor na femicid u Srbiji*, op. cit., str. 39.

¹⁶ „Nasilje u porodici sve prisutnije, ali broj krivičnih prijava opada“, CINS, 10. 12. 2020. Dostupno na: <https://www.cins.rs/nasilje-u-porodici-sve-prisutnije-ali-broj-krivicnih-prijava-opada/>.

¹⁷ Prema rečima Tanje Ignjatović iz Autonomnog ženskog centra, Zakon o sprečavanju nasilja u porodici koji se primenjuje od sredine 2017. godine, omogućio je da policija hitno interveniše i da se nasilniku odmah zabrani kontakt i udalji iz kuće ili stana na 48 sati. Ovaj period može kasnije biti produžen na osnovu odluke suda. Ovo je ohrabrilо žrtve da prijave i pretnje, psihičko maltretiranje i nasilje nižeg intenziteta. *Ibid.*

¹⁸ Ajduković, M., Pavleković, G. (ur.), „Nasilje nad ženom u obitelji“, *Ljetopis Socijalnog rada*, 7(1), 2000, str. 12–16.

- postoji međugeneracijski prenos nasilja; i
- nasilje predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava.

Žene žrtve nasilja u porodici ili radikalni obrazac diskriminacije žena

Odnosi između muškaraca i žena, a onda i njihov stvarni položaj u društvu, kao i stepen ispoljavanja diskriminacije prema ženama, značajno su određeni stavovima i vrednostima o muškarcima i ženama koje deli šira društvena zajednica. Odnosi diskriminacije među polovima odvijaju se u okolnostima koje karakterišu patrijarhalni interesi i ideologija. Manifestacija rodno pripadajućeg „prava“ kontrolom, dominacijom i potčinjavanjem, zapravo je definicija društvene realnosti nasilja prema ženama i zloupotrebe prava u različitim segmentima društva.¹⁹ Nasilje muškaraca prema ženama i nasilje žena prema muškarcima nije isto, različito je njegovo socijalno poreklo, zato što se ono dešava unutar istorijskog, kulturnog, političkog, ekonomskog i psihološkog konteksta roda. Rod je u tom smislu pogled na ispravne uloge i odnose muškaraca i žena, a takođe je i osnovni organizacioni princip institucija i distribucije resursa. Uprkos znatnim društvenim promenama poslednjih godina, rod ostaje preovlađujući kontekst nasilja koji ne može da bude ignorisan ili trivijalizovan.²⁰

Mnogobrojna istraživanja i podaci, u svetu i kod nas, pokazuju da je nasilje u porodici veoma rasprostranjeno u svim regionima sveta i da su njegove najčešće žrtve žene, kao i da je ono duboko utemeljeno u kulture širom sveta – pa se čini da je gotovo nevidljivo. Ubraja se u „fenomen dugog trajanja“ i stoga je njegovo kontinuirano prisustvo neodrživo, kako za socijalnu sigurnost, tako i za solidarnost svake zajednice. Dakle, nasilje prema ženama podrazumeva široki spektar nasilnog ponašanja, od verbalnog uznemiravanja i ostalih oblika psihološkog/emocionalnog zlostavljanja, do svakodnevnog fizičkog i seksualnog zlostavljanja, da bi se na samom kraju spektra desio femicid, odnosno ubistvo žene.²¹ Sveprisutnost nasilja u porodičnim i intimnim partnerskim odnosima deo je života i veliki životni teret miliona žena širom sveta. Procenjuje se da je u 2017. godini na globalnom nivou namerno ubijeno 87.000 žena, a više od polovine, odnosno 50.000 žena, ubili su njihovi intimni partneri ili članovi porodice, dok je više od trećine ili 30.000 žena, ubio njihov sadašnji ili bivši intimni partner. Manje od 40% žena koje su izložene nasilju tražilo je ili traži neku vrstu pomoći. Muškarci su u većem broju žrtve ubistava, dok žene češće ubijaju njihovi bračni i intimni partneri. Oko 81% žrtava ubistava zabeleženih u 2017. godini bili su muškarci i dečaci, a više od 90% osumnjičenih za ubistva su muškarci.

¹⁹ U istraživanjima i literaturi o ženskom pitanju ovaj socijalni fenomen poznat je pod imenom „paradoks roda“ i on pokazuje da „kada se osobine ili ponašanje koji su povezani sa ženom procenjuju negativno ili manje vredno – onda je rod relevantan, odnosno kada se osobina ili ponašanje koji su povezani sa ženom procenjuju pozitivno ili kao dragocena – onda je rod irelevantan“. Videti detaljno: Rosener, J. B., „Leadership and the Paradox of Gender“, u: Walsh, R., M. (ed.), *Women, Man and Gender – Ongoing Debates*, Yale University Press, New Haven, 1997, p. 296.

²⁰ Loseke, D. R., Kurz, D., „Mens Violence Toward Women Is The Serious Socila Problem“, u: Loseke, R. D., Gelles, J. R., Cavanaugh, M. M., *Controversies in Family Violence*, Sage Publication, 2005, p. 84.

²¹ Understanding and addressing violence against women, 2012. Dostupno na: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77433/WHO_RHR_12.35_eng.pdf?sequence=1.

Međutim, studija pokazuje da se rodna razlika među žrtvama menja s godinama.²² U zemljama u kojima postoje podaci ove vrste, možemo uočiti kako se većina žena za pomoć obraća porodici i prijateljima, dok veoma mali broj njih traži pomoć od formalnih institucija, poput policije ili zdravstvenih službi, pa se tako manje od 10% žena za pomoć obratilo policiji.²³

Podaci o rasprostranjenosti nasilja prema ženama, objavljeni u izveštaju o indeksu rodne ravnopravnosti, zapravo potiču iz istraživanja koje je OEBS (Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju) sproveo u osam zemalja Istočne i Jugoistočne Evrope u 2018. godini, uključujući i Srbiju. Izveštaj pokazuje da su u Srbiji rasprostranjeni različiti oblici rodno zasnovanog nasilja, te da se ovi oblici nasilja, uključujući i fizičko, psihičko i seksualno nasilje koriste za održavanje dominacije nad ženama u sferi intimnih i porodičnih odnosa, ali i da su prisutni u zajednici u različitim sferama društvenog života žena.²⁴ Rezultati istraživanja nasilja prema ženama u drugoj deceniji XXI veka mogli bi biti nadovezani ili nadograđeni, bez nekih velikih i suštinskih izmena, na istraživanja koja se u Srbiji obavljaju od 2001. godine. Jedno takvo istraživanje pokazalo je da skoro svaka druga ispitana žena (46,1%) doživljava neki oblik psihičkog nasilja u porodici, svaka treća (30,6%) doživi fizički napad od nekog člana porodice, dok se svakoj četvrtoj (26,3%) pretili nasiljem. U svim oblicima nasilja koji su detektovani ovim istraživanjem nasilnik je najčešće muž ili partner: 63,5% slučajeva psihičkog nasilja, 72,8% pretnji, 74,8% fizičkog nasilja, 75% upotrebe oružja i 88,5% seksualnog nasilja.²⁵ Bez obzira na to što u Srbiji postoje zakoni, različite mere i prakse usmerene na sprečavanje i suzbijanje nasilja prema ženama i ubistava žena, nasilje prema ženama je i dalje konstanta, pa je prethodnih godina broj ubijenih žena gotovo nepromenjen. Prema medijskim člancima koje je analizirala Mreža „**Žene protiv nasilja**“, u periodu od 1. januara do 31. decembra 2018. godine u Srbiji je ubijeno najmanje 30 žena. Zabeleženo je osam pokušaja ubistava žena, a u još tri slučaja postoji sumnja da se radi o femicidu. Najveći broj žena (43%) usmrćen je nožem. U prethodnim izveštajnim godinama svaka treća žena bila je ubijena vatrenim oružjem, dok je to sada svaka peta. Iako se beleži pad u broju ubistava vatrenim oružjem, može se uočiti da ukupan broj femicida ostaje gotovo nepromenjen, što znači da nasilnici sada umesto vatrenog, biraju drugo oružje da usmrte svoje žrtve.²⁶

²² *Homicide kills far more people than armed conflict, says new UNODC study*, United Nation Information service, 2019. Dostupno na: <http://www.unis.unvienna.org>.

²³ *The World's Women 2015, Trends and Statistics*, p. 159. Dostupno na: https://unstats.un.org/unsd/gender/downloads/worldswomen2015_report.pdf.

²⁴ UNICEF je 1994. godine izradio jednu opsežnu analizu položaja žene u zemljama u tranziciji. Stručnjaci su konstatovali da je nasilje prema ženama široko rasprostranjeno u svim zemljama u tranziciji, ali da, nasuprot relativno dobro dokumentovanim drugim oblicima nasilja, ovaj oblik često prolazi neprimećeno i nedokumentovano. Okolnost da je porodično nasilje zvanično neregistrovano, utiče na formiranje pogrešnog stava o tome da nasilje nije posebno značajan i ozbiljan društveni problem. Konstantinović Vilić, S., „Predrasude i stereotipi o nasilju u porodici“, u: *Pravom protiv nasilja u porodici*, Zbornik radova, Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, Niš, 2002, str. 28.

²⁵ Vidaković, I., „Rasprostranjenost nasilja u porodici“, u: Nikolić-Ristanović, V. (ur.), *Porodično nasilje u Srbiji*, Viktimološko društvo Srbije i Prometej, Beograd, str. 15.

²⁶ *Femicid – ubistva žena u Srbiji. Kvantitativno-narativni izveštaj 1. januar – 31. decembar 2018. godine*. Dostupno na: https://zeneprotivnasilja.net/images/pdf/FEMICID_Kvantitativno-narativni_izvestaj_za_2018_godinu.pdf.

Podaci iz 2019. godine ukazuju na 26 slučajeva femicida, a jedna žena je izvršila samoubistvo nakon dugogodišnjeg trpljenja nasilja. U istom periodu zabeleženo je 12 pokušaja femicida u porodično-partnerskom kontekstu, a jedna žena je pokušala samoubistvo nakon dugogodišnjeg trpljenja nasilja. Najveći broj žena ubijen je nožem (11), tri žene ubijene su pištoljem, tri lovačkom puškom a tri su udavljene. Dve žene su pretučene do smrti, dok su četiri žene usmrćene na druge načine: jedna tupim predmetom, jedna ašovom, jedna macolom, jedna je spaljena benzinom, a jedna je izvršila samoubistvo vešanjem, nakon dugogodišnjeg trpljenja nasilja od strane supruga.²⁷ Izveštaj za 2020. godinu pokazuje da je bilo 26 femicida u porodično-partnerskom kontekstu, a nasilnici su osim njih ubili još četiri osobe, dok za još pet žena postoji sumnja da se radi o femicidu. U istom periodu zabeleženo je i 13 napada na žene u porodično-partnerskom kontekstu (pokušaji ubistva, nanošenje teških telesnih povreda i slično) koji su takođe, možda, mogli imati smrtni ishod.²⁸

Zahvaljujući, pre svega, dugogodišnjim nastojanjima ženskih NVO (nevladine organizacije) u Srbiji da nasilje prema ženama i porodično nasilje učine društveno uočljivim, kao i njihovom upornom, sistematskom i javnom zagovaranju i lobiranju za usvajanje odgovarajućih zakonskih rešenja, u Srbiji je uspostavljen dobar pravni okvir za sprečavanje, suzbijanje i zaštitu žrtava nasilja u porodici. Pri tome, potrebno je decidirano konstatovati, kako je pokazalo prvo interdisciplinarno istraživanje femicida u Srbiji, da „veliki broj ubistava žena nije bio sprečen jer je izostalo blagovremeno i efikasno reagovanje institucija sistema, pre svega tužilaštva, po prijavama za nasilje u porodici koje je prethodilo ubistvu. Umesto da žrtvi pruže svu potrebnu zaštitu, pomoć i podršku, u pojedinim slučajevima centri za socijalni rad minimiziraju opasnost i ne sagledavaju okolnosti koje ugrožavaju bezbednost žrtve. U parnicama za zaštitu od nasilja u porodici sud ne vrši jasnu distinkciju između žrtve i učinioca, već mere zaštite izriče i prema tužiocu i prema tuženom, čime izražava stav da su podjednako odgovorni za nasilje, što samo ohrabruje nasilnika“.²⁹ U Srbiji nasilje prema ženama svojim dramatičnim obimom i dinamikom devastira ljudski i civilizacijski potencijal društva i „drma“ njegovo moralno ustrojstvo, predstavljajući razlog za veliku zabrinutost.³⁰

²⁷ *Femicid – ubistva žena u Srbiji. Kvantitativno-narativni izveštaj 1. januar – 31. decembar 2019. godine*, Mreža „Žene protiv nasilja“. Dostupno na: <http://www.zeneprotivnasilja.net/>.

²⁸ *Femicid – ubistva žena u Srbiji. Kvantitativno-narativni izveštaj 1. januar – 31. decembar 2020. godine*. Dostupno na: https://www.womenngo.org.rs/images/femicid/FEMICID_Kvantitativno-narativni_izvestaj_2020._godina.pdf.

²⁹ Konstantinović Vilić, S., Petrušić, N., Beker, K., *Društveni i institucionalni odgovor na femicid u Srbiji*, *op. cit.*, str. 352.

³⁰ Pet od šest ispitanih žena smatra da je nasilje nad ženama uobičajeno, a više od trećine smatra da je nasilje vrlo učestalo. Više od četvrtine njih lično poznaje neku osobu iz porodice i od prijatelja koja je bila izložena nasilju nad ženama, a sličan procenat zna i neku ženu iz svog susedstva koja je bila žrtva nasilja. Mnoge ispitane žene su čule za službe za pomoć ugroženim ženama (73% njih je bar čulo za jednu od tri pomenute organizacije); međutim, mali broj žena se obratio tim službama: nakon najtežeg fizičkog i/ili seksualnog nasilja samo 3% žrtava je kontaktiralo sa ženskom sigurnom kućom, a 1% sa organizacijom za podršku žrtvama. *Dobrobit i bezbednost žena, Srbija – osnovni izveštaj*, *op. cit.* Dostupno na: https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/419756_1.

Vatreno oružje – sredstvo u funkciji nasilja u porodici na globalnom nivou

Poznato je da je sva pažnja globalne i regionalnih zajednica usmerena na okončanje nasilja prema ženama, kako u političkim zahtevima i akciji, tako i u raznovrsnim istraživačkim programima. Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici iz 2011. godine (tzv. Istanbulska konvencija) zahteva od država nedvosmislenu obavezu bavljenja i sprečavanja nasilja prema ženama i nasilja u porodici, naslanjajući se tako na prethodne međunarodne instrumente, kao što je Konvencija Ujedinjenih nacija o uklanjanju svih oblika diskriminacije prema ženama iz 1979. godine (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women* – CEDAW). Ono što dugo predstavlja alarmantni poziv na akciju je zloupotreba oružja u kontekstu nasilja prema ženama. Zato je poslednjih godina došlo do konvergencije međunarodne agende o ženama, miru i bezbednosti sa kontrolom malokalibarskog naoružanja, posebno usvajanjem Rezolucije Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1325 i Ugovora o trgovini oružjem (*Arms Trade Treaty* – ATT). Naime, oružano nasilje jedan je od frekventnijih oblika nasilja među ljudima u društvima savremenog sveta. Od gotovo 875 miliona primeraka malokalibarskog i lakog vatrenog oružja danas u svetu, više od 75% nalazi se u posedu pojedinaca i struktura koje nisu državne, vojne ili policijske snage (privatne bezbednosne kompanije, privatne vojske, paravojne grupe, itd.), ili je sakriveno u domovima.³¹ Istraživanja pokazuju da žene širom sveta najvećim rizicima od povreda i nasilne smrti upotrebom lakog oružja nisu izložene na ulicama i ratištima, već – što je svojevrsan životni paradoks – u svojim vlastitim domovima.

Za razumevanje oružanog nasilja, zatim žrtava nasilja i okolnosti vršenja nasilja, i adekvatnu institucionalnu reakciju na nasilje koje se vrši zloupotrebom različitog vatrenog oružja,³² od suštinskog su značaja, pre svega, prikupljanje i analiza podataka o rodnoj strukturi nasilja u porodičnom kontekstu, uključujući i nasilje sa smrtnim ishodom. Smatra se da je nasilje zloupotrebom vatrenog oružja, kao smrtonosno nasilje, visoko rodno zasnovano i označeno. Iako su muškarci većina žrtava i izvršilaca ubistava vatrenim oružjem, potrebno je jasno naglasiti da je mnogo više žena ubijeno, povređeno i/ili zastrašeno vatrenim oružjem u okolnostima intimnog partnerskog nasilja i nasilja u porodici.³³ Dakle, žene su žrtve rodnog nasilja koje su izvršili muškarci zloupotrebom vatrenog oružja. Nasilje izvršeno oružjem na različite načine pogađa žene, muškarce, devojčice i dečake – i kao učiniocice i kao mete oružanog nasilja.

³¹ Bastick, M., Valasek, K., "Converging Agendas: Women, peace, security, and small arms", *Small arms survey: Women and guns*, 2014. Dostupno na: <http://www.cambridge.org/gb/academic/subjects/politics-international-relations/international-relations-and-international-organisations/small-arms-survey-2014-women-and-guns?format=PB>.

³² SALW je akronim za eng. "small arms and light weapons", odnosno „malokalibarsko i lako oružje“. Pojam „vatreno oružje“, na koji nailazimo u literaturi i dokumentima o rodnom nasilju ili nasilju u porodici, podrazumeva malokalibarsko oružje. Malokalibarsko oružje (*Small Arms*) je oružje dizajnirano za individualnu upotrebu. Uključuje, između ostalog, i revolvere i pištolje sa samopunjenjem, puške, karabine, puškomitraljeze, jurišne puške i lagane mitraljeze. *Small Arms Review Conference UN*, 2006. Dostupno na: <https://www.seesac.org/f/img/File/Res/UN-Documents/UN-International-SALW-Tracing-Instrument-2005-130.pdf>.

³³ WHO – *World Health Organization*. Dostupno na: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77432/WHO_RHR_12.36_eng.pdf.

Nepobitna je činjenica da muškarci većinski poseduju vatreno oružje u svim društvima. U svim kulturama većinu nasilja čine muškarci, ali su takođe, muškarci i dečaci u većem broju žrtve povreda i smrtnog ishoda povezanih sa vatrenim oružjem. Naime, kulturom društva prihvaćeno je i odobreno, a onda i obeleženo tradicionalnim modelom muškosti, da je oružje reprezent „muškog“ obrasca ponašanja, koje se reflektuje preko autoriteta, privilegije, prestiža i/ili moći. Ipak, kao što je evidentno iz različitih izvora i istraživanja, prisustvo oružja u kući povećava rizik od nesreća, ubistava i samoubistava za članove porodice, a takođe oružje i zloupotreba oružja igraju značajnu ulogu i u zastrašivanju i dugotrajnom zlostavljanju žena (kao bračnih/vanbračnih partnerki).

Na globalnom nivou, kao što je navedeno, svakog dana 137 žena ubije neko od članova njihove porodice ili to urade njihovi intimni partneri. Od žena koje su 2017. godine namerno ubijene, više od trećine ubio je njihov sadašnji ili bivši intimni partner, a svaki treći od ovih femicida počinjen je vatrenim oružjem. Vatreno oružje je glavni mehanizam ubistava i zastrašivanja intimnih partnerki u zemljama sa visokim stopama posedovanja oružja. Prema nekim analizama i procenama u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD), može se zaključiti da je otprilike četvrtina žena zlostavljana u nekom trenutku svog života, a 11 je puta veća verovatnoća da će žene biti ubijene pištoljem, nego u drugim zemljama sa sličnim statusom i ekonomskom razvijenošću.³⁴ Kada se analizira najozbiljniji oblik zlostavljanja, incidenti koji rezultiraju smrću, oružjem se izvrši više od polovine ubistava intimnih partnera. Veliki deo ubistava povezan je sa nasiljem u porodici, što se smatra vrlo rasprostranjenim problemom u ukupnom stanovništvu SAD.³⁵ Takođe, istraživanja u SAD pokazuju kako prisustvo pištolja u kući povećava rizik da žene budu ubijene od strane svojih intimnih partnera, a i samo prisustvo vatrenog oružja može da ima zastrašujući efekat na žene, da ih onesposobi i demoralise za vođenje normalnog života.³⁶ Ili, kako nam govore podaci iz istraživanja, sadašnji ili bivši intimni partneri svake godine u SAD počine više od 1,5 miliona fizičkih ili seksualnih napada, a svaka četvrta žena navodi da joj je intimni partner nudio tokom života. Otprilike polovina žena žrtava preživi povrede, ali samo oko 20% povređenih potraži medicinsku pomoć. Uprkos tome, američko odeljenje za hitne slučajeve godišnje leči gotovo 250.000 pacijenata, uglavnom žena, zbog povreda koje im nanese intimni partner. Žene koje rane intimni partneri čine oko 1% od 5% poseta odeljenju hitne pomoći u bolnici zbog namernih povreda.³⁷

Neravnopravnost polova, tolerancija nasilja, kulturom prihvaćena upotreba nasilja prema ženama, kao i modeli muškosti koji podrazumevaju posedovanje vatrenog oružja, a sa tim i tradicijom obeležen kult oružja – sve zajedno stvara klimu u kojoj rizik od nasilja u porodici postaje moguć i u kojoj je normalizovano posedovanje i korišćenje vatrenog oružja. Argument da su žene u većem riziku od nasilja u porodičnom okruženju, posebno

³⁴ *Mayors Against Illegal Guns. Guns laws and violence against women.* Dostupno na: <http://3gb-wir1ummda16xrhf4do9d21bsx.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2014/10/Guns-and-Violence-Against-Women-Everytown-for-Gun-Safety.pdf>.

³⁵ Frattaroli, S., *Q&A: Domestic Violence and Guns*, John Hopkins Bloomberg School of Public Health, 2009. Dostupno na: <https://www.jhsph.edu/news/stories/2009/frattaroli-domestic-violence.html>.

³⁶ *Violence against women*, Amnesty International, 2017. Dostupno na: <https://www.amnestyusa.org/themes/womens-rights/violence-against-women/>.

³⁷ Sorenson, S. B., Wiebe, J. D., "Weapons in the Lives of Battered Women", *American Journal of Public Health*, AJP, 2004. Dostupno na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1448464/>.

u slučajevima kada postoji pristup oružju i/ili posedovanje vatrenog oružja, potkrepljen je kroz studije slučaja u Južnoj Africi, Velikoj Britaniji i SAD. U proseku, na osnovu podataka dostupnih iz 104 zemlje i teritorije procenjuje se da je 60.000 žena i devojčica širom sveta, svake godine od 2007. do 2012, nasilno ubijeno. Ovi smrtni slučajevi čine približno 16% svih namernih ubistava izvršenih širom sveta. Takođe, zemlje koje imaju visoku stopu smrtnog nasilja, imaju, zapravo, i veći procenat žena ubijenih oružjem. Globalna studija o ubistvima žena i nasilju prema ženama koju su izradile Ujedinjene nacije 2018. godine ukazuje na činjenicu da ubistva žena čine 58% svih žrtava ubistava.³⁸ Ista takva studija UN iz 2019. godine iznosi podatak od 60% žena koje su bile žrtve ubistva od ruke intimnih partnera ili članova porodice. Znamo da su takva ubistva deo obrasca koji predstavlja smrtonosnu kulminaciju rodno zasnovanog zlostavljanja i nasilja.³⁹ I bez obzira na to što su muškarci brojnije žrtve ubistava, žene su, pre svega, žrtve ubistva od strane svojih intimnih partnera, uključujući i ubistva i samoubistva. U zemljama sa niskim nivoom ubistava žena, većina ubistava dešava se u kući, a učinioci su intimni partneri, članovi uže ili šire porodice. Iz istraživanja znamo i podatak da je oružje korišćeno u preko 50% intimnih, partnerskih ubistava.⁴⁰

Pri analizi prostora Jugoistočne Evrope, u čijem se okviru nalazi i Srbija, može se uočiti da velika rasprostranjenost malokalibarskog i lakog oružja dovodi do nasilja i podstiče ga, što poslovično dovodi do širenja kriminala i osećaja nesigurnosti u čitavom regionu. Organi vlasti, podržani od strane međunarodnih organizacija (Ujedinjene nacije, OEBS, EU) i regionalnih sporazuma (Pakt za stabilnost Jugoistočne Evrope), preuzeli su obavezu da ustanove politike i preduzmu mere za bolju kontrolu dostupnosti, trgovine i upotrebe malokalibarskog i lakog oružja.⁴¹ Pored toga, nadležni organi pokušavaju da stvore i sveobuhvatne i ciljane programe za suzbijanje i smanjenje nasilja prema ženama i devojčicama, ali i dalje ova vrsta nasilja ostaje široko rasprostranjena i trajno prisutna.

³⁸ Global study on homicide, UNODC, 2018. Dostupno na: <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/global-study-on-homicide.html>.

³⁹ Statement on International Day for the Elimination of Violence against Women, UNDOC, 2019. Dostupno na: <https://www.unodc.org/unodc/en/press/releases/2019/November/statement-on-international-day-for-the-elimination-of-violence-against-women.html>.

⁴⁰ Geneva Declaration on Armed Violence and Development, Lethal Violence against Women and Girls, 2015. Dostupno na: <http://www.genevadeclaration.org/measurability/global-burden-of-armed-violence/gbav-2015/chapter-3.html>.

⁴¹ <https://www.seesac.org/SALW-Control-Roadmap/>

Zloupotreba vatrenog oružja i nasilje u porodici u Srbiji – kontekst i posledice

Povezanost zloupotrebe oružja sa nasiljem u porodici i rodnim razlikama, kulturni obrasci muškosti koji se povezuju sa tradicionalnim kultom oružja na ovim prostorima,⁴² kao i nedovoljna društvena svest o opasnosti koje ono unosi u zajednice doprinosi, između ostalog, tome da je u Srbiji teško govoriti o tačnim podacima obima nasilja u porodici i korišćenja oružja u svrhe zastrašivanja, pretnje i na kraju smrtonosnog nasilja. Da je nesumnjivo prisutan rast nasilja u porodici i nasilja prema ženama u Srbiji pokazuju istraživanja o nasilju sprovedena u različitim vremenskim periodima. Na primer, u periodu od januara 2009. do juna 2010. godine, krivično delo nasilje u porodici izvršeno je nad ukupno 5.423 lica, od čega 4.253 lica ženskog pola (78,4%), a u istom periodu bilo je 36 ubistava žena u porodičnom i intimnom partnerskom kontekstu (23 u 2009. i 13 u prvoj polovini 2010).⁴³ Nakon skoro decenije, OEBS je sproveo kvalitativno i kvantitativno istraživanje o nasilju prema ženama koje je uključilo i Srbiju. Podaci pokazuju da je fizičko nasilje i njegove posledice od sadašnjeg partnera iskusilo 33% žena, od bivšeg partnera 44% žena, od nepartnera 43% žena, a 44% žena pretrpelo je fizičko nasilje od nekog intimnog partnera/nepartnera. To znači da je 250.000 žena doživelo povredu ili ima fizičku posledicu nasilja, i to samo na osnovu najtežih slučajeva koje su žene identifikovale tokom svog odraslog perioda života. Devedeset procenata sadašnjih partnera (u poređenju sa 82% u EU) i 70% bivših partnera (u poređenju sa 65% u EU) živelo je sa ženama u trenutku prvog incidenta nasilja (ili pretnje nasiljem).⁴⁴ S obzirom na to da su žene najščešće žrtve porodičnog nasilja, postojanje porodičnog nasilja pre ubistva žene predstavlja vodeći faktor rizika za femicid.⁴⁵ Takođe, u reprezentativnoj analizi društvenog i institucionalnog odgovora na femicid, prikupljeni podaci iz spisa sudskih predmeta pokazali su da je u periodu od početka 2015. do kraja 2019. godine, u Srbiji pravnosnažno okončano 65 predmeta za ubistva žena. Žene su najviše bile žrtve teških ubistava, između ostalog lišavane su života na svirep i podmukao način, pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju, prethodnim zlostavljanjem, iz bezobzirne osvete i/ili drugih niskih pobuda.⁴⁶

Na ovim prostorima posedovanje vatrenog oružja ugrađeno je u kulturu maskuliniteta, a onda i nasilja, kao manifestacije tradicionalnog diskursa kulture društva, pri čemu broj i rasprostranjenost legalnog i ilegalnog oružja na ovim prostorima ima nesumnjivo rodna obeležja i implikacije. U tom kontekstu, analiza nasilja u porodici i nasilja prema ženama zloupotrebom vatrenog oružja u Srbiji, po svim svojim specifičnostima, obimu i posledicama, zaslužuje nužnu pažnju svih – kako kroz dobro zasnovana i specifikovana

⁴² „Kult oružja“, kao što je poznato iz svakodnevnog života Srbije, podrazumeva tradicionalno praktikovanje nasleđa kao odraza patrijarhalne/tradicionalne kulture – na primer „skidanje jabuke“ prilikom svadbenog rituala, pucanje na slavljinama prilikom rođenja muškog deteta i drugi običaji iz tog, patrijarhalno-tradicionalnog kulturnog kruga.

⁴³ Babović, M., Ginić, K., Vuković, O., *Mapiranje porodičnog nasilja prema ženama u Centralnoj Srbiji*, SeConS, Beograd, 2010, str. 27.

⁴⁴ Anketu o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS, *Dobrobit i bezbednost žena, Srbija – osnovni izveštaj*, op. cit., str. IX.

⁴⁵ Mršević, Z., „Femicid“, *Pravo i Politika*, 1, Fakultet za evropske pravno-političke studije, Novi Sad, 2013, str. 55–56.

⁴⁶ Konstantinović Vilić, S., Petrušić, N., *Pokušaj femicida i femicid u Srbiji: sprečavanje i procesuiranje*, Udruženje građanki *FemPlatz*, Pančevo, 2021. Dostupno na: http://femplatz.org/library/publications/2021-04_Femicid_-_Pokusaj_femicida_i_femicid_u_Srbiji.pdf.

istraživanja, tako i organizovanim delovanjem relevantnih institucija, na državnom i lokalnom nivou. Procene su da se u Srbiji nalazi preko tri miliona komada oružja, dok drugi izvori ističu nešto manji broj – između 1,6 i 2,6 miliona komada legalnog i ilegalnog oružja. Prema zvaničnim podacima Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) u Srbiji postoji skoro milion komada legalnog oružja. Nezvanična procena MUP je da postoji između 200 i 900 hiljada komada nelegalnog oružja.⁴⁷ Podaci za period 2012–2016. pokazuju da su 21,2% žena bile žrtve ubistva vatrenim oružjem, a 16,6% žena bile su žrtve povreda nanetih vatrenim oružjem. Od ukupnog broja slučajeva ubistava, koja su oružjem izvršili partneri žrtve, žene su žrtve u 91,1% slučajeva. U istraživanju postoji i podatak da je 44,7% muškaraca koji su posedovali oružje navelo da ima oružje isključivo zbog samoodbrane, dok su privatna obezbeđenja držala većinu vatrenog oružja (51,2%).⁴⁸

Veliki broj ubistava žena (67% do 80%) izvrši intimni partner, na šta ukazuju i istraživanja.⁴⁹ Dakle, žene su u većem riziku od nasilja u porodičnom okruženju, u čijem okviru, kao što smo već napomenuli, postoji mogućnost pristupa oružju i/ili posedovanja vatrenog oružja. Žene čine 63,2% lica ubijenih od strane člana porodice vatrenim oružjem, u poređenju sa 36,8% muškaraca, odnosno 55 žena i 32 muškaraca ubijeno je vatrenim oružjem od strane člana porodice od 2012. do 2016. godine.⁵⁰ U slučajevima nasilja u porodici, gotovo 70% smrtnih slučajeva su žene, učinilac je obično sadašnji ili bivši partner, a približno svaki treći od ovih femicida počini se vatrenim oružjem.⁵¹ Ovaj sticaj okolnosti nasilja u porodici i posledice zlostrebe oružja u kontekstu nasilja prema ženama imaju svoju društvenu zasnovanost, pri čemu je najuočljivija jedna svojevrsna kultura maskuliniteta koja, između ostalog, pretpostavlja posedovanje i upotrebu oružja.

Žrtve porodičnog nasilja kao posledica zlostrebe vatrenog oružja u Srbiji

Visok nivo dostupnosti i rasprostranjenosti (ne)legalnog vatrenog oružja, laka i brza mogućnost nabavke i njegova jednostavna upotreba, predstavljaju ogromnu pretnju u slučajevima nasilja prema ženama i jedan su od indikatora visokog rizika od femicida. Tome u prilog govori i činjenica da je u proteklih sedam godina u Srbiji gotovo trećina žena usmrćena vatrenim oružjem.⁵² U Srbiji je sprovedeno istraživanje koje je ukazalo na činjenicu da se na ovim prostorima u oružanim incidentima najviše koriste pištolji i revolveri, a posebno ono oružje koje je u ilegalnom posedu. Suprotno uverenju da se najveći broj ovakvih incidenata događa u obračunima u kriminalnim krugovima, istraživači/ce su ukazali na to da se oružje vrlo često koristi u porodičnim raspravama ili u sukobima među bliskim prijateljima i komšijama.

⁴⁷ *Zavisni od oružja*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, BCBP, 2017. Dostupno na: <https://bezbednost.org/publikacija/zavisni-od-oruzja/>.

⁴⁸ Serbia Small Arms and Light Weapons (SALW) Survey 2012–2016, *op. cit.*

⁴⁹ Konstantinović Vilić, S., Petrušić, N., Beker, K., *op. cit.*, str. 40.

⁵⁰ Božanić, D., *Rod i malokalibarsko oružje u Srbiji: Ključne činjenice*, SEESAC, 2019, str. 19.

⁵¹ Muškarci čine ogromnu većinu vlasnika vatrenog oružja u Srbiji, dok su žene vlasnice samo manjeg udela vatrenog oružja. U 2016. godini, 489.499 muškaraca i 27.554 žene posedovali su oružni list / ispravu za oružje. Između 2012. i 2016, 91,3% svih oružnih listova / isprava za oružje izdato je muškarcima, u poređenju sa 8,7% oružnih listova / isprava za oružje izdatih ženama. *Ibid.*, str. 9.

⁵² Lacmanović, V., *Femicid u Srbiji: potraga za podacima, odgovorom institucija i medijska slika*, *op. cit.*

U 72% slučajeva žrtve i učinioci bili su članovi porodice, prijatelji, komšije ili poznanici. Dok iz uličnih okršaja žrtve najčešće izlaze s lakšim i težim ozledama, ishod oružanog nasilja u porodici najčešće je smrt. Polovina žrtava svih analiziranih oružanih incidenata, bila je uzrasta 18–35 godina. Muškarci su učinioci 32 puta češće nego žene, dok su žene pet puta češće žrtve nego muškarci. U proseku, svaka treća žena žrtva rodno zasnovanog nasilja ubijena je vatrenim oružjem, kako legalnim tako i nelegalnim.⁵³

Dakle, sve analize i podaci govore o tome da muškarci čine apsolutnu većinu učinilaca i žrtava u incidentima povezanim sa vatrenim oružjem. Žene su uglavnom žrtve i vrlo retko učiniteljke. Istraživački nalazi upozoravaju da prisustvo vatrenog oružja u kući dramatično povećava rizike i verovatnoću smrtnog ishoda u incidentima nasilja u porodici, u čijem su ogromnom broju žrtve žene. Istraživanje o povezanosti posedovanja oružja i ubistava žena u periodu od 2007. do 2012. godine, pokazalo je da se Srbija po stopi ovih ubistava nalazi na 17. mestu od 48 posmatranih zemalja.⁵⁴ Kultura nasilja i naglašeni „kult oružja“, učinioci i žrtve zloupotrebe lakog i malokalibarskog oružja, determinišu ovaj profil nasilja i izrazito ga rodno određuju. Tri femicida koja su se desila u Srbiji 2013, 2015. i 2016. godine, bila su praćena masovnim ubistvom i u sva tri slučaja bilo je zloupotrebjeno vatreno oružje – u jednom slučaju ubica je bio učesnik ratnih dešavanja u Slavoniji 1991. godine, a u drugom se pretpostavlja da je oružje kojim je izvršeno masovno ubistvo doneto iz Slavonije tokom rata devedesetih.⁵⁵ Posedovanje vatrenog oružja smatra se značajnim egzogenim faktorom za ispoljavanje nasilja u porodici i nasilja prema ženama. Žene i muškarci često imaju različit stav prema posedovanju i upotrebi oružja. Žene češće nego muškarci, doživljavaju prisustvo vatrenog oružja kao pretnju svojoj bezbednosti i stoga se, uglavnom, odlučuju za strožu kontrolu pristupa oružju.⁵⁶ Evidencija vatrenog oružja u Srbiji važna je stavka u analizi o uzrocima i posledicama nasilja prema ženama u porodici, i količini oružja među stanovništvom u Srbiji. Veliki procenat žena ubijenih vatrenim oružjem ukazuje na visok stepen ubojitosti vatrenog oružja i predstavlja snažan argument u prilog kontroli oružja, posebno u kontekstu nasilja u porodici.⁵⁷

⁵³ Istraživanje sprovedeno za potrebe Kancelarije Centra za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi (UNDP SEESAC). Ova analiza obuhvatila je 470 unosa građana i građanki na platformi „Oružje na meti“ i priloge štampanih medija koji su se ticali pre svega vrste oružja korišćenog u incidentima i (ne)legalnosti posedovanja, polu i starosti žrtava i počinilaca, njihovom međusobnom odnosu, ishodu u kontekstu incidenata, karakteristikama nasilja (urbano ili ruralno) i prostornom okruženju, dobu dana i godine. *Mašina*. Dostupno na: <https://www.masina.rs/?p=6338>.

⁵⁴ Racovita, M., *Lethal Violence against Women and Girls. Every Body Counts. Global Burden of Armed Violence*, Cambridge University, Cambridge, 2015. Dostupno na: http://www.genevadeclaration.org/fileadmin/docs/GBAV3/GBAV3_Ch3_pp87-120.pdf.

⁵⁵ Slučaj 1: U Velikoj Ivanči, 9. aprila 2013. godine, L.J. B. je pištoljem ubio sedam žena i šestoricu muškaraca, a prema izjavi ministra policije on je bio i učesnik ratnih dejstava u Slavoniji 1991. godine; Slučaj 2: U Kanjiži je R. Š. 17. maja 2015. godine pucajući iz lovačke puške ubio četiri žene i dvojicu muškarca; Slučaj 3: U Žitištu je S. Z. 1. jula 2016. godine pucajući iz *kalašnjikova* ubio dve ženske i tri muške osobe, a ranio preko 20. Oružje kojim je izvršeno ovo masovno ubistvo bilo je u nelegalnom posedu, a pretpostavlja se da ga je otac Z. S. doneo iz Slavonije tokom rata devedesetih godina. Lacmanović, V., „Femicid u Srbiji: potraga za podacima, odgovorom institucija i medijska slika“, op. cit., str. 45.

⁵⁶ Gender and SALW Control Legislative and Policy Frameworks in SEE. Dostupno na: https://www.seesac.org/f/docs/Gender-and-Security/Brief01-2eng_web.pdf.

⁵⁷ Spasić, D., Tadić, M., *Zloupotreba oružja i rodno zasnovano nasilje*, Udruženje „Centar“, Centar za istraživanje javnih politika, Beograd, 2017, str. 25.

O ženama kao najčešćim žrtvama oružja govore i izveštaji Mreže „Žene protiv nasilja“, koji pokazuju da je 33% žena ubijeno vatrenim oružjem u porodično-partnerskim odnosima u periodu od 2012. do 2016. Prema podacima iz tog perioda u porodično-partnerskim odnosima ubijeno je 170 žena, od čega je njih 57 ubijeno vatrenim oružjem. Tokom 2019. godine opao je broj femicida izvršenih vatrenim oružjem. U ovom periodu svaka deseta žena ubijena je pištoljem ili lovačkom puškom, a u polovini slučajeva u kojima su žene usmrćene vatrenim oružjem, ono je bilo u nelegalnom posedu učinioca. U svakom trećem slučaju, femicidu su prethodile ranije prijave nasilja nekoj od nadležnih institucija (policiji, centru za socijalni rad, tužilaštvu) ili više institucija istovremeno. Svaki četvrti nasilnik je nakon ubistva žene ubio i sebe, a svaki peti je to pokušao.⁵⁸ Zabeleženo je posedovanje oružja u još dva slučaja, ali su nadležne institucije reagovalе po prijavama i nasilnicima oduzele oružje, što nije rezultiralo zaštitom dveju žena, već su ubijene drugim vrstama oružja. Ovo ukazuje na činjenicu da se prilikom procene rizika posedovanje oružja ne može razmatrati izolovano od drugih faktora, već moraju detaljno i dosledno biti razmotreni svi (potencijalni) faktori rizika i preduzete adekvatne mere u odnosu na njih.⁵⁹ U 2020. godini bilo je 26 femicida u porodično-partnerskom kontekstu, a nasilnici su osim njih ubili još četiri osobe, dok za ubistva još pet žena postoji sumnja da se radi o femicidu.⁶⁰ Ono što je posebno zabrinjavajuće jeste da je ponovo porastao broj femicida počinjenih vatrenim oružjem, pa je u 2020. godini u proseku svaka treća žena ubijena vatrenim oružjem. Vatreno oružje je veliki faktor rizika za žene koje trpe nasilje, bez obzira na to da li je u legalnom ili ilegalnom posedu učinioca ili učinilac ima pristup oružju.⁶¹

Izvesno je da nasilje u porodici i nasilje prema ženama zloupotrebom oružja predstavlja veliki teret za svaku zajednicu, razara njen humani kapital i implicira značajne socijalne posledice. Žrtve nasilja u porodici koje je počinjeno vatrenim oružjem, kao i sve žrtve nasilja u porodici, čini se, i dalje nemaju brz i siguran pristup pravdi, niti zadovoljavajuću i adekvatnu zaštitu kroz sistem institucionalne zaštite. Politika svake države, kao i javne politike, trebalo bi da učine održivim i produktivnim mehanizme prevencije i zaštite, te da preduzmu korake u pravcu smanjenja dostupnosti i zloupotrebe vatrene oružja – kako u kontekstu nasilja u porodici i nasilja prema ženama, tako i u širem društvenom kontekstu.

⁵⁸ *Femicid – ubistva žena u Srbiji, Kvantitativno-narativni izveštaj 1. januar – 31. decembar 2019. godine, op. cit.*

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ *Femicid – ubistva žena u Srbiji, Kvantitativno-narativni izveštaj 1. januar – 31. decembar 2020. godine, op. cit.*

⁶¹ *Ibid.*

PRAVNI OKVIR

Nasilje prema ženama u porodici i intimno partnersko nasilje je na međunarodnom nivou prepoznato kao nedopušteno i društveno opasno ponašanje kojim se krše ljudska prava. Detaljno predstavljanje međunarodnog pravnog okvira u vezi sa prevencijom i zaštitom žena od nasilja u porodici i intimnim partnerskim odnosima, kao i međunarodnog pravnog okvira u vezi sa posedovanjem oružja i kontrolom naoružanja prevazilazi domete ove publikacije, zbog čega će međunarodni pravni okvir biti predstavljen samo u meri u kojoj je to neophodno za razumevanje konteksta.⁶²

Ukratko će biti predstavljeni pravni okvir prevencije i zaštite od nasilja u porodici i pravni okvir posedovanja vatrenog oružja u Srbiji, kao i veza između zloupotrebe vatrenog oružja i nasilja u porodici. Cilj ovog dela nije iscrpno i sveobuhvatno predstavljanje zakona i drugih propisa, već omogućavanje sticanja uvida u pravni okvir koji reguliše ove dve velike teme, kao i njihovu međusobnu povezanost.

Pravni okvir prevencije i zaštite od nasilja u porodici

U poslednjih 20 godina u Srbiji je došlo do razvoja pravnog sistema prevencije i zaštite žena od nasilja u porodici i intimnim partnerskim odnosima, prvenstveno zahvaljujući dugogodišnjim naporima ženskih nevladinih organizacija.⁶³ Usaglašavanje pravnog okvira i uspostavljanje efikasnih mehanizama pravne zaštite žena od nasilja, ujedno je i ispunjavanje međunarodnih obaveza koje je Srbija preuzela ratifikacijom međunarodnih dokumenata (npr. UN Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena ili Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici). Država se na ovaj način jasno opredelila da će raditi na sprečavanju i iskorenjivanju nasilja prema ženama jer je nasilje jedan od mehanizama kojima se žene drže u podređenom položaju u odnosu na muškarce, čime se umanjuju njihove mogućnosti da uživaju ljudska prava i slobode.

Pravni okvir prevencije i zaštite od nasilja u porodici i intimnim partnerskim odnosima u Srbiji se poslednjih godina razvija i poboljšava, ali još nije u potpunosti usaglašen sa odredbama Istanbulske konvencije.⁶⁴ Mehanizmi zaštite od nasilja u porodici regulisani su Krivičnim zakonikom,⁶⁵ Porodičnim zakonom⁶⁶ i Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici,⁶⁷ te će tim redom biti ukratko predstavljeni.

⁶² Za više informacija o međunarodnom pravnom okviru u vezi sa prevencijom i zaštitom žena od nasilja u porodici i intimnim partnerskim odnosima (univerzalni nivo) pogledati: *Legal framework* (endvawn-ow.org), *Handbook for legislation on violence against women.pdf* (un.org); Na regionalnom nivou – Savet Evrope, pogledati: *GREVIO* (coe.int); Za kontrolu lakog i malokalibarskog naoružanja, pogledati: *International legal framework* (unodc.org); *SALW Control - SEESAC*.

⁶³ Konstantinović Vilić, S., Petrušić, N., Beker, K., *Društveni i institucionalni odgovor na femicid u Srbiji*, *op. cit.*

⁶⁴ Dostupno na: *Final report on Serbia* (coe.int).

⁶⁵ Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 11/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

⁶⁶ Porodični zakon, *Službeni glasnik RS*, br. 18/2005, 72/2011 – dr. zakon i 6/2015.

⁶⁷ Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, *Službeni glasnik RS*, br. 94/2016.

Potrebno je imati u vidu da u vreme kada je ovaj izveštaj sačinjen u Srbiji ne postoji nijedan važeći strateški dokument relevantan za prevenciju i zaštitu od rodno zasnovanog nasilja.⁶⁸ Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima (2011) istekla je još 2015. godine, a nova strategija nije usvojena. Krajem 2020. formirana je radna grupa za izradu nove strategije. Program za zaštitu žena od nasilja u porodici i partnerskim odnosima i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini za period od 2015. do 2020. godine, takođe je istekao. Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost za period od 2016. do 2020. godine sa Akcionim planom za period od 2016. do 2018. godine, istekla je 2020, pri čemu bi trebalo imati u vidu da Akcioni plan za 2019–2020. godinu nije ni usvojen. U ovoj strategiji je kao jedan od posebnih ciljeva bilo propisano povećanje sigurnosti žena od rodno zasnovanog nasilja u porodici i u partnerskim odnosima.⁶⁹

Krivičnopravna zaštita od nasilja u porodici

Krivičnim zakonikom (KZ) propisano je krivično delo nasilje u porodici (čl. 194. KZ), koje ima pet oblika. Osnovni oblik ovog krivičnog dela (čl. 194. st. 1. KZ) ima nekoliko alternativno postavljenih radnji – primena nasilja, pretnja da će se napasti na život ili telo, drsko ili bezobzirno ponašanje, a posledica ovog oblika krivičnog dela je ugrožavanje spokojstva, telesnog integriteta ili duševnog stanja člana porodice. Propisana kazna za ovaj oblik krivičnog dela nasilja u porodici je zatvor od tri meseca do tri godine.

Za ovo krivično delo bitno je da se radnja preduzima prema članu porodice, a članom porodice se smatraju: supružnici, njihova deca, preci supružnika u pravoj liniji krvnog srodstva, vanbračni partneri i njihova deca, usvojlac i usvojenik, hranilac i hranjenik. Članovima porodice smatraju se i braća i sestre, njihovi supružnici i deca, bivši supružnici i njihova deca i roditelji bivših supružnika, ako žive u zajedničkom domaćinstvu, kao i lica koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno iako nikada nisu živeli u istom porodičnom domaćinstvu (čl. 112. st. 1. tač. 28. KZ). U literaturi postoje kritike na račun određivanja člana porodice na ovaj način, odnosno ukazano je na to da se iz krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici isključuje određen krug lica, te da je ovu definiciju neophodno proširiti.⁷⁰

Drugi oblik krivičnog dela nasilje u porodici postoji ako je pri izvršenju dela korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši (čl. 194. st. 2. KZ). Trebalo bi imati u vidu da kod ovog oblika dela nije bitno da li je došlo do povrede, već se kvalifikatorna okolnost sastoji u korišćenju oružja, opasnog oruđa ili sredstva koje je podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši. Pod

⁶⁸ Početak 2021. godine.

⁶⁹ U Evaluaciji NAP za sprovođenje Strategije za rodnu ravnopravnost za period 2016–2018. navodi se da je u odnosu na promene preovlađujućih rodni obrazaca i unapređenje kulture rodne ravnopravnosti, NAP najdelotvornije realizovan u oblasti povećanja sigurnosti žena od rodno zasnovanog nasilja, nasilja u porodici i partnerskim odnosima. Pored toga, navedeni su i određeni nedostaci u primeni normi, kvalitetu usluga, saradnji sa različitim akterima i vođenju evidencije. Opširnije: *Finalni izveštaj evaluacije Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije za rodnu ravnopravnost Republike Srbije*, SeConS, Beograd. Dostupno na: <https://www.secons.net/files/publications/99-publication.pdf>.

⁷⁰ Na primer, iz krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici isključeni su bivši supružnici koji ne žive u zajedničkom domaćinstvu i nemaju zajedničko dete, bivši vanbračni partneri, koji mogu da žive u zajedničkom domaćinstvu, ali se ipak ne smatraju članovima porodice, kao i roditelji vanbračnih partnera. Opširnije: Konstantinović Vilić, S., Petrušić, N., Beker, K., *Društveni i institucionalni odgovor na femicid u Srbiji*, op. cit.

oružjem se podrazumeva i hladno i vatreno oružje, a propisana kazna za ovaj oblik krivičnog dela je zatvor od šest meseci do pet godina.

Treći oblik krivičnog dela nasilje u porodici postoji kada je izvršeno nasilje prouzrokovalo tešku telesnu povredu ili teško narušavanje zdravlja člana porodice ili je izvršeno prema maloletniku (čl. 194. st. 3. KZ). Kod ovog oblika, kvalifikatorna okolnost je nastupanje teže posledice dela (teška telesna povreda ili teško narušavanje zdravlja), kao i ukoliko je delo izvršeno prema maloletniku (do 18 godina). Propisana kazna za ovaj oblik krivičnog dela je zatvor od dve do 10 godina.

Četvrti oblik krivičnog dela nasilje u porodici koji je ujedno i najteži oblik ovog dela, postoji kad je nasilje dovelo do smrti člana porodice (čl. 194. st. 4. KZ). Kazna za ovaj najteži oblik nasilja u porodici je tri do 15 godina.

Kao peti oblik krivičnog dela nasilje u porodici propisano je kršenje mere zaštite od nasilja u porodici koju je sud izrekao izvršiocu nasilja (čl. 194. st. 5. KZ). U pitanju su mere propisane Porodičnim zakonom, koje su predstavljene u okviru dela o porodičnopravnoj zaštiti od nasilja u porodici. Za ovaj oblik krivičnog dela propisana je kazna zatvora od tri meseca do tri godine i novčana kazna.

Potrebno je ukazati na to da je Krivičnim zakonikom propisana mera bezbednosti (čl. 89a), a mera se sastoji u zabrani približavanja oštećenom i zabrani komunikacije sa oštećenim. Mera se može izreći ukoliko su učiniocu izrečeni novčana kazna, rad u javnom interesu, oduzimanje vozačke dozvole, uslovna osuda i sudska opomena. Ukoliko sud izrekne meru bezbednosti, njome se učiniocu može zabraniti približavanje oštećenom na određenoj udaljenosti, zabraniti pristup u prostor oko mesta stanovanja ili mesta rada oštećenog i zabraniti dalje uznemiravanje oštećenog, odnosno dalja komunikacija sa oštećenim, ako se opravdano može smatrati da bi dalje vršenje takvih radnji učinioca krivičnog dela bilo opasno po oštećenog. Dužinu trajanja mere bezbednosti određuje sud, a ona ne može biti kraća od šest meseci niti duža od tri godine. Mera bezbednosti može biti ukinuta pre isteka vremena na koje je određena, ako prestanu razlozi zbog kojih je određena.

Porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici

Nakon uvođenja krivičnog dela nasilje u porodici u krivično zakonodavstvo 2002. godine, koje je kasnije pretrpelo izvesne izmene i dopune, usvajanjem Porodičnog zakona (PZ) 2005. propisane su porodičnopravne mere zaštite od nasilja u porodici, čime je sistem pravne zaštite za sprečavanje i suzbijanje nasilja u porodici poboljšan.

Porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici podrazumeva zabranu nasilja u porodici i priznavanje prava na zaštitu od nasilja u porodici članovima porodice, uz propisivanje mera porodičnopravne zaštite od nasilja u porodici i uslova pod kojima se ove mere određuju, kao i uređivanje posebnog postupka u parnicama za zaštitu od nasilja u porodici.⁷¹

⁷¹ Opširnije: Petrušić, N., Konstantinović Vilić, S., *Porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici u pravosudnoj praksi Srbije*, Autonomni ženski centar i Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, Beograd i Niš, 2010. Dostupno na: <http://www.zicni.org.rs/wp-content/uploads/2017/12/Porodicno-pravna-zastita-od-nasilja-u-porodici-u-pravosudnoj-praksi-Srbije.pdf>.

Pod nasiljem u porodici smatra se ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo drugog člana porodice (čl. 197. st. 1. PZ). Odredbama Porodičnog zakona nisu eksplicitno navedeni svi slučajevi nasilja u porodici, već je propisano da se nasiljem u porodici naročito smatra: nanošenje ili pokušaj nanošenja telesnih povreda; izazivanje straha pretnjom ubistvom ili nanošenjem telesne povrede članu porodice ili njemu bliskom licu; prisiljavanje na seksualni odnos; navođenje na seksualni odnos ili seksualni odnos sa licem koje nije navršilo 14. godinu života ili sa nemoćnim licem; ograničavanje sloboda kretanja ili komuniciranja sa trećim licima, vređanje, kao i svako drugo drsko, bezobzirno i zlonamerno ponašanje (čl. 197. st. 2. tač. 1–6. PZ).

Krug subjekata kojima pripada pravo na porodičnopravnu zaštitu od nasilja u porodici, odnosno definisanje ko se smatra članom porodice, određeno je šire nego u krivičnom zakonodavstvu. Članom porodice smatraju se supružnici ili bivši supružnici; deca, roditelji i ostali krvni srodnici, kao i lica u tazbinskom ili adoptivnom srodstvu, odnosno lica koja vezuje hraniteljstvo; lica koja žive ili su živela u istom porodičnom domaćinstvu; vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri, kao i lica koja su međusobno bila ili su još uvek u emotivnoj ili seksualnoj vezi, odnosno koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno, iako nikada nisu živela u istom porodičnom domaćinstvu (čl. 197. st. 3. PZ).

Mere porodičnopravne zaštite od nasilja u porodici određene su taksativno, odnosno propisano je ukupno pet mera zaštite: 1) izdavanje naloga za iseljenje iz porodičnog stana ili kuće, bez obzira na pravo svojine, odnosno zakupa nepokretnosti; 2) izdavanje naloga za useljenje u porodični stan ili kuću, bez obzira na pravo svojine, odnosno zakupa nepokretnosti; 3) zabrana približavanja članu porodice na određenoj udaljenosti; 4) zabrana pristupa u prostor oko mesta stanovanja ili mesta rada člana porodice; i 5) zabrana daljeg uznemiravanja člana porodice (čl. 198. st. 2. PZ).

Nadalje, propisano je da protiv člana porodice koji vrši nasilje, sud može odrediti jednu ili više mera zaštite od nasilja u porodici, kojom se privremeno zabranjuje ili ograničava održavanje ličnih odnosa sa drugim članom porodice (čl. 198. st. 1. PZ). Mera zaštite od nasilja u porodici može trajati najviše godinu dana (čl. 198. st. 3. PZ), može se produžavati sve dok ne prestanu razlozi zbog kojih je mera bila određena (čl. 199. PZ), a može prestati i pre isteka vremena na koje je određena, ukoliko prestanu razlozi zbog kojih je mera bila određena (čl. 200. PZ). Svrha mera zaštite od nasilja u porodici je sprečavanje novog vršenja nasilja u porodici, kao i obezbeđivanje zaštite fizičkog i psihičkog integriteta, zdravlja i bezbednosti člana porodice koji je izložen nasilju, zbog čega nije propisano koliko puta se može produžavati mera zaštite, već se to može činiti sve dok ne prestanu razlozi zbog kojih je izrečena. Parnicu za određivanje mere zaštite od nasilja u porodici i parnicu za produženje trajanja mere zaštite koju je sud odredio, pored člana porodice prema kome je nasilje izvršeno i njegovog zakonskog zastupnika, mogu pokrenuti javni tužilac i organ starateljstva (čl. 284. st. 2. PZ).

Sprečavanje nasilja u porodici – prevencija i zaštita

Nakon ratifikacije Istanbulske konvencije,⁷² Srbija se obavezala da uskladi svoje zakonodavstvo, odnosno poboljša sistem prevencije i zaštite od nasilja u porodici i nasilja prema ženama.⁷³ U tom smislu, usvojen je Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, čiji je cilj da se na opšti i jedinstven način reguliše postupanje državnih organa u vezi sa prevencijom i zaštitom od nasilja u porodici (čl. 2. ZSNP).⁷⁴ Ovaj zakon se primenjuje na slučajeve nasilja u porodici, ali i na sva krivična dela rodno zasnovanog nasilja, koja su navedena u zakonu (čl. 4. st. 1. ZSNP).⁷⁵

Zakonom su određeni nadležni organi i ustanove za sprečavanje nasilja u porodici i pružanje zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici, a to su policija, javna tužilaštva, sudovi opšte nadležnosti, prekršajni sudovi i centri za socijalni rad (čl. 7–11. ZSNP), a njihove uloge i obaveze određene su ovim zakonom. Nadležni policijski službenik dužan je da na osnovu prikupljenih obaveštenja, odmah ili u što kraćem roku, proceni rizik neposredne opasnosti od nasilja u porodici (čl. 15. i 16. ZSNP). Propisano je da se procena rizika zasniva na dostupnim obaveštenjima i odvija u što kraćem roku (član 16. st. 1. ZSNP). Pri proceni rizika naročito se vodi računa, između ostalog, i o tome da li je mogući učinilac ranije ili neposredno pre procene rizika učinio nasilje u porodici i da li je spreman da ga ponovi, da li je pretio ubistvom ili samoubistvom i da li poseduje oružje, da li je mogućem učiniocu izrečena hitna mera ili određena mera zaštite od nasilja u porodici, da li žrtva doživljava strah i kako ona procenjuje rizik od nasilja (član 16. st. 2. ZSNP).⁷⁶

Nadležni policijski službenik ovlašćen je da ukoliko utvrdi neposrednu opasnost od nasilja, donese naređenje o izricanju hitne mere učiniocu. To može biti mera privremenog udaljenja učinioca iz stana i mera privremene zabrane učiniocu da kontaktira sa žrtvom nasilja i prilazi joj (čl. 17. ZSNP), koja može da traje 48 časova od uručenja, a sud je može produžiti još 30 dana (čl. 21. ZSNP). Nakon prijema obaveštenja, procene rizika i naređenja, osnovni javni tužilac vrednuje procenu rizika nadležnog policijskog službenika i ukoliko ustanovi neposrednu opasnost od nasilja u porodici, dužan je da u roku od 24 časa od časa uručenja naređenja, podnese osnovnom sudu predlog da se hitna mera produži (čl. 18. i 19. ZSNP). Kršenje hitnih mera inkriminisano je kao prekršaj, a propisana je kazna zatvora u trajanju do 60 dana (čl. 36. ZSNP).

⁷² Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, *Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori*, br. 12/13.

⁷³ To podrazumeva, između ostalog, i izmene krivičnog zakonodavstva i uspostavljanje odgovornosti države za obezbeđivanje i adekvatno funkcionisanje opštih i specijalizovanih usluga. Opširnije: Branković, Biljana, *Vesti iz budućnosti; Istanbulska konvencija i odgovornost države za borbu protiv nasilja nad ženama, Funkcionisanje opštih servisa – operacionalizacija dužne prilježnosti*, UNDP, Beograd, 2013.

⁷⁴ Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, *op. cit.*

⁷⁵ To su sledeća krivična dela: proganjanje (čl. 138a KZ), silovanje (čl. 178. KZ), obljuba nad nemoćnim licem (čl. 179. KZ), obljuba nad detetom (čl. 180. KZ), obljuba zloupotrebom položaja (čl. 181. KZ), nedozvoljene polne radnje (čl. 182. KZ), polno uznemiravanje (čl. 182a KZ), podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa (čl. 183. KZ), prikazivanje, pribavljanje i posedovanje pornografskog materijala i iskorišćavanje maloletnih lica za pornografiju (čl. 185. KZ), navođenje deteta na prisustvovanje polnim radnjama (čl. 185a KZ), zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica (čl. 193. KZ), nasilje u porodici (čl. 194. KZ), nedavanje izdržavanja (čl. 195. KZ), kršenje porodičnih obaveza (čl. 196. KZ), rodoskrvnuće (čl. 197. KZ), trgovina ljudima (čl. 388. KZ) i druga krivična dela, ako je krivično delo posledica nasilja u porodici.

⁷⁶ Kao i o tome da li je mogući učinilac mentalno bolestan ili zloupotrebljava psihoaktivne supstance, i da li postoji sukob oko starateljstva nad detetom ili oko načina održavanja ličnih odnosa deteta i roditelja koji je mogući učinilac.

Ovim zakonom je propisano da se saradnja u sprečavanju nasilja u porodici odvija preko lica određenih za vezu i grupe za koordinaciju i saradnju. Lica određena za vezu imenuju se u svakoj policijskoj upravi, osnovnom i višem javnom tužilaštvu (VJT), osnovnom i višem sudu i centru za socijalni rad. Njihov zadatak je da razmenjuju obaveštenja i podatke bitne za sprečavanje nasilja u porodici i drugih dela rodno zasnovanog nasilja, kao i za pružanje zaštite i podrške žrtvama (čl. 24. ZSNP). Takođe, propisano je i da se na području svakog osnovnog javnog tužilaštva (OJT) formira grupa za koordinaciju i saradnju, koju čine predstavnici osnovnih javnih tužilaštava, policijskih uprava i centara za socijalni rad (čl. 25. i 26. ZSNP). Zadatak grupa za koordinaciju i saradnju, između ostalog, čini i izrada individualnog plana zaštite i podrške žrtvi (čl. 25. st. 2. ZSNP). Zaštita i podrška žrtvama nasilja u porodici i žrtvama rodno zasnovanog nasilja obuhvata: pravo na obaveštenje o organima, pravnim licima i udruženjima koja pružaju zaštitu i podršku žrtvama nasilja u porodici, kao i pravo na besplatnu pravnu pomoć i individualni plan zaštite i podrške žrtvi, koji sadrži celovite i delotvorne mere zaštite i podrške žrtvi, ali i drugim članovima porodice kojima je podrška potrebna. U izradi individualnog plana zaštite i podrške žrtvi učestvuje i žrtva, ako to želi i ako to dozvoljava njeno emotivno i fizičko stanje (čl. 29–31. ZSNP). Procena rizika i izrada individualnog plana zaštite i podrške žrtvi predstavljaju najznačajnije i najdelotvornije mere za bezbednost i zaštitu žrtve.

Propisano je da se o svim postupcima i merama vodi evidencija podataka o slučajevima nasilja u porodici (čl. 32–34. ZSNP). Zakonom je detaljno propisano koji državni organi i ustanove vode evidenciju (policijska uprava, osnovni sud, osnovno javno tužilaštvo, centar za socijalni rad) i koje podatke evidencija treba da sadrži. Sve evidencije čine Centralnu evidenciju o slučajevima nasilja u porodici koju vodi Republičko javno tužilaštvo u elektronskoj formi. Međutim, potrebno je imati u vidu da je praćenje primene ovog zakona veoma otežano jer nema javno dostupnih, pouzdanih i objedinjenih podataka, a Centralna evidencija o slučajevima nasilja u porodici nije uspostavljena, odnosno nije javno dostupna.

Ministarstva i organi nadležni za prevenciju i zaštitu od nasilja, nakon usvajanja Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, doneli su interne dokumente (uputstva, smernice) sa ciljem delotvornijeg postupanja u primeni ovog zakona. Republički javni tužilac izdao je Opšte obavezno uputstvo o formiranju grupa za koordinaciju i saradnju i načinu prikupljanja i dostavljanja podataka o primeni zakona (2017); Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja donelo je Uputstvo o realizaciji obaveza centara za socijalni rad u primeni Zakona o sprečavanju nasilja u porodici (2017); Ministarstvo unutrašnjih poslova usvojilo je Instrument za procenu rizika za postupanje u slučajevima nasilja u porodici, koji sadrži i Listu rizika; dok je Ministarstvo pravde, u saradnji sa Autonomnim ženskim centrom, izradilo rodno senzitivne Smernice za postupanje javnih tužilaca, policijskih službenika i zaposlenih u centrima za socijalni rad u slučajevima nasilja u porodici.⁷⁷

⁷⁷ Citirano prema: Konstantinović Vilić, S., Petrušić, N., Beker, K., *Društveni i institucionalni odgovor na femicid u Srbiji, op. cit.*

Pravni okvir posedovanja (držanje, nošenje, korišćenje) vatrenog oružja

Pored ratifikovanih međunarodnih ugovora na univerzalnom nivou, koji potvrđivanjem postaju deo unutrašnjeg zakonodavstva Srbije, za pitanje posedovanja vatrenog oružja važni su i dokumenti na nivou Saveta Evrope, kao i proces pridruživanja Evropskoj uniji, odnosno obaveza harmonizacije nacionalnog pravnog sistema sa pravnim tekovinama EU. Međunarodni pravni okvir koji se odnosi na posedovanje vatrenog oružja predstavljen je veoma kratko, dok je nacionalni pravni okvir predstavljen nešto detaljnije.

Ugovor o trgovini naoružanjem, donet pod okriljem Ujedinjenih nacija, Republika Srbija je ratifikovala 2014. godine.⁷⁸ Cilj ovog ugovora je uspostavljanje okvirnih pravila, odnosno najviših mogućih zajedničkih međunarodnih standarda u vezi sa međunarodnom trgovinom konvencionalnim naoružanjem, sprečavanje i iskorenjivanje nedozvoljene trgovine ovim naoružanjem i sprečavanje njegovog preusmeravanja. Ovim ugovorom, državama je ostavljeno široko polje slobodne procene uređivanja pitanja relevantnih za trgovinu, nabavku, držanje i skladištenje naoružanja. Pored ovog ugovora, relevantne su i odredbe Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, koja se ne bavi direktno naoružanjem, ali je važna zbog većeg učešća žena u odlučivanju u ovoj oblasti, kao i zbog pitanja bezbednosti i zaštite žena od nasilja i u oružanim sukobima i u postkonfliktnim periodima.⁷⁹

Takođe, važna je i Mapa puta za održivo rešenje za suzbijanje nedozvoljenog posedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem i pripadajućom municijom na Zapadnom Balkanu do 2024. godine (2018).⁸⁰ Vizija Mape puta je da je Zapadni Balkan bezbedniji region sa uspostavljenim sveobuhvatnim i održivim mehanizmima za identifikovanje, sprečavanje, krivično gonjenje i kontrolu nedozvoljenog posedovanja, zloupotrebe i trgovine vatrenim oružjem, municijom i eksplozivima, a mehanizmi su u potpunosti usklađeni sa standardima Evropske unije i drugim međunarodnim standardima. Među postavljenim ciljevima nalaze se usaglašavanje zakonodavstva o kontroli naoružanja sa međunarodnim standardima, kao i znatno smanjenje snabdevanja, potražnje i zloupotrebe vatrenog oružja kroz povećanje nivoa svesti o opasnosti oružja, promociju kontrole naoružanja i bolju obaveštenost, kao i znatno smanjenje broja oružja u nelegalnom posedu. U ovom dokumentu poseban akcenat stavljen je na unapređenje rodne ravnopravnosti, a oslanja se na rodnu analizu kontrole malokalibarskog i lakog oružja / vatrenog oružja u regionu,⁸¹ uz naglašavanje ključnih preporuka rodne analize.⁸² Zbog toga su neki od potciljeva Mape puta: potpuno integrisanje rodne i starosne perspektive u politike kontrole malokalibarskog i lakog oružja / vatrenog oružja i obezbeđenje suštinskog učešća žena u kontrolu malokalibarskog i lakog oružja / vatrenog oružja, kao i povećanje nivoa svesti i smanjenje zloupotrebe vatrenog oružja u slučajevima nasilja prema ženama, nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja.

⁷⁸ Zakon o potvrđivanju Ugovora o trgovini naoružanjem, *Službeni glasnik RS*, br. 14/2014.

⁷⁹ Dostupno na: http://mzprs.org/component/bdthemes_shortcodes/?view=download&id=1ae-4c90eadcab8a8832a4c66ac82db.

⁸⁰ Prevod dokumenta dostupan na: https://www.seesac.org/f/docs/publications-salw-control-road-map/Roadmap_brosura_20x20_BCMS_web.pdf.

⁸¹ Rod i malokalibarsko i lako oružje u Jugoistočnoj Evropi, SEESAC, 2016. Dostupno na: http://www.seesac.org/f/docs/Armed-Violence/Gender_and_SALW_publication_engweb.pdf.

⁸² Praktični vodič za integrisanje rodne perspektive u zakonodavni i strateški okvir kontrole malokalibarskog i lakog oružja, SEESAC, 2016. Dostupno na: http://www.seesac.org/f/docs/Gender-and-Security/Gender_and_SALW_Toolkit_eng.pdf.

Nadalje, u Mapi puta nevedeni su i neki ključni problemi koji su uočeni na Zapadnom Balkanu, a koji se odnose na nedosledno i nestandardizovano prikupljanje preciznih, ažuriranih i sveobuhvatnih informacija o svim aspektima kontrole naoružanja. Podaci često nisu dovoljno detaljni, posebno kada je u pitanju razvrstavanje podataka po polu i starosnom dobu. Koordinacija institucija uglavnom nije adekvatno uspostavljena, što sprečava razvoj politika zasnovanih na činjenicama, a koje su neophodna osnova za delotvoran i efikasan odgovor na opasnosti malokalibarskog i lakog oružja / vatrenog oružja, dok podaci iz postojećih evidencija često nisu uporedivi. Pored toga, procenjuje se i da je velika količina oružja još u nelegalnom posedu građana (što je najočiglednije u slučajevima pucanja na različitim slavljinama), a posebno je ukazano na zloupotrebe oružja u slučajevima rodno zasnovanog nasilja i potrebu rešavanja ovih problema.

Na nivou Evropske unije, postoji nekoliko relevantnih direktiva – Direktiva 91/477/EEZ,⁸³ Direktiva 2008/51/EZ,⁸⁴ Direktiva 2017/853,⁸⁵ kao i Strategija Evropske unije za suzbijanje nelegalnog oružja, malog i lakog oružja i municije (2018).⁸⁶ Direktivama su propisani uslovi za nabavku, držanje i nošenje oružja. Između ostalog, propisano je i da države mogu dozvoliti nabavku i posedovanje oružja svrstanog u kategoriju „B”,⁸⁷ osobama starijim od 18 godina (osim za lov i streljaštvo), koje za to *imaju dobar razlog i kod kojih je mala verovatnoća da mogu biti opasni za sebe ili druge ili za javni red i mir* (npr. pokazatelj ove opasnosti je prethodna osuđivanost za nasilno kazneno delo izvršeno sa umišljajem).⁸⁸ Pored toga, propisano je i da države treba da obezbede praćenje ispunjenosti uslova za nabavku i posedovanje oružja tokom celog perioda na koji je dozvola izdata, kao i da se periodično ispituju dozvole za posedovanje vatrenog oružja u intervalima koji nisu duži od pet godina.⁸⁹

U Republici Srbiji je 2019. godine usvojena Strategija kontrole malog i lakog oružja za period 2019–2024. godine, sa Akcionim planom za sprovođenje strategije za period 2019–2020. godine.⁹⁰ Strategija je zasnovana na poštovanju međunarodnog prava, posebno humanitarnog prava, i na poštovanju ljudskih prava, rodne perspektive i načela demokratije, u okviru ukupnih napora za smanjenje i kontrolu malog i lakog oružja, municije i eksploziva za civilnu upotrebu. Veoma je važno da je u ovom strateškom dokumentu jasno naznačena rodna dimenzija posedovanja, upotrebe, zloupotrebe i efekata malog i lakog oružja, te je navedeno da će posebna pažnja biti usmerena na sprovođenje preventivnih mera za spečavanje nasilja prema ženama, nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, uključujući i informisanje i podizanje svesti građana i građanki o povezanosti rodno zasnovanog nasilja sa posedovanjem malog

⁸³ Tekst direktive dostupan na: EUR-Lex - 31991L0477 - EN - EUR-Lex (europa.eu).

⁸⁴ Tekst direktive dostupan na: Direktiva 2008/51/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2008. o izmjeni Direktive Vijeća 91/477/EEZ o nadzoru nabave i posjedovanja oružja (europa.eu).

⁸⁵ Tekst direktive dostupan na: EUR-Lex - 32017L0853 - EN - EUR-Lex (europa.eu).

⁸⁶ Tekst strategije dostupan na: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13581-2018-INIT/en/pdf>.

⁸⁷ U kategoriju „B” spada svako vatreno oružje (kratko, dugo, poluautomatsko, repetirajuće, jednometno, dvometno, sa olučenim i glatkim cevima), osim onog iz kategorija „A” i „C” i konvertibilnog oružja.

⁸⁸ Član 1. st. 6. Direktive 2017/853/EZ.

⁸⁹ *Ibid.*, čl. 1. st. 6. i st. 7.

⁹⁰ Strategija kontrole malog i lakog oružja za period 2019–2024. godine, sa Akcionim planom za sprovođenje strategije za period 2019–2020. godine, *Službeni glasnik RS*, br. 44/2019.

i lakog oružja.⁹¹ Pored toga, važno je i što je u Strategiji prepoznat potencijal civilnog društva i izražena spremnost za intenziviranje saradnje sa organizacijama civilnog društva. U Akcionom planu (AP) za primenu strategije za period 2019–2020, u okviru mere 5.4. Implementacija rodno zasnovanih načela tokom sprovođenja AP, planirane su dve aktivnosti: povećanje nivoa svesti i smanjenje zloupotreba vatrenog oružja u slučajevima nasilja prema ženama, nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja (aktivnost 5.4.1) i obezbeđivanje suštinskog učešća žena u kontroli malog i lakog oružja (aktivnost 5.4.2). Za obe aktivnosti planirano je da budu sprovedene kontinuirano od I kvartala 2019. godine. Međutim, do marta 2021. godine nije dostupan izveštaj o sprovođenju prvog akcionog plana, niti je usvojen akcioni plan za naredni period važenja strategije.

Do kraja 2020. godine, u Srbiji je bio na snazi Nacionalni akcioni plan za primenu Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija – Žene, mir i bezbednost za period 2017–2020. godine.⁹² U okviru poglavlja koje se odnosi na zaštitu, planiran je poseban cilj 4. Unapređeni normativni uslovi i institucionalni kapaciteti za dostupnu i delotvornu zaštitu žena. Aktivnosti za ostvarenje ovog cilja su, između ostalog, i: uvođenje rodne perspektive u sve javne politike u oblasti odbrane i bezbednosti u cilju unapređenja zaštite i bezbednosti žena (aktivnost 4.1); unapređenje efikasnosti sistema bezbednosti i svih ostalih aktera za preduzimanje neophodnih zakonodavnih i drugih mera da se sa potpunom posvećenošću spreče, istraže i kazne dela nasilja prema ženama u konfliktu, postkonfliktnom oporavku društva, kriznim i vanrednim situacijama (aktivnost 4.3) i preduzimanje neophodnih mera radi oduzimanja vatrenog oružja ili ograničenja pristupa vatrenom oružju učinocima nasilja (aktivnost 4.5). Međutim, još nije dostupan izveštaj o sprovođenju ovog akcionog plana, te učinak planiranih mera ne može biti analiziran.

U Srbiji je 2015. godine usvojen Zakon o oružju i municiji, koji je nakon toga menjan dva puta.⁹³ Ovo je osnovni zakon kojim se uređuju nabavka, držanje i nošenje oružja, dok se određene relevantne odredbe nalaze i u Zakonu o policiji⁹⁴ i Zakonu o divljači i lovstvu.⁹⁵ Kao što je već navedeno, u Srbiji se može nabavljati, držati i nositi oružje razvrstano u kategoriju „B“, na osnovu isprave nadležnog organa,⁹⁶ a dozvolu mogu dobiti osobe koje ispunjavaju zakonom propisane uslove. Propisano je da oružje iz kategorije „B“ mogu nabavljati i držati fizička lica koja su: punoletna; državljani Republike Srbije ili stalno nastanjeni stranci; zdravstveno sposobna za držanje i nošenje oružja; koja nisu pravnosnažno osuđivana na kaznu zatvora za krivična dela protiv života i tela, protiv sloboda i prava čoveka i građanina, protiv polne slobode, protiv braka i porodice, protiv imovine, protiv zdravlja ljudi, protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine, protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije, protiv državnih organa, protiv javnog reda i mira, protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom, ili se protiv

⁹¹ Ibid., posebni cilj 5.5.

⁹² Nacionalni akcioni plan za primenu Rezolucije 1325 SB UN – Žene, mir i bezbednost u Republici Srbiji (2017–2020). Dostupno na: Zaključak Vlade o usvajanju NAP za primenu R_1325 SB UN u R_Srbiji.pdf (mod.gov.rs).

⁹³ Zakon o oružju i municiji, *Službeni glasnik RS*, br. 20/2015, 10/2019 i 20/2020.

⁹⁴ Zakon o policiji, *Službeni glasnik RS*, br. 6/2016, 24/2018 i 87/2018.

⁹⁵ Zakon o divljači i lovstvu, *Službeni glasnik RS*, br. 18/2010 i 95/2018.

⁹⁶ Član 5. st. 1. Zakona o oružju i municiji, *op. cit.*

njih vodi postupak za navedena krivična dela; koja nisu pravnosnažno kažnjavana u poslednje četiri godine za prekršaje iz oblasti javnog reda i mira za koje je propisana kazna zatvora i za prekršaje iz Zakona o oružju i municiji; koja na osnovu bezbednosno-operativne provere u mestu prebivališta, boravišta, mestu rada, svojim ponašanjem ne ukazuju na to da će predstavljati opasnost za sebe ili druge i javni red i mir; koja su obučena za rukovanje vatrenim oružjem; imaju opravdan razlog za to i imaju uslove za bezbedan smeštaj i čuvanje oružja.⁹⁷ Za oružje za ličnu bezbednost iz kategorije „B“, opravdan je razlog za nabavku i držanje oružja ukoliko lice učini verovatnim da bi mu mogla biti ugrožena lična bezbednost zbog prirode posla ili drugih okolnosti, dok je za lovačko oružje neophodno dostaviti dokaz o ispunjavanju uslova za posedovanje lovne karte, a za sportsko oružje uverenje o aktivnom članstvu u sportskoj streljačkoj organizaciji.

Iako važenje dozvole, odnosno oružnog lista, nije vremenski ograničeno, fizičko lice kome je odobreno nabavljanje oružja, odnosno izdat oružni list, mora nadležnom organu svakih pet godina, odnosno po isteku važenja lekarskog uverenja o zdravstvenoj sposobnosti za držanje i nošenje oružja, dostaviti novo uverenje koje nije starije od mesec dana.⁹⁸ Pored toga, propisano je da je nadležni organ obavezan da odmah po izdavanju oružnog lista o toj činjenici obavesti izabranog lekara fizičkog lica, a izabrani lekar koji sazna da je kod fizičkog lica koje drži i nosi oružje došlo do promene zdravstvenog stanja koje utiče na zdravstvenu sposobnost za držanje i nošenje oružja, mora odmah po saznanju da obavesti najbližu organizacionu jedinicu MUP.⁹⁹ Pored toga, propisano je da nadležni organ, po službenoj dužnosti, vodi računa o tome da li fizičko lice koje drži oružje ispunjava sve propisane uslove, a ako prestanu da postoje neki od propisanih uslova, nadležni organ donosi rešenje o oduzimanju oružnog lista, oružja i municije.¹⁰⁰

Potrebno je imati u vidu da nije dozvoljeno nošenje oružja na javnom mestu, osim u propisanim slučajevima. Između ostalog, ova dozvola može biti izdata osobi koja ima registrovano oružje, ukoliko ispunjava sve propisane uslove, uključujući i dodatni uslov – potrebno je da učini verovatnim da mu je lična bezbednost bitno ugrožena ili da bi mogla da bude ugrožena u tolikoj meri da je neophodno nošenje oružja za bezbednost lica.¹⁰¹ Osoba koja poseduje dozvolu za nošenje oružja ne sme na javnom mestu učiniti vidljivim oružje drugim licima, odnosno ne sme nositi oružje na način koji izaziva uznemirenje drugih lica,¹⁰² a važenje ove dozvole ograničeno je na pet godina.¹⁰³ Zakonom je propisano da je vlasnik oružja dužan da pažljivo rukuje oružjem i da ga savesno čuva, tako da ne dođe u posed neovlašćenih lica i ne ugrozi bezbednost ljudi i objekata.¹⁰⁴

⁹⁷ *Ibid.*, čl. 11.

⁹⁸ *Ibid.*, čl. 12. st. 5.

⁹⁹ *Ibid.*, čl. 12. st. 7. i 8.

¹⁰⁰ *Ibid.*, čl. 28. st. 1. i 2.

¹⁰¹ *Ibid.*, čl. 25. st. 3.

¹⁰² *Ibid.*, čl. 25. st. 9.

¹⁰³ *Ibid.*, čl. 25. st. 10.

¹⁰⁴ *Ibid.*, čl. 32. st. 1.

Po pitanju uslova koje fizičko lice treba da ispuni za nabavku, držanje i nošenje oružja, treba ukazati na to da se bezbednosno-operativne provere vrše prema odredbama Zakona o policiji.¹⁰⁵ Najpre se vrši provera podataka iz službenih evidencija MUP, a zatim i operativno-terenska provera. Bezbednosna provera se, po pravilu, vrši prema mestu prebivališta, boravišta, zaposlenja, školovanja i drugim mestima na kojima se lice koje se proverava kreće, na sledeći način: neposrednim razgovorom sa licem koje se proverava; neposrednim opažanjem policijskog službenika koji vrši bezbednosnu proveru; neposrednim razgovorima sa drugim osobama po proceni policijskog službenika koji vrši proveru; uvidom u javne podatke, službene evidencije i zbirke podataka koje vode nadležni organi i ustanove; proverom podataka na osnovu međunarodne policijske saradnje, a po potrebi, proverom podataka preko drugih službi bezbednosti, u skladu sa zakonom.

Predstavljeni pravni okvir odnosi se na oružje koje je u legalnom posedu fizičkih lica, ali bi trebalo imati u vidu da u Srbiji posedovanje ilegalnog oružja predstavlja ozbiljan problem. Na međunarodnom nivou prepoznat je problem nezakonitog držanja i nošenja oružja,¹⁰⁶ što se odrazilo i kroz Mapu puta za održivo rešenje za suzbijanje nedozvoljenog posedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem i pripadajućom municijom na Zapadnom Balkanu do 2024. godine, kao i na Strategiju kontrole malog i lakog oružja u Republici Srbiji. U oba navedena dokumenta postavljeni su ciljevi koji se odnose na smanjenje procenjenog broja vatrenog oružja u nelegalnom posedu, odnosno smanjenje pretnji od nelegalnog posedovanja i zloupotrebe malog i lakog oružja, municije i eksploziva za civilnu upotrebu.

U Srbiji je u periodu od 2015. do 2018. godine sprovedeno nekoliko postupaka legalizacije oružja, tokom kojih je predato više hiljada komada oružja i podneto takođe više hiljada zahteva za registraciju oružja, što predstavlja jednu od uspešnih metoda za smanjenje oružja u nelegalnom posedu građana.¹⁰⁷

Krivični zakonik Republike Srbije sadrži brojna krivična dela u kojima je upotreba oružja ili pretnja upotrebom oružja kvalifikatorna okolnost, koja sa sobom povlači i strožu kaznu.¹⁰⁸ Na primer, to su krivična dela laka telesna povreda (čl. 122. KZ); ugrožavanje opasnim oruđem pri tuči ili svađi (čl. 124. KZ); teška krađa (čl. 204. KZ); izazivanje opšte opasnosti (čl. 278. KZ); sprečavanje službenog lica u vršenju službene radnje (čl. 322. KZ); napad na službeno lice u vršenju službene dužnosti (čl. 323. KZ); ometanje pravde (čl. 336b KZ); napad na advokata (čl. 336v KZ); izrađivanje i nabavljanje oružja i sredstava namenjenih za izvršenje krivičnog dela (čl. 347. KZ); nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija (čl. 348. KZ) i dr. Kao što je već navedeno, korišćenje oružja je kvalifikatorna okolnost i kod krivičnog dela nasilje u porodici (čl. 194. st. 2. KZ).

¹⁰⁵ Član 102. st. 4. tačka 7, čl. 141. st. 3. i čl. 144. Zakona o policiji, *op. cit.*

¹⁰⁶ Opširnije: Stevanović Govedarica, G., *Malokalibarsko i lako oružje, rodno zasnovano nasilje i nasilje u porodici: analiza normativnog okvira i praksi*, UNDP, 2020. Dostupno na: Reduce risk -Increase safety – Towards ending SALW misuse in domestic violence context (seesac.org).

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ Krivični zakonik RS, *op. cit.*

Iako to prevazilazi domete ovog istraživanja, neophodno je ukazati na činjenicu da u Srbiji postoji zakonska regulativa u vezi sa držanjem, nošenjem i upotrebom službenog oružja, odnosno da je propisano koja lica i u obavljanju kojih poslova mogu nositi i upotrebljavati oružje. Pored Zakona o oružju i municiji, ovo pitanje regulisano je i Zakonom o policiji, Zakonom o divljači i lovstvu, Zakonom o šumama,¹⁰⁹ Zakonom o detektivskoj delatnosti¹¹⁰ i Zakonom o privatnom obezbeđenju.¹¹¹ Pored toga, postoje i propisi koji se odnose na službena lica različitih državnih i drugih organa, koji sadrže posebne odredbe koje se odnose na nošenje službenog oružja, a one su uglavnom povezane sa uslovima za zasnivanje radnog odnosa, odnosno prijema u službu, kakav je slučaj sa policijskim službenicima, pripadnicima Vojske Srbije, pripadnicima Bezbednosno-informativne agencije, Vojnobezbednosne agencije, Vojnoobaveštajne agencije, carinskim službenicima, pripadnicima službe obezbeđenja Uprave za izvršenje krivičnih sankcija i pravosudne straže.¹¹²

Pravni okvir – povezanost zloupotrebe vatrenog oružja i nasilja u porodici u Srbiji

Povezanost između zloupotrebe vatrenog oružja i nasilja uopšte, a posebno nasilja u porodici i nasilja prema ženama, dokazana je istraživanjima, od kojih su neka predstavljena u teorijskom delu ovog istraživanja.

Predstavljanje nacionalnog pravnog okvira u vezi sa nasiljem u porodici i u vezi sa nabavkom, držanjem i nošenjem oružja pokazalo je da su zakoni poboljšani u obe oblasti, ali da i dalje postoje određene neusaglašenosti. Iako je nesporna rodna dimenzija nasilja izvršenog vatrenim oružjem, povezanost zloupotrebe vatrenog oružja i nasilja u porodici u Srbiji nije dovoljno prepoznata i nije adekvatno regulisana. Pozitivno je što se Republika Srbija opredelila za detaljnije i restriktivnije propise u pogledu nabavke, držanja i nošenja oružja, ali su neophodni povezivanje i poboljšanje ovih zakona u kontekstu nasilja u porodici, intimnog partnerskog nasilja i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja.

Najpre, po pitanju propisanih uslova za nabavku, držanje i nošenje oružja, propisano je da osoba treba da učini verovatnim postojanje opravdanih razloga za dobijanje dozvole za oružje. Međutim, ovaj standard nije dalje razrađen, te ostaje na policijskim službenicima da procene da li je i kada fizičko lice učinilo verovatnim postojanje opravdanih razloga. Imajući u vidu „kulturu oružja“ koja je prisutna u Srbiji ovo bi trebalo detaljnije urediti, s obzirom na to da postoji velika verovatnoća kako se razlozi koje fizičko lice navede smatraju opravdanim bez detaljnijih razmatranja i proveravanja.

Pored toga, među uslovima koje bi fizičko lice trebalo da ispuni, propisano je i da nije pravnosnažno osuđeno na kaznu zatvora za krivična dela protiv života i tela, protiv sloboda i prava čoveka i građanina, protiv polne slobode, protiv braka i porodice, protiv

¹⁰⁹ Zakon o šumama, *Službeni glasnik RS*, br. 30/2010, 93/2012, 89/2015 i 95/2018.

¹¹⁰ Zakon o detektivskoj delatnosti, *Službeni glasnik RS*, br. 104/2013 i 87/2018.

¹¹¹ Zakon o privatnom obezbeđenju, *Službeni glasnik RS*, br. 104/2013, 42/2015 i 87/2018.

¹¹² Opširnije: Stevanović Govedarica, G., *Malokalibarsko i lako oružje, rodno zasnovano nasilje i nasilje u porodici: analiza normativnog okvira i praksi*, op. cit.

imovine, protiv zdravlja ljudi, protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine, protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije, protiv državnih organa, protiv javnog reda i mira, protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom ili se protiv lica vodi postupak za navedena krivična dela; kao i da nije pravnosnažno kažnjavano u poslednje četiri godine za prekršaje iz oblasti javnog reda i mira za koje je propisana kazna zatvora i za prekršaje iz Zakona o oružju i municiji. Međutim, ovako postavljeni uslovi u pogledu pravnosnažne osude za nabrojana krivična dela i prekršaje, van dometa ove odredbe ostavljaju osobe kojima su izrečene hitne mere prema Zakonu o sprečavanju nasilja u porodici, osobe kojima su izrečene mere zaštite od nasilja prema Porodičnom zakonu, kao i one osobe protiv kojih nije vođen krivični postupak zbog primene instituta odlaganja krivičnog gonjenja iz člana 283. Zakonika o krivičnom postupku (ZKP).¹¹³

Nadalje, među uslovima za dobijanje dozvole za nabavku, držanje i nošenje oružja propisano je da se dozvola može izdati osobama koje na osnovu bezbednosno-operativne provere u mestu prebivališta, boravišta, ili mestu rada, svojim ponašanjem ne ukazuju na to da će predstavljati opasnost za sebe ili druge i javni red i mir. Iako je ovo pozitivno, veliki nedostatak je u tome što nije izričito propisano da su policijski službenici koji vrše bezbednosno-operativnu proveru dužni da pribave mišljenja članova porodice o karakteru i ponašanju člana porodice koji traži dozvolu za oružje, njihovo mišljenje o držanju oružja u domaćinstvu, kao i o međusobnim porodičnim odnosima. Neophodno je obezbediti da se razgovor sa članovima porodice obavi bez prisustva osobe koja traži dozvolu za oružje, uz poštovanje najvišeg nivoa poverljivosti. Nije propisana ni obaveza obaveštavanja bivših partnera/supružnika o tome da je osoba dobila dozvolu za nabavku, držanje ili nošenje oružja, iako istraživanja pokazuju da je jedan od najkritičnijih momenata za bezbednost žrtava i najveći rizik od smrtnog ishoda upravo kada žrtva nasilja napusti nasilnika.

Takođe, veoma je važno što je uspostavljena obaveza međusobnog informisanja policije i izabranog lekara, odnosno što je propisano da je nadležni organ obavezan da odmah po izdavanju oružnog lista o toj činjenici obavesti izabranog lekara fizičkog lica, a izabrani lekar koji sazna da je kod fizičkog lica koje drži i nosi oružje došlo do promene zdravstvenog stanja koje utiče na zdravstvenu sposobnost za držanje i nošenje oružja, mora odmah po saznanju da obavesti najbližu organizacionu jedinicu MUP. Međutim, ova odredba nije dalje detaljnije razrađena, zbog čega mogu biti otvorena brojna pitanja. Na primer, šta se dešava u situacijama u kojima osoba nema izabranog lekara; da li je izabrani lekar u obavezi da informiše pacijenta o dužnosti obaveštavanja koju ima prema ovom zakonu, posebno imajući u vidu odnos poverljivosti između lekara i pacijenta; kao i zašto su iz ove obaveze izostavljeni lekari specijalisti (npr. psihijatri) i drugo medicinsko osoblje; i slično. Pored toga, može se postaviti pitanje povezanosti privatnih zdravstvenih ustanova, koje nisu deo državnog zdravstvenog sistema, a u kojima je moguće obaviti zdravstveni pregled za držanje i nošenje oružja.

¹¹³ Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019 i 27/2021 – odluka US.

Kao što je već navedeno, određeni broj krivičnih dela, ukoliko su izvršena zloupotrebom oružja ili pretnjom oružjem, propisan je kao kvalifikovani oblik osnovnog dela. Međutim, potrebno je imati u vidu da zloupotreba oružja nije propisana kao kvalifikatorna okolnost ni kod jednog oblika krivičnog dela ubistva, što je od izuzetne važnosti u slučajevima femicida, kao ni kod krivičnih dela protiv polne slobode.

U Posebnom protokolu o postupanju policijskih službenika u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima oružje se smatra faktorom rizika i propisana je procedura proveravanja posedovanja oružja prilikom prijave nasilja, kao i postupak u vezi sa oružjem (legalnim i ilegalnim) prilikom izlaska policije na mesto događaja, gde je posebno navedeno da je jedan od najčešćih rizika: *učinilac nasilja ima pristup, koristi ili pretili upotrebom oružja*.¹¹⁴ Nadalje je propisano da se na mestu događaja utvrđuje da li je korišćeno ili postoji oružje. Ukoliko postoji, oružje će biti oduzeto uz potvrdu o privremeno oduzetim predmetima, uz kasnije predlaganje pokretanja odgovarajućeg postupka za oduzimanje oružja. U slučaju saznanja o ilegalnom posedovanju oružja, potrebno je preduzeti mere za njegovo pronalaženje i oduzimanje, u skladu sa odredbama ZKP. Kao što je već navedeno, usvajanjem Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, posedovanje oružja zakonski je propisano kao faktor rizika, u delu koji se odnosi na procenu rizika. Iako ovo čini solidan okvir za postupanje u slučajevima nasilja u porodici koje je izvršeno zloupotrebom vatrenog oružja ili pretnjom upotrebe oružja, u praksi su uočeni određeni propusti, koji su ispravljani detaljnijim instrukcijama za policijske službenike/ce.¹¹⁵

Takođe, uprkos povezanosti nasilja u porodici i nasilja prema ženama sa posedovanjem/držanjem vatrenog oružja, nije propisana posebna mera koja bi se odnosila na obavezno oduzimanje vatrenog oružja od osobe koja je prijavljena za nasilje u porodici, osim u slučajevima kada je vatreno oružje sredstvo izvršenja krivičnog dela, iako praksa policijskih službenika pokazuje da se oružje oduzima u skladu sa internim procedurama.

Veliki izazov predstavlja i to što u Srbiji nije uspostavljena jedinstvena evidencija o slučajevima nasilja u porodici, nasilja prema ženama i rodno zasnovanog nasilja. U tom smislu, nije moguće pratiti ni rasprostranjenost zloupotrebe vatrenog oružja ili pretnje oružjem u kontekstu nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, a posebno ne institucionalnu reakciju i ishode slučajeva nasilja u kojima je oružje oduzeto ili zloupotrebjeno.

¹¹⁴ Dostupno na: <https://iskljucinasilje.rs/wp-content/uploads/2016/09/Poseban-protokol-o-postupanju-policijskih-slu%C5%BEbenika-u-slu%C4%8Dajevima-nasilja-nad-%C5%BEenama-u-porodici-i-u-partnerskim-odnosima.pdf>.

¹¹⁵ Na primer, u postupku koji je vodio zaštitnik građana, utvrđeno je da neke policijske uprave uopšte ne proveravaju posedovanje/pristup vatrenom oružju, dok neke policijske uprave proveravaju samo vatreno oružje u legalnom posedu. Nakon dobijanja preporuka, MUP je svim policijskim upravama i organizacionim jedinicama Direkcije policije uputio smernice o postupanju, u skladu sa preporukama zaštitnika građana. Navedeno prema: Stevanović Govedarica G., *Malokalibarsko i lako oružje, rodno zasnovano nasilje i nasilje u porodici: analiza normativnog okvira i praksi, op. cit.*

Na kraju, potrebno je imati u vidu da istraživanja pokazuju kako određene profesije, čiji pripadnici nose vatreno oružje u okviru posla kojim se bave, posebno policijska profesija, stvaraju uslove koji mogu da pogoduju obrascima nasilničkog ponašanja i doprinesu da ovo nasilje bude teže identifikovano, sprečeno i sankcionisano.¹¹⁶

Preporuke Republici Srbiji – CEDAW i GREVIO

Republika Srbija je potpisnica skoro svih univerzalnih ugovora o ljudskim pravima i mnogih regionalnih. U sklopu preuzetih obaveza, Srbija o sprovođenju konvencija redovno izveštava međunarodne komitete. Tokom 2019. godine, CEDAW komitet usvojio je Zaključna zapažanja u vezi sa Četvrtim periodičnim izveštajem Republike Srbije o sprovođenju Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena,¹¹⁷ a GREVIO grupa (*Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence – Ekspertska grupa za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*) je 2020. godine objavila Prvi evaluacioni izveštaj Srbije o primeni Konvencije Saveta Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.¹¹⁸

Bez detaljnog predstavljanja preporuka koje su Srbiji upućene, potrebno je ukazati na to da je CEDAW komitet izrazio zabrinutost, između ostalog, i zbog česte zloupotrebe vatrenog oružja u nasilju u porodici i intimnom partnerskom nasilju, zbog čega je Srbiji preporučio da revidira relevantne zakone i politike, uključujući i one koji se odnose na posedovanje i rukovanje vatrenim oružjem, u cilju efikasnijeg sprečavanja i borbe protiv nasilja prema ženama i zaštite žrtava nasilja.

GREVIO grupa, pored brojnih preporuka upućenih Srbiji sa ciljem unapređenja prevencije i zaštite od nasilja u porodici i nasilja prema ženama, u delu koji se odnosi na procenu rizika, ukazuje na to da nije bilo dostupnih informacija o načinima na koje grupe za koordinaciju i saradnju procenjuju da li učinilac ima pristup vatrenom oružju, uz napomenu da u Srbiji postoji visok rizik da nasilnik ima pristup vatrenom oružju, imajući u vidu nedavnu istoriju.

¹¹⁶ Opširnije: Đan, Aurelija, *Pripadnici policije kao učinioci partnerskog nasilja*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd. Dostupno na: [pripadnici_policije_kao_ucinioci_partnerskog_nasil.pdf](#) (bezbednost.org); Đan, A., *Porodično nasilje sa službenom značkom*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, oktobar 2013. Dostupno na: [posledice_partnerskog_nasilja_koje_ine_pripadnici_.pdf](#) (bezbednost.org).

¹¹⁷ CEDAW/C/SRB/CO/4, 8. mart 2019. Dostupno na: [Закључназпажања CEDAW у везисаЧетвртимпе риодичнимизвештајем о примениКонвенције о елиминисањусвихобликадискриминацијежена : Инклузија](#) (socijalnoukljucivanje.gov.rs).

¹¹⁸ GREVIO/Inf(2019)20 Serbia, 22. januar 2020. Dostupno na: [GREVIO publishes its first baseline report on Serbia - Newsroom](#) (coe.int).

OPIS I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je javnotužilačka i sudska praksa u procesuiranju slučajeva nasilja u porodici izvršenog zlopotrebom vatrenog oružja, uključujući i slučajeve nasilja u porodici koji su rezultirali pokušajem lišenja života i smrću člana porodice. Analizom predmeta sagledane su specifičnosti pristupa i kaznene politike u slučajevima nasilja u porodici izvršenog korišćenjem vatrenog oružja. Kroz dubinske intervjuje i fokus grupne diskusije sagledani su stavovi i razumevanje rizika od nasilja u porodici u slučajevima kada učinilac ima pristup / poseduje vatreno oružje, uključujući i sagledavanje ovog faktora prilikom izrade individualnih planova zaštite i podrške žrtvama nasilja.

Ciljevi, svrha i obuhvat istraživanja

Cilj istraživanja je da se na osnovu analize zakonskih propisa i prikupljenih podataka o procesuiranju slučajeva nasilja u porodici u kontekstu pristupa, posedovanja ili zlopotrebe vatrenog oružja, sagleda odgovor krivičnogpravnog sistema. Stečena saznanja omogućavaju identifikaciju oblasti u kojima bi trebalo delovati kako bi se unapređenjem delovanja krivičnogpravnog sistema smanjio rizik od zlopotrebe vatrenog oružja povezanog sa nasiljem u porodici. Stoga je istraživanje usredsređeno na mapiranje ključnih praznina i prepreka u primeni postojećih zakona, kao i na institucionalne nedostatke u pogledu znanja i svesti profesionalaca u krivičnompravnom sistemu o korelaciji zlopotrebe vatrenog oružja i rodno zasnovanog nasilja. Istraživanje je takođe usmereno i na identifikaciju ilustrativnih primera dobre prakse i naučenih lekcija, na osnovu kojih je moguće kreirati preporuke za unapređenje sudske prakse i zakonodavstva u ovoj oblasti.

Istraživanje je omogućilo prikupljanje podataka koji predstavljaju osnov za razvoj alata zasnovanih na dokazima za unapređenje znanja profesionalaca/ki u krivičnompravnom sistemu o rizicima i posledicama zlopotrebe vatrenog oružja u kontekstu porodičnog nasilja.

Dizajn i metodologija istraživanja

Opis istraživanja

Istraživanje prakse procesuiranja slučajeva nasilja u porodici u kontekstu pristupa, posedovanja i/ili zlopotrebe vatrenog oružja, sastoji se od četiri međusobno povezane komponente, i to:

Pregled i analiza propisa kojima je inkriminisano nasilje u porodici izvršeno zlopotrebom vatrenog oružja, uključujući i propise o nasilju u porodici koje je rezultiralo smrću člana porodice, kao i propisa o nabavljanju, držanju i nošenju vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici.

Prikupljanje i analiza podataka o praksi organa krivičnogpravnog sistema u procesuiranju slučajeva nasilja u porodici izvršenih zlopotrebom vatrenog oružja, uključujući i slučajeve nasilja u porodici izvršene zlopotrebom vatrenog oružja, koji su doveli do pokušaja lišenja života ili do smrti člana porodice.

Fokus grupne diskusije sa predstavnicima/cama grupa za koordinaciju i saradnju i polustrukturirani dubinski intervjui sa javnim tužiocima, predstavnicima centara za socijalni rad i policijskim službenicima sa ciljem utvrđivanja njihovih stavova i razumevanja odnosa nasilja u porodici i pristupa/posedovanja/zloupotrebe vatrenog oružja.

Istraživanje je sprovedeno kroz četiri faze.

U prvoj fazi (desk istraživanje) proučena je relevantna literatura i prikupljeni su metapodaci iz raspoloživih izvora.

U drugoj fazi javnim tužilaštvima i sudovima upućeni su dopisi sa opisom istraživanja i molbom za dostavljanje podataka (zahtevi za pristup informacijama od javnog značaja) radi pribavljanja relevantnog istraživačkog materijala. Pripremljeni su upitnici za prikupljanje podataka iz dostavljenih javnotužilačkih i sudskih odluka, upitnik za prikupljanje podataka iz kompletnih spisa javnotužilačkih i sudskih predmeta za studije slučajeva, kao i vodiči/upitnici za fokus grupne diskusije i polustrukturirane dubinske intervjue. Imajući u vidu činjenicu da se u javnim tužilaštvima ne vodi posebna evidencija o krivičnim delima izvršenim oružjem ili pretnjom oružjem, u dogovoru i u saradnji sa Republičkim javnim tužilaštvom zatraženo je po nekoliko javnotužilačkih odluka iz svakog tužilaštva (odbacivanje krivične prijave, obustava istrage i odustanak od optužbe), kako bi bio obezbeđen prigodan istraživački uzorak.

U trećoj fazi su sistematizovani, obrađeni i analizirani podaci iz javnotužilačkih i sudskih odluka koje su dostavljene istraživačicama. Sprovedene su fokus grupne diskusije i dubinski intervjui i sistematizovane i obrađene prikupljene informacije i pripremljen izveštaj sa nalazima. U okviru ove faze, na osnovu uvida u javnotužilačke i sudske odluke, odabrani su slučajevi nasilja u porodici izvršeni zloupotrebom vatrenog oružja, koji su analizirani metodom studije slučaja.

U četvrtoj fazi istraživanja interpretirani su svi prikupljeni, obrađeni i sistematizovani podaci i pripremljen tekst studije sa preporukama za unapređenje odgovora institucija sistema na nasilje u porodici izvršeno zloupotrebom vatrenog oružja.

Izvori podataka i ograničenja istraživanja

Za pregled i analizu propisa izvor predstavljaju relevantni zakoni i podzakonski akti, kao i odgovarajuća literatura.

Istraživanje je sprovedeno u vreme pandemije kovida-19 i važenja brojnih epidemioloških mera, zbog kojih nije bilo moguće ostvariti uvid u kompletne spise javnotužilačkih i sudskih predmeta. Zato su izvor podataka bile informacije, kao i anonimizovane odluke koje su dostavili javna tužilaštva i sudovi, postupajući po zahtevima za pristup informacijama od javnog značaja. Nemogućnost prikupljanja informacija iz spisa predmeta predstavlja ograničavajući faktor jer istraživačku građu čine samo javnotužilačke odluke i odluke sudova.

Izvor podataka o stavovima i razumevanju odnosa nasilja u porodici i pristupa/posedovanja/zloupotrebe vatrenog oružja bili su učesnici fokus grupe / ispitanici – članovi grupa za koordinaciju i saradnju, javni tužioci, predstavnici centara za socijalni rad i policijski službenici. Zbog ograničenja izazvanih pandemijom, fokus grupne diskusije i intervjuui vođeni su u digitalnom okruženju, tako da su izostale neposredna komunikacija i interakcija.

Svojevrsno ograničenje istraživanja predstavlja i nemogućnost saznanja pojedinih podataka koji su anonimizovani, iako nisu ni od kakvog značaja s aspekta identifikacije učesnika i otkrivanja njihovog ličnog identiteta. Naime, iako je Pravilnikom o zameni ili izostavljanju (pseudoanonimizaciji i anonimizaciji) podataka u sudskim odlukama, veoma precizno regulisano koji se lični podaci izostavljaju, u dostavljenim odlukama anonimizovani su i podaci koji ni neposredno ni posredno ne otkrivaju identitet učesnika.¹¹⁹

Opis uzorka

Istraživanje je sprovedeno na nacionalnom reprezentativnom uzorku koji obuhvata sve slučajeve nasilja u porodici, femicida i pokušaja femicida povezane sa zloupotrebom vatrenog oružja, koji su procesuirani u periodu od 1. juna 2017, kada je počela primena Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, do 31. decembra 2019. godine.

Uzorak čine slučajevi nasilja u porodici izvršeni zloupotrebom vatrenog oružja (čl. 194. st. 2–4. KZ) bez obzira na pol žrtve i učinioca; slučajevi ubistva (čl. 113. KZ) ili pokušaja ubistva (čl. 113. u vezi čl. 30. KZ), teškog ubistva (čl. 114. KZ) i pokušaja teškog ubistva (čl. 114. u vezi čl. 30. KZ) izvršeni vatrenim oružjem, čije su žrtve žene, a izvršioci muškarci.

U pripremnoj fazi istraživanja zatraženi su podaci i odluke svih sudova i tužilaštava: 66 osnovnih i 25 viših sudova, i 58 osnovnih i 25 viših javnih tužilaštava.

Sudovi su dostavili podatke i ukupno 844 anonimizovane pravnosnažne odluke koje se odnose na krivično delo nasilje u porodici iz čl. 192. st. 2–4. KZ bez obzira na sredstvo i način izvršenja.

Što se tiče viših javnih tužilaštava, prema dostavljenim podacima, u periodu od 1. juna 2017. do 31. decembra 2019. godine, 15 viših javnih tužilaštava (Čačak, Kraljevo, Piroć, Požarevac, Prokuplje, Šabac, Sombor, Užice, Valjevo, Vranje, Zrenjanin, Jagodina, Pančevo, Niš i Negotin) nije odbacilo nijednu krivičnu prijavu, obustavilo istragu niti odustalo od optužbe za krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 4. KZ, već su sva ova krivična dela procesuirana. Takođe, u navednom periodu u 10 viših javnih tužilaštava nije bilo krivičnih prijava za krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 4. KZ (Kragujevac, Kruševac, Leskovac, Novi Sad, Sremska Mitrovica, Zaječar, Beograd, Novi Pazar, Smederevo, Subotica). U osnovnim javnim tužilaštvima bilo je pet predmeta koji se odnose na čl. 194. st. 2. i st. 3. KZ, odnosno na krivično delo nasilje u porodici izvršeno vatrenim oružjem.

¹¹⁹ Vrhovni kasacioni sud, broj: Cy I-1 83/20-2 od 30. 6. 2020. Prečišćen tekst. Dostupno na: <https://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/PRE%C4%8CI%C5%A0%C4%86EN%20TEKST-%20PRAVILNIK%20o%20zameni%20i%20izostavljanju%20%28pseudonimizaciji%20i%20anonimizaciji%29%20podataka%20u%20sudskim%20odlukama.pdf>, (pristupljeno 2. 2. 2021).

Po dostavljanju podataka i odluka javnih tužilaštava i sudova najpre su popunjeni upitnici za prikupljanje podataka iz svake odluke. Na osnovu podataka iz upitnika utvrđeno je da je zadate kriterijume zadovoljilo 30 slučajeva krivičnog dela nasilje u porodici izvršenih vatrenim oružjem i tri slučaja pokušaja ubistva i ubistva žena. Saglasno tome, neposredni predmet istraživanja su 33 odluke, i to 28 pravnosnažnih sudskih odluka i pet odluka javnih tužilaštava – prikazane u Tabeli 1.

Tabela 1: Uzorak

Naziv nadležnog organa	Broj odluka
Osnovno javno tužilaštvo u Staroj Pazovi	1
Osnovno javno tužilaštvo u Šapcu	1
Osnovno javno tužilaštvo u Kraljevu	1
Osnovno javno tužilaštvo u Vrbasu	1
Prvo osnovno javno tužilaštvo u Beogradu	1
Osnovni sud u Čačku	1
Osnovni sud u Jagodini	1
Prvi osnovni sud u Beogradu	1
Drugi osnovni sud u Beogradu	2
Treći osnovni sud u Beogradu	1
Osnovni sud u Mladenovcu – Sudska jedinica Sopot	1
Osnovni sud u Leskovcu	1
Osnovni sud u Šidu	1
Osnovni sud u Rumi	1
Osnovni sud u Somboru	3
Osnovni sud u Užicu	1
Osnovni sud u Zrenjaninu	1
Osnovni sud u Staroj Pazovi	3
Osnovni sud u Staroj Pazovi – Sudska jedinica u Indiji	1
Viši sud u Novom Pazaru	1
Viši sud u Beogradu	1
Viši sud u Vranju	1
Osnovni sud u Despotovcu – Sudska jedinica Svilajnac	1
Osnovni sud u Novom Sadu	2
Osnovni sud u Lazarevcu	2
Osnovni sud u Kragujevcu	1
UKUPNO	33

Kvantitativnim istraživanjem obuhvaćeni su svi sudski procesuirani slučajevi nasilja u porodici (čl. 194. st. 2. i 3. u vezi st. 1. KZ) izvršenog korišćenjem vatrenog oružja (koje se

sastoji u pretnji da će vatreno oružje biti upotrebljeno i u zloupotrebi vatrenog oružja) bez obzira na pol učinioca i žrtve, i slučajevi pokušaja ubistva i ubistva izvršeni vatrenim oružjem, čije su žrtve žene, a učinioci muškarci – ukupno 28. Potrebno je napomenuti da je u većini sudskih predmeta pored krivičnog dela nasilje u porodici izvršenog korišćenjem vatrenog oružja procesuirano i krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija (čl. 348. st. 2. u vezi st. 1, st. 4. u vezi st. 1. i st. 5. u vezi st. 1. KZ). Podaci iz ovih predmeta statistički su obrađeni, sumirani i analizirani sa materijalnopravnog i procesnog aspekta, sa posebnim akcentom na profil žrtve i učinioca, način izvršenja dela, prirodu i istoriju odnosa učinioca i žrtve, kvalifikaciju dela, vrstu i visinu kazne, sagledavanje otežavajućih i olakšavajućih okolnosti, izricanje mera bezbednosti i poštovanje načela hitnosti u sprovođenju postupka.

Kvalitativnim istraživanjem, odnosno dubljom analizom obuhvaćen je 21 sudski procesuiran slučaj – 18 slučajeva nasilja u porodici izvršenih korišćenjem vatrenog oružja (koje se sastoji u zloupotrebi vatrenog oružja) bez obzira na pol učinioca i žrtve, kao i dva slučaja pokušaja ubistva i jedan slučaj ubistva koji su izvršeni vatrenim oružjem i u kojima su žrtve žene a učinioci muškarci.

Pet prijavljenih slučajeva nasilja u porodici izvršenog korišćenjem vatrenog oružja (pretnja ili upotreba, čl. 194. st. 1. i čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ) povodom kojih su osnovna javna tužilaštva odbacila krivične prijave sumarno je prikazano, ali nisu detaljno analizirani jer nije bilo dovoljno podataka za ovu vrstu analize. Prikaz ovih slučajeva izložen je u odeljku „Prikaz javnotužilačkih predmeta u kojima je krivična prijava odbačena“.

Sedam sudski procesuiranih slučajeva nasilja u porodici (čl. 194. st. 1, čl. 194. st. 2. u vezi st. 1, čl. 194. st. 3. u vezi st. 2. i 1. KZ) u kojima je nasilje u porodici izvršeno korišćenjem vatrenog oružja u vidu pretnje da će oružje biti upotrebljeno, pri čemu oružje nije upotrebljeno, takođe je sumarno prikazano, ali ni oni nisu bili predmet detaljne analize jer se prema opisu krivičnog dela u izreci presude, u svima pojavljuje isti ili sličan obrazac pretnje oružjem. Prikaz ovih slučajeva izložen je u odeljku „Prikaz sudski procesuiranih slučajeva nasilja u porodici izvršenog korišćenjem vatrenog oružja u vidu pretnje vatrenim oružjem“.

U vreme kada je istraživanje dizajnirano, planirano je da fokus grupne diskusije budu održane uživo, zbog čega je primenjena podela po nadležnostima apelacionih sudova. Međutim, kao što je već navedeno, zbog epidemiološke situacije i zabrane okupljanja u zatvorenom prostoru, četiri fokus grupne diskusije održane su onlajn, putem Zoom platforme, svaka u trajanju od po 90 minuta.¹²⁰ Učesnicima/cama je bilo omogućeno da učestvuju na bilo kojoj fokus grupi, a ne nužno na onoj koja je obuhvatila teritoriju njihovog nadležnog apelacionog suda. Ukupno je učestvovalo 27 učesnika/ca fokus grupa, i to osmorica muškaraca i 19 žena.¹²¹

¹²⁰ Facilitatorke fokus grupa bile su Gorjana Mirčić Čaluković i Ivana Milovanović.

¹²¹ Za fokus grupe bio je prijavljen veći broj učesnika/ca od broja onih koji su na kraju zaista učestvovali. Jednoj fokus grupi nisu se priključili policijski službenici, koji su se prethodno prijavili, sa obrazloženjem da nisu dobili dozvolu za učešće. U drugoj fokus grupnoj diskusiji izostali su predstavnici/centara za socijalni rad, koji su u poslednjem momentu otkazali učešće i naveli da imaju neodložne poslovne obaveze.

Tabela 2: Fokus grupne diskusije

Datum	Teritorija/apelacija	Broj učesnika/ca
23. oktobar 2020.	Beograd	7
25. oktobar 2020.	Niš	5
2. decembar 2020.	Kragujevac	10
4. decembar 2020.	Novi Sad	5

Učesnici/ce fokus grupa su članovi grupa za koordinaciju i saradnju, kao i profesionalci koji postupaju po Zakonu o sprečavanju nasilja u porodici, i to: profesionalci iz policije i centara za socijalni rad, predstavnici osnovnih javnih tužilaštava, kao i jedna sutkinja koja postupa u predmetima izricanja hitnih mera prema ZSNP. Radno iskustvo učesnika/ca fokus grupa je različito – najveći broj učesnika/ca bavi se temom prevencije i zaštite od nasilja kraće od 10 godina; zatim izjednačeno: više od 10 godina, između 10 i 15 godina, više od 15 godina; a najmanje učesnika/ca se ovom temom bavi više od 20 godina. Na početku svake diskusije učesnicima/cama su ukratko predstavljene projekat i teme o kojima će biti vođena diskusija, dogovorena je poverljivost i utvrđena su pravila rada.

Nakon fokus grupnih diskusija sprovedeni su dubinski, polustrukturirani intervjui sa zamenicima viših javnih tužilaca i predstavnicima/cama centara za socijalni rad, odnosno sa osobama koje imaju dugogodišnje iskustvo u radu na poslovima/predmetima u vezi sa prevencijom i zaštitom od nasilja. Ovi intervjui bili su validacionog karaktera, odnosno njihov cilj je bio potvrđivanje rezultata i nalaza sa fokus grupa. Dubinski polustrukturirani intervjui¹²² sprovedeni su tokom februara i marta 2021. godine i u ovom periodu intervjuisano je osam profesionalaca/ki – po četiri iz viših javnih tužilaštava i centara za socijalni rad.¹²³

¹²² Pozivi za učešće u intervjuiima upućeni su Ministarstvu unutrašnjih poslova, ali uprkos inicijalnom potvrdnom odgovoru i izraženoj spremnosti da četiri nadležna policijska službenika/ca učestvuju u intervjuiima, do momenta završetka ovog istraživanja nismo dobile finalnu potvrdu, tj. nadležni policijski službenici/ce nisu se odazvali pozivu za intervju.

¹²³ Dubinske intervjue vodila je dr Vida Vilić.

NALAZI I DISKUSIJA NALAZA

Prikaz javnotužilačkih predmeta u kojima je krivična prijava odbačena

1. Osnovno javno tužilaštvo u Staroj Pazovi, rešenjem od 8. 2. 2019. odbacilo je krivičnu prijavu zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ jer ne postoje osnovi sumnje da je osumnjičeni izvršio ovo krivično delo ili bilo koje drugo krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti. Protiv osumnjičenog je podneta krivična prijava da je 29. 1. 2019. prilikom verbalne rasprave sa vanbračnom suprugom uzeo pištolj u ruke, stavio ga sebi u usta, pa je supruga uplašena napustila kuću, posle čega ju je pozvao telefonom i rekao da će je „ubiti kao kera ako se ne pojavi na vratima kuće“. Policija je izvršila pretres, ali nije našla pištolj. Osumnjičeni je negirao izvršenje krivičnog dela i naveo je da nema nikakav pištolj. Oštećena je iskoristila svoje pravo da uskrati svedočenje. Brat oštećene, kod koga je ona otišla posle navedene svađe, naveo je da mu je oštećena rekla da se svađala sa suprugom, ali on ne zna razlog njihove svađe. Testom na prisustvo alkohola kod osumnjičenog utvrđeno je da je tog dana imao 1,11 promila alkohola u krvi.
2. Osnovno javno tužilaštvo u Šapcu, rešenjem od 11. 10. 2017. odbacilo je nepotpisanu krivičnu prijavu podnosioca označenog imenom oštećene zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 3. u vezi st. 1. KZ zbog toga što ne postoje osnovi sumnje da je osumnjičeni izvršio navedeno krivično delo na štetu oštećene. U krivičnoj prijavi je navedeno da je osumnjičeni 5. 8. 2017. u porodičnoj kući pretio svojoj supruzi da će je ubiti i držeći pištolj u ruci udarao oštećenu nogama po glavi, licu, rukama, nogama, nanoseći joj na taj način povrede u vidu preloma kostiju, krvnih podliva, hematoma, zbog čega je oštećena napustila kuću. Proveravajući podatke u krivičnoj prijavi, policijski službenici su, po nalogu tužilaštva, obavili razgovor sa roditeljima oštećene i licima koja imaju određena saznanja o događaju, pa su dobili obaveštenje da oštećena uopšte nije u Srbiji, da radi u Švajcarskoj gde je bila i kritičnom prilikom i da je u dobrim odnosima sa prijavljenim suprugom. Prijavljeni suprug oštećene istakao je da navodi krivične prijave uopšte nisu tačni i da su oni u dobrim odnosima. Policijski službenici su obavili provere u Domu zdravlja i utvrdili da se oštećena nije javljala radi ukazivanja lekarske pomoći. Takođe je utvrđeno i da je oštećena napustila Srbiju 29. 7. 2017. i da se do 24. 8. 2017. nije vratila. U izveštaju Policijske stanice (PS) navedeno je da je u toku 2015, 2016. i 2017. dobijala više anonimnih prijava sa istim stilom i fontom pisanja.
3. Rešenjem Osnovnog javnog tužilaštva u Vrbasu odbacena je krivična prijava punomoćnika oštećenih zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. i krivičnog dela proganjanje iz čl. 138a st. 1. tač. 2. KZ, s obzirom na to da je osumnjičeni umro 22. 6. 2018. godine, što trajno isključuje krivično gonjenje. U krivičnoj prijavi je navedeno da je osumnjičeni 9. 6. 2018. izvršio fizičko i psihičko nasilje nad suprugom i ćerkom na taj način što je u alkoholisanom stanju vređao suprugu i ćerku i pištoljem koji je držao u ruci pretio supruzi. Protiv osumnjičenog su rešenjem PS Kula od 11. 6. 2018. bile izrečene hitne mere privremenog udaljenja iz stana i zabrana kontaktiranja sa žrtvom nasilja, koje su produžene rešenjem Osnovnog suda u Vrbasu – jedinica u Kuli, na period od 30 dana.

4. Osnovno javno tužilaštvo u Kraljevu donelo je 29. 8. 2018. rešenje kojim se odbacuje krivična prijava punomoćnika oštećene podneta tom tužilaštvu protiv osumnjičenog zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ jer ne postoje osnovi sumnje da je prijavljeni učinio krivično delo za koje je prijavljen i za koje se goni po službenoj dužnosti. U krivičnoj prijavi navedeno je da je 3. 1. 2018. u spavaćoj sobi porodične kuće prijavljeni vikao na vanbračnu partnerku, udarao je pesnicama u predelu lica i ruku, čupao za kosu, oborio na pod i šutirao, a zatim je rekao „da je kurva“, uzeo pištolj koji je držao ispod jastuka i cev pištolja stavio oštećenoj u usta. Istom prilikom osumnjičeni je govorio oštećenoj da će ubiti nju i njenu decu, da će „bele sanduke iznositi iz kuće“, zatim ju je udario u slepoočnicu, uvrnuo joj desnu šaku, šutnuo u leđa i gurnuo tako da je pala na stakleni sto koji se razbio. Prema navodima prijave, oštećena je kritičnom prilikom zadobila povrede opisane u lekarskom uverenju koje je podneto uz prijavu. Proverom kroz upisnik tužilaštva utvrđeno je da ne postoji prijava kritičnog događaja u evidenciji dežurne službe policijske stanice, pa je naloženo da policijski službenici provere navode prijave. Punomoćnik oštećene podneo je 15. 8. 2018. tužilaštvu podnesak u kome je navedeno da oštećena u celosti odustaje od daljeg krivičnog gonjenja prijavljenog, da u celosti povlači krivičnu prijavu jer su se u međuvremenu stabilizovali odnosi između vanbračnih partnera, koji su na miran način rešili svoje nesuglasice, tako da dalje krivično gonjenje nema svrhe. Oštećena je 22. 8. 2018. podnela podnesak u kome je istakla da je prijavu podnela „u ljubomori i ljutnji“ i da „nikakvog nasilja nije bilo, zbog čega povlači sve optužbe“.
5. Prvo osnovno javno tužilaštvo u Beogradu donelo je 26. 1. 2018. rešenje kojim se odbacuje krivična prijava policije podneta 25. 11. 2017. protiv osumnjičenog zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 1. KZ izvršenog prema supruzi i maloletnom sinu, s obzirom na to da ne postoje osnovi sumnje da je izvršio krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti. U krivičnoj prijavi je navedeno da je prijavljeni u porodičnom domaćinstvu svakodnevno vređao oštećenu, pretio da će je ubiti ako pozove policiju i da će je baciti sa terase. Dana 24. 12. 2017. suprugu je takođe vređao i agresivno pošao ka njoj, pa je njihov najstariji sin stao između njih želeći da zaštiti majku. Prijavljeni ga je odgurnuo i nastavio da preti kako će otići da uzme pištolj da ih ubije, da će ih zapaliti, baciti sa terase, da bi zatim počeo da lomi nameštaj po kući. Osumnjičeni je negirao izvršenje krivičnog dela, a oštećena nije želela da svedoči koristeći se svojim zakonskim pravom. Zbog toga je u rešenju tužilaštva navedeno da se krivična prijava odbacuje „imajući u vidu okolnost da okrivljeni negira izvršenje dela i da ne postoji nijedan drugi dokaz koji bi kompromitovao njegovu odbranu.“

Prikaz sudski procesuiranih slučajeva nasilja u porodici izvršenog korišćenjem vatrenog oružja u vidu pretnje vatrenim oružjem

1. Osnovni sud u Despotovcu – Sudska jedinica u Svilajncu, doneo je presudu kojom je učinioca proglasio krivim što je 9. 7. 2015. u popodnevnim časovima sposoban da shvati značaj dela i upravlja svojim postupcima, svestan protivpravnosti izvršenog dela, primenom nasilja, pretnjom da će napasti život i telo i bezobzirnim

ponašanjem ugrozio spokojstvo, telesni integritet i duševno zdravlje članova svoje porodice supruga i ćerke i izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 3. u vezi st. 1. KZ. Prema navodima iz presude, učinilac je suprugu vređao i tukao, ćerku odgurnuo i udario, a zatim pretio supruzi „*da mu ne može pobeći, da će je naći bilo gde da se sakrije, da će je ubiti i odrobijati, kao i da, ukoliko vidi da se ljubi sa drugim na ulici ili bilo kom mestu izvadio bi pištolj i ubio bi je*“. Istom presudom učinilac je proglašen krivim i za krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 2. u vezi st. 1. KZ jer je kod njega pronađena velika količina vatrenog oružja i municije (vazдушna puška, pištolji, bombe, meci). Učinilac nije priznao izvršenje krivičnog dela nasilje u porodici, a što se tiče drugog krivičnog dela, naveo je da oružje i municija koji su nađeni kod njega potiču iz vremena kada je bio službeno raspoređen na terenu na Kosovu* i tamo je zadužen za oružje i municiju, koji su stajali na sigurnom mestu a kako je učinilac izjavio, supruga je prijavila policiji gde se nalazi oružje.

Sud nije prihvatio odbranu učinioca i utvrdio je da je u uračunljivom stanju i sa umišljajem izvršio oba krivična dela. Za krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 3. u vezi st. 1. KZ sud je utvrdio kaznu zatvora u trajanju od 10 meseci, a za krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija kaznu zatvora u trajanju od šest meseci i učiniocu izrekao jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od jedne godine, koju će izdržavati u prostorijama u kojima stanuje, u svojoj porodičnoj kući, bez primene elektronskog nadzora. Pored kazne zatvora učiniocu je sud izrekao i novčanu kaznu u iznosu od 100.000,00 dinara i meru bezbednosti oduzimanje predmeta – vatrenog oružja i municije navedene u izreci presude.

2. Osnovno javno tužilaštvo u Novom Sadu podnelo je 25. 1. 2017. optužnicu protiv učinioca zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 3. u vezi st. 1. KZ i krivičnog dela nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 1. KZ. Dana 1. 6. 2017. podnelo je sudu sporazum o priznanju krivičnog dela zaključen između učinioca i zamenika tužioca OJT u Novom Sadu, u prisustvu branioca učinioca. Posle održanog ročišta povodom sporazuma o priznanju krivičnog dela, sud je 5. 6. 2017. doneo presudu kojom je *prihvatio sporazum o priznanju krivičnog dela i učinioca proglasio krivim* za krivična dela navedena u optužnici. Krivično delo nasilje u porodici, prema izreci presude, učinilac je izvršio na taj način što je 4. 11. 2016. u stanju smanjene uračunljivosti ali ne do bitnog stepena, svestan svoga dela čije je izvršenje hteo, primenio nasilje prema svojoj pastorki, maloletnoj oštećenoj, tako što ju je posle verbalne rasprave sa njom, počupao za kosu, vukao držeći je za kosu po prostoriji kuće, zadao više udaraca pesnicama u predelu glave, posle čega je oštećena pobegla iz kuće i prijavila nasilje. Prilikom prikupljanja potrebnih obaveštenja, službena lica su u kući pronašla i oduzela od učinioca malokalibarsku pušku *baikal*, model *vostok* 211-R kalibra 5,56 mm, serijski broj (...), koju je učinilac neovlašćeno držao.

* Svako pominjanje Kosova treba razumeti u kontekstu rezolucije 1244 Saveta bezbednosti UN (1999).

Učiniocu je sud za krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 3. u vezi st. 1. KZ utvrdio kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i tri meseca, a za krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 1. KZ kaznu zatvora u trajanju od tri meseca, a zatim izrekao jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i pet meseci. Na osnovu čl. 348. st. 6. KZ od učinioca je vatreno oružje oduzeto i predato nadležnoj policijskoj upravi na dalje postupanje.

3. Presudom Osnovnog suda u Lazarevcu od 13. 6. 2017. učinilac je *proglašen krivim* za krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. i 1. KZ i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine. Pored kazne učiniocu je izrečena i mera bezbednosti obaveznog lečenja narkomana jer postoji ozbiljna opasnost da će usled ove zavisnosti i dalje vršiti krivična dela.

Prema izreci presude, učinilac je krivično delo nasilje u porodici izvršio u vremenskom periodu od 30. 10. do 26. 12. 2016. prema svojoj majci i babi po majci na taj način što ih je vređao i psovao, majku je udario drvenim ramom za slike i naneo joj lake telesne povrede, a takođe je i pretio da će ih ubiti „*jer je kupio čist pištolj za 250 eura, da će platiti narkomanu da im puca u noge, da će zapaliti kuću, da bi uklonio sve dokaze jer će se njihova tela ugljenisati*“, usled čega su bili ugroženi spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje oštećenih. Učinilac je u vreme izvršenja krivičnog dela bio smanjeno uračunljiv do stepena bitnog, ali ne bitno, bio je svestan svog dela čije je izvršenje hteo. Iako je u izreci presude navedeno da je učinilac pretio pištoljem, u obrazloženju presude se oružje ne pominje. Učinilac je ranije bio osuđivan zbog krivičnog dela nasilje u porodici presudom od 5. 2. 2016. kojom mu je izrečena kazna zatvora u trajanju od osam meseci i mera bezbednosti obaveznog lečenja narkomana.

4. Osnovni sud u Novom Sadu doneo je 2. 12. 2019. presudu kojom je učinioca *proglasio krivim* zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ. Presuda ne sadrži obrazloženje, na osnovu čl. 429. st. 1. tač. 1. ZKP, a učiniocu je izrečena uslovna osuda tako što mu je utvrđena kazna zatvora u trajanju od 10 meseci, koja neće biti izvršena ukoliko učinilac u roku od dve godine od pravnosnažnosti presude ne izvrši novo krivično delo. Učiniocu je izrečena i mera bezbednosti zabrana približavanja i komuniciranja sa oštećenom i to na taj način što je učiniocu zabranjeno približavanje oštećenoj na udaljenosti manjoj od 100 metara, pristup prostoru mesta stanovanja i mesta rada i dalje uznemiravanje oštećene, odnosno dalja komunikacija sa oštećenom u trajanju od dve godine od dana pravnosnažnosti presude. U izreci presude navedeno je da je učinilac izvršio krivično delo tako što je od decembra 2016. do 28. 8. 2017. pretio bivšoj supruzi da će odvesti decu, da neće imati od čega da živi, da će prestati da plaća kredit koji su zajedno podigli, u više navrata slao poruke kojima je pretio da će izvršiti svoje obećanje, da će „*neko biti pukovnik a neko pokojnik*“, da je ona sledeća, da će prema njoj biti gori od onih koji su u Srbiji ubili pola ljudi. Pored toga, „*doveo ju je u vezu sa muškim licem, govorio kako je oštećena pod dejstvom lekova htela da se ubije i naveo je da pištoljem pred tim nepoznatim muškarcem preti da će*

sama sebe da ubije". Istoga dana oštećenu je vređao, pljuvao, šutnuo nogom i vratima automobila, sredstvom podobnim da telo teško povredi i zdravlje teško naruši udario u predeo leve ruke, kojom prilikom je oštećena zadobila laku telesnu povredu u vidu nagnječenja leve potkolenice i nadlaktice, te je u strahu za svoju bezbednost pozvala policiju. Sud je utvrdio da je učinilac u vreme izvršenja krivičnog dela bio uračunljiv i krivično delo je izvršio sa direktnim umišljajem. Oružje – pištolj koji se pominje u izreci presude prilikom opisa načina izvršenja krivičnog dela, ne pominje se u daljem tekstu presude.

5. Presudom Osnovnog suda u Lazarevcu od 29. 12. 2017. učinilac, koji je ranije (2013) bio osuđivan zbog krivičnog dela neovlašćeno držanje opojnih droga iz čl. 246a KZ, *osuđen je na uslovnu kaznu zatvora* u trajanju od šest meseci zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 3. KZ. Učiniocu je izrečena i mera bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara. Presuda ne sadrži obrazloženje jer su se stranke na donetu i objavljenu presudu odrekle prava na žalbu (čl. 429. st. 1. tač. 1. ZKP). U izreci presude je navedeno da je učinilac 17. 9. 2017. u stanju bitno smanjene uračunljivosti, u alkoholisanom stanju, ugrozio telesni integritet članova svoje porodice, majke i braće, od kojih je jedan maloletan, sredstvom podobnim da telo teško telesno povredi – nožem i šerpom od rostfraja. Učinilac se 17. 9. 2017. najpre verbalno raspravljao sa majkom, kojoj je rekao da *„ima arsenal oružja i da će ih sve po kući pobiti“*, pretio da će je *„zaklati zubima“*, da mu *„ne treba oružje“*, pa je oštećena zajedno sa maloletnim sinom u strahu izašla iz kuće. Kada se vratila, nije mogla da uđe u kuću jer je učinilac zaključao vrata, a kada je tražila da otvori vrata, izašao je na balkon sa nožem u ruci i krenuo prema majci i maloletnom bratu. Došlo je do međusobnog guranja i učinilac je oštećenom bratu i majci naneo lake telesne povrede nožem koji je držao u ruci, da bi zatim uzeo šerpu od rostfraja i gađao u pravcu brata, koga je šerpa pogodila, usled čega je zadobio lake telesne povrede. Prema izreci presude, učinilac je postupao sa umišljajem, svestan svog dela čije je izvršenje hteo i bio je svestan da je njegovo delo zabranjeno. Iako je u dispozitivu presude, u opisu načina izvršenja krivičnog dela, navedeno da je učinilac pretio da ima arsenal oružja, u daljem tekstu presude nije ništa konstatovano u pogledu oružja.
6. Osnovni sud u Kragujevcu je 19. 7. 2019. doneo presudu kojom je učinioca proglasio krivim zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ, jer je krajem jula 2018. primenom nasilja i drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrožavao spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje člana svoje porodice, bivše vanbračne supruge, sa kojom ima dvoje maloletne dece, pri čemu je koristio sredstvo podobno da telo teško povredi, na taj način što je oštećenju, dok je bila u osmom mesecu trudnoće, stavio pod grlo kuhinjski nož dužine sečiva duže od 10 cm, pošto ju je prethodno uhvatio za vrat i prislonio uz vrata. Istog dana, učinilac je telefonom pozvao oštećenu i pretio *„da će dobiti metak u čelo“*, a takođe je i na svom Fejsbuk profilu postavio sliku sa pištoljem. Učinilac je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od osam meseci koju će izdržavati u prostorijama u kojima stanuje uz primenu mere elektronskog nadzora, pri čemu ne sme napustiti prostorije u kojima stanuje, osim u slučajevima propisanim zakonom koji uređuje

izvršenje krivičnih sankcija. Prema oceni suda u vreme izvršenja krivičnog dela učinilac je bio uračunljiv i postupao je sa umišljajem. Učinilac nije priznao izvršenje krivičnog dela, naveo je da oštećenju uopšte nije pretio. Centar za socijalni rad podneo je izveštaj sudu u kojem je procenio da postoji rizik da se nasilje ponovi zbog nerazrešene emotivne veze i neuređenog roditeljskog odnosa. Oštećena je odbila da sa maloletnom decom bude smeštena u prihvatilište za žrtve nasilja u porodici. U presudi je navedeno da je na sastanku grupe za koordinaciju i saradnju 4. 2. 2019. donet individualni plan zaštite i podrške za oštećenu i u okviru plana definisan je zadatak centra, a to je pružanje podrške oštećenju u cilju podnošenja tužbe za zaštitu od nasilja u porodici. U sudskoj presudi nije navedeno da li je vršena provera – da li učinilac ima oružje kojim je pretio oštećenju.

7. Osnovni sud u Staroj Pazovi je 28. 10. 2019. doneo presudu kojom je učinioca osudio na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i šest meseci zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 3. u vezi st. 2. i 1. KZ, koje je izvršio 18. 8. 2019. pod dejstvom alkohola od 1,18 mg/ml alkohola u organizmu. Po oceni suda, učinilac je bio sposoban da shvati značaj svog dela i upravlja svojim postupcima, svestan svog dela čije je izvršenje hteo, drskim i bezobzirnim ponašanjem i primenom nasilja ugrožavao je spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje člana svoje porodice, maloletnog sedamnaestogodišnjeg sina, na taj način što je 18. 8. 2019, posle verbalne rasprave rekao sinu „*da ide da uzme pištolj da ga ubije*“. Učinilac je zatim udario sina u glavu iznad uha drvenom šipkom garnišne dužine oko 3 m, koju je imao u rukama i koja predstavlja sredstvo podobno da telo teško povredi i zdravlje teško naruši, i naneo mu niz lakih telesnih povreda. Pored kazne zatvora, učiniocu je izrečena mera bezbednosti zabrana približavanja i komunikacije sa oštećenim sinom, tako što je učiniocu zabranjeno približavanje oštećenom na udaljenosti manjoj od 15 metara i komunikacija sa oštećenim u trajanju od dve godine od pravnosnažnosti presude. U sudskoj presudi nema podataka o tome da li je proveravano – da li učinilac poseduje pištolj kojim je pretio.

Nalazi kvantitativnog istraživanja sudski procesuiranih krivičnih dela

PODACI O KRIVIČNOM DELU

Pravna kvalifikacija krivičnih dela u uzorku ista je u optužnom aktu i presudi u skoro svim slučajevima, osim u jednom, gde je krivično delo u optužnom aktu kvalifikovano kao nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 4. u vezi st. 1. i nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ, a u presudi kao nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 5. u vezi st. 1. i nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ. Sud je našao da je okrivljeni izvršio krivično delo iz čl. 348. st. 5. u vezi st. 1, jer je *neovlašćeno nosio oružje i municiju za čije nabavljanje i držanje ima odobrenje nadležnog organa*, za razliku od optužnog akta u kojem je navedeno krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 4. u vezi st. 1, koje se sastoji u *neovlašćenom nošenju predmeta* iz st. 1. ovog člana.

Pravna kvalifikacija krivičnog dela u optužnom aktu		
	broj	%
Član 194. st. 1. KZ	1	3,6
Član 194. st. 1. i član 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ	1	3,6
Član 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ	11	39,3
Član 194. st. 2. u vezi st. 1. i čl. 138. st. 1. KZ	1	3,6
Član 194. st. 2. i 1. KZ	1	3,6
Član 194. st. 2. u vezi st. 1. i čl. 348. st. 2. KZ	2	7,1
Član 194. st. 2. u vezi st. 1. i čl. 348. st. 1. KZ	1	3,6
Član 194. st. 2. u vezi st. 1. i čl. 348. st. 4. KZ	1	3,6
Član 192. st. 2. u vezi st. 1, čl. 194. st. 3. u vezi st. 1. i član 348. st. 2. u vezi st. 1. KZ	1	3,6
Član 194. st. 3. u vezi st. 1. KZ	2	7,1
Član 194. st. 3. u vezi st. 1. KZ i čl. 348. st. 2. u vezi st. 1. KZ	2	7,1
Član 194. st. 3. u vezi st. 1. KZ i čl. 348. st. 1. KZ	1	3,6
Član 114. st. 1. tač. 11, čl. 348. st. 4. u vezi st. 1. i čl. 246a st. 1. KZ	1	3,6
Član 114. st. 1. tač. 11. u vezi čl. 30. i čl. 348. st. 1. KZ	1	3,6
Član 113. u vezi čl. 30, čl. 348. st. 1. KZ	1	3,6
UKUPNO	28	100

Pravna kvalifikacija krivičnog dela u presudi		
	broj	%
Član 194. st. 1. KZ	1	3,6
Član 194. st. 1. i čl. 194. st. 2. u vezi st. 1 KZ	1	3,6
Član 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ	11	39,3
Član 194. st. 2. u vezi st. 1. i čl. 138. st. 1. KZ	1	3,6
Član 194. st. 2. i 1. KZ	1	3,6
Član 194. st. 2. u vezi st. 1. i čl. 348. st. 2. KZ	2	7,1
Član 194. st. 2. u vezi st. 1. i čl. 348. st. 1. KZ	1	3,6
Član 194. st. 2. u vezi st. 1. i čl. 348. st. 5. KZ	1	3,6
Član 192. st. 2. u vezi st. 1, čl. 194. st. 3. u vezi st. 1. i čl. 348. st. 2. u vezi st. 1. KZ	1	3,6
Član 194. st. 3. u vezi st. 1. KZ	2	7,1
Član 194. st. 3. u vezi st. 1. KZ i čl. 348. st. 2. u vezi st. 1. KZ	2	7,1
Član 194. st. 3. u vezi st. 1. KZ i čl. 348. st. 1. KZ	1	3,6
Član 114. st. 1. tač. 11, čl. 348. st. 4. u vezi st. 1. i čl. 46a st. 1. KZ	1	3,6
Član 114. st. 1. tač. 11. u vezi čl. 30 i čl. 348. st. 1. KZ	1	3,6
Član 113. u vezi čl. 30, čl. 348. st. 1. KZ	1	3,6
UKUPNO	28	100

U uzorku je najviše krivičnih dela koja su kvalifikovana kao krivična dela iz čl. 194. st. 2. KZ – nasilje u porodici prilikom čijeg je izvršenja korišćeno vatreno oružje. U pet sudskih postupaka učinilac je osuđen i za krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. KZ, s tim što je jedan od učinilaca osuđen za ovo delo zbog neovlašćenog držanja eksplozivnog sredstva (bombe) čije držanje nije dozvoljeno građanima (čl. 348. st. 2. KZ), dok su ostala četiri osuđena zbog držanja oružja i municije za koje nisu imali dozvolu nadležnog organa. Ostali učinioci koji su izvršili krivično delo nasilje u porodici pretnjom oružjem ili upotrebom oružja imali su legalnu dozvolu za posedovanje oružja.

Nešto više krivičnih dela izvršeno je na selu (42,9%) u odnosu na ona koja su izvršena u gradu (35,7%).

Mesto izvršenja krivičnog dela		
	broj	%
Selo	12	42,9
Grad	10	35,7
Nema podataka	6	21,4
UKUPNO	28	100

Najviše krivičnih dela izvršeno je u zajedničkom stanu, odnosno kući žrtve i učinioca (60,7%), što je i razumljivo, imajući u vidu da se radi o nasilju u porodici. Dela su uglavnom izvršena u poslepodnevnim i večernjim satima, što se može objasniti činjenicom da je to vreme kada su članovi porodice na okupu.

Konkretno mesto (prostor) izvršenja		
	broj	%
Stan/kuća/dvorište učinioca	1	3,6
Stan/kuća/dvorište žrtve	5	17,8
Zajednički stan/kuća/dvorište žrtve i učinioca	17	60,7
Kafana	1	3,6
Ulica	2	7,1
Kuća kuda se oštećena sklonila, kuća njenih roditelja	1	3,6
Kuća roditelja okrivljenog	1	3,6
UKUPNO	28	100

Vreme izvršenja (tačan datum i čas iz dispozitiva presude)		
	broj	%
Pre podne (8-12)	3	10,7
Rano posle podne (12-16)	3	10,7
Posle podne (16-20)	9	32,1
Uveče (20-24)	4	14,3

Noću (24-04)	1	3,6
Nema podataka	5	17,8
Trajalo je više od jednog dana	1	3,6
Dva dela nasilja, jedno uveče jedno pre podne	1	3,6
Trajalo je više sati u toku dana / ceo dan	1	3,6
UKUPNO	28	100

Kada je reč o motivima izvršenja dela, sud ih po pravilu ne utvrđuje. Samo iz pet presuda može se zaključiti o motivu: u tri slučaja to je bila ljubomora, u jednom koristoljublje, a u jednom „nepristajanje na razvod“.

Motiv izvršenja krivičnog dela		
	broj	%
Ljubomora	3	10,7
Koristoljublje	1	3,6
Nepristajanje na razvod	1	3,6
Nema podataka	23	82,1
UKUPNO	28	100

PODACI O UČINIOCIMA

Na osnovu prikupljenih podataka nije moguće utvrditi tačan profil učinilaca zato što najveći broj podataka nedostaje, bilo da su bez potrebe anonimizovani, bilo da ih uopšte nema jer se odnose na činjenice koje nisu utvrđivane. Bez namere da generalizujemo nalaze, navodimo raspoložive podatke o učiniocima.

Pre svega, svi učinioци su muškog pola, različitog su životnog doba i zanimanja, većina je oženjena i ima dvoje dece. Veći je broj onih koji imaju srednje obrazovanje i nezaposleni su i rođeni su u gradu. Među učiniocima je 42,9% onih koji žive u gradu, pa se može pretpostaviti da je vatreno oružje dostupnije učiniocima iz gradskih sredina.

Pol učinilaca		
	broj	%
Muški	28	100
Ženski	0	0,00
UKUPNO	28	100

Starosna dob		
	broj	%
26	1	3,6
31-40	3	10,7

41-50	1	3,6
51- 60	5	17,8
Nema podataka	18	64,3
UKUPNO	28	100

Bračno stanje		
	broj	%
Oženjen	15	53,6
Neoženjen	2	7,1
Živi u vanbračnoj zajednici	4	14,3
Razveden	5	17,8
Nema podataka	2	7,1
UKUPNO	28	100

Broj dece		
	broj	%
Jedno dete	4	14,3
Dvoje dece	12	42,9
Troje dece	3	10,7
Četvoro dece	3	10,7
Šestoro dece	1	3,6
Bez dece	2	7,1
Nema podataka	3	10,7
UKUPNO	28	100

Zanimanje		
	broj	%
Vlasnik privatne firme	1	3,6
Mašinbravar	1	3,6
Ekonomski tehničar	1	3,6
Tekstilni tehničar	1	3,6
Zemljoradnik	3	10,7
Polijski službenik	1	3,6
Vozač	2	7,1
Automehaničar	1	3,6
Vojni penzioner	1	3,6
Radnik	2	7,1
Elektroinstalater	1	3,6

Penzioner	2	7,1
Bez zanimanja	2	7,1
Nema podataka	9	32,1
UKUPNO	28	100

Obrazovanje		
	broj	%
Nezavršena osnovna škola	1	3,6
Osnovna škola	6	21,4
Srednja škola ili gimnazija	15	53,6
Nema podataka	6	21,4
UKUPNO	28	100

Zaposlenost		
	broj	%
Zaposlen	4	14,3
Nezaposlen, traži posao	7	25,0
Penzioner	2	7,1
Sezonski poslovi	2	7,1
Vlasnik privatne firme	1	3,6
Privremeni rad u Švajcarskoj	1	3,6
Poljoprivrednik	3	10,7
Nema podataka	8	28,6
UKUPNO	28	100

Mesto rođenja		
	broj	%
Selo	4	14,3
Grad	9	32,1
Nema podataka	15	53,6
UKUPNO	28	100

Prebivalište		
	broj	%
Selo	7	25,0
Grad	12	42,9
Nema podataka	9	32,1
UKUPNO	28	100

Dominiraju učinioци koji ranije nisu osuđivani (50%), ali nije mali ni broj onih koji su osuđivani (35,7%). Među njima je samo jedan ranije osuđen za krivično delo izvršeno upotrebom oružja. Iako je značajno utvrditi da li je izvršenje nasilja korišćenjem vatrenog oružja povezano sa ranijim učešćem učinilaca u oružanim sukobima, to nije bilo moguće jer ta činjenica nije utvrđivana – samo u pogledu jednog učinioца može se pouzdano zaključiti da je učestvovao u oružanim sukobima.

S aspekta mogućnosti pristupa vatrenom oružju značajan je i podatak o pripadnosti učinilaca vojsci, policiji i drugim organima koji omogućavaju pristup oružju. U uzorku su samo trojica učinilaca pripadnici ovih službi.

Ranija osuđivanost		
	broj	%
Da	10	35,7
Ne	14	50,0
Nema podataka	4	14,3
UKUPNO	28	100

Ranija osuđivanost za krivična dela izvršena zloupotrebom oružja		
	broj	%
Da	1	3,6
Ne	15	53,6
Nema podataka	12	42,9
UKUPNO	28	100

Ranije učešće u oružanim sukobima		
	broj	%
Da	1	3,6
Nema podataka	27	96,4
UKUPNO	28	100

Pripadnost vojsci, policiji i drugoj službi koja omogućava pristup oružju		
	broj	%
Da	3	10,7
Ne	17	60,7
Nema podataka	8	28,6
UKUPNO	28	100

Učinioci se uglavnom ne kaju za izvršeno delo i smatraju svoj postupak adekvatnim. Većina priznaje izvršenje dela. Izvršiocu su u najvećem broju bili uračunljivi u vreme izvršenja dela, a kod većine je postojao direktni umišljaj. Veći je broj onih koji nisu bili pod dejstvom alkohola u vreme izvršenja dela (12), od onih koji jesu (10), a teško pijanstvo je utvrđeno kod čak sedam učinilaca. Samo jedan učinilac je u vreme izvršenja krivičnog dela bio pod dejstvom psihoaktivnih supstanci.

Izražava kajanje za preduzetu radnju (po oceni suda)		
	broj	%
Da, stvarno žaljenje i kajanje	1	3,6
Neodređeno	1	3,6
Samo verbalno izražava kajanje	2	7,1
Ne kaje se / smatra svoj postupak adekvatnim	11	39,3
Nema podataka	13	46,4
UKUPNO	28	100

Odnos učinioca prema odgovornosti za događaj		
	broj	%
Priznaje izvršenje krivičnog dela	7	25,0
Uglavnom prebacuje odgovornost na žrtvu	1	3,6
Ne daje objašnjenje ili ga nema	3	10,7
Ne priznaje	5	17,8
Nema podataka	12	42,9
UKUPNO	28	100

Uračunljivost u vreme izvršenja krivičnog dela		
	broj	%
Učinilac je uračunljiv	15	53,6
Uračunljivost je smanjena ali ne bitno	5	17,8
Bitno smanjena uračunljivost	6	21,4
Učinilac je neuračunljiv	2	7,1
UKUPNO	28	100

Stepen krivice		
	broj	%
Direktni umišljaj	26	92,9
Neuračunljivost	2	7,1
UKUPNO	28	100

Alkoholisanost učinioca u vreme izvršenja krivičnog dela		
	broj	%
Nije bio pod dejstvom alkohola	12	42,9
Lako pijanstvo	2	7,1
Srednje pijanstvo	1	3,6
Teško pijanstvo	7	25,0
Nema podataka	6	21,4
UKUPNO	28	100

Izvršenje krivičnog dela pod dejstvom droga / psihoaktivnih supstanci		
	broj	%
Ne	19	67,9
Da	1	3,6
Nema podataka	8	28,6
UKUPNO	28	100

Odnosi između učinilaca i žrtava bili su uglavnom loši (16), ali u skoro polovini presuda nema podataka o tome kakvi su bili njihovi odnosi, što je rezultat fokusiranja suda na samo delo, bez sagledavanja šireg konteksta i rodnih dimenzija dela.

Odnosi između učinioca i žrtve pre izvršenja krivičnog dela		
	broj	%
Podnošljivi	2	7,1
Loši	16	57,1
Nema podataka	10	35,7
UKUPNO	28	100

PODACI O ORUŽJU

Analiza podataka o zloupotrebi vatrenog oružja prilikom izvršenja krivičnih dela obuhvaćenih uzorkom pokazuje da se najčešće koristi pištolj (revolver) – vatreno oružje iz kategorije „B” – kratko, dugo, poluautomatsko, repetirajuće, jednometno, dvometno, sa olučenim i glatkim cevima, koje fizička lica mogu nabavljati, držati i nositi na osnovu isprave nadležnog organa.¹²⁴ Međutim, u uzorku su samo četiri učinioca imala dozvolu nadležnog organa i to za držanje, ali ne i za nošenje vatrenog oružja, dok sedmorica nisu imala dozvolu ni za držanje ni za nošenje vatrenog oružja.

U četiri slučaja za izvršenje krivičnog dela korišćena je bomba/granata – vatreno oružje iz kategorije „A”, u koju spadaju minsko-eksplozivna sredstva, automatsko kratko i dugo vatreno oružje, oružje skriveno u drugim predmetima i vatreno oružje sa prigušivačem pucnja, a koje fizička lica ne mogu nabavljati, držati i nositi.¹²⁵ Zabrinjavajuće je, međutim, da u čak 17 slučajeva nasilja u porodici u presudama nema podataka o legalnosti držanja/ /nošenja vatrenog oružja. Kada se podaci o zloupotrebi vatrenog oružja prilikom izvršenja

¹²⁴ Član 4. st. 2. i čl. 5. st. 2. Zakona o oružju i municiji, *op. cit.*

¹²⁵ *Ibid.*, čl. 4. st. 1. i čl. 5. st. 1.

krivičnog dela uporede sa podacima o kvalifikaciji dela, zapaža se da su osmorica učinilaca kažnjena za nedozvoljeno držanje i nošenje oružja, a još jedan učinilac za nedozvoljeno nošenje oružja, za čije je držanje imao dozvolu nadležnog organa.

Vrsta vatrenog oružja korišćenog prilikom izvršenja dela		
	broj	%
Pištoltj (revolver)	13	46,4
Lovačka puška	2	7,1
Vazdušna puška	1	3,6
Pištoltj i puška	1	3,6
Bomba/granata	4	14,3
Pretnja upotrebom oružja	7	25,0
UKUPNO	28	100

Veliki broj učinilaca koji su prilikom izvršenja dela zloupotrebili ili koristili vatreno oružje za koje nisu imali dozvolu držanja, kao i veliki broj onih koji su pretili ili koristili bombu – vatreno oružje čije je držanje po definiciji ilegalno, pokazatelj je činjenice da je velika količina oružja još u nelegalnom posedu građana, da se na crnom tržištu sve vrste vatrenog oružja mogu relativno lako nabaviti i da je njegova zloupotreba česta u slučajevima rodno zasnovanog nasilja, što potvrđuju i nalazi ranijih istraživanja.¹²⁶

Posedovanje dozvole za nošenje vatrenog oružja		
	broj	%
Da	4	14,3
Ne	7	25,0
Nema podataka	17	60,7
UKUPNO	28	100

Oduzimanje vatrenog oružja posle pokretanja krivičnog postupka		
	broj	%
Da	16	57,1
Ne	3	10,7
Nema podataka	9	32,1
UKUPNO	28	100

¹²⁶ Videti: Božanić, D., *Rod i malokalibarsko i lako oružje u Jugoistočnoj Evropi*, SEESAC, Beograd, 2016, str. 23; Mapa puta za održivo rešenje za suzbijanje nedozvoljenog posedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem i pripadajućom municijom na Zapadnom Balkanu do 2024. godine, *op. cit.*, str. 10.

PODACI O ŽRTVI

U poređenju sa brojem izvršilaca (28), broj žrtava je daleko veći – 44, jer je prilikom izvršenja krivičnog dela postojao idealni ili realni sticaj krivičnih dela.

Trećina žrtava su muškog pola, dok su dve trećine žrtava ženskog pola, što potvrđuje rodnu određenost nasilja koje se vrši korišćenjem i zloupotrebom vatrenog oružja. Među žrtvama je sedmoro dece, od kojih je šestoro u uzrastu 14–18 godina. Starosna dob odraslih žrtava (37) nije poznata jer je ovaj podatak u presudama bio anonimizovan.

Pol		
	broj	%
Muški	11	25,0
Ženski	33	75,0
UKUPNO	44	100

Uzrast		
	broj	%
Dete do 14 godina	1	2,3
Dete 14–18 godina	6	13,6
Nema podataka	37	84,1
UKUPNO	44	100

U vreme izvršenja dela žrtve su u najvećem procentu bile udate – 43,2%, a u vanbračnoj zajednici živelo je 9,1% žrtava. U velikom broju presuda podaci o bračnom statusu žrtava bili su anonimizovani, tako da smo ovaj podatak saznawali iz iskaza okrivljenog, žrtve saslušane kao svedoka i iskaza drugih svedoka. Takođe je teško saznati i koliko dece imaju žrtve nasilja jer se ova veoma važna okolnost ne ispituje, iako su deca najčešće posredne žrtve nasilja u porodici. Podatak o tome koliko dece ima žrtva ostao je nepoznat u 56,2% slučajeva. Za samo 12 žrtava poznato je da imaju jedno, dvoje ili troje dece, dok sedam žrtava nema dece.

Bračno stanje		
	broj	%
Oženjen/udata	19	43,2
Živi u vanbračnoj zajednici	4	9,1
Razveden/a	2	4,5
Neoženjen/neudata	7	15,9
Nema podataka	12	27,3
UKUPNO	44	100

Broj dece		
	broj	%
Jedno	5	11,4
Dvoje	5	11,4
Troje i više	2	4,5
Nema podataka	25	56,2
Nema dece	7	15,9
UKUPNO	44	100

Većina žrtava živi na selu (36,4%), dok je nešto manji broj onih koje žive u gradu (31,8%). Međutim, u skoro trećini predmeta nema podataka o prebivalištu žrtve (29,5%). Podaci o mestu prebivališta razlikuju se u odnosu na podatke prikupljene ranijim istraživanjima, prema kojima je najveći broj žrtava nasilja u porodici imao prebivalište u gradu.¹²⁷

Mesto rođenja žrtava razlikuje se od prebivališta, pa je tako najviše žrtava koje su rođene u prigradskom naselju (45,4%).

Prebivalište		
	broj	%
Selo	16	36,3
Grad	14	31,8
Prigradsko naselje	1	2,3
Nema podataka	13	29,5
UKUPNO	44	100

Mesto rođenja		
	broj	%
Grad	2	4,5
Selo	9	20,4
Prigradsko naselje	20	45,4
Nema podataka	13	29,5
UKUPNO	44	100

Zanimanje		
	broj	%
Direktorka predškolske ustanove	1	2,3
Nema podataka	43	97,7
UKUPNO	44	100

¹²⁷ Petrušić, N., Žunić, N., Vilić, V., *Krivično delo nasilje u porodici u sudskoj praksi: nove tendencije i izazovi*, Misija OEBS u Srbiji, Beograd, 2018, str. 111.

O tome koliko sudovi malo pažnje poklanjaju žrtvama nasilja izvršenog zloupotrebom vatrenog oružja, svedoči i podatak da se samo za jednu žrtvu navodi podatak o zanimanju, obrazovanju i zaposlenosti (pokušaj ubistva), dok su ovi podaci nepoznati za sve ostale žrtve.

Obrazovanje		
	broj	%
Visoka stručna sprema	1	2,3
Nema podataka	43	97,7
UKUPNO	44	100

Zaposlenost		
	broj	%
Zaposlena	1	2,3
Nema podataka	43	97,7
UKUPNO	44	100

Podaci o odnosu između žrtve i učinioca pokazuju da je dominantan oblik krivičnog dela nasilje u porodici izvršenog korišćenjem vatrenog oružja nasilje prema bračnom, odnosno vanbračnom supružniku. Učinilac i žrtva su najčešće u bračnom odnosu ili su razvedeni. Roditelj je učinilac, a dete žrtva nasilja u oko 13,7%, a skoro podjednak je broj učinilaca dela nasilja prema svojim roditeljima (13,7%).

Šta je žrtva učiniocu?		
	broj	%
Supruga (brak)	12	27,3
Vanbračna zajednica	5	11,4
Bivša supruga	3	6,8
Otac	2	4,5
Majka	4	9,1
Sin	6	13,6
Ćerka	5	11,4
Sestra	1	2,3
Zet	1	2,3
Tašta	1	2,3
Pastorka	1	2,3
Baba po majci	1	2,3
Brat	2	4,5
UKUPNO	44	100

Kada je reč o ranijem nasilju, simptomatično je da čak u 56,8% slučajeva o tome nema podataka, što je posledica propusta sudova da sagledaju istoriju odnosa učinioca i žrtve, iako je to, pored ostalog, značajno i za odmeravanje kazne. Sudovi su, po pravilu, usredsređeni samo na utvrđivanje činjenica koje se odnose na krivično delo iz optužbe. U 38,6% predmeta postoje podaci da su žrtve nasilja i ranije bile izložene nasilju od strane učinioca, što korespondira sa podatkom da je u 35,7% slučajeva učinilac ranije osuđivan. Samo u dve presude navedeno je da učinilac ranije nije maltretirao žrtvu.

U presudama uglavnom nema podataka o tome da li je učinilac ranije pretio da će upotrebiti vatreno oružje (63,6), dok je u 15 presuda sadržana informacija da učinilac ranije nije pretio da će upotrebiti oružje. Ove podatke trebalo bi uzeti sa rezervom, jer pojedine žrtve taj podatak ne iznose iz straha od učinioca.

Da li je učinilac žrtvu i ranije maltretirao?		
	broj	%
Da	17	38,6
Ne	2	4,5
Nema podataka	25	56,8
UKUPNO	44	100

Da li je učinilac ranije pretio žrtvi da će upotrebiti oružje?		
	broj	%
Da	1	2,3
Ne	15	34,1
Nema podataka	28	63,6
UKUPNO	44	100

Nijedna žrtva nije imala oružje i samim tim nije ga ni upotrebila. Takođe, nijedna žrtva nije bila u alkoholisanom stanju u vreme izvršenja dela, niti je prema oceni suda, žrtva doprinela izvršenju dela.

Postojanje oružja kod žrtve		
	broj	%
Ne	44	100
Da	0	0
Nema podataka	0	0
UKUPNO	44	100

Uticaj ponašanja žrtve na izvršenje krivičnog dela (po oceni suda)		
	broj	%
Ne	44	100
Da	0	0
Nema podataka	0	0
UKUPNO	44	100

Prema podacima iz presuda, relativno je mali broj žena koje su se zbog ranijeg nasilja obraćale za pomoć – njih samo 9,1%. Međutim, u čak 56,8% slučajeva o tome nema podataka. U odnosu na žene koje su se obraćale za pomoć institucijama, neznatno je veći broj žena koje su ranije nasilje prijavile (11,4%). U 68,2% presuda nema, međutim, o tome podataka jer sud ovu okolnost nije utvrđivao. Očigledno je da i pored brojnih kampanja, poziva ženama da prijavljuju nasilje od strane državnih zvaničnika i brojnih medijskih priloga o pojavi nasilja prema ženama – žene žrtve nasilja još nisu u dovoljnoj meri ohrabrene, niti su stekle poverenje u delovanje institucija. Kada je reč o nasilju izvršenom vatrenim oružjem, odnosno pretnjama da će ono biti upotrebjeno, žene su dodatno obeshabrene da prijave ovo nasilje zbog straha za sopstvenu bezbednost.

Ako je učinilac ranije maltretirao žrtvu, da li se obraćala za pomoć nekoj instituciji?		
	broj	%
Da	4	9,1
Ne	15	34,1
Nema podataka	25	56,8
UKUPNO	44	100

Ako je učinilac ranije maltretirao žrtvu, da li je žrtva to prijavljivala policiji/tužilaštvu?		
	broj	%
Da	5	11,4
Ne	9	20,4
Nema podataka	30	68,2
UKUPNO	44	100

PODACI O PRITVORU, SANKCIJAMA I ŽALBAMA

Prema podacima iz presuda, polovini učinilaca određen je pritvor, ali za čak 11 učinilaca u presudama ne postoji podatak o pritvoru.

U 81,1% slučajeva učinioци su osuđeni, u četiri slučaja javni tužilac i okrivljeni sklopili su sporazum o priznanju krivičnog dela, dok je u samo jednom slučaju optužba odbijena, zbog odustajanja javnog tužioca od optužnice.

Sadržina sporazuma o priznanju krivičnog dela nije poznata jer su u tim slučajevima, saglasno čl. 429. st. 2. ZKP, pismeno izrađene presude bile samo delimično obrazložene navođenjem razloga kojima se sud rukovodio prilikom prihvatanja sporazuma. Nijedna presuda kojom je sud, u skladu sa čl. 317. ZKP, prihvatio sporazum o priznanju krivice, ne sadrži sporazum o obavezi učinioca da ispuni imovinskopravni zahtev koji je žrtva podnela.

Da li je optuženom određen pritvor?		
	broj	%
Da	14	50,0
Ne	3	10,7
Nema podataka	11	39,3
UKUPNO	28	100

Kada je reč o kaznama, dominira kazna zatvora, koja je izrečena prema sedmorici učinilaca – 39,3%. Prema dvojici od sedmorice učinilaca izrečena je samo kazna zatvora, dok je prema drugim učiniocima izrečena i mera bezbednosti, i to: oduzimanja predmeta kojim je izvršeno delo prema trojici učinilaca i obaveznog lečenja alkoholičara/narkomana prema trojici učinilaca. Prema dvojici od sedmorice učinilaca koji su kažnjeni zatvorom izrečena je i novčana kazna, a samo prema jednom mera zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenom/oštećenima.

Čak osmorica učinilaca – 28,7%, uslovno je kažnjena kaznom zatvora. Dužina kazni zatvora uglavnom je kraća od godinu dana (75%), a rok provere duži od dve godine (87,5%). Među osmoricom uslovno osuđenih petorici je izrečena i mera bezbednosti oduzimanja predmeta, dvojici je izrečena i mera bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara, dok je dvojici učinilaca izrečena mera bezbednosti zabrane daljeg uznemiravanja oštećene.

Na nivou ukupnog uzorka, u 12 slučajeva izrečena je mera bezbednosti oduzimanja predmeta kojim je krivično delo izvršeno (oružja i municije), dok je samo u četiri slučaja izrečena mera bezbednosti zabrana približavanja i komunikacije sa žrtvom, a u jednom zabrana daljeg uznemiravanja žrtve.

„Kućni zatvor“ je izrečen petorici učinilaca, i to trojici uz elektronski nadzor, a trojici bez elektronskog nadzora. Istovremeno, trojici od petorice učinilaca izrečena je i mera bezbednosti oduzimanja predmeta, jedan od njih je kažnjen i novčanom kaznom, a prema jednom je izrečena i mera bezbednosti zabrana prilaska i komunikacije sa oštećenom.

Dužina kazne zatvora i „kućnog zatvora“ u 35,4% slučajeva kraća je od godinu dana, dok je u ostalim slučajevima duža. Najkraća kazna zatvora je pet meseci, a najduža 40 godina – izrečena za teško ubistvo izvršeno vatrenim oružjem. Kada se posmatraju kazne za krivična dela nasilja u porodici u kojima je učinilac pretio da će koristiti vatreno oružje ili je ono korišćeno, kazne su isuviše blage, imajući u vidu njihovu društvenu opasnost. Zbog toga bi bilo očekivano i da kazne budu strože, posebno imajući u vidu da se među 28 učinilaca nalaze osmorica onih koji su kažnjeni jedinstvenom kaznom za dva krivična dela: nasilje u porodici i neovlašćeno držanje oružja, a jedan za nasilje u porodici i neovlašćeno nošenje oružja. Međutim, visina izrečenih kazni ne upućuje na takav zaključak.

Ako se uporede nalazi o kaznama samo za krivična dela nasilja u porodici sa nalazima ranijih istraživanja, može se zaključiti da pretnja i upotreba vatrenog oružja prilikom izvršenja ovih dela nisu od uticaja na visinu kazne. Naime, prema nalazima istraživanja prakse sudova u procesuiranju krivičnih dela nasilja u porodici, nezavisno od pravne kvalifikacije, u periodu od januara 2006. do maja 2007. godine, u 47,1% slučajeva kazne zatvora bile su kraće od godinu dana.¹²⁸ Za krivična dela nasilja u porodici prilikom čijeg izvršenja se pretilo korišćenjem vatrenog oružja ili je ono upotrebljeno, osude na kaznu zatvora kraće od godinu dana izrečene su u 35,4% slučajeva, što je za samo 11,7% slučajeva manje u odnosu na slučajeve nasilja u porodici. Pri odmeravanju kazne za krivično delo nasilje u porodici prilikom čijeg je izvršenja korišćeno vatreno oružje sudovi uglavnom izriču blage kazne. Ni u jednom slučaju nije izrečena maksimalna kazna od pet godina zatvora, a većina kazni iznosi godinu dana ili kraće od godinu dana zatvora.

Odluka suda (vrsta presude)		
	broj	%
Osudjuća	21	82,1
Odbijajuća (odbija se optužba)	1	3,6
Sporazum o priznanju krivičnog dela	4	7,1
Samo mera bezbednosti	2	7,1
UKUPNO	28	100

Krivična sankcija koju je sud izrekao u prvostepenoj presudi		
	broj	%
Kazna zatvora	2	7,1
Kazna zatvora, mera bezbednosti oduzimanje predmeta i mera bezbednosti zabrana približavanja i komunikacije sa oštećenom/im/ima	1	3,6
Kazna zatvora, novčana kazna i mera bezbednosti oduzimanje predmeta	3	10,7
Kazna zatvora, novčana kazna, mera bezbednosti oduzimanje predmeta i mera bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara	1	3,6
Kazna zatvora i mera bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara	2	7,1
Kazna zatvora i mera bezbednosti obaveznog lečenja narkomana	1	3,6
Kazna zatvora i mera bezbednosti zabrana približavanja i komunikacije sa oštećenom/im/ima	1	3,6
Mera bezbednosti obaveznog lečenja i čuvanje u psihijatrijskoj ustanovi	2	7,1
Uslovna osuda	1	3,6
Uslovna osuda, novčana kazna i mera bezbednosti oduzimanje predmeta	1	3,6
Uslovna osuda, mera bezbednosti lečenja alkoholičara na slobodi i mera bezbednosti oduzimanje predmeta	1	3,6
Uslovna osuda, mera bezbednosti oduzimanje predmeta i mera bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara	1	3,6

¹²⁸ *Ibid.*, str. 135.

Uslovna osuda, novčana kazna, mera bezbednosti oduzimanje predmeta i mera bezbednosti zabrana daljeg uznemiravanja oštećene	1	3,6
Uslovna osuda i mera bezbednosti oduzimanje predmeta	2	7,1
Uslovna osuda i mera bezbednosti zabrana približavanja i komunikacije sa oštećenom/im/ima	1	3,6
„Kućni zatvor“ uz elektronski nadzor	1	3,6
„Kućni zatvor“ uz elektronski nadzor i mera bezbednosti oduzimanje predmeta	2	7,1
„Kućni zatvor“ uz elektronski nadzor i mera bezbednosti zabrana prilaska i komunikacije sa oštećenom	1	3,6
„Kućni zatvor“ bez elektronskog nadzora i mera bezbednosti oduzimanje predmeta	1	3,6
„Kućni zatvor“ bez elektronskog nadzora, novčana kazna i mera bezbednosti oduzimanje predmeta	1	3,6
Odbija se optužba	1	3,6
UKUPNO	28	100

Krivična sankcija koju je sud izrekao u drugostepenoj presudi		
	broj	%
Uslovna osuda i mera bezbednosti oduzimanje predmeta	1	3,6
Kazna zatvora, novčana kazna i mera bezbednosti oduzimanje predmeta	1	3,6
Nema drugostepene presude	26	92,8
UKUPNO	28	100

Dužina trajanja kazne zatvora i „kućnog zatvora“		
	broj	%
5 meseci	1	5,9
6 meseci	2	11,8
7 meseci	1	5,9
8 meseci	1	5,9
10 meseci	1	5,9
1 godina	4	23,5
1 godina i 2 meseca	1	5,9
1 godina i 5 meseci	1	5,9
1 godina i 6 meseci	1	5,9
2 godine i 2 meseca	1	5,9
6 godina	1	5,9
14 godina i 2 meseca	1	5,9
40 godina	1	5,9
UKUPNO	17	100

Vrsta mere bezbednosti *		
	broj	%
Oduzimanje predmeta	17	60,7
Obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi	2	7,1
Obavezno lečenje alkoholičara u ustanovi	3	10,7
Obavezno lečenje alkoholičara na slobodi	1	3,6
Obavezno lečenje narkomana	1	3,6
Zabrana približavanja i komunikacije	3	10,7
Zabrana daljeg uznemiravanja	1	3,6
UKUPNO	28	100

*Mera bezbednosti uz kaznu nije izrečena u samo šest predmeta, dok su u nekim predmetima izrečene po dve mere bezbednosti.

Trajanje uslovne osude		
	broj	%
4 meseca na 2 godine	1	12,5
6 meseci na 1 godinu	1	12,5
6 meseci na 2 godine	2	25,0
8 meseci na 2 godine	1	12,5
10 meseci na 2 godine	1	12,5
1 godina na 3 godine	1	12,5
1 godina 10 meseci na 5 godina	1	12,5
UKUPNO	8	100

Prikom odmeravanja vrste i visine kazne sudovi kao relevantne uzimaju različite okolnosti i procenjuju njihov uticaj na izvršenje krivičnog dela. U pojedinim sudskim presudama olakšavajuće i otežavajuće okolnosti sudovi navode sasvim uopšteno, ne udubljujući se u stvarni efekat njihovog dejstva. Takođe, uočen je i automatizam prilikom utvrđivanja koje će biti olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, jer se navode pojedine okolnosti iz same zakonske odredbe kojom su propisana pravila o odmeravanju kazne (čl. 54. KZ), pri čemu se ne uzima u obzir činjenica da se radi o nasilnim odnosima u porodici koji imaju viši stepen opasnosti u odnosu na druge oblike nasilničkog ponašanja. Među olakšavajućim okolnostima je i okolnost da „oštećena nije zainteresovana za krivično gonjenje niti postavlja imovinskopravni zahtev“, kao i okolnost da je učinilac „kao ovlašćeno službeno lice Ministarstva unutrašnjih poslova u periodu od 24. 3. do 26. 6. 1999. za vreme agresije NATO snaga vršio dužnost“.

OLAKŠAVAJUĆE OKOLNOSTI KOJE JE SUD UZEO U OBZIR PRILIKOM ODMERAVANJA KAZNE

1. **Korektno držanje pred sudom, stepen krivice okrivljenog. Sud je cenio okolnost da je okrivljeni vlasnik privatne firme i da više ne živi u zajednici sa oštećenom, te će, prema oceni suda, ovako biti ispunjena svrha kažnjavanja.**
2. **Lične, porodične i imovinske prilike okrivljenog, otac jednog maloletnog deteta, ne poseduje nepokretnu imovinu, do sada je bio neosuđivan, priznao je da je nosio oružje i municiju koju su kod njega našli.**
3. **Doneta presuda kojom se odbija optužba.**
4. **Doneto rešenje o meri bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi.**
5. **Doneto rešenje o meri bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi.**
6. **Sporazum o priznanju krivičnog dela, nisu navedene olakšavajuće okolnosti.**
7. **Presuda ne sadrži obrazloženje, nisu navedene olakšavajuće okolnosti.**
8. **Priznanje, iskreno kajanje, da do sada za ova krivična dela nije osuđivan, da se oštećeni ne pridružuju krivičnom gonjenju, da ne ističe imovinskopravni zahtev, ostale lične i imovinske prilike okrivljenog.**
9. **Presuda ne sadrži obrazloženje, nisu navedene olakšavajuće okolnosti.**
10. **Oštećena nije zainteresovana za krivično gonjenje niti postavlja imovinskopravni zahtev.**
11. **Presuda ne sadrži obrazloženje, nisu navedene olakšavajuće okolnosti.**
12. **Otac dvoje maloletne dece, oženjen, nezaposlen, primalac socijalne pomoći.**
13. **Do sada nije bio osuđivan, otac jednog deteta.**
14. **Presuda ne sadrži obrazloženje, nisu navedene olakšavajuće okolnosti.**
15. **Učiniac je srednje životne dobi, priznao je izvršenje krivičnog dela, nije ranije osuđivan.**
16. **Sporazum o priznanju krivičnog dela, nisu navedene olakšavajuće okolnosti.**
17. **Presuda ne sadrži obrazloženje, nisu navedene olakšavajuće okolnosti.**
18. **Sporazum o priznanju krivičnog dela, nisu navedene olakšavajuće okolnosti.**
19. **Učiniac je porodičan čovek, otac dvoje dece, bio je u stanju afekta srednjeg intenziteta i njegove sposobnosti da shvati značaj svoga dela i upravlja svojim postupcima bile su smanjene do stepena bitnog, ali ne bitno, izrazio je žaljenje zbog ovog događaja.**
20. **Učiniac ranije nije osuđivan, otac jednog maloletnog deteta, u konkretnom slučaju izostala je posledica navedenog krivičnog dela, odnosno delo je ostalo u pokušaju, držanje posle učinjenog krivičnog dela, odnosno iz istog pištolja je pucao sebi u glavu, tako da je i on povređen, kojom prilikom je bio ugrožen i njegov život, dok je u odnosu na krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje i nošenje oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. stav 1. KZ od olakšavajućih okolnosti sud cenio „da je okrivljeni u potpunosti priznao izvršenje ovog krivičnog dela što je sudu olakšalo vodenje ovog postupka“.**
21. **Neosuđivanost učinioca.**
22. **Neosuđivanost, kao ovlašćeno službeno lice Ministarstva unutrašnjih poslova u periodu od 24. 3. do 26. 6. 1999. za vreme agresije NATO snaga vršio je dužnost za ciljeve državne bezbednosti i učestvovao u odbrani zemlje u tom periodu, godine života, otac šestoro dece od kojih je jedno maloletno, oštećene se nisu pridružile krivičnom gonjenju, izjavile su da su se u međuvremenu pomirili i da su u dobrim odnosima sa učiniocem.**

23. Sporazum o priznanju krivičnog dela, nisu navedene olakšavajuće okolnosti.
24. Mladost učinioca.
25. Presuda ne sadrži obrazloženje, nisu navedene olakšavajuće okolnosti.
26. Presuda ne sadrži obrazloženje, nisu navedene olakšavajuće okolnosti.
27. Neosuđivanost, lične i porodične prilike (otac troje maloletne dece).
28. Nije dostavljeno obrazloženje presude tako da nije bilo moguće utvrditi olakšavajuće okolnosti.

Za razliku od olakšavajućih okolnosti, koje su u velikom broju navedene u obrazloženjima sudskih presuda, otežavajuće okolnosti se znatno manje pominju. U čak 14 predmeta iz uzorka nisu navedene otežavajuće okolnosti. U predmetima u kojima je sud našao da postoje otežavajuće okolnosti, kao najčešće, pojavljuju se ranija osuđivanost, okolnost da je delo izvršeno prema članovima porodice i sl. Ima i primera dobre prakse. Tako je u jednom predmetu sud kao otežavajuće okolnosti cenio upornost prilikom vršenja dela, činjenicu da je učinilac i ranije bio nasilan prema oštećenoj što, kako je navedeno, „govori o kontinuiranom nasilju prema njoj u dužem vremenskom periodu, pa to što je oštećena povukla svoju krivičnu prijavu i da ga nije svaki put prijavljivala ukazuje na njen strah i na činjenicu da tada nije imala podršku od svoje porodice“. U jednom predmetu sud je konstatovao da je „uveren da učinilac nije shvatio značaj učinjenog krivičnog dela“, ali je ocenio da to predstavlja otežavajuću okolnost. Interesantno je da sud nije cenio kao otežavajuću okolnost činjenicu da je pojedine radnje krivičnog dela učinilac izvršio u prisustvu maloletnog lica.

OTEŽAVAJUĆE OKOLNOSTI KOJE JE SUD UZEO U OBZIR PRILIKOM ODMERAVANJA KAZNE

1. Upornost prilikom vršenja dela, činjenica da je i ranije bio nasilan prema oštećenoj govori o kontinuiranom nasilju prema njoj u dužem vremenskom periodu, pa to što je oštećena povukla svoju krivičnu prijavu i da ga nije svaki put prijavljivala ukazuje na njen strah i na činjenicu da tada nije imala podršku od svoje porodice.
2. Sud nije našao da postoje otežavajuće okolnosti.
3. Doneta presuda kojom se odbija optužba.
4. Doneto rešenje o meri bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi.
5. Doneto rešenje o meri bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi.
6. Sporazum o priznanju krivičnog dela, nisu navedene otežavajuće okolnosti.
7. Presuda ne sadrži obrazloženje, nisu navedene otežavajuće okolnosti.
8. Težina krivičnog dela, način, mesto i vreme izvršenja krivičnih dela, stepen krivice učinioca.
9. Presuda ne sadrži obrazloženje, nisu navedene otežavajuće okolnosti.

10. Ranija osuđivanost.
11. Presuda ne sadrži obrazloženje, nisu navedene otežavajuće okolnosti.
12. Ranija osuđivanost, težina krivičnih dela i posledice.
13. Sud je našao da nije bilo otežavajućih okolnosti.
14. Presuda ne sadrži obrazloženje, nisu navedene otežavajuće okolnosti.
15. Sud je našao da nije bilo otežavajućih okolnosti.
16. Sporazum o priznanju krivičnog dela, nisu navedene otežavajuće okolnosti.
17. Presuda ne sadrži obrazloženje, nisu navedene otežavajuće okolnosti.
18. Sporazum o priznanju krivičnog dela, nisu navedene otežavajuće okolnosti.
19. Ranija osuđivanost.
20. Odnos okrivljenog prema žrtvi – učinilac je krivično delo ubistvo u pokušaju izvršio prema svojoj supruzi i svrha kažnjavanja u konkretnom slučaju ne bi bila postignuta ublaženom kaznom.
21. Ponašanje učinioca posle izvršenog krivičnog dela.
22. Sud je zaključio da nije bilo otežavajućih okolnosti.
23. Sporazum o priznanju krivičnog dela, nisu navedene otežavajuće okolnosti.
24. Ranija osuđivanost.
25. Presuda ne sadrži obrazloženje, nisu navedene otežavajuće okolnosti.
26. Presuda ne sadrži obrazloženje, nisu navedene otežavajuće okolnosti.
27. Brojnost radnji izvršenja koje „prelaze meru potrebnu za postojanje predmetnog krivičnog dela“.
28. Nije dostavljeno obrazloženje presude tako da nije bilo moguće utvrditi otežavajuće okolnosti.

Analiza podataka o postupku po žalbi nije mogla biti izvršena jer presude ne sadrže ove podatke.

Da li su izjavljeni pravni lekovi?		
	broj	%
Da	1	3,6
Ne	3	10,7
Nema podataka	24	85,7
UKUPNO	28	100

Drugostepena odluka po pravnom leku		
	broj	%
Preinačena prvostepena presuda	1	3,6
Nema podataka	27	96,4
UKUPNO	28	100

Kvalitativna analiza sudskih predmeta – nasilje u porodici

PREDMET br. 1

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Okružni javni tužilac u Čačku podneo je 17. 10. 2016. optužnicu Osnovnom sudu u Čačku protiv učinioca O. S. zbog krivičnog dela iz čl. 348. st. 4. u vezi st. 1. i krivičnog dela iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ.¹²⁹ U međuvremenu je došlo do promene Krivičnog zakonika, pa je Osnovni sud u Čačku odbacio optužnicu zbog stvarne nenadležnosti tog suda.¹³⁰ Osnovni javni tužilac je 11. 4. 2018. zbog istog događaja podneo sudu optužni predlog protiv okrivljenog zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ.¹³¹

U presudi Osnovnog suda u Čačku od 5. 7. 2018. učinilac O. S. je proglašen krivim zbog krivičnog dela iz optužnog predloga.¹³² Prema činjeničnom opisu krivičnog dela, 10. 8. 2016. oko 14.50 časova u selu M. – grad Čačak, učinilac je u uračunljivom stanju sa direktnim umišljajem, svestan zabranjenosti svoje radnje, ugrozio spokojstvo i telesni integritet svoje (bivše) supruge pretnjom da će napasti na život oštećene vatrenim oružjem. Navedenog dana, nakon ročišta za brakorazvodnu parnicu, koja je okončana oko 14 časova, učinilac se u prostorijama suda obratio oštećenoj rečima: „Videćeš ti!“, zbog čega je oštećena bila u ozbiljnom strahu, jer je učinilac pre započinjanja parnice i tokom vođenja postupka govorio da joj neće dozvoliti da se razvedu i da će je pre ubiti.

Oštećena je znajući sve ovo, otišla radi svoje bezbednosti u selo M. gde joj žive roditelji, brat i baba. Učinilac je došao u ovo domaćinstvo, izašao iz vozila, držeći u ruci pištolj marke *rhoner*, model SM-110 kalibra 6,35 x 15 mm i osam metaka kalibra 6,35 x 15 mm, dozivajući oštećenu. Kada ga je ugledala, ona je počela da beži ka zadnjem delu dvorišta, a učinilac je jurio za njom i uperivši pištolj u oštećenu govorio joj: „Ubiću te!“, kad ga je presreo otac oštećene, pored koga je učinilac prošao i nastavio da juri oštećenu sve vreme govoreći: „Ubiću te, ubiću te,“ pa kad joj je prišao na udaljenost od 5 metara uperio je pištolj u oštećenu, zbog čega su roditelji oštećene stali ispred oštećene, govoreći da bolje ubije njih, nego njihovu ćerku. Učinilac im je rekao da se sklone i da on hoće da ubije oštećenu jer ona želi razvod braka. U tom trenutku je ušao i ujak oštećene, prišao je okrivljenom iza leđa i uhvatio ga je za ruku sa namerom da mu otme pištolj. Ovaj trenutak je oštećena iskoristila i pobjegla u pravcu kuće tog ujaka i sakrila se od učinioca. U međuvremenu je stigao i brat oštećene, koji je uspeo da otme pištolj od učinioca i da ga baci u stranu, nakon čega je došla policija.

Sud je razmatrao navode branioca učinioca da se u konkretnom slučaju radi o blažem krivičnom delu, kao što je ugrožavanje sigurnosti ili ugrožavanje opasnim oruđem pri tuči i svađi, i našao je da su ovi navodi odbrane neosnovani zato što su učinilac i oštećena tada još bili u braku, jer iako je brakorazvodna parnica bila u toku, ona na ročištu održanom kritičnog dana nije pravnosnažno okončana.

¹²⁹ KTO br. 216/16.

¹³⁰ KV br. 475/17 od 27. 12. 2017.

¹³¹ KTO br. 127/18.

¹³² K br. 244/18.

Podaci o učiniocu

Prema podacima iz presude, učinilac je u vreme izvršenja krivičnog dela imao 54 godine, završio je srednju školu, bio je zaposlen (vlasnik je privatne firme), imao je mesečni prihod od oko 30.000,00 dinara, posedovao je kuću i proizvodne objekte, bio je oženjen, kasnije razveden, otac dvoje punoletne dece, osuđivan pravnosnažnom presudom Osnovnog suda u Čačku K. br 196/17 od 23. 8. 2017. zbog krivičnog dela iz čl. 194. st. 5. KZ na kaznu zatvora u trajanju od tri meseca uslovno na godinu dana i na novčanu kaznu u iznosu od 30.000 dinara. Učiniocu je ova kazna izrečena jer je u toku trajanja krivičnog postupka prekršio meru zaštite od nasilja u porodici koju je u parničnom postupku sud izrekao na osnovu Porodičnog zakona.

Učinilac nije priznao izvršenje krivičnog dela. Saslušan kod javnog tužioca naveo je da su on i supruga imali ročište za razvod braka po njenoj tužbi, ali je to ročište bilo odloženo. Posle ročišta pozvao je suprugu jer je hteo sa njom da porazgovara, s obzirom na to da nije želeo da se razvede i da su mogli da nađu neko drugo rešenje. Pozivao ju je telefonom čak 50 puta, ali se ona nije javljala, pa je zbog toga bio veoma ljut i iznerviran. Telefonom je zvao iz stana, posle čega se vratio u kuću u selu, bio je pod stresom. Uzeo je neki „smotuljak“ iz ormana, ali nije znao šta je, pretpostavlja da je to bio pištolj koji je van upotrebe i iz kojeg nikada nije pucao, a kod njega stoji od davnina. Posle toga je otišao kod babe oštećene, a kada je prišao kolima, video je parkirano vozilo oštećene, zbog čega je ušao u dvorište da popriča sa njom. U ruci je držao taj „smotuljak“ koji je poneo od kuće. Bio je pod stresom i hteo je samo da popriča sa oštećenom, koja je počela da beži od njega. Tvrdi da joj nije pretio, da nije vikao na nju i nije mu jasno zbog čega je bežala. Nije vadio pištolj iz „smotuljka“, ali ne može da objasni zbog čega je nosio „smotuljak“. Nema dozvolu za držanje i nošenje oružja, a pištolj postoji od davnina, od njegovog oca i dede. Kada je ušao u dvorište, video je oca oštećene kako sedi u dvorištu, kasnije su došli rođaci oštećene koji žive u blizini i oni su ga tukli, tako da je zadobio povrede po licu i telu. Ne zna zbog čega su ga tukli, s obzirom na to da nije ništa govorio niti vikao.

Saslušan na glavnom pretresu, učinilac je u pogledu posedovanja pištolja promenio iskaz. Izjavio je da je pištolj pre mnogo godina oštećenoj poklonila njegova strina, koja živi u Nemačkoj, ali on dugo nije znao gde se pištolj nalazi. Dok su bili u braku, razmišljali su šta da urade sa pištoljem, čak su razmišljali da ga bace. Kako je posle odloženog ročišta za razvod braka učinioca pozvao njegov brat, jer je pročitao u novinama da je u toku legalizacija oružja, on je zbog toga tog dana uzeo pištolj i krenuo da ga preda u SUP. Tada se, kako je naveo, setio da bi trebalo da svrati kod supruge koja se nalazila kod roditelja, da joj pokaže pištolj jer je bio zajednički i kako bi je obavestio da je krenuo da ga preda policiji. Kada je izašao iz svog automobila, držao je pištolj, dok je u drugoj ruci držao kesu sa mecima. Pored njegove supruge bio je prisutan njen otac, pa, kad je izvadio pištolj da joj ga pokaže, počela je da beži i viče: „Ubi me, ubi!“ Prema iskazu okrivljenog, tada je došao ujak oštećene i njena rodbina, koji su ga napadali s leđa i udarali u predeo glave, od kojih udaraca je zadobio povrede glave i bili su mu izbijeni zubi. Kasnije je došla policija, koja ga je vukla po zemlji. Od supruge nije hteo da se razvede, jer su mnogo toga stekli u braku i nema razloga da se razvedu. Naveo je da nikada nije bio nasilan prema njoj, ponekad su se svađali, ali to su bile uobičajene bračne svađe. Potvrdio je da su se

pre dve godine „žešće“ posvađali, ali da je ni tada nije napadao fizički. Povodom tog događaja oštećena je podnela krivičnu prijavu, ali ju je povukla.

Sud nije prihvatio navedenu odbranu učinioca, nalazeći da je nelogična i sračunata da minimalizuje njegove postupke. Prema navodima u presudi, činjenica da je učinilac imao povrede posle kritičnog događaja i da je za to dostavio lekarsko uverenje nije sporna, ali nema dokaza da su te povrede učiniocu naneli bliski rođaci oštećene, a i da jesu, to nije od značaja za odlučivanje u ovoj krivičnopravnoj stvari u pogledu postojanja i izvršenja radnje krivičnog dela koje mu se stavlja na teret.

Iz nalaza i mišljenja lekara neuropsihijatra proizlazi da učinilac nema istoriju psihijatrijskog poremećaja, da su se bračni odnosi sa oštećenom pogoršali poslednje dve godine kada je učinilac ispoljavao veći stepen ljubomore i agresivno ponašanje sa elementima fizičkog i psihičkog zlostavljanja svoje supruge, a odluka oštećene da brak raskine kod učinioca je prouzrokovala intenzivnu ljubomoru, ljutnju, bes i nesposobnost učinioca da prihvati odlazak supruge i razvod, a izvesno vreme pre kritičnog događaja upućivao joj je pretnje što je kulminiralo kritičnom prilikom. Veštak je zaključio da učinilac retko i u manjim količinama konzumira alkohol, a kritičnom prilikom je bio pod dejstvom alkohola u procentu od 0,13 promila alkohola u krvi, što je utvrđeno prilikom alkotestiranja urađenog pet sati posle kritičnog događaja. Dalje, veštak je zaključio da je učinilac u vreme kritičnog događaja bio u stanju pripitosti, što je kod njega izazvalo stanje povišenog afekta, ljutnje i besa sa agresijom koja je bila kontrolisana, što znači da je prilikom izvršenja krivičnog dela bio u stanju smanjene uračunljivosti, ali ne bitno, jer ovaj stepen alkoholisanosti kod učinioca nije značajnije uticao na stanje svesti i psihičke funkcije. Prema nalazu veštaka, *„ovakav afekat bio je prouzrokovao ljubomorom i nesposobnošću da racionalno i zrelo prihvati razvod braka, ali njegovo stanje nije bitno remetilo stanje njegove svesti da kontroliše svoje ponašanje“*. Kod učinioca ne postoji zavisnost od bilo kakvih psihoaktivnih supstanci, ne postoji nikakvo trajno duševno oboljenje niti poremećenost.

Na osnovu nalaza i mišljenja veštaka, sud je utvrdio da je učinilac krivično delo nasilje u porodici izvršio u uračunljivom stanju, odnosno da je njegova uračunljivost bila smanjena, ali ne bitno. U pogledu krivice učinioca, sud je našao da je učinilac postupao sa direktnim umišljajem, bio je svestan da preći svojoj supruzi pištoljem, koji je funkcionalno ispravan i podoban da telo teško povredi i zdravlje teško naruši i da je to njegovo postupanje zabranjeno, kao i da pretnja pištoljem da će je ubiti ugrožava njeno spokojstvo i telesni integritet, što je i hteo. Na to da je učinilac tada potpuno svesno i sa namerom preduzimao radnje navedenog krivičnog dela ukazuje i činjenica da je on i kasnije, što se vidi iz izvoda iz kaznene evidencije (KE) za učinioca, osuđen zbog krivičnog dela iz čl. 194. st. 5. KZ jer je prekršio meru zaštite od nasilja u porodici koju mu je sud odredio.

Podaci o žrtvi

O žrtvi ovog krivičnog dela nema podataka u presudi, a o odnosu žrtve i učinioca može se zaključiti na osnovu svedočenja oštećene u toku krivičnog postupka. Oštećena, saslušana kao svedokinja, potvrdila je da je sa učiniocem bila u braku od 1992, da imaju

dvoje punoletne dece i da su problemi u braku počeli još 2014. kada je učinilac promenio ponašanje prema njoj i kada je zaključila da se viđa sa drugom ženom. Posle toga mu je predložila da se razvedu, ali on nije prihvatio i od tada je počelo psihičko i fizičko nasilje prema njoj. Kako su svađe bile sve češće i intenzivnije, a učinilac ju je u toku svađe čupao za kosu, a njihovog sina gađao stolicom, prijavila je fizičko nasilje policiji 1. 9. 2014. Posle toga učinilac je zahtevao da se iseli iz porodične kuće. Prilikom njene selidbe, uz pomoć brata i oca, učinilac se takođe agresivno ponašao, vikao je, vređao ih, šamarao njihovog sina, nju vukao da uđe u kuću, a oca šutnuo u stomak, pa je brat uspeo da smiri situaciju i izašli su iz kuće. Tada se ona preselila u stan u Čačku. Iako je učinilac ostao sam u kući na selu, često je dolazio u stan gde se preselila, a ona to nije mogla da mu zabrani. Svaki njegov dolazak bio je praćen svađama, pa ju je 15. 10. 2014. učinilac tukao i razbio sve po kući. Ovaj događaj nije prijavila, a za događaj od 1. 9. 2014. povukla je prijavu jer se plašila učinioca. Navodi da nije imala podršku od roditelja da se razvede jer su oni „jako patrijarhalni“ i bilo ih je sramota ako se ona razvede. Niko u porodici joj nije pružio podršku u donošenju odluke da se razvede, iako su svi znali za njene probleme. Jednom prilikom kada je njen brat pokušao da razgovara sa učiniocem o njihovim odnosima, učinilac joj je tada rekao za brata: „*Nemoj da ga mrak pojede!*“ Istakla je da je najintenzivnije batine dobila 25. 9. 2015. godine, tada se fotografisala da bi se videle povrede na licu i telu koje je imala, pa je tada otišla kod dece koja studiraju u Beogradu i sklonila se jer nije bila sigurna da će joj iko pružiti zaštitu od učinioca.

Prema navodima žrtve, ona se učinioca plašila jer joj je stalno pretio da će da je ubije i uništi, stalno je dolazio u stan kod nje, a ona nije ni pokušavala da zameni bravu upravo iz straha. Tada se na više mesta informisala na koji način može da se zaštiti, pa je čak dolazila i u tužilaštvo i konačno je 9. 5. 2016. podnela tužbu za razvod braka. Uspela je da porazgovara sa učiniocem i tom prilikom su se dogovorili da se sporazumno razvedu, međutim, kada mu je dostavila predlog za razvod braka, nije hteo da ga potpiše, već ga je pocepao. Tada je odlučila da podnese tužbu za razvod braka i od tog trenutka su se pretnje intenzivirale, učinilac je pretio da će da je ubije, da do razvoda neće doći, „da će zajedno u grob, ali se neće razvesti“. Učinilac je pretio da će je, ukoliko ode u zatvor, ubiti kada iz zatvora izađe. Bahato se ponašao, kada bi je pozvao morala je da se javi jer, ukoliko to ne učini, on bi dolazio u Čačak i fizički je maltretirao. Prijavljivala je učinioca policiji, ali je povlačila prijave iz straha.

Tok krivičnog postupka

U dokaznom postupku sud je saslušao učinioca i oštećenu, pročitani su iskazi petoro svedoka, izvršen je uvid u nalaz i mišljenje Nacionalnog kriminalističko-tehničkog centra (NKTC) iz Užica, nalaz i mišljenje veštaka neuropsihijatra, zapisnik o alko-testiranju, zapisnik o uviđaju, izveštaj o forenzičkom pregledu lica mesta, kao i u kriminalističko-tehničku dokumentaciju, izveštaj Centra za socijalni rad sa fotografijama, spise KPP 25/16 i izvod iz Kaznene evidencije za učinioca.

Saslušana kao svedokinja, oštećena je pored ostalog izjavila i da se nalazila u Beogradu kod dece kada je učinilac dobio poziv za ročište za razvod braka. On ju je pozvao telefonom, vikao je, pretio da će da je ubije, kleo decu, pretio da kreće u Beograd ako ona ne povuče tužbu. Posle toga, jedno vreme se ponašao „normalno“ jer se nadao da će da povuče tužbu.

Za 10. 8. 2016. bilo je zakazano ročište za razvod braka, učinilac se pred suđenje „normalno“ ponašao, razgovarali su, međutim, u sudnici na samom ročištu je izjavio da ne želi da se razvede, dok je oštećena ostala pri svojoj nameri. Kada je sudija objasnila da brak mora biti razveden, učinilac se u jednom trenutku okrenuo prema njoj i videla je naglu promenu u njegovom izrazu lica, i prošaputao je: „*Videćeš ti.*“ To je primetila i sudija, ali nije čula tačno izgovorene reči, pa je skrenula pažnju oštećenoj da ukoliko bude još pretnji i neprijatnosti učinioca prijavi policiji.

Oštećena je izjavila da se posle ročišta osećala ugroženom i plašila se da učinilac nešto ne učini s obzirom na to da je stalno pretio. Kada je bila u blizini svog stana, uključila je telefon da se javi roditeljima, ali ju je u tom momentu pozvao učinilac, javila se i rekla da nije kod kuće i prekinula vezu. Posle je usledio i drugi poziv, na koji se takođe javila i tada joj je učinilac uputio pretnje smrću rekavši da će je toga dana naći gde god da bude i da će, ako bude kod roditelja, doći i sve poubijati. Prekinula je vezu i isključila telefon, a posle dva sata je odlučila da ode kod roditelja. Kada je bila kod roditelja, videla je učinioca kako dolazi automobilom. Videla je takođe da u ruci drži kesu, vređao ju je i psovao, pa je reagovao njen otac, koji je pitao učinioca šta želi sa oštećenom, a kada je učinilac izašao iz automobila i došao do oca oštećene, odgurnuo ga je rukom, opsovao oca i majku i nastavio da joj prilazi. Počela je da beži, vrištala je i tražila da neko pozove policiju. Tada joj je učinilac uperio pištolj u glavu..

Izjašnjavajući se o oružju, oštećena je izjavila da joj nije poznato da su u kući imali oružje, pištolj nije nikada ranije videla u kući, a što se tiče pištolja koji je učinilac imao kod sebe i držao u ruci, ne može da ga opiše i da se izjasni o njemu jer se u oružje ne razume, samo je videla da drži pištolj u ruci. Pridružila se krivičnom gonjenju i istakla imovinskoopravni zahtev.

Saslušani su roditelji, brat, ujak i snaha oštećene. Oni su potvrdili da su kritičnom prilikom videli učinioca, koji je došao u kuću gde se nalazila oštećena i da je pretio pištoljem. Njihovi iskazi su u potpunosti saglasni sa iskazom oštećene i sud ih je prihvatio kao verodostojne.

Sud je uvidom u izveštaj Centra za socijalni rad (CSR) grada Čačka od 1. 9. 2016. utvrdio da se učinilac i oštećena nalaze na evidenciji Centra od 30. 9. 2014. godine, kada je oštećena prijavila policiji da ju je učinilac fizički napao i psihički maltretirao nju i njihovog sina. U izveštaju Centra dalje je navedeno da je 1. 10. 2015. došlo do odvajanja supružnika, da je oštećena prešla da živi u stanu u Čačku i da su se dogovorili da do kraja 2015. donesu odluku da li se razvede ili će nastaviti zajednički život. Ipak, posle izvesnog vremena, Centar je ustanovio da je „situacija nepromenjena, da žive odvojeno, ali da nije pokrenut brakorazvodni postupak, da odlaze na porodičnu terapiju, a da je oštećena odlazila kod psihijatra“. Dalje je u izveštaju konstatovano da je oštećena 29. 8. 2016. obavestila CSR da je podnela tužbu za razvod braka, jer su se odnosi između nje i učinioca dodatno pogoršali, kao i da ju je 25. 9. 2015. suprug brutalno pretukao, ali da to nije prijavila, već je samo dokumentovala svoje povrede fotografišući se. Takođe, oštećena je CSR prijavila da joj učinilac skoro svakodnevno preti da će je ubiti, da dolazi u stan u kojem ona živi i koji je zajedničko vlasništvo, da je vređa, lomi i uništava pokućstvo, kao i da je ošteti njen automobil tako što je razbio šoferšajbnu, da ima potrebu da kontroliše

njeno kretanje, optužuje je iz iracionalnih razloga, proverava njene pozive, kao i da joj je prilikom jednog sukoba pocepao haljinu. Centru je prijavila događaj od 10. 8. 2016, pa je CSR u svom izveštaju procenio da je „*ugroženost oštećene visokog intenziteta s obzirom na to da postoje otvorene pretnje i činjenja nasilja, kao i nelegalno posedovanje oružja kojim je učinilac pretio oštećenoj, a da se intenzitet nasilja povećava sve brutalnije (...) s obzirom na ranije iskustvo oštećene, učinilac je u stanju da ispuni svoje pretnje i povredi je*“. Bezbednost oštećene je, po proceni CSR, bila ugrožena u visokoj meri, pa, kako se učinilac u vreme sačinjavanja izveštaja nalazio u pritvoru, CSR je procenio da njegov izlazak iz pritvora predstavlja veliki rizik po bezbednost oštećene i predložio je mere protiv nasilja u porodici.

Uvidom u nalaz i mišljenje NKTC, Odsek za KTC u Užicu od 5. 10. 2016. utvrđeno je da je pištolj koji je pronađen kod učinioca marke *rhoner*, model SM-110 kalibra 6,35 x 15 mm funkcionalno ispravno oružje, kao i osam metaka kalibra 6,35 x 15 mm, koji odgovaraju predmetnom pištolju, pa prema Zakonu o oružju i municiji pištolj koji je pronađen kod učinioca predstavlja vatreno oružje, a meci predstavljaju funkcionalnu municiju koja odgovara ovom pištolju.

Krivično delo je izvršeno 10. 8. 2016, optužni akt podnet je 28. 3. 2018, a presuda je doneta 5. 7. 2018, što znači da su od izvršenja krivičnog dela do donošenja presude prošli jedna godina 10 meseci i 25 dana, a od izvršenja krivičnog dela do podizanja optužnog akta tri meseca i sedam dana.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Sud je učiniocu O. S. izrekao kaznu zatvora u trajanju od šest meseci u koju će mu biti uračunato vreme provedeno u pritvoru u periodu od 10. 8. do 7. 10. 2016. i odredio je da će kazna zatvora biti izvršena u prostorijama u kojima učinilac stanuje uz primenu elektronskog nadzora. Pored kazne učiniocu je izrečena i mera bezbednosti oduzimanje predmeta kojim je izvršeno krivično delo.

Prilikom odlučivanja o krivičnoj sankciji, sud je kao olakšavajuću okolnost cenio korektno držanje učinioca pred sudom. Od otežavajućih okolnosti sud je imao u vidu da je učinilac vršio kontinuirano nasilje nad oštećenom u dužem vremenskom periodu, da je osuđivan zato što je kršio meru koja mu je izrečena, a koja se tiče sprečavanja nasilja u porodici, što sve ukazuje na njegovu upornost prilikom vršenja krivičnog dela. U presudi se dalje navodi da je „*sud uveren da učinilac nije shvatio značaj učinjenog krivičnog dela, što takođe predstavlja otežavajuću okolnost*“. Ceneći okolnost da je učinilac vlasnik privatne firme i da više ne živi u zajednici sa oštećenom, kako bi mogao da nastavi sa svojim poslovima i kako ne bi bio doveden u pitanje opstanak njegove firme i njegova egzistencija, sud je odlučio da učinilac izdržava kaznu u prostorijama u kojima stanuje, uz elektronski nadzor.

Sud je prema učiniocu izrekao meru bezbednosti oduzimanje predmeta iz razloga opšte bezbednosti i mogućnosti da ovi predmeti budu ponovo upotrebljeni za izvršenje krivičnog dela.

KOMENTAR

Ovaj slučaj nasilja u porodici ilustruje stepen slabe delotvornosti sistema zaštite od nasilja u porodici i neadekvatne reakcije nadležnih organa. U konkretnom slučaju izvršenju krivičnog dela prethodilo je kontinuirano psihičko i fizičko nasilje učinioca prema žrtvi, koje je žrtva više puta prijavljivala i tražila zaštitu. Sama činjenica da je žrtva povlačila prijave, svedoči da joj nije pružana podrška za izlazak iz situacije nasilja i da je iz reakcija profesionalaca mogla zaključiti kako povlačenje prijave znači da učinilac nasilja neće biti procesuiran. S druge strane, povlačenje prijave izraz je opravdanog straha žrtve od nasilnika i sumnje da je institucije mogu zaštititi. Iako je s aspekta mogućnosti krivičnog gonjenja učinioca pravno irelevantno, u praksi je primetno da se povlačenje prijave od strane žrtava često koristi kao svojevrsni izgovor institucija za nedelovanje, jer se u mnogim slučajevima oslanjaju samo na iskaz žrtve nasilja, propuštajući da prikupe i druge dokaze. Time se, u suštini, odgovornost za neprocesuiranje učinilaca prebacuje na žrtvu.

Simptomatično je da se u izveštaju Centra za socijalni rad navodi da se učinilac i oštećena „nalaze na evidenciji Centra od 30. 9. 2014. godine, kada je žrtva prijavila policiji da je učinilac brutalno pretukao i psihički maltretirao nju i njihovog sina“, kao i da je 25. 9. 2015. dostavila fotografije iz kojih se utvrđuje da je preživela fizičko nasilje i zadobila telesne povrede. Procena rizika i stepena ugroženosti žrtve, koju je CSR dao 2016. godine sasvim je pravilna, ali je data tek kada se učinilac nalazio u pritvoru. Od 2014. do 2016. praktično nije ništa učinjeno da žrtva dobije odgovarajuću zaštitu, osim što su učinilac i oštećena upućeni na porodičnu terapiju koja, sama po sebi, relativizuje odgovornost nasilnika i ne može biti primenjena u situaciji kada postoji nasilje u porodici i partnerskom odnosu. Takođe, nejasno je zašto CSR bar tog 25. 9. 2015. nije podneo prijavu policiji po službenoj dužnosti ili inicirao pokretanje parničnog postupka za izricanje mera za zaštitu od nasilja u porodici po Porodičnom zakonu, te organizovao konferenciju slučaja u skladu sa Opštim protokolom o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija u situacijama nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima.¹³³ Evidentno je da je postojao nasilni obrazac ponašanja i da je samo nasilje vremenom eskaliralo i bivalo sve brutalnije. Izrečene mere zaštite propisane Porodičnim zakonom učinilac je prekršio, a za ovo delo osuđen je samo tromesečnom uslovnom kaznom zatvora sa rokom provere od godinu dana, na granici donjeg minimuma zaprećene kazne, koja je neadekvatna s aspekta i generalne, ali i specijalne prevencije. Kao takva, ova kazna ne utiče u dovoljnoj meri na učinioca da ubuduće ne vrši krivična dela, posebno jer je izrečena pod uslovom, i to u trenutku dok se protiv njega već vodi drugi krivični postupak za isto krivično delo, te je okrivljeni i ne shvata kao kaznu, tim pre imajući u vidu kontinuitet u ispoljavanju nasilja i nasilnički obrazac ponašanja.

¹³³ Konferenciju slučaja može da sazove voditelj slučaja (stručno lice centra za socijalni rad) kako bi bio donet plan mera zaštite i podrške žrtvama i nenasilnim članovima njihovih porodica, a sa ciljem da se osigura bezbednost žrtve, zaustavi nasilje i spreči da se nasilje ponovi. Opšti protokol o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija u situacijama nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima. Dostupno na: <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Opsti%20protokol%20nasilje%20u%20porodici.pdf>.

Ovakvo kontinuirano nasilno ponašanje okrivljenog moralo je da bude razmotreno intersektorski, na sastanku Grupe za koordinaciju i saradnju (GKS), jer obaveza grupe jeste da razmatra i tekuće slučajeve, odnosno svaki slučaj nasilja u porodici koji nije okončan pravnosnažnom sudskom odlukom u građanskom ili krivičnom postupku (član 25. ZSNP), pa budući da je tužilac optužni predlog podneo tek 28. 3. 2018, a da je primena ZSNP počela 1. 7. 2017. godine, to je bilo dovoljno vremena da javni tužilac iznese ovaj slučaj na sastanak GKS i inicira multisektorsko razmatranje. Na ovom sastanku svakako bi dobio informacije koje je oštećena dala tokom krivičnog postupka u opisu dela koje se okrivljenom stavlja na teret. Svakako je mogao da uključi i događaje od 1. 9. 2014, kada je žrtva podnela krivičnu prijavu, pa je odustala, i događaj od 25. 9. 2015. kada je preživela fizičko nasilje i zadobila telesne povrede a sa čime je bio upoznat CSR, budući da je oštećena događaj prijavila, ali ne policiji nego CSR. Takođe su mogli biti uključeni i drugi događaji koje je oštećena opisala tokom ispitivanja u ovom krivičnom postupku, uz posebno navođenje da je jednom od događaja prisustvovao i zajednički sin stranaka ovog postupka, koji je takođe žrtva nasilnog ponašanja svog oca, ovde okrivljenog, a koji su mogli da budu uključeni u biće krivičnog dela nasilje u porodici navođenjem perioda izvršenja, a ne opisivanjem samo poslednjeg događaja. Potporu ovakvom optužnom aktu svakako bi dao nalaz CSR kod kojeg se porodica nalazi na evidenciji počev od 30. 9. 2014, kao i članovi porodice oštećene, za koje je evidentno da su od početka bili upoznati sa onim što joj se dešava i koji su u ovom postupku dali iskaz i u odnosu na ranije događaje, a i sama oštećena koja je ovom prilikom želela da svedoči i koja se u svom iskazu izjasnila na navedeno. Javni tužilac je imao prostora i da naloži veštačenje oštećene i time utvrdi da li je usled dugogodišnje izloženosti nasilju i pretrpljenog straha koji opisuje u svom iskazu, zbog koga nije smela da promeni bravu na stanu, zbog koga nije smela da podnosi prijave nakon svakog izvršenog nasilja, zbog koga je otišla kod dece u Beograd, zbog koga je kritičnog dana otišla kod svojih roditelja i na kraju zbog straha da će možda i izgubiti život kada joj je okrivljeni prislonio pištolj na grudi – narušenog psihičkog zdravlja, te da li je i u kojoj meri pod traumom od preživljenog. Upravo navedene činjenice govore o odlučnosti okrivljenog i njegovoj nameri da ne preza ni od čega, i da od nasilja ne odustaje ni u prisustvu sina, niti rođaka žrtve. Budući da je tužilac dokazne radnje vodio duže od godinu i po dana, mogao je da doprinese da kazna na koju je osuđen okrivljeni bude stroža, a time i adekvatnija učinjenom delu.

Pored navedenog, postavlja se i pitanje koje je mere zaštite imala žrtva nakon što je okrivljenom 7. 10. 2016. ukinut pritvor, pa sve do 5. 7. 2018. kada je doneta presuda u ovoj krivičnopravnoj stvari. U ovakvom slučaju najcelishodnije je bilo da se prema okrivljenom, na predlog javnog tužioca, odredi mera zabrana prilaženja, sastajanja ili komuniciranja sa određenim licem i posećivanja određenih mesta iz čl. 197. Zakonika o krivičnom postupku, koja može da traje do pravnosnažnosti presude, odnosno do upućivanja okrivljenog na izdržavanje krivične sankcije koja se sastoji u lišenju slobode i čije eventualno kršenje povlači određivanje teže mere kakva je i mera pritvora.

Takođe, ovaj slučaj pokazuje i to da je za žrtve nasilja veoma važan stav članova šire porodice. U konkretnom slučaju oni su, zbog svojih patrijarhalnih stavova, odvrćali žrtvu od pomisli da se razvede i napusti nasilnika. O tome je svedočila i sama žrtva nasilja. Ovo odsustvo podrške od strane primarne porodice moralo je biti signal za institucije da sa žrtvom razviju mrežu podrške, odnosno mapiraju lica koja bi joj mogla pružiti podršku, uključujući i podršku Centra za socijalni rad i sve druge vidove dostupne podrške u cilju zaštite i osnaživanja žrtve, što je Centar mogao da učini nakon održane konferencije slučaja.

Kada je reč o vatrenom oružju, učinilac nije imao dozvolu ni za njegovo držanje ni za nošenje. Činjenica je da je u više navrata pretio ubistvom i da je to bilo poznato Centru za socijalni rad. O tome, međutim, nije obavestena policija, tako da nikakve provere u vezi sa posedovanjem oružja nisu vršene. Pri tome, potrebno je imati u vidu činjenicu da napuštanje nasilnika uz patološku ljubomoru koja je ovde evidentno postojala, predstavlja posebno rizičan period za žrtvu, jer on postaje svestan da više neće moći da je kontroliše. Pristup nasilnika vatrenom oružju u takvim okolnostima povećava razik od još drastičnijih oblika nasilja poput femicida, što i ovaj slučaj potvrđuje.

Iako je žrtva nasilja bila decidirana u izjavi kako nije znala da se oružje nalazi u kući, istinitost ove izjave trebalo bi uzeti sa rezervom jer ona može biti izraz straha od učinioca ali i straha da će i sama snositi odgovornost zbog neprijavlivanja nelegalnog oružja koje se nalazi u kući.

Izrečena kazna je takođe na granici donjeg minimuma, uz izvršenje u kućnim uslovima. Sa ovakvom sankcijom očigledno se saglasio i javni tužilac, što potvrđuje i činjenica da nije izjavljena žalba na presudu, a ni okrivljeni se nije žalio jer je kaznu očigledno shvatio kao blagu. Iako je u presudi navedeno kako je sud uzeo u obzir činjenicu da je učinilac već osuđivan zbog kršenja mera zaštite i da je nasilje kontinuirano ispoljavao, očigledno je da je nije cenio na adekvatan način, jer je prilikom izvršenja krivičnog dela okrivljeni pokazao naročitu upornost, pa čak i sam priznaje da je oštećenu samo u jednom danu pozvao 50 puta i da nije želeo da se razvede, jer je on smatrao da za razvodom nema potrebe. Okolnost da je delo izvršeno funkcionalnim vatrenim oružjem, za koje učinilac nije imao dozvolu ni za držanje ni za nošenje, da je postupao sa direktnim umišljajem i da su teže posledice sprečene zahvaljujući intervenciji rođaka žrtve koji su uspeli da učiniocu otmu pištolj iz ruke, ovom delu daje posebnu težinu, što sud nije cenio u dovoljnoj meri, niti je javni tužilac izvođenjem svih mogućih dokaznih radnji stvorio uslove da kazna bude adekvatnija. U svakom slučaju, ovako izrečena kazna ne ostvaruje ciljeve specijalne i generalne prevencije, niti predstavlja adekvatnu društvenu osudu za izvršeno krivično delo, tako da ne doprinosi učvršćivanju obaveze poštovanja zakona, niti jača poverenje u pravni poredak zasnovan na vladavini prava.

PREDMET br. 2

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Osnovno javno tužilaštvo u Jagodini podnelo je protiv okrivljenog optužnicu zbog dva krivična dela: nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 4. u vezi st. 1. KZ i nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ.¹³⁴

Osnovni sud u Jagodini je presudom okrivljenog oglasio krivim zbog krivičnih dela nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 5. u vezi st. 1. (u optužnici je navedeno krivično delo iz čl. 348. st. 4. KZ) i osudio na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od dve godine i četiri meseca.¹³⁵ Presuda je ukinuta rešenjem Apelacionog suda u Kragujevcu Kž1 287/17 od 21. 3. 2017. i predmet je vraćen na ponovno suđenje.

U ponovljenom postupku sud je našao da je okrivljeni izvršio krivično delo iz čl. 348. st. 5. u vezi st. 1, koje se sastoji u neovlašćenom nošenju predmeta iz st. 1. ovog člana (vatreno oružje, municija i dr.) za čije nabavljanje i držanje ima odobrenje nadležnog organa. Prema činjeničnom opisu krivičnog dela u presudi, učinilac je ovo krivično delo izvršio na taj način što je 12. 11. 2014. u večernjim časovima u uračunljivom stanju, svestan da je njegovo delo zabranjeno, neovlašćeno nosio oružje i municiju za koje poseduje odobrenje nadležnog organa za držanje, ali ne poseduje odobrenje nadležnog organa za nošenje, i to pištolj marke (...) i pet pištoljskih metaka kalibra 9 x 9 mm raznih proizvođača, tako što je navedenu municiju i oružje nosio od svoje kuće do dvorišta porodične kuće svoje supruge, gde ga je policija zaustavila i oduzela mu oružje i municiju.

Drugo krivično delo za koje je učinilac optužen i osuđen je nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ. Ovo krivično delo učinilac je izvršio na taj način što je 12. 11. 2014. u Jagodini u uračunljivom stanju pretnjom da će napasti na život i telo, ugrozio spokojstvo i duševno stanje svoje bivše supruge, tako što je pozvao oštećenu koja se nalazila u Jagodini, u porodičnoj kući, i nakon kraće verbalne rasprave oko dokumentacije za put u inostranstvo uputio oštećenoj pretnju da će pištoljem napasti na njen život i telo tako što je rekao: „Polazim, samo da napunim pištolj sa devet metaka“, a zatim: „Pošao sam sa napunjenim pištoljem u kome ima šest metaka“, pa je sa navedenim oružjem došao do porodične kuće gde se nalazila oštećena, ali su ga policijski službenici Policijske uprave (PU) Jagodina tu zaustavili i oduzeli mu oružje i municiju. Po oceni suda, učinilac je bio svestan svoje radnje i hteo njeno izvršenje, kao i nastupanje zabranjene posledice.

Podaci o učiniocu

U vreme izvršenja krivičnih dela učinilac je imao 49 godina. Završio je srednju mašinsku školu i po zanimanju je mašinbravar na privremenom radu u Švajcarskoj. Razveden je i otac je jednog maloletnog deteta. Ranije nije osuđivan. Sa oštećenom je bio u braku od 2014. godine, brak je razveden, prema njegovoj izjavi 2015, i od tada ne žive zajedno.

¹³⁴ KT br. 5/15 od 20. 11. 2015.

¹³⁵ K br. 481/15 od 6. 12. 2016.

U svojoj odbrani na glavnom pretresu učinilac je izjavio da je dana 12. 11. 2014. oštećena, tada njegova supruga, htela da ode iz Jagodine da opere auto u perionici, otišla je u 14 časova a vratila se oko 18 časova. Po povratku mu je rekla da je otišla do svojih roditelja i da je tamo odspavala, a on joj je rekao: „*Sad se vrati tamo gde si bila.*“ Spakovala je stvari da ode kod roditelja, što je često i činila posle njihovih svađa, ali je sa svojim stvarima ponela i njegove dokumente koji su mu već sutradan bili neophodni jer je morao da putuje u inostranstvo. Kada ju je pozvao da mu vrati dokumentaciju, ona mu je samo prekinula vezu. Pozvao ju je ponovo i rekao joj da će doći u Jagodinu da uzme dokumentaciju, a ona mu je, kako je naveo, odgovorila: „*Samo dodi i uhvati se za kapiju, tu ćeš i da ostaneš.*“ Izjavio je da joj telefonom nije upućivao bilo kakve psovke, niti je vređao. Pošto je znao da otac oštećene ima oružje on je, kada je krenuo u Jagodinu, poneo pištolj marke CZ-99 koji poseduje po odobrenju nadležnog organa i municiju, ne zna tačno koliko je metaka bilo. Kada je stigao u Jagodinu na oko 100 metara od kuće roditelja oštećene, sačekala ga je policija i pitala da li ima oružje. Odgovorio je da ima. Policijskim službenicima je predao oružje i municiju koju je imao kod sebe, a kada su ga pitali kuda je krenuo sa oružjem, rekao je da ide kod oštećene kako bi uzeo svoje lične dokumente. Prema tvrđenju učinioca, oružje nije poneo kako bi bilo koga povredio, već iz straha za svoju ličnu bezbednost jer mu je oštećena pretela da će ako pipne kapiju na njoj i ostati. Policijski službenici su mu oduzeli oružje i odveli ga u PU.

Učinilac je dalje izjavio da je maja meseca poslao oštećenoj poruku u kojoj je naveo da je moli da prestane da „pljuje po njemu“, ta poruka je poslata kao molba a ne kao pretnja, nije imao nameru da čini bilo šta loše. Kada je oštećena dolazila kod njega u Švajcarsku, prijavljivala ga je zbog nasilja, ali je postupak obustavljen.

U ponovljenom postupku učinilac je dodao i to da za navedeni jedan metak nije ni znao da se nalazi uz pištolj, priznaje da je napravio grešku i poneo oružje, ali samo zbog toga što ga je bio strah za sopstvenu bezbednost. Da je hteo nešto da uradi, imao je prilike, jer su tog dana klali svinju, pa je imao i nož u ruci. Takođe je naveo i da je preko Fejsbuka upućivao molbe da ga više ne pljuju i blate i šalju pretnje i pozive, ali da su to bile samo molbe. Kada su se razišli, on je oštećenoj poništio papire za inostranstvo, jer je shvatio da se radi o interesu i nameri oštećene da dobije te papire, jer je, kako je naveo, „kod oštećene novac najbolnija tačka“, te kad joj je rekao da će da je povredi tamo gde je najviše boli, mislio je na poništenje papira za inostranstvo i prestanak finansiranja. Po tvrđenju učinioca, on je oštećenoj dok je živela u J. slao novac za izdržavanje nje i njene ćerke. Naveo je da sa oštećenom posle razvoda nema nikakav kontakt, ali svaki put kad bi dolazio iz Švajcarske, oštećena je podnosila prijavu protiv njega jer sumnja da je on noću zove.

Podaci o žrtvi

O oštećenoj nema drugih podataka u presudi, osim njenog iskaza koji je dala u toku postupka. Saslušana u svojstvu svedokinje, oštećena je izjavila da je kritičnog dana, nakon što je oprala auto, završavala još neke poslove vezane za dokumentaciju koja joj je bila potrebna za odlazak u inostranstvo. Ona se sa učiniocem dogovorila da se u M. vrati oko 16 časova, ali je zbog obaveza u J. u M. stigla oko 16.15 časova. To je razljutilo učinioca koji je stajao u dvorištu u alkoholisanom stanju, pa joj je povišenim tonom

rekao, držeći u rukama nož i sataru jer su klali svinju: „*Vrati se odakle si došla.*“ Pokušala je da smiri situaciju, ali u tome nije uspela, a okrivljeni joj je stalno ponavljao da se vrati odakle je došla, pa se ona spakovala i krenula ka J. kako bi izbegla svađu. Dok su bili u dvorištu, nisu bili sami. Oštećenu je do J. svojim vozilom dovezla sestra, a kada je stigla u Jagodinu, otišla je kod roditelja. Tada joj je na mobilni telefon stigla poruka koja je imala napisano samo slovo J., pretpostavlja da je hteo nešto da napiše, ali da nije mogao jer je bio u alkoholisanom stanju. Posle nekog vremena zvao ju je na mobilni i na fiksni telefon i rekao da je pošao u J. sa napunjenim pištoljem u kome ima šest metaka, rekao je još neke pretnje, ali je ona bila u strahu i nije zapamtila koje tačno. Nakon toga je opet zvao na fiksni, javila se njena majka, ponovio je da je pošao sa napunjenim pištoljem ka njima. Oštećena je tada pretnje shvatila ozbiljno i pozvala je PU u Jagodini. Petorica-šestorica policijskih službenika došla su do kuće njenih roditelja i čekala u dvorištu. Okrivljeni je oštećenu posle ovog događaja više puta pozivao i izvinjavao se, pa je ona otišla kod njega u Švajcarsku da pokuša da spasi brak, ali ju je on i u Švajcarskoj tukao, zbog čega se vodi postupak pred švajcarskim pravosudnim organima i zbog čega je on bio i u pritvoru.

O ranijim odnosima učinioca i oštećene nema podataka u presudi, kao ni o tome kada su počele nesuglasice i neslaganja dok su bili u braku. Takođe nema podataka o tome na koji način se ispoljavalo nasilje ukoliko ga je bilo. Odbrana učinioca i iskaz oštećene ne slažu se u pogledu činjenica u vezi sa njihovim odnosom pre kritičnog događaja. Učinilac tvrdi da je protiv njega u Švajcarskoj obustavljen postupak zbog nasilja u porodici, a oštećena navodi da je zbog nasilja u porodici prema njoj, bio u pritvoru u Švajcarskoj.

Tok krivičnog postupka

U toku krivičnog postupka obavljeno je veštačenje municije uz pomoć veštaka iz oblasti balistike, koji je u nalazu i mišljenju od 25. 9. 2015. konstatovao da je pištolj funkcionalno ispravan, što znači da je iz njega moguće ispaliti bojevu municiju, kao i da je ispravna municija koja je pronađena.

Sud je izvršio uvid u potvrdu o privremeno oduzetim predmetima – oružju i municiji. Izvršen je uvid u kriminalističko-tehničku dokumentaciju, koja sadrži dve fotografije mobilnog telefona, sa porukama, i to: „*Prestanite više da pljujete i s...te po meni, dobro znaš da ti nisam učinio ništa a bar da jednom znaš da ću ti vratiti i to duplo više, tamo gde te najviše boli.*“

Izvršen je uvid u izveštaj PU Čuprija u kojem se navodi da je proverom kroz sistem JIS u Registru izdatih oružnih listova, odobrenja za trofejno oružje i odobrenja za držanje oružja pravnih lica, utvrđeno da je od PS Čuprija izdat oružni list broj 3840 za pištolj CZ-99 kalibra 9 – para, izdat na ime okrivljenog. Izvršen je uvid u izvod iz KE PU u Jagodini za okrivljenog od 6. 6. 2016. godine, iz kojeg se utvrđuje da do sada nije osuđivan.

Kao svedoci saslušani su majka učinioca, majka oštećene i dva policijska službenika PU Jagodina. Majka učinioca je izjavila, pored ostalog, i da nije čula svađu između učinioca i oštećene, ali da zna da je oštećena uzela dokumente učinioca i da ju je učinilac zvao da mu te dokumente vrati, a da je oštećena rekla: „*Dođi, al' ćeš da vidiš kako ćeš da se*

provedeš na kapiju kad budeš došao.“ To je čula, jer je na telefonu bio uključen spikerfon. Kada se učinilac spremio i pošao za Jagodinu proverila je da li je poneo pištolj i videla je da ga nema. Odmah je zvala oštećenu i njenu majku i rekla da neko od njih uzme i iznese dokumente/pasoš ispred kapije jer je učinilac poneo oružje sa sobom. Posle tridesetak minuta kod nje su došli policajci kako bi uzeli još nešto od oružja ukoliko ga ima. Predala je lovačku pušku i karabin, koje je kupio njen suprug, ali su posle njegove smrti ostali učiniocu. Svedokinja je navela i to da njen sin nikoga nije napadao, nije pretio, nego su njemu pretili. Ove pretnje nije prijavila policiji jer je bila opterećena drugim poslovima. Navela je da uvek kada su se svađali učinilac i oštećena, oštećena se „pokupi i ode“.

Majka oštećene je izjavila da je njena ćerka prikupljala određenu dokumentaciju koja joj je bila potrebna radi dobijanja vize. Kada je otišla u Mijatovac, gde je živela sa učiniocem, on joj je rekao: „Idi kod svojih roditelja.“ Oštećena je odgovorila da želi da ostane u Mijatovcu i pomogne oko kućnih poslova, ali je majka učinioca insistirala da oštećena dođe u Jagodinu. Oštećena je uzela kola od svekrve i došla u Jagodinu oko 13.00 časova, ona je tada sedela u dvorištu, pitala je zašto je došla, pa je rekla da su joj okrivljeni i svekrva rekli da im njena pomoć nije potrebna i da će u Mijatovac da se vrati uveče. Oštećena tada nije rekla da joj je učinilac upućivao bilo kakve pretnje, niti da ju je vređao. Učinilac ju je oko 20.00 časova pozvao telefonom i rekao: „*Pošao sam sa pištoljem i devet metaka, unišću vam seme i pleme, neće da postojite*“, da je kod oštećene ostao dokument koji je trebalo da uzme, pa je ona rekla da dođe, da nije nikakav problem i da će mu dati dokumentaciju. Nakon desetak minuta, pozvala ju je majka učinioca i rekla da je krenuo sa punim pištoljem ka Jagodini, i da je rekao da će ih pobije. Ona je nakon ovog razgovora pozvala taksi i otišla u PU u Jagodinu, i prijavila da je učinilac sa oružjem krenuo ka njihovoj kući.

Policijski službenici PU Jagodina, saslušani kao svedoci, posvedočili su da su, posle dobijene prijave da je jedno lice sa oružjem krenulo iz Mijatovca u Jagodinu ka kući oštećene, otišli na lice mesta i sačekali učinioca. Kada je naišlo lice koje je odgovaralo opisu prijavljenog lica, zaustavili su ga, legitimisali, izvršili pregled i pronašli pištolj marke CZ-99, pet metaka kalibra 9 mm koji su bili u okviru i jedan metak kalibra 7,65, koji je takođe bio u okviru kao poslednji metak. Pištolj je kod prijavljenog nađen sa leve strane, za pojasom. Prijavljenog su tada vezali službenim lisicama, od njega su oduzeli oružje i odveli ga do prostorija Policijska uprave. Prijavljeni nije ušao u dvorište oštećenih, već je zaustavljen na nekih desetak metara od dvorišta. Od oštećenih niko nije bio napolju, niti u blizini mesta gde su zaustavili prijavljenog.

Ocnom izvedenih dokaza, sud je utvrdio da je učinilac izvršio krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. stav 5. u vezi stava 1. KZ, jer je neovlašćeno nosio predmete za čije nabavljanje i držanje ima odobrenje nadležnog organa. Učinilac je priznao da je kritičnom prilikom nosio oružje i municiju koji su navedeni u optužnom aktu, da je, kada je krenuo u Jagodinu, sa sobom poneo pištolj marke CZ-99, koji poseduje po odobrenju nadležnog organa, i municiju, i da je policijskim službenicima predao oružje i municiju koje je imao kod sebe. Međutim, izjavio je da oružje nije poneo da bi bilo koga povredio, već iz straha za svoju ličnu bezbednost, jer mu je oštećena pretila da, ukoliko se uhvati za kapiju, tu će i ostati, a poznato mu

je da njen otac ima oružje. Sud nije prihvatio ovaj deo odbrane učinioca jer je učinilac bio svestan da nema dozvolu za nošenje pištolja i metaka. Iz balističkog izveštaja sud je utvrdio da je oružni list izdat za držanje navedenog oružja, a ne i za nošenje, što je učiniocu bilo poznato.

Sud je promenio pravnu kvalifikaciju iz optužnice u odnosu na ovo krivično delo jer je prihvatio navode odbrane učinioca da mu u odnosu na jedan metak kalibra 7,65 mm nije poznato odakle je taj metak jer ne poseduje oružje tog kalibra, pa iako je navedeni metak nesumnjivo oduzet kritičnom prilikom od okrivljenog, sud je zaključio da nema dokaza koji bi osporili odbranu okrivljenog u ovom delu. U tom smislu sud je našao da se okrivljeni ne može oglasiti krivim za krivično delo iz čl. 348. st. 4. KZ već iz čl. 348. st. 5. u vezi st. 1. KZ, jer je tom odredbom propisano da će se kazniti onaj ko neovlašćeno nosi predmete dela iz st. 1. istog člana, za čije nabavljanje i držanje ima odobrenje nadležnog organa. Budući da nije dokazano da je učinilac umišljajno nosio i metak kalibra 7,65 x 17 mm, sud je iz izreke presude izostavio navode koji se odnosi na navedeni metak, prilagodivši na ovaj način izreku presude činjeničnom stanju utvrđenom na pretresu, a što je u konkretnom slučaju i povoljnije po učinioca, tako da sud nije prekoračio optužbu.

U odnosu na krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ, sud je našao da je učinilac izvršio ovo krivično delo. Ceneći odbranu učinioca, koji negira da je oštećenoj pretio i da ju je vređao, braneći se da ju je pozvao tražeći da mu vrati dokumente, da je ona samo prekinula vezu, da je ponovo pozvao i rekao da će doći da uzme dokumentaciju, da mu je odgovorila: „Samo dođi i uhvati se za kapiju, tu ćeš i da ostaneš“, da nije telefonom upućivao bilo kakve pretnje niti ju je vređao, da je sa sobom poneo pištolj jer zna da njen otac ima oružje, da oružje nije poneo da bi bilo koga povredio, već iz straha za svoju ličnu bezbednost jer je oštećena njemu uputila pretnju, da oštećenu nije tukao, da je nikada nije vređao niti joj pretio, niti je imao nameru da joj učini bilo šta loše, sud je našao da je odbrana učinioca kontradiktorna sama po sebi, da je nelogična i neuverljiva, te da je osporena saglasnim iskazima oštećene i svedoka.

U odnosu na poslate poruke pronađene na mobilnom telefonu, za koje učinilac tvrdi da je tačno da je maja meseca poslao poruku u kojoj je naveo kako moli oštećenu da prestane da „pljuje po njemu“, da je ta poruka poslata kao molba, da ne sadrži nikakve pretnje, niti je on imao nameru da učini bilo šta loše, sud je našao da celokupan tekst poruke ukazuje na nezadovoljstvo učinioca ponašanjem oštećene, te se ne može zaključiti da se radi o bilo kakvoj pretnji, posebno imajući u vidu objašnjenje učinioca u ponovljenom postupku da je poruka preko Fejsbuka bila molba da prestanu više da pričaju i iznose neistine i da šalju pretnje i pozive.

U pogledu trajanja krivičnog postupka, može se zaključiti da je postupak od izvršenja krivičnog dela do donošenja drugostepene presude trajao prilično dugo – dve godine, deset meseci i dvanaest dana.

Krivična sankcija, otežavajuće i olakšavajuće okolnosti

Osnovni sud u Jagodini je presudom K br. 116/17 od 13. 7. 2017. u ponovljenom postupku izrekao učiniocu kaznu zatvora u trajanju od sedam meseci za krivično delo nedozvoljena

proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija, a za krivično delo nasilje u porodici kaznu zatvora u trajanju od šest meseci i osudio učinioca na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od jedne godine. Okrivljenom je izrečana i mera bezbednosti oduzimanje predmeta – pištolja i municije.

Presudom Apelacionog suda u Kragujevcu prvostepena presuda je preinačena u pogledu odluke o kazni i učiniocu je izrečena uslovna osuda tako što su zadržane kao pravilno utvrđene kazne u trajanju od sedam i šest meseci i izrečena mu je jedinstvena uslovna kazna zatvora u trajanju od jedne godine sa rokom provere od tri godine.¹³⁶ Uz kaznu je ostala i mera bezbednosti oduzimanje predmeta koja je izrečena prvostepenom presudom.

Prilikom odmeravanja vrste i visine kazne, prvostepeni sud je utvrdio postojanje sledećih olakšavajućih okolnosti: lične, porodične i imovinske prilike učinioca, da je otac jednog maloletnog deteta, da ne poseduje nepokretnu imovinu, do sada je bio neosuđivan, i priznao je da je nosio oružje i municiju koje su kod njega našli. Otežavajućih okolnosti po oceni ovog suda, nije bilo. Iste olakšavajuće okolnosti naveo je i Apelacioni sud u drugostepenoj presudi, s tim što je preinačio odluku o kazni i izrekao učiniocu uslovnu osudu jer je procenio da su postojali uslovi za ublažavanje kazne ispod zakonom propisanog minimuma zbog nepostojanja otežavajućih okolnosti.

KOMENTAR

U ovom slučaju moguće ubistvo sprečila je majka učinioca koja je, shvativši da je učinilac krenuo prema žrtvi sa oružjem, o tome obavestila žrtvu, čime je njoj i njenoj porodici pružila mogućnost da o dolasku učinioca obaveste policiju koja je blagovremeno intervenisala.

Potrebno je primetiti da je u prvostepenom postupku izrečena stroža kazna – dve godine i četiri meseca, ali nakon što je Apelacioni sud u Kragujevcu ukinuo presudu, u ponovnom postupku pred prvostepenim sudom kazna je više nego prepolovljena – godinu dana zatvora za oba krivična dela – nasilje u porodici i neovlašćeno nošenje oružja. Trebalo bi, takođe, primetiti i da je sud izrekao strožu kaznu zatvora za neovlašćeno nošenje oružja za čije je držanje imao dozvolu – sedam meseci zatvora, dok je za krivično delo nasilje u porodici prilikom čijeg izvršenja je korišćeno oružje izrekao kaznu zatvora u trajanju od šest meseci, iako je za oba ova dela zakonom propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina. Očigledno je da sud nije sagledao društvenu opasnost krivičnog dela nasilja koje je učinilac izvršio prema svojoj supruzi. Takođe, sud nije iskoristio ni mogućnost da učiniocu izrekne i meru bezbednosti zabrane približavanja i kontaktiranja sa žrtvom.

Utvrđena kazna na granici zakonom propisanog minimuma za krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ između ostalog je posledica i nedovoljno utvrđenog činjeničnog stanja u ovoj krivičnopravnoj stvari.

¹³⁶ KŽ1 n-1056/17 od 26. 9. 2017.

Iz navedenog se utvrđuje da je sud blagonaklono cenio odbranu okrivljenog i da nije u celosti poklonio veru iskazu oštećene. Naime, sud nalazi da poruke koje je okrivljeni upućivao oštećenoj nisu preteće i poklonio je veru odbrani okrivljenog da je reč o molbi.

Međutim, uzimajući u obzir iskaz oštećene u delu da je protiv okrivljenog već vođen postupak u Švajcarskoj za nasilje koje je nad njom izvršeno, pa čak i da je ovaj postupak i obustavljen, kako navodi okrivljeni, mora biti osnov za utvrđivanje činjenice da li je i do kakvog nasilja nad oštećenom došlo, kada bi i kritični događaj mogao biti ocenjen kao „ponovljeno“ nasilje, a svakako bi ovaj podatak doprineo i boljem utvrđivanju i opisu ponašanja učinioca.

Ukoliko dovedemo u vezu događaj iz Švajcarske sa događajem koji je predmet ovog postupka malo je verovatno da je okrivljeni između ova dva događaja oštećenoj upućivao molbe, već je životno realnije da su upućene poruke bile preteće, ne po sadržini, već po suštini, odnosno morale su biti tumačene kao upozorenje za kasniji događaj.

Sud se nije bavio ni utvrđivanjem konteksta izjave okrivljenog da će povrediti oštećenu „gde je najviše boli“, prihvatajući njegovu odbranu da je mislio na dokumentaciju za inostranstvo, a da nije detaljno ispitao oštećenu i na ovu okolnost. Utvrđivanje ovih pojedinosti mogao je da sprovede i javni tužilac i to pre podnošenja optužnog akta.

Stiče se utisak da ni javni tužilac nije do kraja poklonio veru iskazu oštećene. Naime, oštećena navodi da je u popodnevnim časovima kritičnog dana okrivljeni bio pod dejstvom alkohola, ali uprkos tome tokom postupka nije utvrđeno da li okrivljeni i inače zloupotrebljava alkohol, odnosno da li je u vreme izvršenja krivičnog dela bio u uračunljivom stanju, a koje činjenice je mogao da utvrdi javni tužilac donošenjem naredbe o psihijatrijskom veštačenju okrivljenog. Javni tužilac je bio dužan i da zatraži izveštaj nadležnog centra za socijalni rad, te pribavi podatke od ove institucije kojima eventualno raspolaže, odnosno da naloži centru da sprovede opservaciju ove porodice i utvrdi dinamiku porodične atmosfere. U ovom predmetu potpuno je izostalo preduzimanje mera od strane ove ustanove inače ključne za pružanje podrške žrtvi bilo kroz izradu plana mera i usluga, bilo kroz izradu bezbednosnog plana sa oštećenom.

Tokom dokazivanja krivičnog dela nasilje u porodici bilo je nužno pribaviti i izveštaj policije iz dnevnika događaja o svim ranijim eventualnim prijavama oštećene i njihovom ishodu, jer činjenica da okrivljeni nije osuđivan, nije dovoljna da bi se procenio raniji život učinioca, a što jeste obaveza pravosudnih organa, te je bilo nužno proveriti i podatke iz prekršajne evidencije, posebno iz oblasti javnog reda i mira.

Ovde se opravdano može postaviti i pitanje zaštite koju je oštećena imala za dve godine, 10 meseci i 12 dana koliko je trajao ovaj krivični postupak. Naime, imajući

u vidu okolnosti datog slučaja, činjenicu da se okrivljenom na teret stavljaju čak dva krivična dela, da je samo pukim spletom srećnih okolnosti izbegnuto i ostvarenje još težeg krivičnog dela – ubistvo, javni tužilac je imao mesta da stavi predlog sudu da se prema okrivljenom odredi mera zabrana prilaženja, sastajanja ili komuniciranja sa određenim licem i posećivanja određenih mesta iz čl. 197. Zakonika o krivičnom postupku, i time pruži konkretnu zaštitu oštećenoj.

Činjenično stanje utvrđeno tokom ovog postupka imalo je za posledicu da sud ne pronade čak ni jednu jedinu otežavajuću okolnost na strani okrivljenog, što je dalje za posledicu imalo ublažavanje kazne ispod zakonom propisanog minimuma i na kraju neadekvatno kažnjavanje okrivljenog.

Razmatrajući olakšavajuće okolnosti ostaje nejasno zašto je i prvostepeni, a i drugostepeni sud činjenicu da okrivljeni nema nepokretnu imovinu ocenio kao olakšavajuću, posebno ako se ima u vidu da ta činjenica u ovom slučaju pre može biti ocenjena kao postojanje finansijskih problema okrivljenog i uvršćena u rizike. Razdvajanje partnera, posedovanje oružja, pretnje i uhođenje žrtve su rizici koji su prisutni u konkretnom slučaju, uz one koje javni tužilac nije utvrdio tokom postupka, a koji su mogli postojati, kao što su raniji život učinioca (dnevnik događaja, prekršajna evidencija, događaj iz Švajcarske), te eventualna zloupotreba alkohola od strane učinioca, a koji predstavljaju rizike koji mogu dovesti do nasilja i njegove eskalacije, što se i dogodilo u konkretnom slučaju.

Imajući u vidu da je u toku vođenja ovog krivičnog postupka, odnosno do njegovog okončanja 24. 9. 2017. godine došlo i do usvajanja ZSNP po kojem je utvrđena obaveza GKS da razmotri i slučajeve koji su u toku i da na ovom sastanku proceni rizik od nasilja u porodici, javni tužilac, kao predsedavajući GKS, mogao je to da utvrdi i time doprinese sveobuhvatnijem utvrđivanju činjeničnog stanja, koje bi dovelo i do adekvatnijeg kažnjavanja okrivljenog.

U presudi se navodi da je majka učinioca prilikom pretresa kuće predala policiji lovačku pušku i karabin, koje je kupio njen suprug, ali su posle njegove smrti ostali učiniocu. Ostalo je nerazjašnjeno da li je za ovo oružje učinilac imao dozvolu za držanje.

Imajući u vidu sve izneto, institucije u konkretnom slučaju nisu preduzele sve mere na koje su zakonom bile ovlašćene, niti su sagledale širi kontekst u kojem se odigrao ovaj događaj, a što su bili dužni s obzirom na to da se krivično delo nasilje u porodici mora sagledavati u širem kontekstu, a ne kao izolovan događaj kako je ovde postupano. Ovakav propust institucija u odnosu na krivično delo nasilje u porodici imao je za rezultat kaznu na granici donjeg minimuma, kojom nije ostvarena svrha kažnjavanja.

PREDMET br. 3

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Optužnim predlogom Prvog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu učinilac je optužen da je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ na taj način što je 10. 10. 2014. oko 18.30 časova u Beogradu u stanu u ulici (...) primenom nasilja i bezobzirnim ponašanjem ugrozio telesni integritet i spokojstvo člana svoje porodice – vanbračne supruge, oštećene, koristeći pri tome sredstvo podobno da telo teško povredi, na taj način što je nakon kraće svađe, u prisustvu njihovog zajedničkog maloletnog deteta, više puta otvorenom šakom udario oštećenu po licu, a zatim ušao u spavaću sobu iz koje se vratio držeći u ruci pištolj NN marke, za koji oštećena nije znala da se nalazi u stanu, te je vrhom cevi pištolja više puta oštećenu udario u predelu gornjeg dela grudi, te u predeo leve slepoočnice, pa je polomio laptop, mobilni telefon oštećene, stolicu i sudove, a zatim kroz prozor ispalio nekoliko hitaca iz pištolja, nakon čega je sa detetom izašao iz stana.¹³⁷ Po oceni suda, učinilac je mogao da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima, te je bio svestan svog dela čije je izvršenje hteo i svestan da je negovo delo zabranjeno.

Prvi osnovni sud u Beogradu doneo je presudu kojom je u smislu čl. 422. st. 1. tač. 1. ZKP (odustajanje tužioca od optužbe) odbio optužbu protiv učinioca.¹³⁸ U presudi je konstatovano da su se posle objavljivanja presude sve stranke odrekle prava na žalbu, a pošto nisu insistirale na njenom pismenom otpravku, izostalo je obrazloženje presude, u smislu čl. 429. st. 1. tač. 1. ZKP.

Podaci o učiniocu

Nema podataka o učiniocu jer su svi anonimizovani.

Podaci o žrtvi

Nema podataka o žrtvi i ranijem odnosu učinioca i žrtve.

Tok krivičnog postupka

Nema podataka o održanim glavnim pretresima, o tome u kojem je momentu u toku postupka tužilac odustao od optužbe, kao i o razlozima odustanka. U optužnom aktu je navedeno da je krivično delo izvršeno 10. 10. 2014, optužni akt je podnet 23. 11. 2017. a odbijajuća presuda doneta 18. 12. 2017, što znači da je od navodnog izvršenja krivičnog dela do donošenja odbijajuće presude prošlo tri godine, dva meseca i osam dana.

Odluka suda

Sud je odbio optužbu protiv učinioca.

¹³⁷ KT br. 6843/14 od 23. 11. 2017.

¹³⁸ 30 K br. 167/17 od 18. 12. 2017.

KOMENTAR

Imajući u vidu opis izvršenog krivičnog dela koji je iznet u dispozitivu optužnog akta, činjenicu da je okrivljeni kroz prozor ispalio nekoliko hitaca iz pištolja, što je u urbanoj sredini moglo biti prijavljeno od strane nekog trećeg lica, koje bi moglo biti eventualni svedok, te da je u stanu polomljeno više stvari (laptop, telefon oštećene, stolice, sto, posuđe) ovo je moglo biti zabeleženo u izveštaju o intervenciji policije, a koji jeste dokaz. Isto tako, policijski službenici koji su intervenisali mogli su biti ispitani kao svedoci ovog događaja i mogli su izneti šta su videli kada su došli na lice mesta, koga su zatekli u stanu, kako je izgledala oštećena, da li su na njoj primetili povrede koje je mogla zadobiti imajući u vidu opis u dispozitivu optužnog akta, a na osnovu kojih bi moglo biti dokazano da je do nasilja u porodici došlo. U odnosu na eventualno oružje svakako je uz naredbu suda, na predlog javnog tužioca, mogao biti određen pretres stana i svih prostorija koje koristi okrivljeni, te prikupljena obaveštenja od njegovih roditelja ili drugih njemu bliskih lica kako bi bila utvrđena njihova eventualna saznanja o oružju koje poseduje okrivljeni, a sve u cilju njegovog pronalaženja i sprečavanja da ubuduće vrši ovakva i slična dela. Ako navedeno potkrepimo lekarskim uverenjem, odnosno veštačenjem telesnih povreda koje je oštećena zadobila navedenog dana, uzimajući u obzir pre svega mehanizam nastanka povreda, te izveštajem Centra za socijalni rad o odnosima u ovoj porodici, dinamiku porodičnih odnosa, kao i podatke iz dnevnika događaja o eventualno ranijim prijavama i ishodu istih, i izvod iz kaznene i prekršajne evidencije – bilo bi prikupljeno dovoljno dokaza koji bi u sadejstvu, dovedeni u međusobnu vezu, mogli da potkrepe navode optužnog akta i dovedu do osuđujuće presude, čak i ako oštećena ne želi da svedoči, a okrivljeni delimično ili u celosti negira krivično delo ili se brani ćutanjem. Međutim, prema raspoloživim podacima, ne može biti utvrđeno da li je javni tužilac izveo navedene dokazne radnje, odnosno koje radnje je u konkretnom slučaju preduzeo, te su i razlozi odustanka javnog tužioca od optužbe ostali nepoznati.

PREDMET br. 4

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Drugo osnovno javno tužilaštvo u Beogradu je predlogom predložilo izricanje mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi prema učiniocu R. M., stavljajući mu na teret izvršenje krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ u stanju neuračunljivosti.¹³⁹

Drugi osnovni sud u Beogradu doneo je rešenje kojim je prema učiniocu izrekao meru bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ.¹⁴⁰

¹³⁹ KT br. 2270/17 od 26. 6. 2017.

¹⁴⁰ 4 K br. 415/17 od 13. 9. 2017.

Prema činjeničnom opisu krivičnog dela u rešenju, učinilac je 8. 6. 2017. oko 15 časova u dvorištu porodične kuće u stanju akutnog psihotičnog poremećaja sa sumanutošću, nesposoban da shvati značaj svog dela, niti da upravlja svojim postupcima, primenom nasilja ugrozio spokojstvo i telesni integritet članova svoje porodice – majke i oca. Učinilac je to učinio na taj način što je nakon razgovora sa oštećenima, revoltiran saznanjem da će oštećeni zatvoriti porodičnu firmu, najpre raširenih ruku i sa stisnutom vilicom krenuo prema oštećenom, a nakon toga otišao u kuću, gde je sa mesta na kojem je znao da se nalazi oružje oštećenog, uzeo pušku i pištolj i otišao u svoju sobu, praveći buku. Ovo je uznemirilo majku učinioca, koja je na to upozorila supruga. U strahu za bezbednost okrivljenog otac je otrčao u kuću, a kada se uverio da se oružje ne nalazi na svom mestu, ušao je u sobu učinioca i zatekao ga kako u desnoj ruci drži pušku, a u levoj pištolj. Otac je tada, u strahu za bezbednost učinioca, koji je držao pušku uperenu u pod, počeo da viče: „Spusti pušku, baci pušku!“ – a kada je učinilac počeo da spušta pušku, primetio je da u desnoj ruci ima i pištolj i mahinalno ga je uhvatio za ruku kako bi izvukao iz nje pištolj. U tom trenutku pištolj je i opalio. Nakon toga je otac učinioca pao na pod, a učinilac je nastavio da ga udara pištoljem po glavi i telu. Tada je naišla majka učinioca koju je takođe udario drškom pištolja u čeonu deo glave.

Prema nalazu i mišljenju sudskog veštaka od 20. 6. 2017. otac učinioca zadobio je kritičnom prilikom razderno-nagnječne rane gornjeg i donjeg kapka, razderno-nagnječnu ranu desne slepoočnice, razderno-nagnječnu ranu gornje usne sa desne strane, višestruke nagnječine i krvne podlive lica i poglavine, koje povrede pojedinačno i skupno u trenutku nanošenja predstavljaju laku telesnu povredu. Majka učinioca zadobila je razderno-nagnječnu ranu čeonu po sredini, koja predstavlja laku telesnu povredu.

Imajući u vidu da je učinilac primenom nasilja ugrozio telesni integritet i spokojstvo članova svoje porodice koristeći sredstvo podobno da telo teško povredi – pištolj, sud je našao da su se u njegovim radnjama stekla sva bitna obeležja protivpravnog dela određenog u zakonu kao krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ.

Podaci o učiniocu

U presudi postoje samo podaci o psihičkom zdravlju učinioca, koje je sud saznao na osnovu nalaza i mišljenja Komisije sudskih veštaka psihijatrijske struke od 17. 6. 2017. u kojem je konstatovano da je učinilac osoba solidnih intelektualnih potencijala, koja boluje od akutnog psihotičnog poremećaja sa sumanutošću, da je krivično delo izvršio pod uticajem psihopatoloških fenomena koji su karakteristični za navedenu duševnu bolest i u stanju psihotične anksioznosti. Na glavnom pretresu predstavnik Komisije veštaka je još naveo i da je učinilac medikamentozno lečen tri meseca jer su se i pre kritičnog događaja nekoliko godina unazad ispoljile izmene u njegovom ponašanju, ali lečenje nije dovelo do poboljšanja njegovog mentalnog funkcionisanja. Izneo je stav da je zbog toga, kao i zbog činjenice da je koristio vatreno oružje, neophodno da se njegovo lečenje nastavi u ustanovi zatvorenog tipa.

Učinitelj je u svojoj odbrani na glavnom pretresu naveo da je kritičnom prilikom u dvorištu vodio razgovor sa svojim ocem. Naišla je njegova majka i rekla da je ugasila porodičnu firmu, o čemu nije imao nikakva saznanja, te mu je samim tim bila ugrožena egzistencija. Ušao je u kuću i pozvao knjigovođu koji je rekao da još nema saznanja o tome, dok to ne prođe kroz Agenciju za privredne registre. Nakon toga otišao je u sobu, gde je pronašao očevo oružje, koje je imao nameru da očisti i spremi za prodaju. U ruci je držao karabin i pištolj. Otac je došao u sobu, rekao mu je da spusti pušku, ali nije video da ima i pištolj. Spustio je pušku, a kada je otac video da ima i pištolj, pokušao da je da mu isti otme da ne bi učinio neko zlo po samog sebe. Otimali su se oko pištolja i u jednom momentu je pištolj opalio. Otac se uplašio i pustio pištolj, a on je oca udario tri puta u predelu glave. Dva puta ga je udario drškom pištolja, a jednom ga je udario pesnicom. Potom je naišla njegova majka. Rekao joj je da zove policiju i hitnu pomoć, a majka je nasrnula na njega jer nije znala šta se dešavalo u sobi. Usled toga zadao joj je udarac pesnicom u čeonu deo glave. Ubrzo je naišla policija. Policijski službenici su videli oružje u njegovim rukama i naredili su mu da pusti oružje i da legne na pod, što je i učinio. Kritičnom prilikom popio je jedno pivo i lek *ksalol*. Pivo je pio po preporuci lekara da bi olakšavao mokrenje jer ima hidrocelu. Naveo je da je spreman da svakodnevno obavlja razgovore sa psihologom i psihijatrom i da se disciplinovano javlja na kontrole i u dužem vremenskom periodu, ukoliko je potrebno. Branilac okrivljenog je u završnoj reči naveo da je u konkretnom slučaju dovoljno i lečenje okrivljenog na slobodi, imajući u vidu veliku podršku i spremnost porodice da učestvuje u lečenju okrivljenog, što bi dalo zadovoljavajuće rezultate, pri čemu se ova mera uvek može opozvati i nastaviti lečenje u ustanovi zatvorenog tipa.

Sagledavajući psihički odnos učinioca prema izvršenom krivičnom delu, imajući u vidu nalaz i mišljenje veštaka, sud je utvrdio da je sposobnost učinioca da shvati značaj svog dela i upravlja svojim postupcima bila isključena, iz čega proizlazi da je krivično delo izvršeno u stanju neuračunljivosti.

Podaci o žrtvama

O žrtvama ovog krivičnog dela nema drugih podataka u sudskom rešenju, osim da se radi o roditeljima učinioca. O ranijem ponašanju učinioca prema oštećenima nema drugih podataka, osim izjave oca učinioca da se učinilac u poslednje vreme ponašao čudno jer je i najmanja sitnica koja mu nije odgovarala, kod njega izazivala neopisiv bes, pa ga je učinilac ranije čak dva puta udario, ali on to nije prijavljivao policiji. Majka učinioca takođe je istakla kako je primetila da se učinilac čudno ponaša i da je pio neke lekove zbog psihofizičke iscrpljenosti. Takođe je izjavila i da oružje pripada njenom suprugu, da za držanje poseduje dozvolu i da je oružje stajalo na sigurnom u različitim delovima kuće, ali da je učinilac znao da njegov otac poseduje oružje.

Oštećeni nisu istakli imovinskopravni zahtev, ali su se pridružili krivičnom gonjenju sa ciljem da se učiniocu pomogne, pri čemu su izjavili da učinilac ima njihovu potpunu podršku i pomoć.

Tok krivičnog postupka

Sud je u dokaznom postupku saslušao učinioca, ispitaio svedoke – oštećene, i sudskog veštaka upoznao sa pisanim dokazima: nalazom i mišljenjem veštaka i Komisije sudskih veštaka, izveštajem o kriminalističko-tehničkom pregledu lica mesta, izveštajem lekara specijaliste i izveštajem iz Kaznene evidencije za učinioca.

Kao svedoci, saslušani su otac i majka učinioca. Sud je u potpunosti prihvatio kao verodostojne njihove iskaze jer su u saglasnosti sa iskazom okrivljenog i potkrepljeni medicinskom dokumentacijom o vrstama, težini i mehanizmu nastanka povreda kod oštećenih.

Krivični postupak je bio efikasan, trajao je tri meseca i pet dana. Krivično delo je izvršeno 8. 6. 2017, predlog za izricanje mere bezbednosti Drugo OJT u Beogradu podnelo je 26. 6. 2017, a rešenje o izricanju mere bezbednosti doneto je 13. 9. 2017. godine.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Učiniocu je izrečena mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi. Prema rešenju suda mera će biti sprovedena u Specijalnoj zatvorskoj bolnici u Beogradu, a obustavljena kada sud utvrdi da je prestala potreba za lečenjem i čuvanjem učinioca u zdravstvenoj ustanovi. Iz presude se nije moglo saznati da li je učiniocu vraćeno oružje.

KOMENTAR

Ovaj slučaj ilustruje nedostatak adekvatnih službi za zaštitu mentalnog zdravlja u zajednici koje bi trebalo da obezbede sveobuhvatno lečenje i zaštitu pacijentima u sredini u kojoj žive, a koje bi bile lako dostupne pacijentima i njihovim porodicama.

Ujedno, ovaj slučaj predstavlja i ilustrativni primer koji upućuje na potrebu da se razmisli o mogućnosti da se među uslovima koji su predviđeni članom 11. Zakona o oružju i municiji, pored provere zdravstvene sposobnosti lica koje je podnelo zahtev za držanje i nošenje oružja i njegove obaveze da svakih pet godina, odnosno po isteku važenja lekarskog uverenja o zdravstvenoj sposobnosti za držanje i nošenje oružja, dostavi novo uverenje koje nije starije od mesec dana u smislu čl. 12. st. 5. istog zakona – nađe i ista obaveza za lica koja sa podnosiocem zahteva žive u zajedničkom domaćinstvu. Takođe, ovaj rok od pet godina možda bi trebalo skratiti na tri godine, kako bi bila sprečena zloupotreba oružja upravo od strane ovih lica, a time i sprečeno da do izvršenja krivičnog dela dođe.

PREDMET br. 5

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Predlogom Drugog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu protiv učinioca je pokrenut postupak radi izricanja mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ostanovi zbog opravdane sumnje da je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ.¹⁴¹

Drugi osnovni sud u Beogradu doneo je rešenje kojim je učiniocu izrekao meru bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u specijalnoj zatvorskoj bolnici Beograd zbog toga što je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ.¹⁴²

Prema činjeničnom opisu krivičnog dela, učinilac je u periodu od početka juna 2017. pa do 25/26. 6. 2017. godine u porodičnoj kući, pretnjom da će napasti na život i telo, drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrozio spokojstvo i telesni integritet članova svoje porodice – supruge, ćerke i zeta. Po oceni suda, učinilac je delo izvršio u neuračunljivom stanju, kada je njegova sposobnost shvatanja značaja dela i mogućnost da upravlja svojim postupcima bila isključena, pod uticajem psihopatoloških fenomena karakterističnih za duševnu bolest paranoidna psihoza.

U ovom periodu učinilac je psihički zlostavljao suprugu, optužujući je za preljubu, terajući je da mu priča o svojim ljubavnicima, stavljajući na sto flašu vinjaka i nož ispred oštećene, od koje je tražio da mu opisuje seksualna iskustva sa drugim muškarcima koja je navodno imala, a pri tome joj pretio da će joj nabiti krastavac u međunožje i tako onemogućiti da spava sa drugim muškarcima. Takođe je pretio i da će ubiti sebe i celu njihovu porodicu čiji članovi žive u istom dvorištu. Jednom prilikom, 25. 6. 2017. godine, rekao je komšiji da ide kod njegove supruge jer se ona zdravstveno loše oseća i da joj je potrebna pomoć, da bi se potom vratio i kada nije zatekao komšiju „na delu“ u besu je pitao suprugu da li je dolazio doktor, misleći na komšiju, a pošto je ona negirala, oštećenoj je, dok mu je na usta išla pena, zapretio da će na kapiji napisati transparent „*j...anje besplatno uz íće i piće*“ i da će je vezati konopcem golu dok se drugi muškarci seksualno izivljavaju nad njom, sve vreme optužujući suprugu da ga vara sa drugim muškarcima. Sve navedeno dešavalo se u prisustvu njihove dve ćerke, kojima je prebacivao da nisu njegova deca i da će ih sve pobiti. U noći između 25/26. 6. 2017. godine učinilac je pretio u vidno alkoholisanom stanju, u prisustvu zeta, da će bombom koju je držao u kući dići u vazduh sebe i sve ukućane.

Na osnovu nalaza i mišljenja Komisije sudskih veštaka psihijatara, sud je utvrdio da je izvršio delo u neuračunljivom stanju.

¹⁴¹ KT br. 2472/17 od 24. 7. 2017.

¹⁴² 8 K br. 832/17 od 24. 8. 2017.

Podaci o učiniocu

Zbog anonimizovanosti ličnih podataka učinioca, nije mogao biti utvrđen uzrast učinioca, kao ni obrazovanje, zanimanje, zaposlenost, porodično stanje i ranija osuđivanost.

Učinioc je delimično priznao navode iz krivične prijave i optužnog predloga utoliko što nije sporio da je u označenom periodu imao rasprave sa suprugom, oštećenom, zbog njegovih sumnji da ga vara. Negirao je da je oštećenju pretio, da je ugrožavao njen telesni integritet, ne sporeći da je dana 25/26. 6. 2017. u zajedničkoj kući držao bombu, ali navodi da nije pretio da će njome ugroziti telesni integritet oštećene supruge, ćerke i zeta. U završnoj reči izjasnio se kako smatra da mu dalje lečenje nije potrebno, pošto mu se zdravstveno stanje zbog lečenja u zatvorskoj bolnici u poslednja dva meseca popravilo, ali da i pored toga prihvata stav sudskih veštaka psihijatarata da mu je lečenje potrebno i da će se istom podvrgnuti.

Komisija sudskih veštaka psihijatarata navela je u svom nalazu i mišljenju da učinioc boluje od duševne bolesti paranoidna psihoza, da je protivpravno delo učinio pod uticajem psihopatoloških fenomena karakterističnih za tu bolest i da postoji ozbiljna opasnost da učinioc boravkom na slobodi može učiniti teže krivično delo.

Podaci o žrtvi

U sudskom rešenju nema detaljnijih podataka o žrtvama krivičnog dela: supruzi učinioca, ćerkama i zetu. Takođe, nedostaju i podaci o odnosima učinioca i članova njegove porodice pre izvršenja krivičnog dela i podaci o postojanju bilo kog oblika nasilja.

Tok krivičnog postupka

U toku krivičnog postupka sud je saslušao učinioca, ispitao oštećene, i uz saglasnost stranaka pročitao psihijatrijsku ekspertizu za učinioca, izveštaj lekara specijaliste, nalaz i mišljenje organa starateljstva, potvrdu o privremeno oduzetim predmetima i izveštaj iz Kaznene evidencije za učinioca.

Oštećeni su se izjasnili u svemu potpuno i saglasno: da je okrivljeni pretnjama da će napasti na život i telo, bezobzirnim ponašanjem ugrozio spokojstvo i telesni integritet članova svoje porodice u svemu na način, u vreme i na mestu kako je to opisano u predlogu Drugog OJT u Beogradu. Sud je utvrdio da je učinioc izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ.

Krivični postupak je kratko trajao. Krivično delo je izvršeno u periodu od početka juna do 25/26. 6. 2017, predlog za izricanje mere bezbednosti podnet je 24. 7. 2017, a odluka suda doneta 24. 8. 2017. godine. Od izvršenja krivičnog dela do donošenja rešenja o izricanju mere bezbednosti prošlo je mesec dana.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Učiniocu je izrečena mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u specijalnoj zatvorskoj bolnici u Beogradu.

KOMENTAR

U ovom slučaju učinilac je lice za koje je tek u sudskom postupku utvrđeno da ima problema sa mentalnim zdravljem i da mu je potrebno lečenje. Pošto su, prema podacima iz presude, promene u ponašanju učinioca nastupile juna 2017. godine, kada je počeo da vrši najpre psihičko nasilje prema supruzi, simptomatično je da niko od ukućana nije posumnjao da učinilac ima problema sa mentalnim zdravljem i da mu je potrebna stručna pomoć. Očigledno je da postoji potreba za podizanjem svesti i edukacijom u cilju ranog prepoznavanja problema u vezi sa mentalnim zdravljem, što bi u konkretnom slučaju značilo obraćanje službi za zaštitu mentalnog zdravlja i pružanje usluga psihosocijalne rehabilitacije, čime bi potencijalno bilo sprečeno izvršenje dela. U vezi s tim, potrebno je raditi i na prevazilaženju široko rasprostranjenih predrasuda i stigmatizacije prema licima sa problemima mentalnog zdravlja, jer je to često razlog što pojedinci i porodice čiji članovi imaju psihičke probleme ne traže usluge psihosocijalne pomoći u situacijama životnih kriza, koja bi mogla prevenirati razvoj nekih težih psihičkih bolesti. Posebno je potrebno razvijati sistem informisanja o opasnosti od zloupotrebe vatrenog oružja, naročito prema članovima domaćinstva, uz jasne smernice za prepoznavanje i razumevanje rizika, promena u ponašanju i dinamici porodice, sa jasnim koracima i informacijama kojoj instituciji da se obrate, kako bi se na vreme reagovalo i sprečilo da do nasilja i zloupotrebe vatrenog oružja dođe.

Takođe, bilo bi celishodno i da GKS nadležnog tužilaštva prati realizaciju mere bezbednosti i da neposredno pre otpuštanja okrivljenog sa lečenja napravi individualni plan zaštite i podrške, radi predupređenja da se eventualno ponovo dogodi nasilje, odnosno da se žrtvi daju sve potrebne informacije kako da postupi ukoliko primeti izvesne promene u ponašanju okrivljenog, odnosno ako njegovo ponašanje prema njoj ili maloletnim ćerkama bude promenjeno. Na ovaj sastanak GKS svakako bi bilo korisno pozvati veštaka, kako bi članovima GKS preneo stručna znanja koja se odnose na karakteristike i lečenje paranoidne psihoze, te da li ista podrazumeva i redovno uzimanje terapije, da li i nakon izlečenja može da dođe do ponovnog zdravstvenog pogoršanja, te kako bi eventualno to moglo da se manifestuje i prepozna. O svim ovim detaljima trebalo bi informisati i oštećenu, neposredno pre otpuštanja učinioca sa lečenja.

PREDMET br. 6

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Optužnicom Trećeg osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu učinilac je optužen da je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 3. u vezi st. 2. i 1. KZ.¹⁴³

Dana 30. 3. 2018. sudu je dostavljen sporazum o priznanju krivičnog dela zaključen između zamenika javnog tužioca i učinioca,¹⁴⁴ u kojem je konstatovano da učinilac priznaje izvršenje navedenog krivičnog dela na način kako je navedeno u dispozitivu optužnice i da su se stranke saglasile da učinilac bude osuđen na tzv. „kućni zatvor“¹⁴⁵ u trajanju od jedne godine, bez primene mera elektronskog nadzora. Postignut je dogovor da učiniocu bude izrečena i mera bezbednosti oduzimanje predmeta izvršenja krivičnog dela, da bude oslobođen plaćanja troškova krivičnog postupka, kao i da se odriču prava na žalbu protiv odluke suda kojom je u potpunosti prihvaćen sporazum, osim prava na izjavljivanje žalbe u slučajevima predviđenim čl. 319. st. 3. ZKP.

Posle održanog ročišta za odlučivanje o sporazumu opriznanju krivičnog dela, Treći osnovni sud u Beogradu doneo je presudu kojom je prihvatio sporazum o priznanju krivičnog dela i učinioca proglasio krivim za krivično delo za koje je optužen.¹⁴⁶

Prema činjeničnom opisu krivičnog dela navedenom u presudi, učinilac je 6. i 7. 6. 2017. godine u svom stanu primenom nasilja i pretnjom da će napasti na život i telo ugrozio telesni integritet svog maloletnog sina rođenog 2002, koristeći pritom oružje i opasno oruđe, na taj način što je, kada je maloletni oštećeni 6. 6. 2017. došao kod njega, tražio da mu donese novac koji mu je ostavio na čuvanje. Kada je ustanovio da mu nedostaje 2.500 dinara, više puta je zahtevao od sina da mu kaže na šta je potrošio novac, a kada on to nije učinio, više puta ga je udario po nogama kožnim kaišem sa metalnom kopčom i tvrdom plastičnom cevi dužine oko 80 cm, a potom otišao na posao dok je maloletni oštećeni ostao u stanu.

Sledećeg dana, 7. 6. 2017. godine oko 6.30 časova, učinilac je probudio maloletnog oštećenog i insistirao da mu kaže na šta je potrošio novac, a onda je uzeo tvrdi plastičnu cev kojom je maloletnog oštećenog udario više puta po nogama, rukama i leđima, govoreći mu: „Ubiću te, ubiću te!“ Posle toga je otišao do ormara koji se nalazi u sobi i iz njega izvadio jedan startno-gasni pištolj marke *ecol*, model *firat compact*, kalibra 9 mm, stavio ga maloletnom oštećenom na čelo i upitao ga: „Hoćeš li da te ubijem?“ Repetirao je pištolj iz kojeg je ispalio jedan startno-gasni metak na pod, a zatim stavio taj pištolj maloletnom oštećenom prvo na oko, a zatim na koleno i pitao: „Hoćeš da ti pucam u koleno da budeš doživotno invalid?“ Zatim je stavio taj pištolj pored uva svog sina i rekao: „Hoćeš da vidimo kako puca“, a onda ga je nekoliko puta udario drškom pištolja po glavi, koristeći cev pištolja udario ga je nekoliko puta po ruci i nozi, a kada je primetio da maloletnom oštećenom krvari rana na glavi rekao mu je: „Vidi, krvariš, idi operi se, prošetaj kera, imaš 15 minuta, operi se i leži“. Sin je pokušao da očisti ranu na glavi, ali je

¹⁴³ KT br. 2105/17, KTO br. 322/18, SK br. 128/18 od 30. 3. 2018.

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ Učinilac se osuđuje na kaznu zatvora, s tim da će izrečena kazna biti izvršena bez primene mera elektronskog nadzora, na taj način što učinilac ne sme napuštati prostorije u kojima stanuje.

¹⁴⁶ 1 SPK br. 138/18 od 11. 5. 2018.

rana ponovo počela da krvari, pa mu je učinilac rekao: „*Idi prošetaj kera da te svi vide*“ – što je sin i učinio, a kasnije se obratio svojoj majci koja ga je odvela kod lekara, gde je konstatovano da je u ovom događaju zadobio lake telesne povrede u vidu hematoma u donjoj polovini leđa, tri površinske rane u predelu poglavine i više hematoma po obe ruke, po leđima i obe noge. Po oceni suda, učinilac je bio svestan svog dela čije je izvršenje hteo, mogao je da shvati značaj svog dela i upravlja svojim postupcima, i bio je svestan da je njegovo delo zabranjeno.

Podaci o učiniocu

Zbog anonimizovanosti podataka nije bilo moguće saznati osnovne lične niti druge podatke o učiniocu.

Podaci o žrtvi

U presudi nije bilo drugih podataka o žrtvi krivičnog dela, osim da je maloletni sin učinioca. Takođe, nije bilo podataka ni o odnosu učinioca i maloletnog oštećenog pre izvršenja krivičnog dela, niti o tome da li je u ranijem periodu učinilac vršio nasilje.

Tok krivičnog postupka

Posle podizanja optužnice, sudu je dostavljen sporazum o priznanju krivičnog dela zaključen 30. 3. 2018. Ročište za odlučivanje o sporazumu o priznanju krivičnog dela održano je 11. 5. 2018. Sudija za prethodni postupak konstatovao je da sporazum o priznanju krivičnog dela sadrži sve potrebne podatke predviđene čl. 313. i 314. ZKP: opis krivičnog dela koje je predmet optužbe, priznanje učinioca da je učinio krivično delo koje je predmet optužbe, sporazum o vrsti i visini kazne, sporazum o troškovima krivičnog postupka, izjave odricanja stranaka i branioca od prava na žalbu, osim u slučaju iz čl. 319. st. 3. ZKP, i potpise stranaka i branioca. Utvrdio je, takođe, i da su ispunjene sve pretpostavke u pogledu dokaza koji su priloženi uz sporazum i na osnovu uvida u njih konstatovao da nisu u suprotnosti sa priznanjem učinioca da je izvršio krivično delo, da je kazna u pogledu koje su zaključili sporazum u skladu sa zakonom, kao i da ne postoje smetnje iz čl. 338. st. 1. ZKP. Delo koje je opisano predstavlja krivično delo, nije obuhvaćeno amnestijom, pomilovanjem, nije zastarelo, ne postoje druge okolnosti koje isključuju krivično gonjenje i postoji dovoljno dokaza za opravdanu sumnju da je učinilac izvršio krivično delo koje je predmet optužbe, a koji su priloženi uz sporazum. Na osnovu takvih ocena, sudija je prihvatio sporazum o priznanju krivičnog dela.

Od podizanja optužnice do donošenja presude prošlo je mesec i 11 dana, od izvršenja krivičnog dela do donošenja presude prošlo je 11 meseci i četiri dana.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Učinilac je na osnovu sporazuma o priznanju krivičnog dela presudom osuđen na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine, s tim što će izrečena kazna biti izvršena bez primene mera elektronskog nadzora na taj način što učinilac ne sme napuštati prostorije u kojima

stanuje, osim u slučajevima propisanim Zakonom o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera. Za slučaj da učinilac jednom u trajanju preko šest časova ili dva puta u trajanju do šest časova samovoljno napusti prostorije u kojima stanuje, ostatak kazne zatvora će izdržati u zavodu za izvršenje kazne zatvora, s tim što se u kaznu zatvora uračunava vreme od kada je lišen slobode 12. 6. 2017. do 14. 6. 2017. godine kada mu je zadržavanje ukinuto. Za izricanje ove kazne postojali su formalnopravni uslovi, s obzirom na to da učinilac živi u posebnom domaćinstvu, odnosno žrtva ne stanuje sa njim. Učiniocu je izrečena i mera bezbednosti oduzimanje predmeta izvršenja krivičnog dela – pištolja i municije.

KOMENTAR

U ovom slučaju primenjen je institut sporazuma o priznanju krivičnog dela. Ovaj institut, onako kako je projektovan u ZKP, u nezavidan položaj stavlja žrtve, čija saglasnost za zaključivanje sporazuma nije potrebna. Smatramo da takvo zakonsko rešenje nije adekvatno i da bi po ugledu na rešenja u uporednom pravu za određene kategorije krivičnih dela – kao što su krivična dela protiv života i tela, različiti oblici seksualnog nasilja, nasilja u porodici, proganjanja i slično – bilo neophodno propisati obavezu javnog tužioca da pribavi saglasnost žrtve. Smatramo, takođe, i da je neophodno propisati mogućnost da žrtva izjavi žalbu, jer se time poštuje opravdani interes žrtve krivičnog dela da postupak ima pravičan ishod.

Takođe, uprkos činjenici da nema podataka o ranijem životu okrivljenog, opravdano se može postaviti i pitanje da li je sankcija od godine dana zatvora sa izvršenjem u kućnim uslovima zaista adekvatna za izvršeno krivično delo. Naime, okrivljeni je čak u dva navrata vršio nasilje nad maloletnim sinom koji je u vreme izvršenja krivičnog dela imao 15 godina. Najpre udarajući ga više puta po nogama kožnim kaišem sa metalnom kopčom i tvrdom plastičnom cevi, a potom je sledećeg dana nastavio da ga udara više puta tom istom cevi po nogama, rukama i leđima, te se nije na tome zaustavio već je uzeo i startno-gasni pištolj i njime nastavio da zlostavlja maloletnog, stavljajući mu pištolj na čelo, repetirao ga, ispalio jedan metak na pod, a zatim pištolj maloletnom stavio prvo na oko, pa na koleno, te pored uva, a onda ga još i nekoliko puta udario drškom pištolja po glavi, koristeći cev pištolja, a zatim i po ruci i nozi.

S obzirom na činjenicu da je za ovo krivično delo zaprećena kazna od dve do 10 godina zatvora, za ublažavanje kazne u smislu čl. 56. st. 1. tač. 3. neophodno je da postoje naročito olakšavajuće okolnosti koje ukazuju na to da i ublaženom kaznom može biti postignuta svrha kažnjavanja. Ujedno, da bi kazna zatvora mogla biti izvršena u kućnim uslovima, takođe je potrebno da budu ispunjeni uslovi u smislu odredbe čl. 45. st. 3. Krivičnog zakonika, odnosno ceni se ličnost učinioca, njegov raniji život, stepen krivice, ali se cene i druge okolnosti pod kojima je delo učinio, kao i da se može očekivati da će i na taj način biti ostvarena svrha kažnjavanja. Dakle, može se opravdano postaviti pitanje koje je to naročito ublažavajuće okolnosti pronašao javni tužilac, pa i sud koji je sporazum prihvatio, te kako

su institucije cenile okolnosti pod kojima je delo izvršeno, i na kraju kako su zaključili da će i ovako ublaženom kaznom okrivljenom koji je kontinuirano vršio nasilje nad maloletnim sinom biti ostvarena svrha kažnjavanja.

Sve ovo navodi na zaključak kako je dužnost javnog tužioca bila da se posebno pozabavi utvrđivanjem činjenica iz ranijeg života učinioca, njegovom ličnošću uopšte i to ne samo pribavljanjem izvoda iz kaznene i prekršajne evidencije, već i proverom podataka iz dnevnika događaja i o ishodu istih, jer je životno malo verovatno da okrivljeni koji je pod ovakvim okolnostima izvršio krivično delo prema maloletnom sinu u ranijem periodu nije bio nasilan prema njemu, ali i njegovoj majci ili drugim članovima porodice.

Pošto se u izreci sporazuma navodi da se dečak kasnije obratio majci koja ga je odvela kod lekara, to se može naslutiti da majka nije prisustvovala ovim događajima i da sa okrivljenim ne živi u istom domaćinstvu, odnosno da je došlo do razdvajanja partnera i da je vrlo verovatno da maloletni sin živi kod majke, s obzirom na to da je okrivljeni osuđen na kaznu zatvora koju izdržava u kućnim uslovima. Ukoliko to nije bio slučaj, navedenom odlukom došlo bi do povrede Krivičnog zakonika, s obzirom na to da je čl. 45. st. 5. predviđeno da se osuđenom za krivično delo protiv braka i porodice koji živi sa oštećenim u istom porodičnom domaćinstvu ne može odrediti izvršenje kazne zatvora u prostorijama u kojima stanuje.

Kada je reč o konkretnoj zaštiti koja je pružena maloletnom oštećenom, iz raspoloživih podataka može se zaključiti da je nakon izvršenog krivičnog dela 7. juna 2017. godine okrivljeni verovatno bio nedostupan organima gonjenja, jer je slobode lišen pet dana kasnije, i to 12. juna. Nakon zadržavanja koje je trajalo 48 časova, pušten je da se brani sa slobode. S tim u vezi moglo bi se postaviti pitanje, da li zaista u ovakvom slučaju nije bilo osnova da javni tužilac predloži neku od mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog prema Zakoniku o krivičnom postupku, kojom bi indirektno i oštećenom bila pružena zaštita, te kakvu je zaštitu maloletni imao gotovo devet meseci, počev od juna 2017. do marta 2018. kada je zaključen sporazum sa okrivljenim, odnosno do maja 2018. kada je sporazum usvojen. Sva ova pitanja mogla su biti razmatrana i na sastanku GKS, budući da je već počela primena ZSNP.

Ovaj slučaj predstavlja i ilustrativan primer kako bi moglo doći do transgeneracijskog nasilja. Posmatrano iz ugla jednog petnaestogodišnjeg dečaka, uzimajući u obzir njegove traume zbog onoga što je preživeo, pa čak i da nije bilo drugih događaja van ovog postupka, to ostavlja gorak ukus u životu mladog čoveka i realno stvara mogućnost da bi jednoga dana kad ovaj dečak odraste, mogao i sam da „uzme pravdu u svoje ruke“ i kazni oca za nasilje koje je vršio nad njim, tako što bi ovoga puta on bio taj koji nasilje vrši. Upravo zato je izuzetno važno da se prilikom odmeravanja kazne vodi računa, kako o opštoj svrsi kažnjavanja, tako i o efektima koje određena kazna ima na budući život oštećenih, posebno ukoliko su u pitanju maloletna lica.

PREDMET br. 7

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Osnovni sud u Mladenovcu – Sudska jedinica u Sopotu, doneo je presudu koja ne sadrži obrazloženje, saglasno čl. 429. st. 1. tač. 1. ZKP, tako da nije moglo biti ustanovljeno kada je tužilaštvo podnelo optužni akt i za koje krivično delo.¹⁴⁷

Prema činjeničnom opisu krivičnog dela navedenog u presudi, učinilac je dana 12. 4. 2016. primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život i telo, te drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrožavao spokojstvo i telesni integritet svoje vanbračne supruge, tako što je, kada se oštećena vratila kući neplaćenih računa i legla na krevet, okrivljeni započeo svađu, zatim počeo da lomi stvari po kući, a onda u jednom trenutku seo na oštećenu i počeo da je udara pesnicama po glavi. Posle toga je krenuo da uzme pištolj koji se nalazio ispod kreveta, ali ga je supruga u tome sprečila. Nakon što je pao, oštećena je ostala da leži na kutiji od pištolja, a učinilac ju je šutirao nogama u predelu stomaka sa leve strane. Po oceni suda, učinilac je bio u uračunljivom stanju, svestan svog dela čije je izvršenje hteo, pri čemu je bio svestan da je njegovo delo zabranjeno. Sud je delo kvalifikovao kao osnovni oblik krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 1. KZ.

Podaci o učiniocu

Učinilac je po zanimanju ekonomski tehničar, razveden, otac četvoro maloletne dece, zaposlen i neosuđivan. Zbog anonimizovanosti podataka o učiniocu, kao i zbog toga što presuda ne sadrži obrazloženje, nepoznate su godine starosti učinioca, ponašanje pre izvršenja krivičnog dela, kao i navodi njegove odbrane.

Podaci o žrtvi

O žrtvi nema podataka, osim da je vanbračna supruga učinioca.

Tok krivičnog postupka

S obzirom na to da presuda ne sadrži obrazloženje, nema ni podataka o toku krivičnog postupka.

Posle objavljivanja presude zamenik javnog tužioca i okrivljeni odrekli su se prava na žalbu, tako da je presuda postala pravnosnažna 18. 10. 2017.

Postupak je bio potpuno neefikasan jer je od izvršenja krivičnog dela do pravnosnažnosti presude prošlo četiri godine, šest meseci i šest dana, što je nedopustivo dugo s obzirom na to da se radi o krivičnom delu nasilje u porodici.

¹⁴⁷ K br. 219/2015 od 18. 10. 2017.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Sud je doneo presudu kojom je učinioca proglasio krivim zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 1. KZ. Učiniocu je izrečena uslovna osuda – kazna zatvora u trajanju od četiri meseca sa rokom provere od dve godine, kao i mera bezbednosti oduzimanje predmeta, pištolja marke CZ M-88 i sedam metaka kalibra 9 mm.

KOMENTAR

Ovo krivično delo nasilje u porodici sud je kvalifikovao kao osnovni oblik nasilja u porodici iako je prilikom izvršenja dela učinilac, kako je navedeno u presudi, „*krenuo da uzme pištolj koji se nalazio ispod kreveta, ali ga je supruga u tome sprečila. Nakon što je pao, oštećena je ostala da leži na kutiji od pištolja*“. Iako nemamo uvid u podatke koji se tiču legalnosti držanja oružja, jer nedostaje obrazloženje presude, sama činjenica da je učinilac pokušao da uzme pištolj, u čemu ga je vanbračna supruga sprečila, nedvosmisleno upućuje na zaključak da je krivično delo nasilje u porodici izvršeno korišćenjem vatrenog oružja u vidu pretnje. Činjenica da je oštećena bila svesna šta bi moglo da joj se dogodi, odnosno da bi okrivljeni mogao da izvrši i teže krivično delo upotrebom pištolja, te se borila da ga u tome spreči, ne sme biti zanemarena, odnosno bilo je nužno da bude uzeta u obzir prilikom odmeravanja kazne. Međutim, „*uspeh*“ oštećene da okrivljenog spreči da izvrši neko teže krivično delo tumačen je u korist okrivljenog prilikom odmeravanja kazne kada mu je sud izrekao uslovnu kaznu i utvrdio kaznu zatvora od svega četiri meseca, na granici donjeg minimuma.

Takođe, u izreci presude se ne navodi koje je povrede, po vrsti i težini, zadobila oštećena, jer je evidentno da je, prema opisu kada je okrivljeni seo na oštećenu / počeo da je udara pesnicama po glavi (...) šutirao je nogama u predelu stomaka sa leve strane, oštećena morala da zadobije telesne povrede koje su konstatovane izveštajem lekara specijaliste, a potom i kvalifikovane nalazom i mišljenjem sudskog veštaka. Tačno navođenje povreda, a pre svega mehanizam nastanka istih svakako utiče na odmeravanje kazne. Ovo zato, jer nije isto da li je okrivljeni jednom šutnuo oštećenu, pa je ona zadobila manju povredu u vidu crvenila, ili ju je kako je u konkretnom slučaju navedeno „šutirao“, dakle to je uradio više puta, te je oštećena zadobila uočljivije povrede. Ujedno, kroz vrste povreda, uz druge dokaze možemo okvirno zaključiti koliko dugo je trajao nasilni čin, odnosno koliko dugo je žrtva bila izložena patnji i bolu, što utiče i na odmeravanje kazne.

Sve navedeno – uz detaljnu proveru ranijeg života učinioca, koja ne podrazumeva samo izveštaj iz kaznene evidencije već i eventualne ranije prijave za isto ili istovrsna dela, čak i ako su prijave odbačene ili učinilac oslobođen optužbe – mnogo govori o ličnosti učinioca i njegovoj spremnosti da delo ponovi, a time i utiče na odmeravanje kazne. Takođe, uzimajući u obzir da se ovaj postupak vodio i u trenutku kada je počela primena ZSNP, GKS je imala obavezu da razmotri i ovaj slučaj, kao tekući, te izvrši procenu rizika rukovodeći se svim parametrima, čime bi bilo uzeto u obzir sve već navedeno, ali i bolje procenjen raniji život učinioca. Time bi bila odmerena adekvatna kazna koja bi odgovarala kako učinjenom delu tako i ličnosti učinioca, čime bi i bila postignuta svrha kažnjavanja.

Postupajući na ovakav način, javni tužilac je imao mogućnost da sudu predloži da okrivljenom utvrdi kaznu u dužem trajanju, te da predloži da se okrivljenom uz kaznu izrekne i mera bezbednosti zabrana približavanja i komunikacije sa oštećenim iz člana 89a Krivičnog zakonika, čime bi bar donekle oštećenij bila pružena konkretna zaštita.

Ovako, slučaj predstavlja eklatantan primer blage kaznene politike sudova u slučajevima nasilja u porodici. Ovo u konkretnom slučaju potvrđuje i činjenica da se učinilac odrekao prava na žalbu. Izrečena uslovna kazna zatvora u trajanju od četiri meseca ne predstavlja adekvatnu društvenu osudu za krivično delo izvršeno zloupotrebom oružja, niti se njome ostvaruju generalna i specijalna prevencija.

PREDMET br. 8

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Osnovno javno tužilaštvo u Leskovcu podnelo je optužni predlog protiv učinioca S. G. zbog dva krivična dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ i krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti iz čl. 138. st. 1. KZ.¹⁴⁸

Osnovni sud u Leskovcu je učinioca proglasio krivim zbog krivičnih dela za koja je optužen.¹⁴⁹

Prema podacima iz presude, učinilac je 23. 10. 2018. oko 21 h i 24. 10. 2018. oko 9 h primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život i telo, drskim i bezobzirnim ponašanjem, ugrožavao spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje svojih oca i majke, koristeći pri tom sredstva podobna da telo teško povrede ili zdravlje teško naruše – oklagiju i gasni pištolj – i pretnjom da će napasti na život i telo ugrozio sigurnost svoje sestre, pri čemu je njegova sposobnost da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima bila bitno smanjena usled mentalnog poremećaja i poremećaja ponašanja zbog upotrebe alkohola – sindroma zavisnosti F 10.2 i akutnog napitog stanja F 10.0. Delo je izvršeno tako što je učinilac došao kući u pijanom stanju i najpre je vređao i psovao majku i oca, a onda se u jednom trenutku, kada je krenuo iz dnevne sobe, okrenuo prema ocu i majci i držeći oklagiju u ruci, zapretio rečima: „*Sad ću da vas polomim!*“ Otac učinioca je uhvatio oklagiju i uspeo da mu je otme iz ruke i baci, nakon čega je učinilac otišao u kuću koja se nalazi u istom dvorištu i nastavio da više, preti, psuje i vređa. Otac, sestra i maloletni sin učinioca otišli su u njegovu sobu da mu kažu da se smiri, da ne uznemirava komšiluk. Učinilac je tada zapretio sestri da će da je ubije i naredio da izađe iz sobe. Kada se otac učinioca umešao, rekao mu je: „Šta se ti mešaš, sve ću da vas pobijem“, zatim je pored kreveta izvukao pištolj koji je podigao uvis i rekao: „*Sve ću da vas pobijem*“, našta je otac rekao sestri i detetu učinioca da izađu iz sobe, i pokušao da ubedi učinioca da spusti pištolj. Sutradan ujutru oko 9 časova učinilac je ponovo vređao i psovao oca.

¹⁴⁸ KT br. 2107/2018 od 13. 11. 2018.

¹⁴⁹ 9 K br. 747/2018 od 26. 11. 2018.

Po oceni suda, učinilac je u vreme izvršenja krivičnog dela bio bitno smanjeno uračunljiv usled mentalnog poremećaja i poremećaja ponašanja zbog upotrebe alkohola i akutnog napitog stanja, ali je postupao sa direktnim umišljajem jer je bio svestan da je njegovo delo zabranjeno i hteo je njegovo izvršenje.

Podaci o učiniocu

Učinilac je u vreme izvršenja krivičnog dela imao 42 godine, završio je srednju tekstilnu školu, po zanimanju je tekstilni tehničar, bez zaposlenja, oženjen je i otac dvoje dece. Ranije je više puta osuđivan: presudom Vojnog suda u Nišu od 19. 1. 2014. na kaznu zatvora u trajanju od šest meseci uslovno na godinu dana, zbog krivičnog dela iz čl. 226. st. 1. OKZ (Osnovnog krivičnog zakona), i presudom Osnovnog suda u Leskovcu od 3. 7. 2018. na kaznu zatvora u trajanju od tri meseca uslovno na dve godine zbog krivičnog dela iz čl. 203. st. 1. KZ.

Prema podacima iz presude, učinilac se pre nekoliko godina odvojio od svoje porodice i prešao da živi u staroj kući u istom dvorištu, dok su u drugoj kući nastavili da stanuju njegovi roditelji i sin, a sestra je povremeno boravila kada je dovođila svoju maloletnu ćerku kod majke da se o njoj stara. Učinioca je napustila supruga i odvela maloletnu ćerku da živi sa njom. Dok je bio u zajednici sa suprugom, učinilac je prekomerno konzumirao alkohol, ali kada ga je supruga napustila, nastavio je da pije alkohol i svakodnevno je bio u pijanom stanju, zbog čega je dobio epileptični napad i bio je smešten na lečenje u bolnicu. Posle izlaska iz bolnice, nastavio je da prekomerno pije i u takvom stanju je vršio nasilje, i drsko i bezobzirno se ponašao prema svojim roditeljima.

Na glavnom pretresu učinilac je u potpunosti priznao izvršenje krivičnih dela za koja je optužen.

Prema nalazu i mišljenju veštaka, kod učinioca u vreme izvršenja krivičnog dela nisu postojale privremena i trajna duševna bolest, privremena duševna poremećenost, niti zaostalost u duševnom razvoju, ali je postojao mentalni poremećaj i poremećaj ponašanja zbog upotrebe alkohola u vidu sindroma zavisnosti sa dijagnozom F 10.2, a takođe je tada bio u akutno napitom stanju sa dijagnozom F 10.0, odnosno akutnom intoksikacijom zbog upotrebe alkohola. Ovi poremećaji i stanja doveli su do toga da je u momentu izvršenja dela njegova sposobnost da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima bila bitno smanjena i zbog postojanja opasnosti da će u ovakvim stanjima ponoviti vršenje krivičnog dela, veštak je predložio sudu da mu izrekne meru bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara u ustanovi zatvorenog tipa, jer lečenje na slobodi ne bi sa sudskomedicinskog stanovišta bilo svrsishodno.

Podaci o žrtvama

O žrtvama krivičnog dela, ocu, majci, sestri i maloletnom sinu učinioca (14 godina) nema detaljnijih podataka u presudi. O odnosu učinioca i oštećenih pre izvršenja krivičnog dela postoji podatak da je učinilac u pijanom stanju često ispoljavao nasilje i da se drsko i bezobzirno ponašao prema članovima svoje porodice, ugrožavajući na taj način njihovo

spokojstvo, telesni integritet i psihičko zdravlje. Majka učinioca je protiv njega već podnosila krivičnu prijavu zbog takvog njegovog ponašanja, ali je kasnije odustala, kada je učinilac obećao da će popraviti svoje ponašanje – što se ipak nije desilo.

Tok krivičnog postupka

Krivičnu prijavu podnela je majka učinioca. Prema učiniocu su primenjene mere propisane Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici, o čemu je sačinjen izveštaj o događaju i izjašnjenju učinioca i urađena procena rizika od strane ovlašćenog službenog lica Policijskog odeljenja (PO) Vučje, pa je doneto rešenje kojim je prema učiniocu određena mera zabrana prilaženja, sastajanja i komuniciranja sa oštećenima i naloženo mu je da se javlja PO u Vučju četvrtkom, subotom i utorkom od 9 do 12 h, uz upozorenje da će ukoliko prekrši ove mere prema njemu biti primenjena teža mera, odnosno mera pritvora.¹⁵⁰ Ove mere učinilac je prekršio odmah po njihovom izricanju, kada je iste večeri oko 22.30 h po povratku kući, došao do vrata kuće u kojoj su bili njegovi otac, majka i sestra, počeo da lupa na vrata, da viče: „*Dobro ste mi smestili!*“ i da psuje, zbog čega mu je oštećena majka rekla da izađe, što je on i učinio i otišao u kuću u kojoj boravi. S obzirom na to da je prekršio i drugu meru i nije se javio u PO Vučje istog dana od 9 do 12 h, njemu je rešenjem od 25. 10. 2018. određen pritvor.

U toku krivičnog postupka saslušan je učinilac, ispitani su kao svedoci otac, majka i sestra, pročitani izveštaj o događaju DD br. 587526/18 od 24. 10. 2018. i procena rizika broj 22422/2018-1-1 od 24. 10. 2018, zapisnik o izjašnjenju 22422/2018-1-1 od 24. 10. 2018, izveštaj o događaju – nasilje u porodici DD br. 587526/18 od 25. 10. 2018, nalaz i mišljenje veštaka od 10. 11. 2018. i izvršen je uvid u medicinsku dokumentaciju za učinioca, kao i u izvod iz KE.

Na osnovu izvedenih dokaza, sud je utvrdio da je učinilac 23. 10. 2018. oko 21.00 h došao kući u pijanom stanju i seo da večera zajedno sa roditeljima, sestrom i svojim maloletnim sinom, koji je brzo završio sa večerom i napustio prostoriju. Tada je učinilac počeo da vređa svoje roditelje, upućivao im je reči uvrede i psovke, majci je govorio, da je „*keruša, štrbla, grbla, kučka*“, ocu i majci „*vi ste mi krivi za sve, boli me k...c, vi ste stoke, boli me k...c, boli me p...a, boli me g...a za vas, šta me briga, da vas ne vidim pred oči*“, a nakon toga je krenuo iz dnevne sobe kroz hodnik prema izlaznim vratima i u jednom trenutku se okrenuo prema oštećenima i pritom u ruku uzeo oklagiju i uputio im reči pretnje: „*Sad ću da vas polomim!*“ Otac mu je prišao, uhvatio oklagiju, otimali su se, pa je oštećeni uspeo da mu je uzme iz ruke i baci, a učinilac je izašao iz te kuće i otišao u kuću u kojoj boravi. I nakon što je došao u tu kuću, nastavio je i dalje da viče, galami, upućuje psovke, uvrede i pretnje, pa su otac, sestra i maloletni sin otišli u sobu u kojoj se nalazio, govorili

mu da se smiri, da ne galami, da ne uznemirava komšiluk, našta im je on uputio reči pretnje: „*Da vas ne vidim u sobu, pobiću vas!*“ U jednom trenutku je iza kreveta izvadio gasni pištolj, koji je podigao uvis i rekao: „*Da vas ne vidim u sobu, pobiću vas!*“ Otac učinioca je u tom momentu rekao sestri i sinu učinioca da izađu iz sobe, što su oni i učinili. Zatim je počeo da ubeduje učinioca da spusti taj pištolj, govoreći mu da mu to

¹⁵⁰ K br. 747/2017 od 24. 10. 2018.

nije potrebno i kada se okrivljeni smirio i on je napustio prostoriju u kojoj su se nalazili. Sledećeg dana 24. 10. 2018. oko 5.00 h ujutru učinilac je došao do kuće u kojoj žive oštećeni i počeo da lupa na vrata i prozor, zbog čega je njegova majka ustala i rekla mu da nema potrebe da lupa, da će mu napraviti sendvič, što je i učinila, nakon čega se učinilac vratio u kuću u kojoj je boravio. Oko 9.00 h učinilac je došao u kuću u kojoj je bio njegov otac, počeo je da galami i da traži hranu i da mu upućuje psovke „j...em te u usta“, zbog čega ga je on zamolio da ne viče i psuje, pa se učinilac vratio u svoju kuću, a 20 minuta nakon toga je po prijavi koju je podnela njegova majka, došla policija.

U pogledu pravne kvalifikacije krivičnih dela, sud je našao da se u radnjama učinioca stiču svi subjektivno-objektivni elementi bića krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ i svi subjektivno-objektivni elementi bića krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti iz čl. 138. st. 1. KZ, jer je primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život i telo, drskim i bezobzirnim ponašanjem, ugrožavao spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje članova svoje porodice, oca i majke, koristeći pri tome sredstva podobna da telo teško povrede ili zdravlje teško naruše – oklagiju i gasni pištolj, i pretnjom da će napasti na život i telo ugrozio sigurnost svoje sestre. Iako je maloletni sestrić bio prisutan izvršenju psihičkog nasilja prema roditeljima učinioca, on u postupku nije tretiran kao žrtva krivičnog dela.

Krivični postupak je trajao vrlo kratko. Optužni predlog podnet je 13. 11. 2018, a presuda je doneta 26. 11. 2018. godine. Krivično delo je izvršeno 23. i 24. 10. 2018. godine, što znači da je od izvršenja krivičnog dela do donošenja presude proteklo mesec i dva dana.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Sud je učiniocu najpre utvrdio pojedinačne kazne zatvora – za krivična dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ kazne zatvora u trajanju od po tri meseca, a za krivično delo ugrožavanje sigurnosti iz čl. 138. st. 1. KZ kaznu zatvora u trajanju od dva meseca, pa je učinioca osudio na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od sedam meseci, u koju kaznu mu se uračunava vreme provedeno u pritvoru.

Uz kaznu sud je učiniocu izrekao i meru bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara u Specijalnoj zatvorskoj bolnici u Beogradu, koja ne može trajati duže od izrečene kazne zatvora.

Prilikom odmeravanja vrste i visine kazne, sud je utvrdio da postoje sledeće olakšavajuće okolnosti: priznanje učinioca da je izvršio krivično delo, iskreno kajanje, činjenica da do sada za ova krivična dela nije osuđivan, da se oštećeni ne pridružuju krivičnom gonjenju, da ne ističu imovinskopravni zahtev, kao i ostale lične i imovinske prilike okrivljenog. Kao otežavajuće okolnosti, sud je cenio težinu krivičnih dela, način, mesto i vreme izvršenja krivičnih dela i stepen krivice učinioca. Posebno zabrinjava što sud nije kao otežavajuću okolnost cenio činjenicu da je pojedine radnje krivičnog dela učinilac izvršio u prisustvu maloletnog lica.

KOMENTAR

Ovaj slučaj je ilustrativan primer neadekvatne primene ZSNP, odnosno izricanja hitnih mera zaštite prema ovom zakonu. Naime, ukoliko se pridržavamo liste rizika koja broji 22 rizika, a koju je za nadležne policijske službenike izradilo Ministarstvo unutrašnjih poslova, u konkretnom slučaju, i to samo prema raspoloživim podacima, utvrđuju se sledeći rizici:

- ranije ili neposredno pre procene rizika učinio nasilje u porodici (*okrivljenog je majka više puta prijavljivala za nasilje, ali je odustajala*);
- poseduje i preti upotrebom oružja (*izvukao je pištolj koji je podigao uvis i rekao oštećenima da će sve da ih pobije*);
- preti da će ubiti članove porodice (*„da vas ne vidim u sobu, pobiću vas“*);
- zloupotrebljava alkohol do mere da je ugrozio sopstveno zdravlje i bio hospitalizovan (*učinilac je prekomerno konzumirao alkohol, ali kada ga je supruga napustila, nastavio je da pije alkohol i svakodnevno je bio u pijanom stanju, zbog čega je dobio epileptični napad i bio je smešten na lečenje u bolnicu*);
- postoji kriminalna prošlost (*osuđivan dva puta*);
- ranije izrečena hitna mera koju je učinilac prekršio;
- žrtva doživljava strah od mogućeg učinioca (*u raspoloživoj dokumentaciji nije opisan strah žrtava, ali imajući u vidu okolnosti pod kojima je delo izvršeno, evidentno je da je kod žrtava postojao strah*);
- deca su direktne ili indirektno žrtve (*maloletni sin okrivljenog je direktna žrtva, jer je prisustvovao svim nasilnim aktima okrivljenog, odnosno bio je prisutan kada je on više puta ponovio, pa čak i uz držanje pištolja i pretnje, da će ih sve pobiti, te je njegov umišljaj bio usmeren i na maloletnog sina*);
- ranije ponašanje mogućeg učinioca u odnosu na žrtvu (*postoji podatak da je učinilac u pijanom stanju često ispoljavao nasilje i da se drsko i bezobzirno ponašao prema članovima svoje porodice*);
- problemi sa poslom i finansijama (*okrivljeni je lice bez zaposlenja, živi u roditeljskoj drugoj kući, što jasno ukazuje na lošu finansijsku situaciju*); i
- problemi sa mentalnim zdravljem (*usled mentalnog poremećaja i poremećaja ponašanja zbog upotrebe alkohola kod okrivljenog je razvijen sindrom zavisnosti F 10.2, i akutnog napitog stanja F 10.0*).

Od 22 ponudena rizika u konkretnom slučaju evidentirano je čak njih jedanaest. Ukoliko ovim rizicima dodamo i druge podatke koji su nadležnom policijskom službeniku mogli biti dostupni iz dnevnika događaja o ranijim evidencijama, gde je moglo biti evidentirano da je nasilje i ranije vršio i prema drugim članovima porodice (*supruga ga je napustila sa zajedničkom maloletnom ćerkom*), odnosno životno bi

bilo verovatno moguće da je i supruga u ranijem periodu prijavljivala okrivljenog za nasilje, da je učinilac konstantno pod dejstvom alkohola (svakodnevno pije), te se u konkretnom slučaju radi o visokom riziku od nasilja u porodici, i shodno tome nije ni bilo mesta da bude izrečena hitna mera.

Nadležni policijski službenik je nakon konstatacije svih navedenih rizika bio u obavezi da obavesti dežurnog tužioca, koji je ovlašćen da se izjasni da li se u konkretnim radnjama ostvaruju obeležja krivičnog dela, kvalifikuje dela, te utvrdi da li bi se prema okrivljenom moglo odrediti zadržavanje u smislu Zakonika o krivičnom postupku. Ovo izjašnjenje javni tužilac će dati tako što i on, a na osnovu podataka koje mu je dao policijski službenik, procenjuje rizik i donosi odluku. Dakle, procena rizika se uvek vrši, a ne samo prema ZSNP, a u tom postupku javnom tužiocu je mogla da posluži lista za vrednovanje rizika koju je izradilo Ministarstvo pravde, kada bi javni tužilac takođe utvrdio da postoji čak 12 rizika od nasilja u porodici.

Kada je hitna mera već određena (mada nije jasno zašto ne i u odnosu na maloletnog sina učinioca, budući da je isti sve vreme preživljavao nasilne akte), njeno kršenje nikako nije moglo rezultirati određivanjem pritvora. Prema ZSNP, ukoliko dođe do kršenja hitne mere vodi se prekršajni postupak kada se učinilac može osuditi na kaznu zatvora do 60 dana, prema čl. 36. ZSNP, te uvođenju mere za obezbeđenje prisustva okrivljenog prema Zakoniku o krivičnom postupku u ovoj „fazi“ nije bilo mesta.

Sledeći najpre postupanje institucija u ovom slučaju, ukoliko su već (mada nesvrshodno) procenile da ima mesta izricanju hitne mere prema ZSNP, policija je bila dužna da pokrene prekršajni postupak. Dok se učinilac nalazi na izdržavanju kazne zatvora za učinjeni prekršaj, javni tužilac je trebalo da iznese slučaj na sastanku GKS koja bi individualnim planom zaštite i podrške žrtvi u smislu čl. 31. ZSNP predvidela mere koje su dužne da preduzmu sve institucije. Tako bi nadležni centar za socijalni rad bio u obavezi da sprovede opservaciju porodice, prikupi informacije o dinamici porodičnih odnosa i izvrši procenu rizika od ponavljanja i eskalacije nasilja, proceni roditeljske kapacitete učinioca i preduzme odgovarajuće mere u skladu sa Porodičnim zakonom (na primer, mere korektivnog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava, ili da podnese tužbu za zaštitu prava deteta, odnosno za delimično lišenje roditeljskih prava), te da pruži neophodnu podršku žrtvama, pre svega maloletnom sinu učinioca. Dalje, policija je bila dužna da obavesti o dužini kazne koju izdržava okrivljeni za kršenje hitne mere, odnosno kada je istek kazne, a javni tužilac da u svojim evidencijama proveri eventualno postojanje drugih krivičnih prijava protiv istog osumnjičenog prema istim oštećenim licima, i sve prijave koje nisu okončane (čak i one koje su odbačene zbog npr. odbijanja žrtve da svedoči) združi u jedan predmet kojim bi bilo obuhvaćeno i predmetno krivično delo. Na ovaj način javni tužilac bi sagledao „širu sliku“ ovog slučaja.

U zavisnosti od dužine kazne na koju je učinilac osuđen, javni tužilac je mogao da organizuje saslušanje osumnjičenog i pre isteka kazne, te da naredi njegovu psihijatrijsko veštačenje, a da nakon isteka kazne predloži sudu da prema

osumnjichenom bude određena neka od mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog, bilo mera pritvora kao najstroža, bilo neka druga mera, npr. mera zabrana napuštanja stana u smislu čl. 208. ZKP. Njome bi sud zabranio okrivljenom da bez odobrenja napusti stan u kojem boravi (kuću – *prema podacima iz presude učinilac se odvojio od svoje porodice pre nekoliko godina i prešao je da živi u staroj kući u istom dvorištu, dok su u drugoj kući nastavili da stanuju njegovi roditelji i sin*) i odredio uslove pod kojima će boraviti u stanu, kao što su zabrana da koristi telefon i internet ili da prima određena lica u stan, sa upozorenjem da mu ukoliko prekrši ovu meru može biti određen pritvor. To koju će meru predložiti javni tužilac (opet) zavisi od procene rizika od ponavljanja nasilja. Radi procene, javni tužilac od zavoda u kojem je osumnjičeni izdržavao kaznu zatvora za učinjeni prekršaj može da zatraži izveštaj o njegovom ponašanju tokom izdržavanja kazne. O ovom predlogu javnog tužioca sud je dužan da odluči u roku od 24 časa u skladu sa čl. 24. ZSNP.¹⁵¹

Međutim, ukoliko ne sledimo postupanje konkretnih institucija, već postupamo samo na osnovu date prijave i podataka iznetih u ovom slučaju, uzimajući u obzir sve utvrđene rizike – nakon što je policijski službenik referisao slučaj zameniku javnog tužioca isti je imao sve elemente da odmah kvalifikuje krivično delo nasilje u porodici i da prema osumnjičenom odredi zadržavanje do 48 časova u smislu čl. 294. Zakonika o krivičnom postupku, jer jesu postojale osobite okolnosti koje ukazuju na to da bi osumnjičeni mogao ometati postupak uticanjem na svedoke (oštećeni otac, majka, sestra i sin), te osobite okolnosti koje ukazuju na to da će u kratkom vremenskom periodu ponoviti krivično delo ili dovršiti pokušano krivično delo ili učiniti krivično delo kojim preti (uz upotrebu pištolja pretio da će ih sve pobiti, osuđivan!). Po isteku zadržavanja i saslušanja okrivljenog javni tužilac je imao mesta da predloži neku od mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog, kako je to već objašnjeno u prvoj varijanti u kojoj je praćeno postupanje institucija. Smatramo nepravilnim stav suda da je učinilac izvršio dva krivična dela nasilja u porodici – prema ocu i majci, i krivično delo ugrožavanja sigurnosti prema sestri. Naime, najpre je nejasno zašto u postupanju učinioca sud nije prepoznao da postoji još jedna žrtva krivičnog dela nasilje u porodici – maloletni sin. Iako je u toku postupka nesumnjivo utvrđeno da je ocu, sestri i maloletnom sinu uputio pretnje i iza kreveta izvadio gasni pištolj, koji je podigao uvis i rekao: „*Da vas ne vidim u sobu, pobiću vas!*“, sud nije našao da je krivično delo nasilje u porodici izvršeno i prema maloletniku, za koje je zaprećena kazna zatvora od dve do 10 godina. Takođe ostaje otvoreno za polemiku zašto je u odnosu na sestru krivično delo kvalifikovano kao ugrožavanje sigurnosti, a ne kao nasilje u porodici.

¹⁵¹ U krivičnom postupku koji se vodi za krivična dela određena ovim zakonom, sud je dužan da **u roku od 24 časa odluči o predlogu javnog tužioca za određivanje mere** zabrane prilaženja, sastajanja ili komuniciranja sa određenim licem i posećivanja određenih mesta, mere zabrane napuštanja boravišta i mere **zabrane napuštanja stana** (član 24. ZSNP).

Naime, sestra jeste član porodice, jer se nalazi u drugom stepenu pobočne linije sa okrivljenim, te se na nju uslov da i živi sa učiniocem u zajedničkom domaćinstvu ne odnosi (*ovaj uslov se pre svega odnosi na bivše supružnike i njihovu decu i roditelje bivših supružnika, jer ovo srodstvo prestaje razvodom braka, te je zato postavljen dodatni uslov da žive u zajedničkom domaćinstvu; s druge strane srodstvo brata i sestre nikad ne prestaje, jer je krvno srodstvo pa se ovde mora primeniti ciljno, a ne jezičko tumačenje pravne norme*), tim pre jer sestra po stepenu srodstva uživa i pravo privilegovanog svedoka u smislu odredbe čl. 94. st. 1. tač. 2. Zakonika o krivičnom postupku. U sudskoj praksi postoji više presuda u kojima je nasilno delo između unuka kao učinioca i dede kao oštećenog kvalifikovano kao nasilje u porodici (iako unuk nije decidirano obuhvaćen čl. 112. tač. 28. KZ), a tako i presuda u kojima je brat osuđen za nasilje u porodici koje je vršio nad sestrom. Uz to i životna logika, ali i ciljno tumačenje pravne norme nedvosmisleno ukazuju na to da rođena sestra jeste član porodice, mada je praksa u Republici Srbiji po ovom pitanju neujednačena, što dokazuje i ova odluka.

U predmetu je ostalo nerazjašnjeno da li za gasni pištolj postoji oružni list i ako postoji, na čije ime je izdat.

Izrečena kazna je nedopustivo blaga, imajući u vidu broj žrtava i činjenicu da je učinilac i ranije, u dužem vremenskom periodu, ispoljavao nasilje prema članovima porodice i da su mu izrečene hitne mere zaštite od nasilja u porodici koje je prekršio.

Sud je blagonaklono cenio olakšavajuće okolnosti, kako činjenicu da učinilac za izvršena dela do sada nije osuđivan, tako i da se oštećeni nisu pridružili krivičnom gonjenju, te da je okrivljeni delo priznao. U vezi s tim ukazujemo na to da se u slučajevima nasilja u porodici kao otežavajuća okolnost mora ceniti i izricanje hitnih mera zaštite od nasilja u porodici, bez obzira što nemaju karakter krivične osude, jer je povod za njihovo izricanje siguran znak da je postojala neposredna opasnost da će učinilac izvršiti nasilje u porodici prvi put, ili ponoviti delo. Takođe, imajući u vidu specifičnost ovog krivičnog dela, posebno kada je izvršeno prema roditeljima od strane njihove dece, najčešće je i svedočenje o delu uskraćeno, pa je nepridruživanje gonjenju okolnost koja je mogla biti očekivana, te je njeno tumačenje u korist okrivljenog blagonaklono imajući u vidu okolnosti pod kojima je delo izvršeno.

Dakle, uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja, te broj oštećenih lica, kao i činjenicu da je čak i sudski veštak predložio lečenje u zatvorenim uslovima, kazna zatvora u trajanju od sedam meseci uz meru bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara, koja ne može trajati duže od izrečene kazne zatvora, nije adekvatna za ostvarenje svrhe kažnjavanja, a upitna je i mogućnost izlečenja u tako kratkom vremenskom periodu.

PREDMET br. 9

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Osnovno javno tužilaštvo iz Sremske Mitrovice – Odeljenje u Šidu, podnelo je optužni predlog protiv učinioca zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ.¹⁵²

Osnovni sud u Šidu doneo je presudu kojom je učinioca proglasio krivim zbog krivičnog dela navedenog u optužnom predlogu.¹⁵³ Prema činjeničnom opisu krivičnog dela, učinilac je 10. 11. 2017. oko 16 časova, drskim i bezobzirnim ponašanjem, uz upotrebu vatrenog oružja, ugrozio spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje svog punoletnog sina – oštećenog, na taj način što je prilikom verbalne rasprave u dvorištu porodične kuće u kojoj žive u zajedničkom domaćinstvu uzeo lovačku pušku marke IŽ 27-E kalibra 12 mm, i ispalio jedan hitac koji je pogodio oštećenog i naneo mu lake telesne povrede u vidu ustrelne rane kružnog oblika prečnika oko 3 cm i ogrebotine veličine oko 1 cm u predelu desnog gluteusa. Zbog toga se oštećeni osećao ugroženim za svoju sigurnost i bezbednost, a ti postupci su kod njega izazivali strah i uznemirenost. Oštećeni je sa suprugom otišao kod njenih roditelja i prijavio događaj policiji.

Podaci o učiniocu

S obzirom na to da presuda, na osnovu čl. 429. st. 1. tač. 1. ZKP, ne sadrži obrazloženje, o učiniocu postoje samo osnovni podaci: da je u vreme izvršenja krivičnog dela imao 60 godina, da je po zanimanju zemljoradnik, završio je osnovnu školu, izdržava se od poljoprivrede, poseduje kuću i imanje, oženjen je, otac dva punoletna deteta, neosuđivan.

U vreme izvršenja krivičnog dela učinilac je bio uračunljiv, bio je sposoban da shvati značaj svog dela i upravlja svojim postupcima i postupao je sa direktnim umišljajem.

Podaci o žrtvi

O žrtvi ovog krivičnog dela nema podataka u presudi. Takođe nema podataka ni o ranijem odnosu žrtve i učinioca pre izvršenja krivičnog dela, niti o tome da li je učinilac ranije vršio nasilje.

Tok krivičnog postupka

Presuda ne sadrži obrazloženje, tako da nije bilo moguće sagledati tok krivičnog postupka. Učinilac je bio u pritvoru po rešenju Osnovnog suda u Šidu i pritvor mu je računat od kada je lišen slobode.¹⁵⁴

Postupak je bio efikasan: od izvršenja krivičnog dela do donošenja presude prošlo je mesec i dva dana.

¹⁵² KT br. 341/2017 od 1. 12. 2017.

¹⁵³ 3 K br. 166/2017 od 12. 12. 2017.

¹⁵⁴ K br. 166/2017 od 12. 11. 2017.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Učiniocu je izrečena kazna zatvora u trajanju od jedne godine, koju će izdržavati u prostorijama u kojima stanuje, uz primenu elektronskog nadzora, uz upozorenje da će ukoliko jednom u trajanju preko šest časova ili dva puta u trajanju do šest časova samovoljno napusti prostorije u kojima stanuje, sud odrediti da ostatak kazne zatvora izdrži u Zavodu za izvršenje kazne zatvora.

Pored kazne, učiniocu je izrečena i mera bezbednosti oduzimanje lovačke puške sa oružnim listom.

KOMENTAR

Prema podacima iz presude, u vreme izvršenja krivičnog dela učinilac i žrtva živeli su u kući u zajedničkom domaćinstvu. Zbog toga je upitno da li je sud mogao da odredi da učinilac kaznu izdržava u prostorijama u kojima stanuje, s obzirom na to da je čl. 45. st. 5. KZ izričito propisano da se osuđenom za krivično delo protiv braka i porodice, koji živi sa oštećenim u istom porodičnom domaćinstvu, ne može odrediti da kaznu zatvora izdržava u prostorijama u kojima stanuje. Ovakav način izdržavanja kazne jedino je mogao biti određen ako su u međuvremenu učinilac i žrtva prestali da žive u zajedničkom domaćinstvu. U presudi, međutim, nema podataka da je to toga došlo.

Kada je reč o visini kazne koja je odmerena učiniocu ovog krivičnog dela, ona je po vrsti i visini relativno adekvatna, jer jeste iznad zakonom propisanog minimuma za predmetno krivično delo za koje je propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina, a okrivljeni je u vreme vođenja postupka bio neosuđivano lice u starijoj životnoj dobi.

Međutim, imajući u vidu da je već počela primena ZSNP, ovaj slučaj mogao je biti razmatran na sastanku GKS kako bi multisektorskim pristupom u celosti bili utvrđeni odnosi u ovoj porodici, kao i generalno odnos oca i sina, a sve kako bi bilo sprečeno moguće nasilje u budućnosti .

Naime, imajući u vidu da je okrivljeni otac koji u vreme izvršenja krivičnog dela ima 60 godina, životno nije nemoguće da je u nekom trenutku i sam bio žrtva nasilja svog odraslog sina, koje nije mogao da zaustavi, jer je sin snažniji, te da je zato kao „pomoć“ da nadomesti razliku u snazi uzeo oružje. Upravo zato je bilo važno da GKS razmotri slučaj, pri čemu bi i centar za socijalni rad mogao da preduzme mere iz svoje nadležnosti, a kako bi bio predupređen eventualni budući rizik od ponavljanja nasilja bilo sa jedne, bilo sa druge strane.

PREDMET br. 10

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Osnovno javno tužilaštvo iz Rume podiglo je optužnicu protiv učinioca zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1, koje je izvršio prema supruzi, krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 3. u vezi st. 1, koje je izvršio prema ćerki, i krivičnog dela nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 2. u vezi st. 1. KZ.¹⁵⁵

Presudom Osnovnog suda u Rumi učinilac J. M. proglašen je krivim za sva krivična dela iz optužnice.¹⁵⁶

Prema činjeničnom opisu krivičnog dela iz presude, učinilac je pretnjom da će napasti na život i telo ugrozio spokojstvo i telesni integritet svoje supruge i svoje maloletne ćerke – sa kojima živi u zajedničkom domaćinstvu, koristeći pritom i oružje. On je 23. 11. 2018. u vremenskom periodu od 1.00 do 18.00 časova u Brestaču, najpre drvenom nogom stola udario suprugu više puta po glavi i u predelu ispod desnog ramena, usled čega je zadobila lake telesne povrede u vidu više krvnih podliva po glavi i manju nagnječnu ranu ispod desnog ramena. Zatim je maloletnu ćerku uhvatio prstima šake za vrat i naneo joj laku telesnu povredu u vidu manjeg nagnječenja na vratu dužine do 1 cm. Sve vreme fizičkog napada okrivljeni je oštećenima pretio aktiviranjem ručne bombe model M-75 koju je neovlašćeno držao, na kojoj je uklonjen serijski broj, a koja spada u kategoriju „A“, čije držanje po čl. 4. Zakona o oružju i municiji nije dozvoljeno građanima. Pri tome je po oceni suda, učinilac bio sposoban da shvati značaj svog dela, dok mu je sposobnost da upravlja svojim postupcima bila smanjena, ali ne u bitnom stepenu, pri čemu je bio svestan svoga dela i hteo njegovo izvršenje, što znači da je bio uračunljiv i da je postupao sa direktnim umišljajem.

Iz sudskomedicinskog veštačenja povreda oštećenih sud je utvrdio da je supruga učinioca zadobila lake telesne povrede u vidu više krvnih podliva po glavi, i manje nagnječne rane ispod ramena. Krvni podlivi po glavi, po nalazu i mišljenju veštaka, nastali su zamasi i udarima tupo-tvrđim predmetima u glavu, tako da se zamasi i udari drvenom nogom stola po glavi silom malog intenziteta ne mogu isključiti, kao i da su povrede nastale u više akata. Povrede koje je imala maloletna ćerka učinioca predstavljaju lake telesne povrede u vidu nagnječenja na vratu dužine oko 1 cm, koja je mogla nastati tupo-tvrdom mehaničkom silom, pri čemu hvatanje prstima šake za vrat manjeg intenziteta, predstavlja pogodan način za nanošenje ovakve povrede i ta povreda je nastala u jednom aktu. Prilikom pregleda supruge učinioca, veštak sudske medicine konstatovao je postojanje manjih čvorića u potiljačnom delu glave na poglavini, koji su posledica okoštavanja kostiju i nisu povrede.

¹⁵⁵ KTI br. 17/18 od 15. 1. 2019.

¹⁵⁶ KN br. 14/19 od 18. 4. 2019.

Podaci o učiniocu

Učinioc je završio jedan razred osnovne škole, radi kao radnik na sezonskim poslovima, oženjen je i ima četvoro maloletne dece. Ranije je osuđivan zbog krivičnog dela krađe u pokušaju iz čl. 203. st. 1. KZ, kada mu je izrečena uslovna osuda u trajanju od četiri meseca sa rokom provere od jedne godine. Posle izvršenja krivičnog dela određen mu je pritvor 23. 11. 2018. Zbog anonimizovanosti podataka u presudi, ne može se utvrditi uzrast učinioca.

Učinioc živi u zajedničkom domaćinstvu sa suprugom i četvoro maloletne dece. Najstarija ćerka rođena je 2002, a najmlađe dete ima sedam meseci. Zbog njegove sumnje u vernost supruge, često je dolazilo do svađa između njih. Koristi marihuanu od osamnaeste godine, uglavnom uzima jednom dnevno, ali nije lečen od bolesti zavisnosti od upotrebe opojnih droga.

Saslušan na glavnom pretresu učinioc je, pored ostalog, naveo i da se svađao sa suprugom jer sumnja da ga vara sa drugim muškarcem, njegovim drugom iz detinjstva, a da njeno neverstvo traje unazad 17 godina, što joj je više puta prebacivao. Nekoliko dana pre kritičnog događaja njega je supruga sa decom napustila i otišla kod svog oca, gde je bila 3-4 dana, sa obrazloženjem da je to učinila jer ih on maltretira. Bilo mu je krivo što je odvela i najstariju ćerku koju je hteo da zaposli u jednoj firmi. U domaćinstvu je držao ručnu bombu crne boje koja je bila u plastici crne boje i ranije je govorio da će se razneti tom bombom, kada je video da ga supruga i ćerka ne poštuju i da ga lažu.

Prema navodima učinioca, dva dana pre kritičnog događaja ćerka ga je obavestila da je zakasnila na autobus pa je krenuo na autobusku stanicu po nju, zbog toga što se druži sa lošim devojkama za koje smatra da se prostitušu, i tada ju je ošamario. Kritičnog dana nije verbalno ni fizički napadao ni maltretirao svoju suprugu i ćerku, niti im je pretio bombom. Samo je zamerio supruzi što ne čuva decu. Bombu je inače kući doneo njegov maloletni sin otprilike pre mesec dana, navodno je bombu pronašao u jednoj šumi. Marihuanu je koristio i pre kritičnog događaja 22. 11. 2018, a ne isključuje mogućnost da ju je konzumirao i 23. 11. 2018. Alkohol ne koristi jer kad popije postaje agresivan. Povrede koje je imala njegova ćerka mogle su nastati kada ju je šakom udario po licu, a povrede koje je navodno imala supruga mogle su nastati tako što se ona sama udarala po glavi.

Prema nalazu i mišljenju veštaka specijaliste neuropsihijatrije učinioc ima sklonost ka uzimanju opojne droge marihuane, ali se kod njega ne ispoljava zavisnički obrazac. Učinioc ne boluje ni od kakve duševne bolesti ili poremećaja, tako da nije potrebno izricanje mere bezbednosti obaveznog lečenja. U vreme kritičnog događaja učinioc je bio sposoban da shvati značaj svog dela, dok mu je sposobnost da upravlja svojim postupcima bila smanjena zbog konzumiranja marihuane, ali ne u bitnom stepenu.

Podaci o žrtvi

O žrtvama krivičnih dela nema drugih podataka u presudi osim da se radi o supruzi i najstarijoj ćerki učinioca (2002). Prema izjavi učinioca i iskazima žrtava, odnosi u porodici

su bili loši, dolazilo je do svađa i rasprava između učinioca i oštećene supruge zbog ljubomore učinioca i sumnje da ga je supruga prevarila sa njegovim drugom iz detinjstva. Supruga učinioca izjavila je da nije zainteresovana za krivično gonjenje učinioca, da ne ističe imovinskopravni zahtev, i predložila je sudu da učinilac bude pušten na slobodu.

Tok krivičnog postupka

U toku dokaznog postupka sud je saslušao oštećene, pet svedoka i veštaka sudskomedicinske struke; pročitani su izveštaj Doma zdravlja Pećinci, obaveštenje o nasilju u porodici Centra za socijalni rad Pećinci od 14. 12. 2018. godine, potvrda o ulasku u stan i druge prostorije, potvrda o privremeno oduzetim predmetima, obrazac Doma zdravlja Pećinci za evidentiranje i dokumentovanje nasilja u porodici od 26. 11. 2018. godine, nalaz i mišljenje veštaka neuropsihijatra, nalaz i mišljenje veštaka balističke struke, i izvod iz KE za učinioca. Učinilac je lišen slobode posle podnošenja krivične prijave 23. 11. 2018. godine, kada mu je određen pritvor.

Saslušana kao svedokinja, oštećena supruga učinioca izjavila je da ju je učinilac kritičnom prilikom uhvatio i čupao za kosu, da je takođe došao u sukob i sa maloletnom ćerkom i ošamario je zbog toga što nije stigla na vreme kući i što se druži sa problematičnim drugaricama. Istom prilikom je pretio da će aktivirati bombu i da će se on ubiti, zato što ga niko ne sluša. Zbog sukoba sa učiniocem, otišla je kod poznanika policajca i prijavila ga, posle čega su je saslušavali u Centru za socijalni rad. Sud je prihvatio iskaz oštećene kao verodostojan i na osnovu njenog iskaza utvrdio da je između nje i učinioca dolazilo do svađa i prepirki, da joj je učinilac više puta „prebacivao“ da ga je navodno prevarila sa nekim drugim, da ju je čupao za kosu, tukao, i da je kritičnom prilikom tukao i njihovu maloletnu ćerku. Takođe, prihvaćen je i iskaz ove svedokinje o tome da je učinilac govorio kako će aktivirati bombu i da će se ubiti. Sud nije prihvatio iskaz svedokinje kada navodi da je suprug kritičnom prilikom nije tukao nikakvim drvenim predmetom i da nije imao kod sebe ručnu bombu. Ovaj deo iskaza svedokinje je, po oceni suda, neuverljiv i očigledno sračunat na umanjjenje odgovornosti učinioca, i u suprotnosti je sa iskazom svedokinje – ćerke učinioca.

Maloletna ćerka učinioca posvedočila je da povremeno dolazi do prepirke i svađe sa ocem, da je otac grdi ako zakasni iz škole, da je kritičnom prilikom uhvatio rukom za vrat i da joj je udario šamar, da misli da je majka imala povrede po glavi i da joj je tada majka rekla da ju je otac udario drškom stola. Prema njenom iskazu, kritičnom prilikom, otac je u ruci držao ručnu bombu, a iz njegovog ponašanja mogla je da zaključi da će doći do eksplozije, uplašila se za sebe i za oca, pa je njena majka ceo slučaj prijavila policiji.

Iz iskaza svedoka R. M., policijskog službenika u PS Pećinci, utvrđeno je da je supruga učinioca 23. 11. 2018. prijavila da je učinilac prema njoj i maloletnoj ćerki primenio nasilje, pa je povodom tog slučaja otišao u kuću učinioca i iza kuće na jednom mopedu pokrivenom cirađom i nekom jaknom našao jednu ručnu bombu crne boje model M-75, koja je od učinioca tada privremeno oduzeta.

Svedokinja I. I. posvedočila je da je oštećena supruga učinioca 23. 11. 2018. došla kod nje da bi njenom ocu, policajcu I. S. prijavila svog muža, koji je navodno tukao nju i njihovu

maloletnu ćerku. Svedokinja joj je dala telefon da pozove njenog oca i ćula je kako je oštećena tražila da dođe patrola s obzirom da ju je muž istukao.

Svedok I. S. izjavio je da kritičnog dana nije bio u službi, ali da ga je oštećena pozvala telefonom njegove ćerke i obavestila ga da ju je suprug istukao i da je tom prilikom kod sebe imao bombu.

Iz iskaza svedoka Š. R. sud je utvrdio da je 23. 11. 2018. oštećena došla u Centar za socijalni rad u Pećincima i zatražila pomoć. Tom prilikom je izjavila da je nju i njenu ćerku suprug maltretirao i da je potrebno da se smesti u „sigurnu kuću“.

Svedokinja G. D. je posvedočila da je u novembru i decembru 2018. bila angažovana u nevladinoj organizaciji „Praksis“ Beograd, kao saradnica u nastavi u radu sa romskom decom i da je 23. 11. 2018. imala zakazanu posetu domaćinstvu učenice mal. oštećene J. K., ali da ju je istog dana zvala supruga učinioca i rekla da ne dolazi u kuću u obilazak, jer je njen suprug udario i nju i ćerku i da su obe išle kod lekara radi ukazivanja pomoći, kao i da je u domaćinstvu pronađena bomba.

Iz pročitnog nalaza i mišljenja veštaka balističara, sud je utvrdio da je ručna bomba model M-75 ispravna bomba, ali da na ručici upaljača nema serijskog broja koji je izbrisan, da se radi o minsko-eksplozivnom sredstvu koje spada u kategoriju „A“ po čl. 4. Zakona o oružju i municiji, te da se predmetna bomba ne može nabavljati, držati i nositi od strane fizičkih lica, jer je namenjena isključivo za vojnu upotrebu.

Ceneći odbranu učinioca, sud nije kao istinit prihvatio deo njegove odbrane da kritičnom prilikom nije fizički napao suprugu, da između njih nije došlo ni do kakvog sukoba, da je supruzi samo zamerio što je dozvolila da njihov sin donese bombu u kuću, da nije napao ni svoju ćerku i da nije ugrožavao njihovu sigurnost preteći da će da aktivira ručnu bombu, i da suprugu nije tukao po glavi drškom stola. Po oceni suda, ovaj deo odbrane je u suprotnosti sa ostalim izvedenim dokazima, neuverljiv je, nelogičan i očigledno sračunat na izbegavanje odgovornosti učinioca. Branilac učinioca po službenoj dužnosti je u završnoj reči izjavio da smatra da provedenim dokaznim postupkom nije utvrđeno da je učinilac izvršio krivična dela koja mu se stavljaju na teret, pa je predložio sudu da učinioca oslobodi od optužbe, a ukoliko sud nađe da u radnjama učinioca ima elementa krivičnog dela nasilja u porodici, smatra da je to delo učinjeno na mnogo lakši način nego što je navedeno u optužnici, pa je predložio da sud okrivljenom izrekne blagu krivičnu sankciju.

Postupak je bio efikasan: od izvršenja krivičnog dela do donošenja presude prošlo je četiri meseca i 25 dana.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Sud je za krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ u odnosu na oštećenu suprugu učinioca, utvrdio kaznu zatvora u trajanju od četiri meseca, za krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 3. u vezi st. 2. i 1. KZ kaznu zatvora u trajanju od jedne godine, za krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i

eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 2. u vezi st. 1. KZ kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i novčanu kaznu u iznosu od 80.000 dinara, a zatim je učiniocu za navedena krivična dela izrečena jedinstvena kazna zatvora u trajanju od dve godine i dva meseca i novčana kazna u iznosu od 80.000 dinara. Pored kazne, učiniocu je izrečena i mera bezbednosti oduzimanje predmeta kojim je izvršeno krivično delo. Kao olakšavajuću okolnost prilikom odmeravanja kazne sud je cenio da se oštećena supruga nije pridružila krivičnom gonjenju niti je istakla imovinskopravni zahtev, a kao otežavajuću okolnost da je učinilac bio osuđivan.

KOMENTAR

Dokazivanje nasilja u ovom predmetu olakšano je brojnim dokazima koje su obezbedile službe kojima se žrtva nasilja obratila. Posebno su značajni izveštaj Doma zdravlja kojim su evidentirane i dokumentovane povrede i obaveštenje Centra za socijalni rad o prijavljenom nasilju. Bila je adekvatna i reakcija policije koja je pronašla i oduzela oružje. Takođe, značajno je i što je učiniocu određen pritvor jer je time sprečeno izvršenje novog nasilja.

Nema podataka o tome da li je žrtva ranije prijavljivala nasilje, niti da li je povodom aktuelnog slučaja nasilja, u skladu sa Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici, grupa za koordinaciju i saradnju pripremila individualni plan zaštite i podrške za žrtve nasilja – suprugu i maloletnu ćerku učinioca, posebno imajući u vidu da se posredno može saznati da se radi o višečlanoj porodici sa četvoro maloletne dece od kojih je najmlađe beba od sedam meseci. Takođe nema podataka o tome da li je CSR zatražio informacije od škole koju pohađa maloletna ćerka učinioca o njenom ponašanju i školskim postignućima, te saradnji i odnosu oba roditelja prema detetu, što bi bilo ključno za dodatne uvide u dinamiku porodičnih odnosa i roditeljske kapacitete učinioca i oštećene. Međutim, očigledno je da je supruga u postupku pred sudom štitila učinioca, negirajući da je učinilac imao kod sebe bombu, što je indikator da nadležne službe, pre svega Centar za socijalni rad, nisu preduzele korake da žrtvu ohrabre i podrže. Ovo je posebno zabrinjavajuće imajući u vidu navode o ljubomori i sumnji učinioca u vernost supruge, zbog čega je često dolazilo do svađa između njih jer ju je optuživao da ga vara sa njegovim drugom iz detinjstva unazad 17 godina. Uz to, za kontekst nasilja u porodici i partnerskom odnosu indikativno je to da je oštećena sa decom napustila učinioca nekoliko dana pre kritičnog događaja sa obrazloženjem da ih maltretira, da je učinilac ranije pretio da će se razneti bombom *zato što ga supruga i ćerka ne poštuju i lažu*, te da je učinilac prebacivao odgovornost za roditeljstvo na suprugu zamerajući joj da ne čuva decu, pri čemu je sam bio sklon konzumiranju opojne droge marihuane, prema nalazu i mišljenju veštaka. Svi ovi indikatori mogu ukazivati na povećan rizik od ponavljanja i eskalacije nasilja u porodici.

Imajući u vidu da je učinilac izvršio dva krivična dela nasilja u porodici, od kojih je jedno izvršeno prema maloletnom licu, kao i činjenicu da je krivično delo izvršeno korišćenjem oružja čije držanje nije dozvoljeno, izrečena kazna je nedopustivo blaga.

Naime, za krivično delo učinjeno prema supruzi zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina, a sud je utvrdio kaznu zatvora u trajanju od četiri meseca. Za krivično delo učinjeno prema maloletnoj ćerki zaprećena kazna je od dve do deset godina, dok je sud za ovo delo utvrdio kaznu od jedne godine zatvora. Time je sud u oba ova slučaja utvrdio kazne ispod zakonskog minimuma, dakle ublažio je kazne. Međutim, za ublažavanje kazne u smislu čl. 56. st. 1. tač. 3. neophodno je da postoje naročito olakšavajuće okolnosti koje ukazuju na to da se i sa ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja. Dakle, može se opravdano postaviti pitanje koje je to naročito olakšavajuće okolnosti sud cenio, imajući u vidu da se prema raspoloživim podacima kao olakšavajuća okolnost navodi samo da se oštećena supruga nije pridružila krivičnom gonjenju, niti je istakla imovinskopравни zahtev, koja sama po sebi nije takva da bi mogla biti ocenjena kao naročito olakšavajuća, posebno u odnosu na dva učinjena krivična dela nasilje u porodici, od kojih jedno prema maloletnom licu. Ujedno, da su tokom postupka od strane GKS analizirane i eventualne ranije prijave za nasilje u porodici, to bi svakako bila dobra potpora u ovoj krivičnopravnoj stvari koja bi doprinela odmeravanju strože kazne, odnosno neprimenjivanju ublažavanja kazne.

S druge strane, iako možemo diskutovati i o utvrđenoj kazni za krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 2. u vezi st. 1. KZ, za koje je zaprećena kazna od jedne do osam godina zatvora, a za koje je sud utvrdio kaznu od jedne godine, dakle na granici zakonskog minimuma – možemo primetiti da ona nije utvrđena ispod zakonskog minimuma, odnosno da nije ublažena kao za prethodna dva krivična dela nasilje u porodici. Ovo otvara prostor za širu diskusiju na temu kojim principima se rukovode, te koje dileme i stavove imaju predstavnici pravosudnih organa, odnosno kako ocenjuju društvenu opasnost određenih grupa krivičnih dela, te da li je blagonaklon stav prevashodno povezan sa krivičnim delima protiv braka i porodice. Postavlja se pitanje šta je razlog tome, jer je evidentno da se ne primenjuju isti aršini i da je prisutna blaga kaznena politika za ova krivična dela.

PREDMET br. 11

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Osnovno javno tužilaštvo u Somboru optužilo je učinioca zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ i krivičnog dela nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 2. KZ.¹⁵⁷

Osnovni sud u Somboru je 12. 9. 2017. doneo presudu kojom je učinioca proglasio krivim za krivična dela za koja je optužen. U presudi je u okviru činjeničnog opisa krivičnog dela, navedeno da je učinilac 25. 7. 2017. oko 9 h, pretnjom da će napasti na život i telo ugrožavao spokojstvo i telesni integritet članova svoje porodice, supruge i sina, na taj način što je iz kuće uzeo jednu ručnu bombu M-75, pa držeći bombu u ruci izašao u dvorište, došao do oštećenih i tom prilikom im pretio: „*Hoćete sad oboje da vas pobijem, ti ćeš mene da guraš, ima da vas sve pobijem, nećete vi mene u mojoj kući uznemiravati,*

¹⁵⁷ KTO br. 339/17 od 16. 8. 2017.

da vas vidim kakvi ste..." – i dok je to govorio iz bombe je izvukao metalni osigurač. Ovim radnjama učinilac je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ. Osim toga, učinilac je u vremenskom periodu od tačno neutvrđenog dana do 25. 7. 2017. u prostorijama kuće držao vatreno oružje i municiju za vatreno oružje, čije držanje nije dozvoljeno građanima, i to: jednu automatsku pušku M-70 AB 2, kalibra 7,62 mm, sa četiri okvira i borbenim nožem i 60 bojevih metaka kalibra 7,62 mm za automatsku pušku, i neovlašćeno držao minsko eksplozivno sredstvo čije držanje nije dozvoljeno građanima – jednu ručnu bombu M-75. Na taj način učinilac je izvršio krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 2. KZ. Navedeno oružje i municiju oduzeli su od učinioca policijski službenici prilikom intervencije i pretresa u kući 25. 7. 2017.

Podaci o učiniocu

Zbog anonimizovanosti podataka, kao i zbog toga što presuda ne sadrži obrazloženje, dostupni su samo neki podaci o učiniocu: završio je srednju školu, nezaposlen, oženjen, otac dvoje punoletne dece i nije osuđivan.

Po oceni suda, uračunljivost učinioca prilikom izvršenja krivičnog dela nasilje u porodici bila je bitno smanjena usled privremene psihičke poremećenosti kao posledice alkoholisanosti teškog stepena, ali je u pogledu krivice bio svestan svoga dela i hteo je njegovo izvršenje, znači postupao je sa direktnim umišljajem. Prilikom izvršenja krivičnog dela nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 2. KZ učinilac je bio sposoban da shvati značaj svoga dela i upravlja svojim postupcima, što znači da je bio uračunljiv i postupao je sa direktnim umišljajem jer je bio svestan da je njegovo delo zabranjeno, ali je hteo njegovo izvršenje.

Podaci o žrtvi

O žrtvama nema podataka, osim da se radi o supruzi i sinu učinioca. Nema ni podataka o odnosu učinioca i žrtve pre izvršenja krivičnog dela i ranijem postojanju nasilja. U dispozitivu presude konstatovano je da je izvršenju krivičnog dela nasilje u porodici prethodila rasprava između učinioca i njegovog sina. Oštećeni nisu postavili imovinskopravni zahtev u krivičnom postupku.

Tok krivičnog postupka

Presuda je doneta bez obrazloženja, na osnovu čl. 429. ZKP, tako da se ne može pratiti tok postupka. Postupak je bio izuzetno efikasan: od izvršenja krivičnog dela do donošenja presude proteklo je mesec i 13 dana.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Sud je najpre utvrdio pojedinačne kazne za izvršena krivična dela, i to: za krivično delo nasilje u porodici kaznu zatvora u trajanju od šest meseci, za krivično delo nedozvoljena

proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 2. KZ kaznu zatvora u trajanju od devet meseci i novčanu kaznu u iznosu od 50.000 dinara, a zatim izrekao jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i dva meseca i novčanu kaznu u iznosu od 50.000 dinara. Pored kazne, učiniocu je sud izrekao i dve mere bezbednosti: meru bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara u specijalnoj ustanovi i meru bezbednosti oduzimanje oružja i municije.

KOMENTAR

U ovom predmetu postoji idealni sticaj krivičnih dela nasilje u porodici jer je jednom radnjom učinilac izvršio nasilje i prema supruzi i prema sinu. Iako je prema KZ idealni oblik sticaja krivičnih dela, što je stav i teorije i prakse,¹⁵⁸ sud je osudio učinioca samo za jedno krivično delo nasilje u porodici i to na kaznu zatvora u trajanju od šest meseci. Ovakav stav suda u suprotnosti je i sa odlukama koje su analizirane u ovom istraživanju, što takođe ukazuje na neujednačenost sudske prakse i po ovom pitanju.

S druge strane, očigledno je da sud nije u punoj meri sagledao društvenu opasnost krivičnog dela nasilje u porodici koje je izvršeno zloupotrebom vatrenog oružja. To važi i kada je reč o krivičnom delu nedozvoljeno držanje oružja i municije za koje je izrečena kazna nešto veća od zakonskog minimuma, iako je učinilac posedovao čitav arsenal vatrenog oružja koje uopšte ne može biti u posedu fizičkih lica.

Ovaj slučaj takođe ukazuje i na to da sud nije u dovoljnoj meri uzeo u obzir navode člana 54. st. 1. Krivičnog zakonika u kojem se decidirano predviđa da će sud učiniocu krivičnog dela odmeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to delo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude stroža ili blaža (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito: stepen krivice, pobude iz kojih je delo učinjeno, stepen ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je delo učinjeno, raniji život učinioca, njegove lične prilike, njegovo držanje posle učinjenog krivičnog dela a naročito njegov odnos prema žrtvi krivičnog dela, kao i druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca.

To što su praktično dva krivična dela nasilje u porodici pogrešno kvalifikovana kao jedno, za koje je sud odmerio kaznu na granici donjeg minimuma, delom je i doprinos javnog tužioca. Javni tužilac je imao mogućnost da na sastanku GKS razmotri ovaj slučaj i utvrdi sve činjenice, pre svega one koje se odnose na raniji život učinioca u smislu ranijih prijava za isto krivično delo i ishod tih postupaka, da utvrdi odnose u ovoj porodici nalaganjem Centru za socijalni rad da sprovede opservaciju porodice i utvrdi dinamiku porodičnih odnosa, te navedene činjenice izloži u završnoj reči i time bitno doprinese da kazna zatvora bude odmerena u dužem trajanju.

¹⁵⁸ Stojanović, Z., *Komentar Krivičnog zakonika*, Službeni glasnik, Beograd, 2020, str. 229.

PREDMET br. 12

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Osnovno javno tužilaštvo u Somboru optužnim predlogom optužilo je učinioca da je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ i krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 2. u vezi st. 1. KZ u vezi čl. 60 KZ.¹⁵⁹

Osnovni sud u Somboru je 31. 1. 2019. doneo prvostepenu presudu,¹⁶⁰ ali je ona bila ukinuta rešenjem Apelacionog suda Novi Sad.¹⁶¹ U ponovljenom postupku prvostepeni sud je doneo presudu kojom je učinilac proglašen krivim za dva krivična dela izvršena u realnom sticaju za koja je optužen.¹⁶²

Krivično delo nasilje u porodici, kako se navodi u presudi, učinilac je izvršio 7. 5. 2018. oko 12.30 časova, u porodičnoj kući, tako što je u dnevnoj sobi u kojoj se nalazila njegova supruga u ruku stavio defanzivnu ručnu bombu zelene boje – kašikaru – model 50-PZ, i rekao supruzi: „*Izadi napolje ako nećeš da letiš!*“, zbog čega je oštećena odmah napustila kuću. Na ovaj način učinilac je primenom nasilja i pretnjom da će napasti na život i telo ugrozio sigurnost člana svoje porodice – supruge. Krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 2. u vezi st. 1. KZ u vezi čl. 60. KZ učinilac je izvršio na taj način što je bombu neovlašćeno držao u svojoj kući protivno odredbama čl. 2, 7. i 8. Zakona o oružju i municiji, a radi se o oružju čije držanje nije dozvoljeno građanima.

Podaci o učiniocu

Učinioc je završio osnovnu školu, bez zanimanja je, radi kao poljoprivrednik i mesečno zaradi na sezonskim poslovima oko 12.000 dinara, od imovine poseduje kuću, oženjen je (u obrazloženju presude navedeno je da je u vanbračnoj zajednici), otac dvoje maloletne i jednog punoletnog deteta, osuđivan presudom Opštinskog suda Apatin zbog krivičnog dela neovlašćena upotreba tuđe firme na kaznu zatvora u trajanju od pet meseci uslovno na dve godine i presudom Okružnog suda Sombor zbog krivičnog dela razbojništvo na kaznu zatvora u trajanju od dve godine i tri meseca.

Saslušan u toku krivičnog postupka učinilac je izjavio da je 6. 5. 2018. u svojoj porodičnoj kući proslavljao Krsnu slavu Đurđevdan zajedno sa suprugom sa kojom je 14 godina u vanbračnoj zajednici. Naveo je da je toga dana dosta pio, kao i njegova supruga, što mu je bilo veoma čudno jer je bila izričito protiv toga da se pije. Bila je pijana „kao zver“. Alkohol je pio skoro do jutarnjih časova i idućeg dana 7. 5. 2018. nastavio je da konzumira alkohol. Negde oko 9 časova ujutru njegov sin je nosio neka ozvučenja da vrati vlasniku, a on se obratio supruzi zbog toga što je prethodnog dana pila i izrazio je svoje nezadovoljstvo i pitao je: „*Otkud ti ideja da se oždereš?*“ Ona mu je odgovorila: „*Ako možeš ti da piješ,*

¹⁵⁹ KTO br. 262/18 od 25. 5. 2018.

¹⁶⁰ KH br. 91/18.

¹⁶¹ KŽ br. 334/19 od 9. 5. 2019.

¹⁶² 6 K br. 297/19 od 11. 7. 2019.

što ne bih mogla i ja?" Takođe joj je rekao da nije morala sve čaše porazbijati, tako da sada nemaju dati deci iz čega da piju. Nakon toga se ona okrenula i izašla napolje, da nije spominjala ništa, niti da je on znao da je ona otišla da zove policiju. Potom je ubrzo došla sa policijom, a oni su ga pitali gde je bomba. On se, kako navodi, začudio jer nije znao o čemu to pričaju. Inače, pre 10 godina imao je kod sebe omotnicu od bombe i to je koristio za pepeljaru, kafu i slično. To se moglo lako nabaviti u vreme rata, te je jednom prilikom tu omotnicu od bombe okačio o plafon. Supruzi je dok su sedeli i pili kafu, pokazao na plafon i rekao: *„Ako me ikada ostaviš, to je moja sudbina.“* Prema navodima učinioca, nikakve pretnje nije izrekao na njen račun. U domaćinstvu žive i njihovo dvoje zajedničke dece, a do skora je sa njima živela i ćerka oštećene iz prethodnog braka koja sad živi u Vrdniku kod svoje babe. Sve vreme zajedničkog života nikada nije povredio svoju suprugu, niti decu, niti njenu ćerku. Niti je bilo kada pretio. Nije mu poznato zašto ga je supruga prijavila. Ne razume njene motive. Bombu ne poseduje, a ta omotnica koju spominje nestala je još pre 10 godina i ne zna gde se sada nalazi.

Na glavnom pretresu učinilac je delimično promenio iskaz utoliko što je izjavio da je imao jednu bombu koju je doneo sa ratišta pre 20 godina, ali zbog proteka vremena ne zna gde se ta bomba nalazi i da li je to ta bomba koja je pronađena u kući. U vezi sa podatkom da je bomba pronađena na kraju kuće naveo je da *„ne zna šta je bomba tu tražila“*, i da bi i on *„voleo da zna“*, a da je bomba koju je doneo sa ratišta bila zelene boje, valjda kašikara. Tvrdi da je u ranijem periodu imao dva pokušaja samoubistva, tako što se sekao žiletom. Oba puta je bio u bolnici. Bilo je prilika i ranije da je policija dolazila u kuću zbog svađa, lupanja stvari u kući, ali to je bilo zbog njegovog sina iz prvog braka. Ostao je pri ranije datom iskazu da ni u jednom trenutku nije imao ručnu bombu u ruci i da nije ni mogao da kaže supruzi da izađe napolje ako neće da odleti u vazduh jer nisu bili unutra nego napolju. Nesporazumi između njega i supruge nastaju samo u vezi finansija. Prilikom takvih nesporazuma supruga govori da će se pokupiti i otići zajedno sa decom. Tvrdi da nikada ne bi ništa našao učinio svojoj ženi i porodici, jer nije takav čovek, te da je, ako je policija ranije i dolazila ili Centar preduzimao radnje, to je uvek bilo u vezi sa njegovim sinom. Inače, nedelju dana pre kritičnog događaja on i supruga su se svađali, a to je bilo zbog njenog neverstva jer je imala ljubavnika i nadala se da će se možda udati za njega. Za vreme dok se nalazio u pritvoru, ona se našla sa njim i tada je on njoj rekao da je ona stara i da mu više ne treba, tako da je sada veza raskinuta. Supruga je izjavila da želi sa njim da živi, iako je mnogo puta bila nezadovoljna zbog materijalne okudice, ali on nikada nije bio nasilan prema njoj. Centar za socijalni rad je dao izveštaj koji je nerealan, nikada mu nisu pomogli kada je to bilo potrebno, a sada ga optužuju za nešto što nije učinio.

U izveštaju psihologa Centra za socijalni rad od 23. 5. 2018. navedeno je da je učinilac nekoliko puta pokušavao da izvrši samoubistvo vešanjem, utopljavanjem i sečom vena.

Prema nalazu i mišljenju veštaka sudskog psihijatra, učinilac se u vreme izvršenja krivičnog dela nalazio u teškom stepenu alkoholnog pijanstva, pri čemu ne boluje od privremene ili trajne duševne bolesti, zaostalog duševnog razvoja ili drugog težeg duševnog poremećaja. Osim toga, kod njega nisu evidentirani znaci zavisnosti od upotrebe alkoholnih pića ili opojnih droga. U nalazu se dalje objašnjava da u stanju alkoholnog pijanstva u moždanom sistemu nastaje konfuzija, i postoje značajniji poremećaji svesti

u smislu dezorijentacije, posebno u vremenu i prostoru i prema drugim ličnostima. Svest u ovoj fazi pijanstva nije pravolinijski poremećena, već se ona koleba, na šta utiču i stimulusi iz okoline, posebno oni afektivnog porekla. Mišljenje i intelektualne operacije su narušeni, poremećeni su shvatanje, rasuđivanje i kritičnost, a i pažnja je značajno oslabljena. Sposobnost učinioca da shvati značaj i suštinu krivičnog dela koje je izvršio i da upravlja svojim postupcima bila je bitno smanjena, što je posledica teškog stepena alkoholnog pijanstva, koje sa sudskopsihijatrijskog aspekta spada u privremene psihičke poremećenosti.

U pogledu uračunljivosti učinioca, na osnovu sudskopsihijatrijskog veštačenja, sud je utvrdio da je učinilac izvršio krivično delo u stanju bitno smanjene uračunljivosti, jer je usled alkoholisanosti teškog stepena njegova sposobnost da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima bila bitno smanjena. Učinilac je bio svestan da pretil svojoj vanbračnoj supruzi kao članu svoje porodice, da je ta pretilnja usmerena na život i telo i da pretilnju preduzma držeći bombu u ruci, oružje koje je pogodno da telo teško povredi i zdravlje teško naruši. Bez obzira na to što je doveo u opasnost i svoj život, njegov umišljaj je bio usmeren na porodični dom, kao i na sve one koji bi ga u aktiviranju bombe eventualno sprečili. Po oceni suda, učinilac je bio svestan kakve će posledice njegova pretilnja izazvati kod oštećene, pa je i hteo da izazove strah i uznemirenost, svestan zabranjenosti svoje radnje. Učinilac je takođe bio svestan i da u kući drži bombu, čije je držanje zabranjeno građanima, ali to je i hteo, svestan zabranjenosti radnje.

Podaci o žrtvi

Žrtva krivičnog dela je vanbračna supruga učinioca. O njoj nema drugih podataka u presudi, osim da je sa učiniocem bila u vanbračnoj zajednici 14 godina, da su živeli u istom porodičnom domaćinstvu sa četvoro dece i to dvoje maloletne zajedničke dece, sinom iz prethodnog braka učinioca i ćerkom oštećene, koja se kasnije odselila. O međusobnim odnosima učinioca i oštećene može se zaključiti na osnovu izveštaja psihologa Centra za socijalni rad u kojem je navedeno da konflikti postoje od zasnivanja zajednice, da je porodica godinama disfunkcionalna, opterećena slabim materijalnim stanjem i bolešću članova porodice. Dalje je u izveštaju navedeno da učinilac preterano konzumira alkohol i da u alkoholisanom stanju ne može da kontroliše svoje ponašanje. Godinama već u porodici se periodično dešavaju konflikti između supružnika, vređanje, pretilnje, uništavanje pokućstva i sl. Oštećena tada napušta supruga i odlazi u domaćinstvo majke, ali se posle izvesnog vremena ponovo vraća. Konflikti nisu bili prijavljivani niti procesuirani zbog straha i neaktivnosti oštećene. Prilikom razgovora sa oštećenom, psiholog CSR je utvrdio da oštećena ispoljava strah da će učinilac, kada izađe iz zatvora, ostvariti svoje pretilnje i da će je fizički napasti. Zbog toga je izjavila: „*Meni je najbolje da bežim, ubiće me kada izađe iz zatvora, on neće da uzima lekove, često pije alkohol.*“ Prema izjavi oštećene, deca se takođe plaše učinioca, mlađa ćerka pokazuje slabe rezultate u školi, a ima i hormonsku bolest zbog čega ide na terapiju i prima hormone rasta. Zaključak psihologa je da postoji visok rizik od nastavljanja nasilnog ponašanja učinioca prema članovima porodice.

Tok krivičnog postupka

U dokaznom postupku saslušan je učinilac, ispitani su oštećena i sin učinioca kao svedoci, pročitani su zapisnik o balističkom veštačenju, zapisnik o pretresanju stana i drugih prostorija, zapisnik o utvrđivanju prisustva alkohola u organizmu učinioca, procena rizika Centra za socijalni rad, izvod iz KE za učinioca, sudskopsihijatrijski nalaz i mišljenje, izveštaj psihologa Centra za socijalni rad i izvršen je uvid u foto-dokumentaciju.

Supruga, saslušana kao svedokinja, pored ostalog je navela da su 6. 5. 2018. proslavljali Slavu. Drugi dan 7. 5. 2018. sedeli su za stolom kada joj je učinilac, držeći „nešto zeleno u ruci“, rekao da izađe napolje: „*Izađi napolje ako nećeš da letiš!*“ Uplašila se za njega jer je nekoliko puta pokušavao da se ubije i odmah je istrčala napolje. Ona je uvek bila pored njega da ga spasava. Kada je izašla na ulicu, došla je i njena ćerka i oštećena je pred njom zapomagala: „*Jo, taja hoće opet da se ubije!*“ Sud je cenio iskaz oštećene i prihvatio ga kao tačan u delu u kojem opisuje svoju reakciju na ponašanje učinioca, kao i njegove reči koje je izrekao.

U odnosu na navod oštećene da je učinilac imao „*nešto zeleno u ruci*“, sud je našao da je oštećena time što nije izričito rekla da je to bila ručna bomba, želela da umanjí krivičnu odgovornost okrivljenog. Naime, iz izveštaja Centra za socijalni rad proizlazi da se oštećena više puta selila iz porodičnog doma u kuću svoje majke zbog nasilja u porodici, međutim ubrzo se vraćala, i da konflikti nisu bili prijavljivani, niti procesuirani, zbog straha. U konkretnom slučaju od izvršenja radnje do saslušanja oštećene na glavnom pretresu (jer se ranije služila zakonskim pravom da ne svedoči) proteklo je duže vreme, zajednica života je nastavljena, tako da je i u ovom slučaju, po oceni suda, oštećena postupila kao i u ranijim prilikama – dala je iskaz usmeren na postizanje boljeg položaja učinioca u krivičnom postupku. Reči koje je uputila svojoj ćerki odmah nakon što je izašla iz kuće jasno upućuju na to da je ona u to vreme bila sigurna i uverena da je učinilac držao bombu u ruci, zbog čega je odmah istog dana izvršen pretres kuće od strane policije.

Sin učinioca, saslušan kao svedok, posvedočio je da je kritičnom prilikom, posle Slave, išao da vrati ozvučenje kada ga je maćeha pozvala i rekla da dođe kući jer je otac izvadio bombu i da preti bombom. Odmah je došao kući, ali otac je već spavao. Probudio ga je i pitao gde je bomba, a on nije hteo ništa da kaže.

Iz izveštaja o forenzičkom pregledu lica mesta i priloženih fotografija utvrđeno je da je ručna bomba zelene boje koju je učinilac držao u ruci prilikom izvršenja krivičnog dela, pronađena u dvorištu porodične kuće u zadnjem delu uz zid 9. 5. 2018.

Prema nalazu veštaka za oružje i balistiku, pronađena ručna bomba M-50-P3-RZK-8606-P je odbrambeno rasprskavajuće oružje, remontovano u Remontnom zavodu Kruševac 1986, a upotrebljava se za borbu protiv neprijatelja na otvorenim i zatvorenim prostorima i rovovima, saobraćajnicama, skloništima, naseljenim mestima i šumi. Rukovanje je jednostavno, posle aktiviranja u intervalu koji iznosi 4,5–5 sekundi dolazi do detonacije. Bomba nije dozvoljena, ne smeju da je poseduju građani, ona je tehnički ispravna i upotrebljiva.

Na osnovu izvedenih dokaza, sud je utvrdio da je učinilac izvršio dva krivična dela u realnom sticaju u vreme i na način kako je navedeno u optužnom aktu. Navodi odbrane učinioca da nije držao bombu u rukama, da nije rekao oštećenoj da izađe i da ne zna gde se bomba nalazi, nisu prihvaćeni jer su u suprotnosti sa ostalim izvedenim dokazima.

Krivični postupak nije bio efikasan, posebno imajući u vidu da na presudu nije uložena žalba. Od izvršenja krivičnog dela do donošenja presude prošlo je godinu dana, dva meseca i četiri dana.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Prilikom odmeravanja kazne učiniocu, sud je najpre utvrdio kazne za svako krivično delo: za krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ, kaznu zatvora u trajanju od 10 meseci, a za krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 2. u vezi st. 1. KZ u vezi čl. 60 KZ, kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i dva meseca i novčanu kaznu u iznosu od 20.000,00 dinara, a zatim jedinstvenu kaznu – uslovnu kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i 10 meseci, sa rokom provere od pet godina. Pored uslovne osude, učiniocu je izrečena i novčana kazna u iznosu od 20.000 dinara i mera bezbednosti oduzimanje predmeta koji je upotrebljen za izvršenje krivičnog dela – ručne bombe zelene boje kašikare, model 50-PZ, serijskog broja 8605.

Prilikom odmeravanja vrste i visine kazne učiniocu, kao olakšavajuće okolnosti sud je naveo da je otac dvoje maloletne dece, oženjen, nezaposlen, primalac socijalne pomoći. Kao otežavajuće okolnosti, navedene su: ranija osuđivanost, težina učinjenih krivičnih dela i posledice. S obzirom na to da je oštećena navela da se sada ne boji učinioca i da nema nikakve opasnosti, kao i da je od poslednje osude prošlo 10 godina, sud smatra da se uslovnom osudom može postići svrha kažnjavanja. Kao sporedna kazna izrečena je novčana kazna, čiji je iznos određen s obzirom na okolnost da učinilac izdržava porodicu i da je primalac socijalne pomoći.

KOMENTAR

Ovaj slučaj je ilustrativni primer nedelotvornog rada institucija sistema na planu sprečavanja nasilja i pružanja pomoći članovima porodice. Nasilje kojem su izloženi članovi porodice bilo je poznato Centru za socijalni rad, koji u svom izveštaju za potrebe vođenja krivičnog postupka detaljno opisuje stanje u porodici: da nasilje traje od zasnivanja zajednice (14 godina), da u slučajevima akutnih „konflikata“ žrtva napušta supruga i odlazi u domaćinstvo majke, ali da se posle izvesnog vremena ponovo vraća, što upućuje na zaključak da se radi o cikličnoj dinamici nasilja u partnerskom odnosu koje CSR ne prepoznaje već koristi izraz „konflikti“. Prema navodima iz izveštaja CSR, nasilje (*vredanje, pretnje, uništavanje pukućstva*) nije prijavljivano niti procesuirano zbog straha i neaktivnosti oštećene, kao i zbog toga što supruga ispoljava strah da će učinilac, kada izađe iz zatvora, ostvariti svoje pretnje i da će je fizički napasti. Takav pristup u izveštavanju jasno pokazuje da CSR odgovornost za nereagovanje institucija i za zaustavljanje nasilja prebacuje na žrtvu, iako je po službenoj dužnosti bio u

obavezi da prijavi nasilje i pruži podršku žrtvi za izlazak iz situacije nasilja, tim pre što je kao organ starateljstva dužan da zaštiti najbolji interes maloletne dece koja su takođe izložena nasilju u porodici i za koju je psiholog CSR utvrdio da se plaše učinioca, da mlađa ćerka pokazuje slabe rezultate u školi te da ima i hormonsku bolest zbog čega ide na terapiju i prima hormone rasta. Indikativno je i to što se radi o porodici koja ima multiplikovane probleme (*porodica godinama disfunkcionalna, opterećena slabim materijalnim stanjem i bolešću članova porodice*), što je sve poznato CSR i što zahteva dodatne napore stručnjaka kako bi se žrtva osnažila da izađe iz situacije nasilja. Bez obzira na sva ova saznanja i zaključak psihologa tokom krivičnog postupka da postoji visok rizik od nastavljanja nasilnog ponašanja učinioca prema članovima porodice, CSR je propustio da preduzme mere za zaštitu žrtava nasilja u porodici, uključujući i maloletnu decu, da podrži oštećenu u podizanju njenih roditeljskih kapaciteta i da dugoročno osigura bezbednost nje i njene dece. Uz to, CSR nije preduzeo nikakve mere prema učiniocu u smislu nadzora nad vršenjem roditeljskog prava i zaustavljanja njegovog nasilnog ponašanja prema partnerki i njihovoj deci.

Trebalo bi takođe primetiti da pomoć i podrška nisu pružene ni učiniocu, koji je nekoliko puta pokušavao da izvrši samoubistvo vešanjem, utopljavanjem, sećom vena, a kako navodi bio je i naratištu što je za posledicu moglo da ima posttraumatski sindrom koji se mogao ogledati i kroz suicidalne ideje okrivljenog. S druge strane, ocena CSR da „postoji visok rizik od nastavljanja nasilnog ponašanja učinioca prema članovima porodice“ nije uticala na sud da izrekne realnu kaznu zatvora, već se opredelio za uslovnu osudu, oslanjajući se na iskaz oštećene „da se sada ne boji učinioca i da nema nikakve opasnosti“, iako je sasvim jasno da oštećena živi u permanentnom strahu od učinioca. Ovakva odluka suda nije u skladu ni sa ranijim životom učinioca koji je već osuđivan za krivično delo sa elementima nasilja (razbojništvo), kada je dobio efektivnu kaznu zatvora u trajanju od dve godine i tri meseca, pa je čak i pravno, a i životno neutemeljeno očekivati da se uslovnom osudom može uticati na okrivljenog da ubuduće ne vrši krivična dela. Kada je reč o odmeravanju kazne, to što je sud kao olakšavajuću okolnost uzeo u obzir da je okrivljeni otac dvoje maloletne dece, iako je bio nasilan u njihovom prisustvu i nije adekvatno brinuo o njima, potpuno je neutemeljeno.

Ali ukoliko se sud već opredelio za izricanje uslovne osude, u konkretnom slučaju bilo je mesta da ista bude pod zaštitnim nadzorom u smislu odredbe čl. 71. u vezi čl. 73. st. 1. tač. 7. Krivičnog zakonika, odnosno da okrivljenom bude naloženo da se uzdržava od upotrebe alkoholnih pića, pod pretnjom da ukoliko ne ispunjava obaveze koje su mu određene, tj. ne uzdržava se od upotrebe alkoholnih pića u okviru vremena proveravanja – prema njemu može biti opozvana uslovna osuda u smislu čl. 71. st. 4. Krivičnog zakonika. Na ovaj način bili bi stvoreni uslovi za otklanjanje jednog od rizika da se nasilje u porodici eventualno ponovi, i time bar donekle olakša položaj oštećene. Međutim, kako se radi o učiniocu koji je zavisnik od alkohola i koji se prema nalazu i mišljenju veštaka sudskog psihijatra u vreme izvršenja krivičnog dela nalazio u teškom stepenu alkoholnog pijanstva, koje sa sudskopsihijatrijskog aspekta spada u privremene psihičke poremećenosti – bilo bi još celishodnije da se bilo na zahtev javnog tužioca, bilo po nalogu suda, veštak izjasni na okolnost da li predlaže izricanje mere bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara u smislu čl. 84. Krivičnog zakonika, u kom slučaju bi sud okrivljenom mogao da izrekne ovu meru, čime bi bilo obezbeđeno lečenje učinioca.

PREDMET br. 13

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Osnovni javni tužilac u Somboru podneo je optužni predlog protiv učinioca zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 1. KZ i čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ.¹⁶³

Osnovni sud u Somboru doneo je 27. 3. 2018. presudu kojom je učinioca proglasio krivim za jedno produženo krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ u vezi čl. 61. KZ.¹⁶⁴ Za razliku od optužnog akta, sud je utvrdio da je učinilac izvršio jedno produženo krivično delo nasilje u porodici, s obzirom na to da postoji vremenska povezanost između krivičnih dela izvršenih od strane istog učinioca, korišćenjem iste situacije, prema istoj oštećenoj i uz postojanje jedinstvenog umišljaja učinioca.

U presudi se navodi da je učinilac 8. 10. 2017. u ugostiteljskom objektu „N.“, primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život ili telo, drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrozio spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje svoje vanbračne supruge tako što joj se obratio rečima: „Ubiću vas, zatvoriću kafanu, ja sam ovde glavni, g...a jedna ustaška, j... vam mater nesreće jedne“, a zatim je fizički napao oštećenu tako što joj je prišao i otvorenom šakom zadao najpre udarac u glavu u predelu lica, a potom nogom zadao udarac u predelu stomaka. Sledećom prilikom, 16. 12. 2017. oko 22 h, u stanju bitno smanjene računljivosti, jer je usled alkoholisanosti teškog stepena njegova sposobnost da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima bila bitno smanjena, svestan svog dela i želeći njegovo izvršenje, primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život ili telo, drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrozio spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje svoje vanbračne supruge, tako što je započeo svađu sa oštećenom i uputio joj reči uvrede „da je ološ i kurvetina“ i reči pretnje „da će je isterati na ulicu, ubiti, poslati neke ljude da je ubiju“, došao je do nje i rukama počeo da joj zadaje udarce u predelu tela i glave, pa kad mu je oštećena odgovorila da ga se više ne boji, okrivljeni je uzeo plastičnu tvrdu krutu cev od usisivača dužine oko 50 cm prečnika oko 5 cm i nastavio da je udara po telu, a zatim je ispod kreveta dnevne sobe uzeo vazдушnu pušku marke *norkonija*, tip B-36 kalibra 4,5 mm i pušku uperio u pravcu tela oštećene, i tom prilikom izgovorio: „Ne mogu te ubiti sa njom, ali te mogu osakatiti“, a potom ju je rukom stisnuo za vrat i dovukao do kuhinjskih elemenata, gde je sa radnog stola pokušao da uzme nož, uz pretnje „da će je preklati“, ali je oštećena uspela da se otrgne i pobegne od kuće.

Na osnovu medicinske dokumentacije za oštećenu, izvršeno je sudskomedicinsko veštačenje. Prema nalazu veštaka, radi se o površinskim povredama glave i leve ruke, koje predstavljaju lake telesne povrede.

Krvni podlivi na levoj nadlaktici, kako je navedeno u nalazu, mogli su nastati od cevi usisivača kao odbrambene povrede kada se ruka – nadlaktica postavlja kao odbrambeni čin prema nailazećem povrednom predmetu. Krvni podlivi na glavi nisu odbrambeni, i mogli su nastati direktnim dejstvom cevi usisivača u temeno-potiljačni deo glave.

¹⁶³ KTO br. 69/18 od 9. 2. 2018.

¹⁶⁴ 1 KN br. 33/18 od 27. 3. 2018.

Podaci o učiniocu

Prema dostupnim podacima iz presude, učinilac je državljanin Republike Srbije i Velike Britanije, po zanimanju je policijski službenik, živeo je u vanbračnoj zajednici, otac jednog deteta, pismen, završio je srednju školu unutrašnjih poslova, poseduje kuću, dva stana, tri lokala i putničko vozilo marke *mercedes*, izdržava se od kirije od lokala i mesečne zarade od 400–600 evra, ranije nije osuđivan. Zbog anonimizovanosti podataka, ostale su nepoznate godine starosti učinioca.

Na saslušanju pred tužiocem i kasnije na glavnom pretresu, učinilac je negirao navode iz optužnog akta. U odnosu na događaj od 8. 10. 2017. izjavio je da je moguće da se tako odigrao događaj u ugostiteljskom objektu, ali da se on ničega ne seća jer je bio pod dejstvom alkohola. Što se tiče drugog događaja od 16. 12. 2017, naveo je da je tačno da je počeo da se svađa sa suprugom, da je u jednom momentu ona skočila na njega, iscepala mu je majicu, ali nije bilo nikakvog fizičkog kontakta između njih. Oštećenu nije vukao za kosu niti je udarao cevima, pa smatra da povrede nisu nastale od njegovog udaranja i njihovog rvanja. Od radnji krivičnog dela priznaje samo da ju je odgurnuo od sebe jer nije hteo nikakav fizički sukob i uzeo je mobilni telefon da pozove policiju. Međutim, supruga je uzela mobilni telefon, stavila ga u torbicu i izašla. Posle toga je došla policija. Vazдушnu pušku je imao u legalnom posedu i ona je stajala na stolici između dnevne i spavaće sobe. Pušku nije koristio niti ju je uzimao u ruke. Takođe, tvrdi da nije uzimao nož i usisivač i da oštećenu nije terao iz stana. Ipak, delimično se kaje za učinjeno i želi da se izvini kako oštećenoj tako i njenoj porodici, navodeći da „*neki deo krivice i on snosi*“, da se tako nešto neće ponoviti i da je sve to na njega dovoljno uticalo.

Prema nalazu i mišljenju veštaka psihijatra, učinilac je u vreme izvršenja krivičnog dela bio u teškom stepenu alkoholnog pijanstva, kada u moždanom sistemu nastaje konfuzija i postoje značajniji poremećaji svesti, te su mišljenje i intelektualne operacije narušeni, a pažnja značajno oslabljena. Psihijatrijskim pregledom nije utvrđeno postojanje zavisnosti od upotrebe alkoholnih pića, pa stoga veštak nije predložio izricanje mere bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara. Pregledom psihologa utvrđeno je da se crte ličnosti učinioca mogu determinisati kao nasilno i agresivno ponašanje, impulsivnost, eksplozivnost, karakterne crte grubosti i tvrdoglavosti, snižen prag tolerancije na frustracije, fokusiranost na svoje potrebe, uz redukovanu sposobnost odlaganja impulsa i slabu kontrolu emocionalnih impulsa, usled čega ponašanje dominantnije usmeravaju emocije nego racionalna kontrola. Upotreba alkohola dodatno redukuje kontrolne instance ponašanja, slabi kapacitet, a kontrola impulsa postaju još slabija. Po mišljenju psihologa, učinilac je kršio mere koje su mu ranije izricane zbog navedenih osobina ličnosti jer nastoji da zadovolji svoje potrebe bez dubljeg razmišljanja. Takođe je istaknuto i da ukoliko učinilac ponovo popije i bude u stanju teškog alkoholnog pijanstva, kontrola ponašanja ponovo slabi i njegovi impulsi su bez kontrole, što će se ispoljiti na planu ponašanja i može doći do agresivnog ponašanja – ali sve to može da se dogodi i bez uticaja alkohola.

Sud je utvrdio da je učinilac izvršio produženo krivično delo nasilje u porodici u stanju bitno smanjene uračunljivosti jer je usled alkoholisanosti teškog stepena njegova sposobnost da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima bila bitno smanjena, ali je

bio svestan svog dela i hteo njegovo izvršenje, što znači da je postupao sa direktnim umišljajem.

Podaci o žrtvi

O žrtvi krivičnog dela nema podataka u presudi osim da se radi o vanbračnoj supruzi učinioca i da imaju jedno zajedničko dete. O odnosima između učinioca i oštećene pre izvršenja produženog krivičnog dela nasilja u porodici u presudi takođe nema dovoljno podataka. Pominje se da je sud izvršio uvid u spise K1 133/17 i rešenje kojim je učiniocu produžena hitna mera privremenog udaljenja iz stana u Somboru i zabrana prilaska istoj kući i kontaktiranja sa žrtvom nasilja pre ovih događaja, ali u presudi nije naveden sadržaj tog rešenja. Osim toga, sud je izvršio i uvid u spis K1 183/17 i utvrdio da je prema učiniocu produžena hitna mera privremenog udaljenja iz stana i zabrana kontaktiranja sa oštećenom. Na osnovu ovoga može se zaključiti da je učinilac i ranije vršio nasilje prema vanbračnoj supruzi, povodom kojeg su institucije sistema preduzimale mere.

Tok krivičnog postupka

U dokaznom postupku saslušan je učinilac, i ispitani su svedoci: oštećena, njena majka i još jedan svedok, pročitani su nalazi i mišljenja troje veštaka, koji su svoj iskaz dali i na glavnom pretresu, izvršen je uvid u procenu rizika, zapisnik o proveru alkohola kod učinioca *dreger* alkotestom, izveštaj lekara specijaliste od 16. 12. 2017, izveštaj Centra za socijalni rad, rešenje Osnovnog suda u Somboru P2-NP 91/17 od 2. 9. 2017, P2-NP 127/17 od 9. 10. 2017, rešenje K1 183/17 od 18. 12. 2017, uvid u spis K 183/17, P2-NP 124/17 (K1 133/17), izvod iz KE za učinioca.

Oštećena saslušana kao svedokinja izjavila je da je učinilac više puta „*kršio zabrane prilaska i komunikacije*“. Događaj je opisala kao što je navedeno u dispozitivu presude i sud je njeno svedočenje u celosti prihvatio kao realno i uverljivo. Izjavila je da će tužiti učinioca za naknadu štete.

Kao svedokinja saslušana je i majka oštećene, čiji je iskaz sud takođe u celosti prihvatio. Ona ima saznanja o drugom događaju, iako nije bila očevidac događaja, ali zna za njega jer ju je ćerka zvala noću oko jedan sat telefonom da dođe po nju i rekla da ju je učinilac napao, tukao, uzeo nož i pokušao da je zakolje, a da se ona otrgla i uspela da pobjegne. Prema njenoj izjavi, učinilac ima problem sa alkoholom, agresivan je kada je pijan. Ćerka joj se više puta žalila da on pije, pa ju je svedokinja savetovala da njih dvoje razgovaraju o tome. Takođe joj je rekla i da je videla pušku u stanu i da je policija pušku oduzela.

Centar za socijalni rad je u izveštaju, koji je pročitao na glavnom pretresu u okviru dokaznog postupka, konstatovao da postoji porodično nasilje prouzrokovano zloupotrebom alkohola. Predloženo je da se razmotri mogućnost izricanja mere obaveznog lečenja alkoholičara kako bi bile stabilizovane zavisničke potrebe učinioca i smanjen rizik od ponavljanja nasilja, ali se veštak psihijatar sa užom specijalnošću vezanom za alkohol i sudsku medicinu izjasnio da takva mera nije potrebna, što je sud prihvatio. U izveštaju

o proceni rizika konstatovano je da postoji rizik od neposredne opasnosti od nasilja u porodici.

Sud je takođe izvršio uvid i u rešenje kojim se usvaja predlog tužilaštva i produžava hitna mera privremenog udaljenja iz stana okrivljenog, u vezi sa događajem od 2. 9. 2017. godine. Takođe, izvršen je uvid i u rešenje od 9. 10. 2017. kojim je usvojen predlog tužilaštva i prema učiniocu produžena hitna mera privremenog udaljenja iz stana i zabranjen prilaz oštećenom i sinu. Izvršen je uvid i u rešenje od 18. 12. 2017. kojim je takođe produžena hitna mera privremenog udaljenja iz stana i zabrana kontaktiranja sa oštećenom. Uvidom u ova rešenja sud je utvrdio da je i ranije bilo nasilja u porodici, što je dovelo do izdavanja hitnih mera jer se ni učinilac ni oštećena nisu pridržavali ovih mera.

Postupak je okončan za relativno kratko vreme: od izvršenja poslednjeg krivičnog dela do donošenja presude prošlo je tri meseca i 11 dana.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Sud je učiniocu za izvršeno krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi čl. 61. KZ izrekao kaznu zatvora u trajanju od 10 meseci, u koju mu se uračunava vreme provedeno u pritvoru od 19. 1. 2018. pa nadalje.

Na osnovu čl. 89. KZ učiniocu je izrečena mera zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenom, s tim da se zabranjuje pristup u prostor oko mesta stanovanja i mesta rada oštećene na udaljenosti od 100 metara, zabranjuje se dalje uznemiravanje oštećene, tj. dalja komunikacija sa oštećenom u trajanju od dve godine računajući od dana pravnosnažnosti presude, s tim da se vreme provedeno u zatvoru ne uračunava u trajanje ove mere.

Učiniocu je izrečena i mera bezbednosti oduzimanja predmeta – vazdušne puške.

Prilikom odmeravanja kazne učiniocu sud je našao da postoje olakšavajuće okolnosti, i to da nije osuđivan i da je otac jednog deteta, a otežavajućih okolnosti nije bilo. Po oceni suda, zatvorskom kaznom u ovom slučaju može se postići svrha kažnjavanja, s obzirom na to da je učinilac „pokazao upornost prilikom vršenja radnje krivičnog dela, nije poštovao izrečene mere zabrane prilaska i komunikacije, tako da je izricanje zatvorske kazne jedini način da se na njega utiče u smislu prevaspitanja“.

KOMENTAR

I ovaj slučaj ilustruje činjenicu da su institucije mogle da preduzmu mere zaštite koje bi bile adekvatne i delotvornije uticale na zaustavljanje i sprečavanje nasilja. U spisima predmeta ne postoji opis događaja zbog koga su u dva navrata izricane hitne mere prema ZSNP. Međutim, ukoliko zanemarimo prvi događaj kada su učiniocu izrečene hitne mere, za drugi put kada su institucije to ponovo uradile, opravdano se može postaviti pitanje izvršene procene rizika najpre od strane nadležnog policijskog službenika, a onda i od strane zamenika javnog tužioca

koji je vrednovao listu rizika policijskog službenika, pa i suda koji ih je produžio – i zapitati se na osnovu čega su institucije procenile da će nasilje hitnom merom biti zaustavljeno, ako već jednom nisu bile delotvorne. Očigledno je da je rizik morao biti bolje procenjen i da izrečene hitne mere zaštite same po sebi nisu dovoljne da spreče nasilje, posebno ako se njihovo kršenje ne sankcioniše. Evidentno je da je paralelno sa izricanjem hitnih mera i to već prvi put 2. 9. 2017. godine na sastanku GKS bilo potrebno izraditi i individualni plan zaštite i podrške žrtvi nasilja, u okviru kojeg bi od strane Centra za socijalni rad moglo biti predviđeno više mera i to planom mera i usluga kojima bi bile preduzete mere iz nadležnosti Centra, a kako bi žrtvi bili pruženi podrška i osnaživanje. Takođe je i javni tužilac mogao preduzeti mere proveravanjem ranijeg života učinioca, u smislu da li boluje od nekih mentalnih bolesti, da li su protiv njega i u ranijem periodu, pre septembra 2017, podnošene prijave bilo krivične bilo prekršajne, i kakav je ishod tih eventualnih postupaka. Moglo je biti naloženo i veštačenje učinioca i slično, a što bi možda sprečilo da do nasilja ponovo dođe već 9. 10. 2017. godine, te da ono eskalira događajem u decembru 2017.

Razmatrajući samo raspoložive podatke, evidentno se može zaključiti da druga hitna mera nije bila adekvatan izbor u konkretnom slučaju, s obzirom na to da je učinilac već prekršio prethodno izrečenu hitnu meru, da postoji zloupotreba alkohola, da je učiniocu dostupno oružje u vezi sa poslom koji obavlja i da poseduje vazдушnu pušku. Kada se ovim podacima priključe i informacije prikupljene na sastanku GKS koji je održan nakon izricanja prve hitne mere septembra 2017. (o čemu nema podataka, a bilo je uslova da bude održan), javni tužilac imao bi dovoljno osnova da pokrene krivični postupak u pravcu utvrđivanja postojanja elemenata krivičnog dela nasilje u porodici i osnova da predloži sudu da se u odnosu na učinioca izrekne mera zabrane prilaženja, sastajanja ili komuniciranja sa određenim licem i posećivanja određenih mesta iz čl. 197. Zakonika o krivičnom postupku, čime bi se takođe možda moglo sprečiti da dođe do nasilja u decembru 2017. godine.

Kazna zatvora od 10 meseci za produženo delo nasilja u porodici izvršeno zloupotrebom vatrenog oružja nije potpuno adekvatna, posebno imajući u vidu da su zbog nasilja prema supruzi učiniocu izricane i produžavane hitne mere zaštite. Iako nisu u pitanju krivične sankcije, one svakako moraju biti tretirane kao otežavajuće okolnosti. Sud je, međutim, zaključio da postoje olakšavajuće, ali ne i otežavajuće okolnosti.

Takođe ukazujemo i na podatak u spisima predmeta da je sud konstatovao „*da je i ranije bilo nasilja u porodici, što je dovelo do izdavanja hitnih mera jer se ni učinilac ni oštećena nisu pridržavali ovih mera*“. S tim u vezi važno je podsetiti da se hitna mera izriče učiniocu i da je on dužan da se pridržava i poštuje zabrane koje su mu izrečene, te da se ni u jednom slučaju ne može govoriti da se „oštećena“ ne pridržava hitne mere, jer merom ni na koji način nije ustanovljena obaveza za oštećenu.

Uz ovu izdvajamo i konstataciju iz izveštaja Centra za socijalni rad da postoji porodičnonasiljeprouzrokovanozloupotrebomalkoholai da je potrebno razmotriti

moгуćnost izricanja mere obaveznog lećenja alkoholićara. Ovakva tvrdnja CSR mođe upućivati na činjenicu da je zasnovana na uverenju kako je zloupotreba alkohola uzrok nasilja u porodici i da će, ukoliko dođe do izlećenja, nasilje prestati, i često predstavlja predrasudu koja se sreće u praksi. Dobar primer je što je već u ovom predmetu ovakva predrasuda opovrgnuta nalazom i mišljenjem sudskih veštaka, i to: psihologa koji navodi da do agresivnog ponašanja mođe doći i bez uticaja alkohola, kao i psihijatra koji navodi da nije utvrđeno postojanje zavisnosti od upotrebe alkoholnih pića, pa stoga nije predložio izricanje mere bezbednosti obaveznog lećenja alkoholićara. Dakle, mođe se zaključiti da alkohol nije uzrok nasilja u porodici, što ilustruje i ovaj slučaj.

Uprkos odmerenoj kazni, dobro je što je javni tužilac optužnim aktom obuhvatio dva događaja (nema podataka, ali mođe je bilo prostora da bude obuhvaćen još neki događaj), jer je time slučaj sagledan u širem obimu, što jeste ispravno postupanje u slučajevima nasilja u porodici. Ali dobro je i što je okrivljenom uz kaznu izrećena i mera bezbednosti zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenom iz čl. 89a Krivićnog zakonika, jer je na ovaj naćin oštećenoj pružena i konkretna zaštita.

PREDMET br. 14

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivićnog dela

Osnovno javno tužilaštvo u Užicu podnelo je 17. 8. 2017. optužni predlog protiv učinioca zbog krivićnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ.

Osnovni sud u Užicu doneo je presudu protiv učinioca zbog krivićnog dela za koje je optužen. Prema činjenićnom opisu krivićnog dela presude, učinilac je u periodu septembar 2016. – april 2017. u stanu u kojem u zajednićkom domaćinstvu živi sa suprugom, u alkoholisanom stanju, drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrožavao njeno spokojstvo i duševno stanje na taj naćin što joj je više puta psovao majku, vređao je rećima da „ne lići ni na šta“ i terao je da izađe iz kuće.¹⁶⁵ Bio je u alkoholisanom stanju kada je 15. 4. 2017. rekao supruzi da mu preda iznos od 1.000 evra i tom prilikom joj je pretio pištoljem, tzv. „starterom“, koji je držao u rukama, pri ćemu je bio svestan svoga dela Ćije je izvršenje i hteo i svestan da je njegovo delo zabranjeno, u stanju u kojem mu je sposobnost da shvati znaćaj svog dela i upravlja svojim postupcima bila umanjena, ali ne bitno.

Podaci o učiniocu

Zbog anonimizovanosti podataka nije mogao biti utvrđen uzrast učinioca, a pošto presuda ne sadrži obrazloženje nisu mogli biti poznati ni ostali podaci o učiniocu. Od lićnih podataka navedeno je da je učinilac državljanin Republike Srbije, oženjen, otac dvoje maloletne dece, pismen, završio osnovnu školu, po zanimanju radnik, zaposlen u Gradskoj upravi, zarađuje mesećno 30.000 dinara, neosuđivan.

¹⁶⁵ 3 K br. 347/17 od 12. 9. 2017.

Podaci o žrtvi

Nema podataka o žrtvi, osim da je supruga učinioca. Takođe nema podataka o ranijem odnosu učinioca i žrtve i o postojanju nasilja pre izvršenja krivičnog dela.

Tok krivičnog postupka

Tok krivičnog postupka nije bilo moguće rekonstruisati jer presuda ne sadrži obrazloženje. Posle objavljivanja presude stranke su se odrekle prava na žalbu, a čitav postupak je od izvršenja poslednjeg krivičnog dela do donošenja presude trajao četiri meseca i 27 dana.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Sud je učiniocu izrekao uslovnu osudu – kaznu zatvora u trajanju od šest meseci, sa rokom provere od jedne godine od dana pravnosnažnosti presude, kao i dve mere bezbednosti: meru bezbednosti oduzimanja pištolja i meru bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara, koja ne može trajati duže od dve godine.

KOMENTAR

Oskudni podaci kojima raspolažemo ne omogućavaju da se povodom ovog slučaja daju neki značajni komentari.

Međutim, imajući u vidu da se optužnim aktom okrivljenom na teret stavlja da je delo izvršio u periodu od septembra 2016. do aprila 2017. godine, dakle periodu od sedam meseci, može se zaključiti da je nasilje u ovoj porodici i ranije prijavljivano, ali ako se osvrnemo na navode u optužnom aktu praktično je naveden samo jedan događaj iz aprila kada je okrivljeni oštećenoj više puta psovao majku, vređao je rečima da „ne liči ni na šta“ i terao je da izađe iz kuće (...) u alkoholisanom stanju joj je pretio pištoljem, opravdano se može zaključiti da je javni tužilac propustio da u optužnom aktu navede sve radnje koje je okrivljeni preduzimao u periodu koji je predmet optužbe. Tako je npr. mogao da opiše kojim sve rečima ju je još vređao, kojim rečima je psovao njenu majku, što bi bile radnje za drsko ponašanje, te da opiše situaciju kada ju je terao iz kuće (npr. u toku noći, dok je oštećena bila u spavaćici ili dok je padala kiša bez jakne i kišobrana, bosu je izbacio iz kuće i sl.), čime bi bile opisane konkretne radnje za bezobzirno ponašanje i slično. Dalje, iz ličnih podataka zaključujemo da je okrivljeni otac dvoje maloletne dece, te se može postaviti pitanje da li su u periodu od sedam meseci bar jednom deca bila prisutna kada je okrivljeni vršio nasilje nad oštećenom, a ta situacija bi trebalo da bude evidentirana u nekoj od prijava, i time i uneta u opis optužnog akta.

Sve navedeno što predlažemo, odnosno što detaljniji opis radnji koje je preduzeo okrivljeni, vrlo je važno, jer utiče na odmeravanje kazne, odnosno doprinosi da ona bude odmerena u dužem trajanju. Naime, što je opis u optužnom aktu konkretniji, to je sudu lakše da razume okolnosti pod kojima je delo izvršeno, a govori i o ličnosti samog učinioca, njegovoj upornosti, brutalnosti i slično. Sudeći po opisu u ovom optužnom aktu, javni tužilac je propustio da to učini, pa bismo u tom delu ukazali na propust.

PREDMET br. 15

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Krivičnu prijavu protiv učinioca podnela je njegova ćerka zbog krivičnog dela nasilja u porodici. Na osnovu njene prijave, policijski službenici PU Zrenjanin su 11. 8. 2016. otišli u porodičnu kuću učinioca i utvrdili da učinilac neovlašćeno, bez dozvole nadležnog organa, drži jedan pištolj marke *crvena zastava 9* – para, sa dva pripadajuća okvira i 30 komada municije kalibra 9 mm, pištolj marke *boroving*, sa dva pripadajuća okvira i osam komada municije kalibra 7,65 mm i pištolj marke *crvena zastava 9* – para, sa dva pripadajuća okvira i 15 komada municije kal. 9 mm. Policijski službenici su oružje i municiju oduzeli učiniocu.

Osnovni javni tužilac u Zrenjaninu je optužnim predlogom od 18. 12. 2016. optužio učinioca da je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ i krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 1. KZ.

Presudom Osnovnog suda u Zrenjaninu od 25. 7. 2019. učinilac je proglašen krivim za krivična dela navedena u optužnom predlogu, i to za krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ, i krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 1. KZ.

U opisu načina izvršenja krivičnog dela u presudi je navedeno da je učinilac krivično delo nasilje u porodici izvršio 10. 8. 2016. na taj način što je oko 21 h drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrozio spokojstvo i duševno stanje svoje supruge, pri čemu je koristio oružje (pištolj) i opasno oruđe (testera, nož), time što joj je rekao: „*Rodila si idiote, jel si svesna toga? Opet su zvali iz banke, hoće da mi uzmu kuću*“, cepao je odeću sa sebe, pretio je da će da se ubije, ali da nju neće, jer je glupa, da bi zatim tražio od oštećene da mu donese testeru za drva, što je ona i učinila. Posle toga učinilac je testerom zasekao vrata i dvosed. Potom je tražio od oštećene da mu donese kuhinjski nož, što je ona takođe učinila, pa je okrivljeni nožem isekao tri jastuka i na tri mesta probušio dvosed, zatim je srušio orman, razbacao stvari i električne uređaje po kući, otišao u spavaću sobu i uzeo pištolj, vratio se u dnevnu sobu gde je bila oštećena, držeći u ruci pištolj koji je najpre uperio u sebe i pretio da će se ubiti, a zatim ga je okrenuo ka podu, uzeo dva papira i na njima napisao: „*Ubili ste me za 50.000 dinara, j... vam majku! Ja sam vas stvorio ja vam kažem dabogda crkli gladni i žedni.*“

Drugo krivično delo za koje je učinilac osuđen jeste nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 1. KZ. Ovo delo učinilac je izvršio, kako je navedeno u dispozitivu presude, na taj način što je do 10. 8. 2016. protivno čl. 5. st. 2. Zakona o oružju i municiji RS neovlašćeno, bez dozvole nadležnog organa MUP RS DP PU Zrenjanin držao vatreno oružje i municiju opisane u optužnom aktu.

Podaci o učiniocu

Učinioc je rođen 1966. godine, što znači da je u vreme izvršenja krivičnog dela imao 50 godina, završio je Mornaričko-tehničku srednju vojnu školu, po zanimanju je vojni penzioner, mesečno ostvaruje penziju u iznosu od oko 40.000,00 dinara, oženjen je, otac dvoje punoletne dece, neosuđivan. Protiv učinioca je određen pritvor i nalazio se u pritvoru u periodu od 24. 7. do 25. 7. 2015. Punoletna deca učinioca žive samostalno, ali učinilac je bio nezadovoljan odnosom koji su deca, posle odlaska iz porodične kuće, imala prema njemu i oštećenju, jer im nisu pružili nikakvu pomoć kada su bili u finansijskoj krizi. Finansijska kriza i odnos dece prema njemu, prema nalazu i mišljenju veštaka sudskog psihijatra, doveli su do nakupljanja negativnih afekata ljutnje, besa, ogorčenosti i razočaranja. Zbog nezadovoljstva učinioca, njegova supruga je često bila izložena psihičkom nasilju, jer je učinilac bio sklon „vikanju i uništavanju stvari koje su se nalazile u kući u kojoj su živeli“.

Saslušan pred javnim tužiocem, učinilac nije u potpunosti osporio navode iz optužnog predloga. Izjavio je da priznaje da je kritičnom prilikom u prisustvu svoje supruge preduzeo radnje koje mu se stavljaju na teret, ali da radnje nisu bile usmerene ka supruzi, već njihovoj deci, jer im oni ne pomažu finansijski, te da smatra da takvim svojim ponašanjem ni na koji način nije ugrozio svoju suprugu, niti je vršio nad njom bilo kakvo nasilje. Pored toga, izjavio je da su u njegovom posedu godinama bili oružje i municija, koji su kritičnog dana od strane policijskih službenika oduzeti od njega, ali je izjavio da je pištolj marke *crvena zastava 9* – para sa dva pripadajuća okvira i tri komada municije kalibra 9 mm kupio još 1994. godine u prodavnici „Zastava oružje“ u Kragujevcu, i da poseduje vojnu dozvolu, te da nije znao da pištolj treba ponovo da prijavi i registruje, a da je druga dva pištolja zajedno sa municijom nasledio od pokojnog oca i nije ih prijavio nadležnim organima. Međutim, u svojoj odbrani na glavnom pretresu učinilac je u celosti priznao izvršenje krivičnih dela koja mu se stavljaju na teret i izjavio da se kaje zbog toga. U završnoj reči je naveo da je saglasan sa sankcijom predloženom od strane tužilaštva, kao i sa predlogom da plati troškove postupka, s tim što je zatražio da mu se odobri da troškove plati u više mesečnih rata.

U nalazu i mišljenju veštaka sudskog psihijatra konstatovano je da je učinilac u vreme kritičnog događaja bio u velikim problemima, u finansijskoj krizi, a da je odnos dece prema njemu doveo do nakupljanja negativnih afekata ljutnje, besa, ogorčenosti i razočaranja, tako da ponašanje kritičnom prilikom predstavlja eskalaciju nagomilanih afekata. Učinioc je posle kritičnog događaja zadržan na lečenju jer je bio opasan po sebe zbog suicidalnih misli, ali dijagnoza koja mu je tada postavljena – poremećaj prilagođavanja, ne predstavlja trajnu kategoriju već je prolaznog karaktera. Veštak je takođe utvrdio i da je učinilac shvatao da nije dozvoljeno držati neprijavljeno oružje, tim pre što je penzionisano vojno lice. U vreme izvršenja krivičnog dela kod učinioca je postojalo stanje privremene duševne poremećenosti u vidu tzv. poremećaja prilagođavanja, zbog čega je u odnosu na krivično delo nasilje u porodici bio bitno smanjeno sposoban da shvati značaj svog dela i upravlja svojim postupcima, dok je u odnosu na krivično delo vezano za posedovanje oružja učinilac bio sposoban da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima.

Na osnovu nalaza i mišljenja veštaka, sud je utvrdio da je učinilac krivično delo nasilje u porodici izvršio u stanju kada je bio bitno smanjeno sposoban da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima usled stanja privremene duševne poremećenosti u vidu tzv. poremećaja prilagođavanja, pri čemu je u pogledu krivice postupao sa direktnim umišljajem, bio je svestan svog dela, hteo njegovo izvršenje i bio svestan da je njegovo delo zabranjeno. Drugo krivično delo učinilac je izvršio u uračunljivom stanju i sa direktnim umišljajem, bio je sposoban da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima, bio je svestan svog dela i hteo je njegovo izvršenje.

Podaci o žrtvi

Prema dostupnim podacima, žrtva krivičnog dela nasilje u porodici je supruga učinioca, ima dvoje punoletne dece, u vreme izvršenja krivičnog dela živela je u istom porodičnom domaćinstvu sa učiniocem, ali je posle kritičnog događaja napustila porodičnu kuću. Nije istakla imovinskopravni zahtev i nije se pridružila krivičnom gonjenju.

Kada je u pitanju odnos između učinioca i oštećene, u nalazu i mišljenju Centra za socijalni rad Zrenjanin navedeno je da oštećena duže vreme trpi psihičko nasilje, ali da normalizuje razne vidove ponašanja učinioca na koje se tokom godina navikla, tako da su njene granice tolerancije pomerene i ista nema realni uvid u stepen ugroženosti kojem je izložena, da je niskog samopouzdanja i negira i minimizira nasilje. Zbog toga sud nije prihvatio deo iskaza oštećene saslušane na glavnom pretresu da ponašanje učinioca ne predstavlja nikakvo nasilje prema njoj i da se ona ne oseća ugroženom.

Tok krivičnog postupka

U toku dokaznog postupka saslušan je učinilac, pročitani su iskaz oštećene saslušane kao svedokinje, zapisnik o uviđaju mesta događaja, potvrda o privremeno oduzetim predmetima, izveštaj lekara specijaliste, zapisnik o ispitivanju lica da li ima alkohola u organizmu, rešenje Opštinskog suda Zrenjanin od 17. 11. i 26. 11. 2009. godine, nalaz i mišljenje voditelja slučaja Centra za socijalni rad, zapisnik o veštačenju, nalaz i mišljenje veštaka sudskog psihijatra, izvod iz KE za učinioca.

Postupak ne zadovoljava standarde postupanja u razumnom roku – od izvršenja krivičnog dela do podizanja optužnog predloga prošao je duži vremenski period: godina dana, četiri meseca i osam dana; od podizanja optužnog akta do pravnosnažnosti presude godina, 11 meseci i 10 dana; od izvršenja krivičnog dela do pravnosnažnosti presude prošlo je tri godine, tri meseca i 18 dana.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Sud je najpre utvrdio kaznu za svako krivično delo: za nasilje u porodici – kaznu zatvora u trajanju od šest meseci, a za krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 1. KZ kaznu zatvora u trajanju od četiri meseca, a zatim je izrekao učiniocu uslovnu osudu – jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od osam meseci, sa rokom provere od dve godine.

Pored uslovne osude, sud je učiniocu izrekao i novčanu kaznu u iznosu od 20.000,00 dinara i dve mere bezbednosti: meru bezbednosti oduzimanje predmeta kojim je izvršeno krivično delo (napred opisani pištolji i municija) i meru bezbednosti zabrana daljeg uznemiravanja oštećene u trajanju od šest meseci računajući od dana pravnosnažnosti odluke, s tim da se vreme provedeno u zatvoru ne uračunava u vreme trajanja ove mere.

Prilikom odmeravanja kazne sud je našao da nije bilo otežavajućih okolnosti. Kao olakšavajuće okolnosti sud je naveo: činjenicu da je učinilac srednje životne dobi, da je u potpunosti priznao izvršenje krivičnih dela i da ranije nije bio osuđivan. Imajući u vidu okolnosti pod kojima su dela učinjena, težinu krivičnih dela, stepen krivice učinioca, olakšavajuće okolnosti i nedostatak otežavajućih okolnosti, sud je zaključio da se u konkretnom slučaju svrha kažnjavanja može postići „i samo pretnjom izricanja kazne zatvora“, odnosno izricanjem uslovne osude. Prilikom odlučivanja o vrsti i visini kazne za krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 1. KZ sud je primenom odredbi čl. 56. i 57. KZ okrivljenom utvrdio kaznu zatvora ispod zakonom propisanog minimuma, pri čemu je sud olakšavajuće okolnosti „u sklopu cenio kao osobito olakšavajuće“.

KOMENTAR

Ovaj slučaj nasilja u porodici pruža primer kako kontinuirano nasilje i strah od nasilnika mogu da parališu odbrambene sposobnosti žena, posebno onih koje nisu finansijski samostalne. Za mnoge od njih, kao i kod ove žene, strategija preživljavanja u takvim okolnostima je bespogovorno povinovanje željama nasilnika i nerealna percepcija stanja i sopstvene ugroženosti, a donekle i njena ravnodušnost prema krivičnom postupku imajući u vidu da je isti trajao više od tri godine, što je svakako umanjilo i osećaj ostvarivanja pravde iz ugla žrtve.

Naime, evidentno je da je oštećena duže vreme trpela psihičko nasilje, jer je učinilac bio sklon „vikanju i uništavanju stvari koje su se nalazile u kući u kojoj su živeli“, te je nakon pribavljanja informacija o ranijem nasilju, javni tužilac imao osnova da naredi i veštačenje oštećene kako bi bilo utvrđeno njeno psihičko zdravlje, odnosno da li je i u kojoj meri izloženost nasilju u dužem vremenu kod nje dovelo do narušavanja zdravlja. Indicije za veštačenje proizlaze takođe i iz nalaza i mišljenja Centra za socijalni rad Zrenjanin gde je navedeno da oštećena normalizuje razne vidove ponašanja učinioca na koje se tokom godina navikla, tako da su njene granice tolerancije pomerene i da nema realni uvid u stepen ugroženosti kojem je izložena, da je niskog samopouzdanja i negira i minimizira nasilje. Podatke o ranijim događajima javni tužilac je mogao opisati i u optužnom aktu. Postupanjem na ovaj način javni tužilac bi omogućio da kazna bude utvrđena u dužem trajanju, a možda i da okrivljeni bude osuđen na efektivnu kaznu zatvora.

Takođe, imajući u vidu da je sudski veštak kod učinioca utvrdio da je postojalo stanje privremene duševne poremećenosti u vidu tzv. poremećaja prilagođavanja, te da su finansijska kriza i odnos dece prema njemu doveli do nakupljanja negativnih afekata ljutnje, besa, ogorčenosti i razočaranja, a da je sud okrivljenom izrekao uslovnu osudu, u konkretnom slučaju bilo je mesta da ista bude izrečena pod

zaštitnim nadzorom u smislu odredbe čl. 71. u vezi čl. 73. st. 1. tač. 9. Krivičnog zakonika, odnosno da okrivljenom bude naloženo posećivanje određenih profesionalnih i drugih savetovališta ili ustanova i postupanje po njihovim uputstvima, pod pretnjom da ukoliko ne ispunjava obaveze koje su mu određene, odnosno ne posećuje savetovališta u okviru vremena proveravanja – prema njemu može biti opozvana uslovna osuda u smislu čl. 71. st. 4. Krivičnog zakonika. Postupanjem na ovaj način svakako bi se konkretno delovalo na okrivljenog da ubuduće ne vrši ovakva i slična krivična dela, što i jeste svrha kažnjavanja.

PREDMET br. 16

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Osnovni javni tužilac u Staroj Pazovi podneo je sudu 18. 10. 2017. sporazum o priznanju krivičnog dela zaključen zmeđu OJT Stara Pazova i učinioca Š. M. i optužni predlog zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ.¹⁶⁶ Osnovni sud u Staroj Pazovi je istog dana doneo presudu kojom je prihvaćen sporazum o priznanju krivičnog dela zaključen 18. 10. 2017. između Osnovnog javnog tužilaštva Stara Pazova i učinioca, u prisustvu branioca.¹⁶⁷ Presudom je učinilac proglašen krivim zbog krivičnog dela nasilje u porodici za koje je optužen.

Ovo delo izvršio je na taj način što je 22. 9. 2017. oko 16 h u Krčedinu, u porodičnoj kući, primenom nasilja ugrožavao spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje članova porodice supruge Z. Š. i punoletnog sina D. Š. Delo je izvršio pod uticajem alkohola u krvi od 0,97 promila, usled čega su mu sposobnosti da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima bile umanjene ali ne u bitnom stepenu, u koje stanje je doveo sam sebe upotrebom alkohola, a koristio je vatreno oružje – pištolj, kao sredstvo podobno da telo teško povredi i zdravlje teško naruši. Učinilac je suprugu najpre psovao i terao je iz kuće, ostavljajući joj rok od dva sata da izađe iz kuće, a ukoliko to ne učini, pretio joj je da će je ubiti iz pištolja. Kada mu je sin, oštećeni, skrenuo pažnju pitanjem: „Dokle ćeš ti praviti probleme dok si pijan?“ i pokušao da zaštiti svoju majku, učinilac je i njega počeo

da tera iz kuće, ostavljajući mu rok od 24 h da izađe iz kuće. Posle toga, učinilac je ušao u sobu kod sina, uzeo iz ormara pištolj marke *tokarev* TT kal. 7,62 mm i jedan okvir sa sedam metaka kal. 7,62 mm i napunio pištolj municijom. U strahu za svoju bezbednost oštećeni su sišli sa sprata u dvorište kuće, dok je učinilac sa pištoljem u ruci ostao u sobi na spratu.

Podaci o učiniocu

U presudi su navedeni samo osnovni podaci o učiniocu: da je završio srednju školu, po zanimanju poljoprivrednik, ostvaruje godišnji prihod od oko 6–7 miliona dinara, oženjen, otac dvoje punoletne dece, vlasnik kuće i putničkog automobila, neosudivan.

¹⁶⁶ SK br. 84/17 od 18. 10. 2017.

¹⁶⁷ P br. SPK-83/17 od 18. 10. 2017.

Podaci o žrtvi

Nema podataka o žrtvama, supruzi i sinu učinioca, niti o ranijem odnosu žrtava i učinioca.

Tok krivičnog postupka

Od izvršenja krivičnog dela do zaključenja sporazuma o priznanju krivičnog dela prošlo je 26 dana, a od izvršenja krivičnog dela do pravnosnažnosti presude mesec i devet dana.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Sud je učiniocu izrekao uslovnu osudu: kaznu zatvora u trajanju od šest meseci, sa rokom provere od dve godine od dana pravnosnažnosti presude. Učiniocu su izrečene i dve mere bezbednosti: obaveznog lečenja alkoholičara na slobodi, koja će biti izvršena u Domu zdravlja i ne može trajati duže od dve godine, i mera bezbednosti oduzimanja predmeta – pištolja marke *tokarev* TT i okvira sa sedam metaka kal. 7,62 mm.

KOMENTAR

Sporazum o priznanju krivičnog dela omogućio je da postupak bude brzo sproveden. Pitanje je, međutim, da li bi uslovnu osudu smatrali pravičnom supruga i sin učinioca, žrtve nasilja, da su bili u mogućnosti da se o tome izjasne.

Takođe, imajući u vidu da je krivično delo izvršeno septembra 2017. godine, kada je već počela primena ZSNP, ovaj slučaj morao je biti razmatran na sastanku GKS, gde bi bili utvrđeni i raniji odnosi između žrtve i učinioca i postojanje eventualno ranijih prijava za ovo i druga kažnjiva dela, a od strane Centra za socijalni rad sprovedena opservacija porodice, utvrđena dinamika porodičnih odnosa, te izrađen plan mera i usluga kojima bi i žrtvama ovog dela bila pružena zaštita.

Prikupljanjem svih informacija, GKS bi mogla da donese odluku o tome da li u konkretnom slučaju ima mesta i za vođenje parničnog postupka i za izricanje mera za zaštitu od nasilja u porodici po Porodičnom zakonu, a svakako je u krivičnom postupku trebalo razmotriti i izricanje mere bezbednosti zabrana približavanja i komunikacije sa oštećenim iz čl. 89a, jer bi izricanjem neke od ovih mera žrtvama nasilja bila pružena konkretna zaštita, a i dodatno bi se uticalo na okrivljenog da ubuduće ne vrši ovakva i slična krivična dela, čime se i ostvaruje svrha kažnjavanja.

PREDMET br. 17

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Osnovno javno tužilaštvo u Staroj Pazovi podnelo je protiv učinioca M. D. optužni predlog KTO 313/17 od 26. 7. 2017. zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ.

Osnovni sud u Staroj Pazovi – Sudska jedinica u Inđiji, doneo je presudu kojom je proglasio učinioca M. D. krivim za krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ.¹⁶⁸

U presudi je navedeno da je učinilac izvršio krivično delo na taj način što je 14. 7. 2017. oko 23.30 časova u Golubincima, ispred sportske hale, kada je bio sposoban da shvati značaj svoj dela i da upravlja svojim postupcima, svestan svog dela, njegove zabranjenosti, i hteo je njegovo izvršenje, primenom nasilja i bezobzirnim ponašanjem ugrozio spokojstvo i telesni integritet i duševno stanje člana svoje porodice – supruge, oštećene M. B., tako što je sa pištoljem nepoznate marke u ruci počeo da trči prema oštećenoj koja je, vraćajući se sa posla, izašla iz autobusa, pa je oštećena u strahu da će je okrivljeni fizički napasti bila prinuđena da beži od njega prema putničkom vozilu koje je bilo parkirano u neposrednoj blizini, gde ju je čekao njen brat od ujaka. Oštećena je vikala da pozovu policiju jer učinilac kod sebe ima pištolj, pa je tako sprečen napad na oštećenu.

Podaci o učiniocu

U presudi su navedeni samo lični podaci o učiniocu: da je rođen 1977. godine, što znači da je u vreme izvršenja krivičnog dela imao 40 godina, oženjen, otac dvoje maloletne dece, po zanimanju vozač, pismen, završio srednju školu, nezaposlen, izdržava se obavljajući povremene poslove kao vozač i tako dnevno zaradi oko 3.000,00 dinara, neosuđivan.

Podaci o žrtvi

Nema podataka, osim što se iz dispozitiva presude vidi da je krivično delo izvršeno prema supruzi učinioca.

Tok krivičnog postupka

Presuda ne sadrži obrazloženje jer su se stranke, branilac i oštećena odrekli prava na žalbu. Krivično delo je izvršeno 14. 7. 2017, optužni predlog je podnet 26. 7. 2017. a presuda je doneta 22. 8. 2017. godine, kada je postala pravnosnažna, što znači da je od izvršenja krivičnog dela do donošenja presude prošlo mesec i osam dana.

¹⁶⁸ K br. 539/17 od 22. 8. 2017.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Za izvršeno krivično delo sud je učiniocu izrekao uslovnu osudu – kaznu zatvora u trajanju od šest meseci sa rokom provere od dve godine od dana pravnosnažnosti presude – s tim što će se učiniocu, ukoliko uslovna osuda bude opozvana, uračunati vreme koje je proveo u pritvoru od 15. 7. do 22. 8. 2017. Oštećena je upućena da postavljeni imovinskopravni zahtev ostvari u parničnom postupku.

KOMENTAR

Imajući u vidu da se u izreci presude navodi da je učinilac držao u ruci pištolj nepoznate marke, evidentno je da isti nije pronađen, te je i izostala odluka suda u pogledu vatrenog oružja. Sud nije ni bio u prilici da učiniocu izrekne meru bezbednosti oduzimanja predmeta – pištolja. S obzirom na to da presuda ne sadrži obrazloženje, a da u izreci nisu navedene druge okolnosti koje se odnose na odnos okrivljenog i oštećene, te da nema ni drugih podataka o tome, ne može se pouzdano govoriti ni o merama koje su eventualno mogle biti preduzete. Ipak, čak i sa ovako oskudnim podacima bilo je prostora da se okrivljenom uz kaznu izrekne i mera bezbednosti zabrana približavanja i komunikacije sa oštećenom iz čl. 89a. Krivičnog zakonika.

Međutim, imajući u vidu da je delo izvršeno u periodu u kojem je već počela primena ZSNP bilo je prostora da GKS razmotri ovu prijavu i utvrdi i druge činjenice koje bi bile relevantne za odmeravanje kazne.

Naime, ukoliko je okrivljeni na javnom mestu jurio oštećenu sa pištoljem u ruci, možemo samo da pretpostavimo kako se ponašao u kućnim uslovima. Činjenica da ju je jurio kada je izašla iz autobusa dok se vraćala s posla mogla bi da ukaže na to da ju je ili prethodno pratio, ili je znajući njene dnevne aktivnosti čekao ispred sportske hale da izađe iz autobusa, jer je znao u koje vreme se vraća s posla. Činjenica da je oštećenu čekao i brat mogla bi da nam ukaže na to da su se događaji praćenja i ranije dešavali i da se oštećena plašila okrivljenog, tražeći podršku u članovima porodice. Ukoliko sve ove pretpostavke, koje su vrlo verovatno mogle biti ostvarene, dovedemo u vezu, mogli bismo zaključiti da je došlo do razdvajanja okrivljenog i oštećene, da okrivljeni to nije prihvatio, što bi mogla da bude posledica zloupotrebe kontrole i moći u partnerskom odnosu, ali i patološke ljubomore, s obzirom na to da je okrivljeni jurio oštećenu sa pištoljem u ruci u nameri da je „kazni“ za odluku koju je donela protiv njegove volje. Da je GKS razmatrala ovu prijavu nasilja i utvrdila sve ove okolnosti koje navodimo kao pretpostavke, bilo bi mesta za preduzimanje i drugih mera.

Dakle, iako nema podataka, samo na osnovu opisa iz izreke presude, kada primi krivičnu prijavu ovakve sadržine, javni tužilac bi, na sastanku GKS, trebalo da je razmotri i pronađe odgovore na sledeća pitanja i preduzme sledeće:

- da li su protiv osumnjičenog i ranije pisane krivične ili prekršajne prijave zbog kažnjivih dela sa elementima nasilja, da li je nasilje u porodici bilo prijavljivano od strane ove oštećene ili eventualno roditelja ili neke druge partnerke, da li je osuđivan, odnosno da li se vodi u krivičnoj i prekršajnoj evidenciji (od policije);

- da li se oštećena javljala CSR, po kom osnovu, te da pribavi izveštaj Centra za socijalni rad na osnovu sprovedenog postupka;
- da obavi razgovor sa oštećenom, njenim bratom, roditeljima, kao i drugim licima koja su bliska žrtvi, odnosno licima na koje je žrtva ukazala kao na lica koja imaju neposredna ili posredna saznanja o eventualnim ranijim nasilnim događajima;
- da utvrdi da li se žrtva još nekome obraćala za pomoć: Domu zdravlja, nekoj nevladinoj organizaciji, da li su deca prisustvovala nekom nasilnom događaju, da li deca imaju probleme u školi ili vrtiću sa npr. neprilagođavanjem, agresijom, hiperaktivnošću ili su pak i sama izložena nasilju od strane vršnjaka i slično (koje informacije će pribaviti od žrtve), i potom da pribavi sve te informacije od tih institucija na koje je žrtva ukazala;
- da u zavisnosti od svih ovih prikupljenih informacija naredi i veštačenje oštećene na okolnost eventualnih posledica kod oštećene usled dugotrajne izloženosti nasilju;
- kao i da sprovede sve dokazne radnje koje se odnose na konkretan prijavljeni događaj, što je već ustaljena praksa.

Postupanjem na ovaj način javni tužilac će odgovoriti na sve obaveze koje su pred njega postavljene kako u okviru krivičnog postupka, tako i u okviru ZSNP, i biti u stanju da naloži i sam donese adekvatne mere, kako bi bila ostvarena njegova obaveza, a to je da se žrtvi pruži celovita, delotvorna i sveobuhvatna zaštita i podrška. Takođe, na ovaj način obezbediće i potporu optužnom aktu i uspeti da izdejstvuje kaznu koja će biti adekvatnija za izvršeno delo i učinioca.

PREDMET br. 18

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Osnovno javno tužilaštvo u Staroj Pazovi 3. 1. 2019. podnelo je protiv učinioca M. Z. optužni predlog zbog izvršenog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ, kojim je sudu predložio da učinioca osudi na kaznu zatvora u trajanju od pet meseci i da mu izrekne meru bezbednosti zabrane komunikacije sa oštećenom.¹⁶⁹ Tužilaštvo je 15. 1. 2019. dostavilo sudu dopunjen i delimično izmenjen optužni predlog zbog istovrsnog krivičnog dela, sa sporazumom o priznanju krivičnog dela.¹⁷⁰ Osnovni sud u Staroj Pazovi doneo je presudu kojom je učinioca proglasio krivim zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 2. u vezi st. 1. KZ.¹⁷¹

U presudi je navedeno da je učinilac 7. 12. 2019. u Indiji, pod dejstvom alkohola od oko 0,29 mg/ml, sposoban da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima, svestan svog dela i hteo njegovo izvršenje, primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život

¹⁶⁹ KTO br. 1/19 od 3. 1. 2019.

¹⁷⁰ SK br. 2/19 od 15. 1. 2019.

¹⁷¹ SPK br. 1/19 od 15. 1. 2019.

i drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrožavao spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje vanbračne supruge D. V. iz Inđije, sa kojom ima dvoje maloletne dece, na taj način što je najpre u stanu započeo verbalnu raspravu sa oštećenom, nakon čega su zajedno otišli u kuću roditelja okrivljenog, da bi tamo nastavili raspravu, kada je pozvao oštećenu da sa njim pođe u spavaću sobu njegovih roditelja, gde je u ruke uzeo lovačku pušku marke *crvena zastava*, vlasništvo oca okrivljenog, stavio metak, te pušku uperio u glavu oštećene u predelu čela, kada joj je rekao da je loša žena i loša majka. Zatim joj je rekao da otvori usta i cev puške stavio u usta oštećenoj i rekao da neće da je ubije, da ga sutra deca ne bi osuđivala, te je oštećena napustila kuću. Okrivljeni joj je govorio da će joj uzeti decu, a ako ga prijavi policiji, on će izaći iz zatvora, naći će je i ubiti usred centra, da će on iz zatvora izaći, ali ona iz zemlje neće nikada, pri čemu je bio svestan zabranjenosti svog dela.

Podaci o učiniocu

O učiniocu u presudi postoje samo osnovni podaci: rođen je 1987, u vreme izvršenja krivičnog dela imao je 31 godinu, završio je srednju elektrotehničku školu, nezaposlen, izdržava se od povremenih poslova, ostvaruje mesečni prihod od 10.000–15.000 dinara, nema imovine, živi u vanbračnoj zajednici, otac dvoje maloletne dece (8,5 i 2,5 godine), osuđivan presudama Osnovnog suda u Staroj Pazovi K 284/15 zbog krivičnog dela iz čl. 289. st. 3. KZ, uslovno na kaznu zatvora u trajanju od dva meseca, sa rokom provere od godine dana i presudom Osnovnog suda u Staroj Pazovi K 669/17 zbog krivičnog dela iz čl. 229. st. 2. u vezi st. 1. KZ, uslovno na kaznu od godine i mesec dana sa rokom provere od tri godine.

Podaci o žrtvi

Jedini podatak o žrtvi krivičnog dela je da je vanbračna supruga učinioca.

Tok krivičnog postupka

Iz presude dostavljene istraživačicama izostavljen je deo obrazloženja, tako da se ne može sagledati tok krivičnog postupka. Navedeno je samo da je Osnovno javno tužilaštvo dostavilo sudu sporazum o priznanju krivičnog dela. Krivično delo je izvršeno 7. 12. 2018, optužni predlog je podnet 5. 1. 2019, izmenjen je 15. 1. 2019, kada je dostavljen sudu i sporazum o priznanju krivičnog dela, a presuda je doneta 15. 1. 2019. godine, kada je nastupila i pravnosnažnost. Od izvršenja krivičnog dela do nastupanja pravnosnažnosti prošlo je nešto više od godinu dana.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Sud je učinioca osudio na „kućni zatvor“ u trajanju od pet meseci uz primenu elektronskog nadzora i izrekao mu meru bezbednosti zabrane prilaska i komunikacije sa oštećenom na udaljenosti manjoj od 30 metara, u trajanju od godine dana od dana pravnosnažnosti presude.

KOMENTAR

U ovom slučaju zaključen je sporazum o priznanju krivičnog dela, koji je sud prihvatio, pa je učinilac osuđen na tzv. „kućni zatvor“ u trajanju od pet meseci uz primenu elektronskog nadzora i izrečena mu je mera bezbednosti zabrane prilaska i komunikacije sa oštećenom na udaljenosti manjoj od 30 metara, u trajanju od godine dana od dana pravnosnažnosti presude.

I u ovom slučaju, kao i u već pomenutim slučajevima kada je prihvaćen sporazum o priznanju krivičnog dela, žrtva je potpuno zanemarena. Takođe, nema podataka da li je oštećena tokom postupka napustila okrivljenog, ali kako je sud odredio da kazna bude izvršena u kućnim uslovima, ukoliko to ne bi bio slučaj moglo bi se govoriti i o povredi čl. 45. st. 5. Krivičnog zakonika. Kao i u ranijim slučajevima postavlja se i pitanje koje okolnosti je sud cenio kao naročito olakšavajuće prilikom odmeravanja kazne, s obzirom na to da je okrivljenog osudio na kaznu zatvora ispod zakonom propisanog minimuma, posebno ukoliko se imaju u vidu okolnosti pod kojima je delo izvršeno.

Naime, učinilac je koristio vatreno oružje na taj način što je lovačku pušku u koju je stavio metak uperio u glavu oštećene u predelu čela, a zatim uz ozbiljne pretnje (da će joj uzeti decu, a ako ga prijavi da će je naći kada izađe iz zatvora i ubiti „usred centra“, da će on izaći iz zatvora, a da ona „iz zemlje neće nikada“), stavio cev puške u njena usta. Ovakvo postupanje okrivljenog, njegova upornost i ponašanje kojim žrtvi poručuje „niko mi ništa ne može“ moraju ostaviti duboke traume na psihičko zdravlje žrtve. Takođe, malo je verovatno da se nasilni događaji nisu i ranije dešavali, jer ovakvo postupanje ukazuje na izvestan kontinuitet nasilnog ponašanja, odnosno da je nasilja u ovoj porodici bilo, čak i ako žrtva to možda ranije nije prijavljivala, a što je sve moglo biti utvrđeno sprovođenjem dijagnostičkog postupka od strane Centra za socijalni rad.

S tim u vezi zaključivanje sporazuma o priznanju krivičnog dela nasilje u porodici ne sme biti sprovedeno na štetu detaljnog prikupljanja informacija kako onih koje se odnose na konkretan događaj, tako i onih koje se odnose na širi kontekst odnosno na sveobuhvatno sagledavanje celokupnog ponašanja okrivljenog prema oštećenoj u okviru porodice. Dakle i predmeti koji se okončavaju zaključenjem sporazuma, moraju biti razmatrani na sastanku GKS u kojem će učešće uzeti i žrtva, bilo prisustvom na samom sastanku, bilo blagovremenim i potpunim informisanjem od strane Centra za socijalni rad, kako bi se i žrtvi pružila mogućnost da se izjasni.

Sve ovo je važno i radi odmeravanja adekvatne kazne učiniocu, odnosno kazne kojom će biti ostvarena svrha kažnjavanja. U konkretnom slučaju, s obzirom na način izvršenja krivičnog dela i upućene ozbiljne pretnje žrtvi, nije sigurno da će izrečenom kaznom biti postignuta svrha kažnjavanja i potpuna zaštita žrtve.

Prikaz sudskih predmeta – pokušaji ubistva i ubistvo

PREDMET br. 1

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Optužnicom višeg javnog tužioca u Novom Pazaru učinilac M. H. optužen je zbog krivičnog dela teško ubistvo u pokušaju iz čl. 114. st. 1. tač. 11. u vezi čl. 30 KZ i krivičnog dela nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 4. u vezi st. 1. KZ.¹⁷²

U prvostepenom sudskom postupku sud je učinioca M. H. oglasio krivim za krivično delo teško ubistvo u pokušaju iz čl. 114. st. 1. tač. 11. u vezi čl. 30 KZ i krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 4. u vezi st. 1. KZ zbog toga što je, postupajući sa direktnim umišljajem, kada mu je sposobnost shvatanja značaja dela kao i sposobnost kontrole svojih postupaka bila umanjena, ali ne i bitno, 16. 5. 2013. godine oko 17.00 časova u selu Đerekare kod Tutina, u pravcu svoje braće od strica – oštećenih, iz pištolja marke CZ 70 kalibra 7,65 mm, u momentu kada se nalazio ispred svoje dvorišne kapije pokraj puta, sa rastojanja 13–14 metara „izvršio ispaljivanje dva projektila u pravcu oštećenih i to u pravcu prvog oštećenog u momentu kada je oštećeni bio u nekom od uspravnih položaja, okrenut zadnjom stranom tela prema optuženom, pri čemu je prvi oštećeni zadobio jednu ranu – prostrelinu u predelu leve polovine potiljačnog predela glave i levog uha, a u pravcu drugog oštećenog u momentu kada je oštećeni bio okrenut desnom bočnom stranom tela u nekom od pognutih položaja gornjom polovinom tela, pri čemu je drugi oštećeni zadobio jednu tangencijalnu zastrelinu nanesenu projektilom ispaljenim iz predmetnog ručnog vatrenog oružja, čiji je ulazni otvor neposredno iza desnog uva, a projektil se zadržao na dnu kanala rane u središnjem delu zadnje strane vrata sa pravcem pružanja zdesna ulevo unazad, što je u momentu nanošenja predstavljalo laku telesnu povredu, pa posledice u vidu lišenja života oštećenih nisu nastupile“.

Posle toga, okrivljeni se vratio u svoje dvorište, gde je u suprugu iz ručnog oružja ispalio pet projektila sa bliskog rastojanja – rastojanja koje je u domenu barutnih čestica dfo (diazfluoren-9-1) oko 80 cm – „nanevši joj prostreline glave (...) zbog prolaska projektila kroz mozak i trenutnog gubitka svesti, usledilo je naglo padanje, kada je zadobila i prostrelinu od projektila čiji je ulazni otvor na desnoj bočnoj strani grudnog koša (...) kroz desno plućno krilo nastavljajući unazad kroz osmi međurebarni prostor, neposredno uz kičmeni stub (...) i dok je sada pok. bila u fazi pada, ali već na zemlji u ležećem položaju i to levom bočnom stranom okrenuta prema zemlji, naneo prostrelinu čiji je ulazni otvor rana u središnjem grudnjačinom predelu u nivou drške grudne kosti (...) pa je usled navedenih povreda, prostrelina glave i trupa kod sada pokojne nastupila smrt, koja je nasilna i to usled oštećenja za život važnih moždanih centara i iskrvarenja iz raskidanih krvnih sudova duž kanala prostrelina glave i trupa, te je smrt oštećene u direktnoj uzročnoj vezi sa navedenim povredama – prostrelinama glave i trupa, nakon čega je optuženi poneo telo sada pokojne sa navedenog mesta, a pritom poneo i pištolj iz koga je pucao, do seoskog puta i telo stavio u vozilo, koje je bilo parkirano na putu, odvezao se do mesta tzv. „Tahirovića ravan“ u selu Đerekare, gde je ostavio telo i udaljio se sa lica mesta“.

¹⁷² KTO br. 6/17 od 1. 6. 2017.

Kvalifikacija dela u presudi ista je kao u optužnici – teško ubistvo u pokušaju iz čl. 114. st. 1. tač. 11. u vezi čl. 30. Krivičnog zakonika, kao i nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 1. Krivičnog zakonika, zbog neovlašćenog nošenja vatrenog oružja, pištolja sistema CZ 70 kalibra 7,65 mm, koje je prethodno neovlašćeno nabavio i držao, suprotno čl. 5. st. 3. i čl. 7. st. 1. Zakona o oružju i municiji.

U obdukcionom nalazu konstatovano je da je kod oštećene smrt nasilna i da je nastupila usled oštećenja za život važnih moždanih centara i iskrvavljenja iz ustreline desnog plućnog krila i raskidanih krvnih sudova duž kanala prostrelina nanesenih projektilima ispaljenim iz ručnog vatrenog oružja. U toku krivičnog postupka izvršeno je sudskomedicinsko veštačenje i veštačenje iz oblasti balistike. Prema zajedničkom nalazu i mišljenju veštaka, nasilna smrt oštećene u direktnoj je vezi sa povredama – prostrelinama glave i trupa koje je zadobila, a koje su nastale dejstvom pet projektila ispaljenih iz vatrenog oružja.

U drugostepenom postupku Apelacioni sud u Kragujevcu utvrdio je da je učinilac izvršio krivična dela navedena u optužnici i prvostepenoj presudi.

Podaci o učiniocu

Učinilac je u vreme izvršenja krivičnog dela živeo na selu, u porodici koju su činili njegova majka, supruga, dvoje dece i brat. U istom selu, a u neposrednoj blizini kuće učinioca, nalazi se kuća oštećenih, koji su učiniocu braća od strica. Porodica učinioca i oštećenih u istom selu poseduje zajedničku nepodeljenu šumu i zbog seče u toj šumi došlo je do određenih nesuglasica, što je i bilo predmet razgovora u dvorištu istog dana 16. 5. 2013, kada je na njihov poziv dolazila policija, obavila razgovor sa svima i upozorila ih. Kada je policija otišla, oko 17.00 časova, jedan oštećeni je pošao od svoje kuće i pritom imao pištolj za pojasom, a za njim je krenuo i njegov brat, drugi oštećeni, koji je u ruci držao nož. Obojica su ušla u dvorište učinioca u kojem su se već nalazili njegova majka i njegov brat, koji je obavljao određene radove oko traktora. Tada dolazi prvo do verbalne rasprave, kada učinilac iz sobe porodične kuće ispaljuje jedan projektil kroz prozor, a zatim izlazi iz porodične kuće i na ulazu ispaljuje još jedan projektil iz pištolja. Za to vreme oštećeni napuštaju dvorište učinioca, vraćaju se na seoski put i udaljavaju se u pravcu svoje kuće, a učinilac, držeći pištolj u ruci, dolazi pred svoju dvorišnu kapiju pokraj puta, pa u pravcu oštećenih iz pištolja sa rastojanja od oko 13–14 m ispaljuje dva projektila. Zatim se vraća u svoje dvorište i u suprugiu iz ručnog vatrenog oružja ispaljuje pet projektila sa bliskog rastojanja, što je dovelo do trenutnog gubitka svesti oštećene, koja je zadobila više prostrelina od projektila, usled kojih je nastupila nasilna smrt. Telo oštećene učinilac je stavio na rame, ubacio je u vozilo koje je bilo parkirano ispred kapije i odvezao blizu šume, gde je telo ostavio i udaljio se sa lica mesta.

Posle izvršenog krivičnog dela učinilac je pobeo u Luksemburg i za njim je raspisana međunarodna poternica Interpola. Uvidom u izveštaj MUP RS – Uprave za međunarodnu operativnu policijsku saradnju, utvrđeno je da je PU Novi Pazar obaveštena da je učinilac lišen slobode 18. 12. 2016. u mestu (...) od strane jedinice za organizovani kriminal, da je

boravio dve nedelje kod brata gde se skrivao na tavanu, da učinilac nije registrovan u njihovim bazama, osim zbog izvršenog krivičnog dela nedozvoljeno držanje oružja, kada su kod njega u toku lišenja slobode pronađeni pištolji: pištolj marke *blow*, model F-92 kalibra 9 mm, sive boje, sa 17 komada municije; i pištolj marke *crvena zastava* model M-70 kalibra 7,65 mm, kao i da je policijskim službenicima u Luksemburgu izjavio da je pištoljem marke *crvena zastava*, model M-70, lišio života svoju suprugu.

Učinilac je povratnik jer je ranije vršio krivična dela, što je prvostepeni sud utvrdio na osnovu uvida u izvod iz kaznene evidencije. *Interesantno je napomenuti da postoji razlika između navoda o generalijama optuženog u prvostepenoj presudi u pogledu krivične sankcije zbog ranije izvršenih krivičnih dela i podataka navedenih u obrazloženju prvostepene presude i drugostepene presude Apelacionog suda.* U obrazloženju prvostepene presude, na osnovu izvoda iz KE, navedeno je da je učinilac osuđivan presudama Opštinskog suda u Tutinu, i to 2008. godine zbog krivičnog dela iz čl. 275. st. 1. KZ, kada mu je izrečena kazna zatvora u trajanju od dva meseca; 2012. godine, zbog krivičnog dela iz čl. 122. st. 2. KZ, kada mu je izrečena kazna zatvora u trajanju od četiri meseca; i presudom iz 2013. zbog krivičnog dela iz čl. 194. st. 1. KZ (nasilje u porodici), kada mu je izrečena uslovna osuda. Ovi podaci se razlikuju u odnosu na podatke o optuženom gde je navedeno da je optuženi osuđen na uslovne osude u sva tri slučaja izvršenja krivičnih dela. Isto je navedeno i u presudi Apelacionog suda.

U nalazu i mišljenju veštaka neuropsihijatra i Komisije veštaka neuropsihijatara konstatovano je da je učinilac u vreme izvršenja krivičnog dela imao 26 godina, odrastao je i razvijao se u kompletnoj porodici, kao peto od šestoro dece, da ima dvoje maloletne dece, da je završio četiri razreda osnovne škole; školu nije voleo i ponavljao je. Bavi se poljoprivredom, a iz hobija lovom na divljač. Sa suprugom je bio u braku sedam godina. Na levoj nadlaktici sa unutrašnje strane ima tetovirano ime supruge, a tetovaža je nastala posle njenog ubistva. Bio je u pritvoru pre kritičnog događaja pet-šest dana po prijavi „što je tukao ženu, koja ga je više puta napuštala („makla se“), pa bi se ponovo vratila“. Psihijatru se javljao godinu dana pre kritičnog događaja zbog psihičkih tegoba koje je osećao i tada je postavljena dijagnoza „*konverzivno-disocijativni poremećaj sa telesnim smetnjama koje su psihičkog uzroka, ali nepsihotičnog karaktera, dakle neurotski poremećaji koji nisu od značajnog uticaja na uračunljivost*“.

Dijagnoze iz otpusne liste okrivljenog: „*Povratni depresivni poremećaj umerenog stepena koji nije od značajnog uticaja na uračunljivost (F 33.11) i emocionalno nestabilni poremećaj ličnosti, impulsivni tip (F 60.30). Radi se o trajnim, duboko ukorenjenim, neadaptiranim obrascima ponašanja, i manifestuju se na širokom spektru ličnih i socijalnih situacija. Ovaj poremećaj ima izražene tendencije ka impulsivnim radnjama bez razmišljanja o posledicama i sa afektivnom nestabilnošću.*“

U nalazu i mišljenju veštaka neuropsihijatara konstatovano je: da ličnost učinioca karakteriše poremećaj u vidu emocionalne nestabilnosti, sa dominacijom sniženog praga na frustracije. Neposredno pre izvršenja krivičnog dela kod njega dolazi do emocionalne napetosti zbog konfliktne situacije sa suprugom i braćom, čiji je psihološki sadržaj afekat besa srednjeg intenziteta. Navedeno je da učinilac ne boluje od privremene ili

trajne duševne bolesti ni u momentu veštačenja kao ni u vreme izvršenja dela, niti od privremenog duševnog poremećaja, a da nema podataka o eventualnoj konzumaciji alkohola, psihotropnih supstanci, niti da komisija veštaka stiže utisak o njihovom korišćenju. Iz otpusne liste i ostale medicinske dokumentacije i pregleda ne evidentiraju se psihotični znaci i simptomi, dakle, nije prisutan gubitak uvida u realnost, niti je evidentirana zaostalost u duševnom razvoju. Konstatovano je stanje depresivnosti i anksioznosti sa dominiranjem telesne simptomatologije, uz prisustvo karakterističnog funkcionisanja ličnosti po tipu emocionalne nestabilnosti i odnosi se na postojanje teškoća u kontroli impulsa, što je trajna karakteristika ličnosti. Nisu potvrđene sumnje o eventualno prisutnoj patološkoj ljubomori, kao ni prisustvu „glasova“ kod optuženog, ni pri psihijatrijskom pregledu, niti u medicinskoj dokumentaciji.

Prema nalazima veštaka, optuženi je osoba koja je sposobna da shvati značaj dela koje čini, ali je mogućnost upravljanja postupcima kod njega smanjena zbog neadaptirane kontrole impulsa, ali ne bitno, čime je prilikom izvršenja dela i njegova uračunljivost bila smanjena, ali ne bitno. Tokom kritičnog događaja kod njega su bili prisutni strah, razdraženost i bes. Prilikom susreta sa suprugom kod njega nije bilo straha, ali je bila prisutna značajna razdraženost i bes, ali ne u intenzitetu koji bi kompromitovao njegovu sposobnost za rasuđivanje i odlučivanje. Navodi se, takođe, da je optuženi tada bio sposoban da shvati značaj dela koje čini, a mogućnost upravljanja postupcima bila je smanjena do bitnog ali ne i bitno, pa je, prema tome, i „*uračunljivost bila smanjena do bitnog ali ne i bitno*“.

U svojoj odbrani na glavnom pretresu učinilac je detaljno objasnio tok događaja, ali je tvrdio da do toga ne bi došlo da njegova braća od strica, sa kojima nije u dobrim odnosima, nisu ušla u njegovo dvorište. Iz pištolja je ispalio nekoliko metaka u njihovom pravcu, a zatim se vratio u dvorište, gde ga je dočekala supruga i rekla: „*Što si ih upucao, jesi li to zbog mene uradio budalo jedna, ne možeš mi sa tim ništa, ja ću i dalje sa njim da idem i volim ga više nego tebe i tvoga brata i celu tvoju familiju.*“ Pištolj mu je bio u ruci, supruga je krenula da mu uzme pištolj i tada je došlo do ispaljivanja, ali se on tog trenutka navodno ne seća i ne zna koliko je metaka ispalio. Navodi da je video da ona pada, zatim je ušao u kuću, a za njim i njegove ćerke stare pet i tri godine, a zatim i njegov stric, kome je rekao da uzme decu da ih taj dan pričuva, što je ovaj i uradio, a on izašao u dvorište pored supruge, koja je bila mrtva i gde nikog nije bilo. Suprugu je grlio, ljubio i plakao pored nje, nije mogao da se odvoji od nje jer ju je, kako je naveo, „mного voleo i sa njom je porastao, bukvalno je voleo više nju nego sebe“. Stricu, koji je tada došao, rekao je da ima nameru da se ubije, i sa tom namerom je pošao u planinu sa telom pokojne. Posle nekih 100 metara hoda navodno je video jedno parkirano vozilo na putu na kojem su prozori bili otvoreni, a ključevi u vozilu, ubacio je suprugu u to vozilo na prednje sedište, seo u vozilo i krenuo prema planini, u neposrednoj blizini šume zaustavio je vozilo pored puta, suprugu izneo na jednu livadu nedaleko od vozila, položio je i hteo da izvrši samoubistvo pored nje jer mu je pištolj sve vreme bio u džepu, ali u međuvremenu mu je majka došla i nije smela da pride ili nije htela, a kada je počela da ga moli i kune na sve moguće kletve da ne uradi to što je imao nameru, nečim je prekrrio suprugu i odustao od namere da se ubije. Izjavio je da sukob sa oštećenom braćom od strica postoji zbog njegove supruge koja je bila u intimnim odnosima sa jednim od braće i ranije, ali da je on, kako je naveo, prelazio

preko toga da ne bi dolazilo do sukoba, a da je sa suprugom o tome razgovarao, da su se svađali, ali da joj je opraštao, jer ju je mnogo voleo. Naveo je da je suprugu proveravao zbog veze koju je imala sa njegovim bratom, često je kod nje vidao telefon svoje majke jer nije imala svoj, kasnije je saznao da je nabavila telefon „*koji je on uhvatio (...) na telefonu njegove majke video je da je mnogo puta noću oko 12 h razgovarala sa oštećenim, da se dešavalo da je ubacivala kartice u telefon njegove majke krišom, kao i u njegov telefon kad bi ga zaboravio*“. Zbog toga su imali konflikte, pa ga je ona prijavljivala policiji, vođen je postupak protiv njega, ali joj je on, kako je izjavio, „*sve oprostio*“. Naveo je, takođe, da mu je beskrajno žao što je pucao u suprugu, a kada je to izvršio bio je u vrlo besnom stanju i ljutnji.

Branilac učinioca je u završnoj reči i žalbi istakao da se prema opisu činjeničnog stanja u odnosu na oštećenu D. F. radi o krivičnom delu ubistvo na mah iz čl. 115. KZ i da učinioca treba oglasiti krivim za to krivično delo, a ne teško ubistvo u pokušaju iz čl. 114. st. 1. tač. 11. KZ.

U pogledu uračunljivosti učinioca, sud je našao da je učinilac izvršio krivično delo u uračunljivom stanju kada mu je sposobnost da shvati značaj svog dela i upravlja svojim postupcima bila smanjena, ali ne bitno. Ceneći krivicu učinioca, sud je utvrdio da je umišljajno pokušao da liši života više lica, pri čemu je jedno lice lišio života.

Podaci o žrtvi

U prvostepenoj i drugostepenoj presudi nedostaju podaci o ubijenoj supruzi učinioca, o njenim godinama života, zanimanju, zaposlenju, obrazovanju i dr. Mnogo više pažnje je posvećeno drugim žrtvama, koje su u ovom slučaju saslušane kao svedoci, nego oštećenoj, koja je lišena života. Detaljno su navedeni podaci o povredama i načinu nastanka povreda na osnovu nalaza i mišljenja veštaka odgovarajuće struke.

U prvostepenoj presudi konstatovano je da sud nije prihvatio kao verodostojan iskaz majke učinioca, koja je izjavila da je u početku braka između učinioca i njene snaje sve dobro funkcionisalo, ali da su posle toga počele svađe i rasprave jer je njena snaja uzimala njihove telefone, stavljala karticu, imala specifičan odnos prema bratu učinioca jer se doterivala kada je on dolazio, da je noću razgovarala sa nekim, da je svoj telefon krila u dušek u kolenke, ali da ništa nije htela da prizna i da je jedne noći ostavila decu, pobegla kod svojih i učinioca prijavila policiji. Po oceni prvostepenog suda, ovaj iskaz, kao i iskazi svedoka da je oštećena neposredno pre ispaljivanja hitaca u nju rekla učiniocu da više voli oštećene nego njega i njegovu porodicu, imali su za cilj da umanje krivicu učinioca i da u negativnom kontekstu predstave oštećenu.

O supruzi učinioca izjasnili su se i oštećeni – braća od strica učinioca, saslušani kao svedoci. Oštećeni D. H. izjavio je da je oštećenu „*poštovao kao snahu i cenio kao sestru*“. Drugi oštećeni je rekao da je oštećenu, kao i njegova braća, poštovao kao sestru, ali da je učinilac bio mnogo ljubomoran i da se oštećena žalila njihovim suprugama na njegovu ljubomoru. Otac oštećene je izjavio da je njegova ćerka bila u braku sa učiniocem šest godina, ali da on nije primetio netrpeljivost između njih. Primetio je da je učinilac bio

ljubomoran „jer kad bi ćerku dovodio u goste, ostajala bi samo tri-četiri dana a za to vreme bi učinilac non-stop sedeo u blizini kuće“. Toga dana kada je njegova ćerka ubijena, učinilac ga je pozvao telefonom i rekao: „Videćeš šta će te danas snaći.“

Za razliku od prvostepenog suda, drugostepeni sud je iskaz svedoka Š. H. u delu gde se izjasnio da je čuo od učinioca da možda postoji „nešto“ između oštećene i D. H., kao i svedokinje I. H. – majke učinioca, da je „njena snaha imala specifičan odnos prema D. H.“ (brat od strica učinioca) prihvatio kao verodostojan, s obzirom na to da nije u suprotnosti sa iskazima svedokinje H. H. koja se izjasnila da je „oštećena F. često dolazila kod nje kući kako bi punila mobilni telefon i klela je na jedno dete da joj dopusti punjenje telefona“. Isto tako, drugostepeni sud je prihvatio iskaze svedoka, koji su posvedočili da se oštećena kritičnom prilikom obratila učiniocu rečima „što si ih upucao, jesi li to zbog mene uradio, ne možeš mi sa tim ništa, ja ću i dalje sa njim da idem i volim ga više nego tebe i tvog brata i celu tvoju familiju“.

Tok krivičnog postupka

Protiv učinioca M. H. Više javno tužilaštvo u Novom Pazaru podnelo je optužnicu 1. 6. 2017. Prvostepena presuda je doneta i javno objavljena 31. 12. 2018. godine. Protiv presude žalbe su izjavili viši javni tužilac u Novom Pazaru i branilac okrivljenog. Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu doneta je i javno objavljena 16. jula 2019. Učinilac je proglašen krivim za dva krivična dela: teško ubistvo u pokušaju iz čl. 114. st. 1. tač. 11. KZ i krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 1. KZ.

U toku krivičnog postupka izvedeni su sledeći dokazi: uviđaj na licu mesta, rekonstrukcija događaja, forenzički pregled lica mesta, balističko veštačenje, obdukcija, sudskomedicinsko veštačenje, sudskopsihijatrijsko veštačenje, saslušanje okrivljenog, ispitivanje svedoka. Saslušano je ukupno 15 svedoka, među kojima su bila dvojica oštećenih i otac D. F. Svedoci su saslušavani na okolnosti izvršenja krivičnog dela, ponašanja učinioca posle izvršenja krivičnog dela i odnosa između oštećenih i učinioca. Navodimo neke od iskaza svedoka.

Svedok oštećeni M. H. je, između ostalog, naveo i da je mesec dana pre kritičnog događaja došlo do nesporazuma između njega i brata učinioca oko seče šume, kada je intervenisala i policija. Kritičnom prilikom prolazio je pored kuće učinioca kada mu se brat učinioca, koji je bio u dvorištu i radio nešto oko traktora, obratio i rekao: „Jesi li zvao policiju, špijunu jedan“, pa mu je odgovorio da je jeste pozvao i ponovo će, ako bude trebalo. Brat učinioca je pošao prema njemu, a svedok je počeo da se povlači unazad prema svojoj kući, kada je primetio da je za njim pošao i njegov brat, a da je učinilac izašao iz kuće i krenuo u njegovom pravcu. Učinilac je imao pištolj u rukama, počeo je da puca i prvo je pogođen njegov brat, pa se svedok sagnuo da vidi da li je živ i bio je pogođen i on. Za ubistvo supruge učinioca saznao je u bolnici.

Oštećeni D. H. naveo je da živi i radi u Luksemburgu, da mu je tamo porodica, a da je on došao 5–6 dana pre kritičnog događaja, da je pre povređivanja njegov brat sa rođakom

otišao u šumu da vidi koliko je stabala posekao učinilac sa svojim bratom. Kritičnom prilikom je pošao za svojim bratom i pozvao ga da se vrati, kada je učinilac izleteo iz svog dvorišta i počeo da puca. Osetio je da je bio povređen u predelu glave, zbog čega je pao, kada mu je prišao brat, koji je takođe bio pogoden.

Svedokinja I. H. (majka učinioca) u svom iskazu navela je, pored ostalog, da je kritičnom prilikom njen sin S. H. bio u dvorištu kada su naišli oštećeni i došlo je do rasprave i njen drugi sin, učinilac M. H. je izašao iz kuće i ispalio jedan metak. Čula je da je oštećeni D. H. rekao učiniocu da puca ako je muško i tada je čula još dva pucnja. Videla je da je oštećena izašla iz kuće i rekla učiniocu: „*Budalo jedna, jesi li to uradio zbog mene, šta si uradio, oni su bolji od tebe.*“ Kada je učinilac otišao sa mesta događaja, poslala je za njim i videla kako je sebi prislonio pištolj na glavu, pa ga je molila i preklinjala da ga skloni, što je on i učinio, a zatim je pokrio telo oštećene i otišao.

Svedokinja H. H. je navela da je kritičnom prilikom bila u kući kada je čula galamu, izašla ispred kuće i videla učinioca i njegovu suprugu kako ga vuče za ruku i govori mu: „*Što si ih ranio, ja njih volim, a tebe ne volim*“, posle je videla da je učinilac uzeo pištolj koji je pokojnoj prislonio na glavu, a ona mu je rekla: „*Kuku, šta uradi to, ne to*“, a okrivljeni je počeo da plače i rekao je: „*E jadan, šta me snađe*“ i posle je nešto puklo i ona je od straha otišla kući.

Svedoci S. S., M. A. i I. S. izjavili su da su videli da je učinilac izneo svoju pokojnu suprugu iz auta, spustio je na zemlju, ljubio, čupao sebi kosu i udarao se pesnicama po glavi, zatim je pobegao u šumu kada je čuo policijske sirene. Svedok I. S. je takođe posvedočio da je mesec dana pre kritičnog događaja imao manji sukob sa učiniocem kada je prolazio kamionom pored njegove kuće. Učinilac ga je zaustavio sa sekirom u rukama i pitao ga šta gleda u pravcu njegove kuće, čime je bio iznenađen i odgovorio mu: „*Što, gledam li ti ženu ili majku?*“ – zbog čega je učinilac zamahnuo sekirom, a svedok zatvorio vrata kamiona pitavši ga zašto to radi, našta mu je učinilac odgovorio da će videti zato što gleda u pravcu njegove kuće. Svedok je naveo da mu je optuženi više puta govorio da ne sme da gleda u pravcu njegove kuće. U ovom delu drugostepeni sud nije prihvatio iskaz svedoka I. S. sa obrazloženjem da je „*to bez uticaja na ovu krivičnopravnu stvar*“.

U presudi Višeg suda krivična dela su kvalifikovana kao u optužnici – teško ubistvo u pokušaju iz čl. 114. st. 1. tač. 11. KZ i krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 1. KZ.

Apelacioni sud je u drugostepenoj presudi naveo: „*Analizom utvrđenog činjeničnog stanja nesumnjivo je utvrđeno da je okrivljeni svojim radnjama ostvario sva objektivna obeležja bića predmetnog krivičnog dela iz čl. 114. st. 1. tač. 11. KZ u pokušaju u vezi čl. 30 KZ i da ta obeležja proizlaze iz do sada izloženih okolnosti slučaja i činjenica koje su u toku postupka utvrđene. Stoga su žalbeni navodi branioca okrivljenog da su se u radnjama okrivljenog stekli elementi krivičnog dela iz čl. 115. KZ u odnosu na oštećenu F. D. ocenjeni kao neosnovani, jer da bi postojalo krivično delo ubistvo na mah iz čl. 115. KZ, potrebno je da je to lice bez svoje krivice dovedeno u jaku razdraženost, teškim vređanjem od strane ubijenog, što u konkretnom slučaju nije utvrđeno.*“

Od datuma izvršenja krivičnog dela 16. 5. 2013. do donošenja presude apelacionog suda 16. 7. 2018. prošlo je šest godina i dva meseca. Optužnica je podneta 1. 6. 2017. godine, presuda višeg suda je doneta 31. 12. 2018, a presuda apelacionog suda 16. 7. 2019.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Prvostepenom presudom učinilac je osuđen na 15 godina zatvora i novčanu kaznu, s tim što je za teško ubistvo više lica u pokušaju utvrđena kazna zatvora od 14 godina, dok je za nedozvoljenu proizvodnju, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija utvrđena kazna zatvora u trajanju od godine dana i šest meseci i novčana kazna u iznosu od 100.000,00 dinara.

Prilikom izbora visine kazne sud je vodio računa o olakšavajućim okolnostima na strani učinioca: da je porodičan čovek, otac dvoje dece, da je bio u stanju afekta srednjeg intenziteta i da su njegove sposobnosti da shvati značaj svoga dela i upravlja svojim postupcima bile smanjene do stepena bitnog, ali ne bitno, da je izrazio žaljenje zbog ovog događaja. Kao otežavajuću okolnost sud je procenio raniju osuđivanost učinioca, „ali ne zbog istovrsnih krivičnih dela“.

Apelacioni sud je kao drugostepeni sud preinačio presudu Višeg suda u pogledu odluke o kazni i učinioca osudio na kaznu zatvora od 14 godina i dva meseca, za teško ubistvo u pokušaju 14 godina, a za drugo krivično delo šest meseci i novčanu kaznu. Po ovoj odluci učiniocu je izrečena i mera bezbednosti oduzimanja predmeta.

Apelacioni sud je našao da prvostepeni sud nije cenio zdravstveno stanje okrivljenog, što proizlazi iz priložene dokumentacije Opšte bolnice Novi Pazar, kao i okolnosti pod kojima je delo učinjeno, „jer su oštećeni svojim postupcima, svako na svoj način, doprineli da kod okrivljenog nastupi stanje povišene emocionalne napetosti sa psihološkim sadržajem, prvo afekta straha najviše srednjeg intenziteta, a potom afekta besa najviše srednjeg intenziteta“, pa je, „imajući u vidu i ove okolnosti, kao i činjenicu da su se oštećeni pridružili krivičnom gonjenju, da je oštećeni D. sa sobom nosio nož, a oštećeni M. pištolj, kao i težinu izvršenih krivičnih dela i stepen krivice okrivljenog“, preinačio presudu i utvrdio kaznu zatvora u trajanju od 14 godina za teško ubistvo u pokušaju, a za krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija kaznu zatvora u trajanju od šest meseci i novčanu kaznu u iznosu od 100.000,00 dinara, i učinioca osudio na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 14 godina i dva meseca, u koju mu se uračunava vreme provedeno u pritvoru od 19. 12. 2016. do 6. 4. 2017. i od 6. 4. 2017. pa nadalje, do upućivanja u zavod za izvršenje krivičnih sankcija. Prema učiniocu je izrečena i mera bezbednosti oduzimanja pištolja kojim je izvršio krivično delo.

KOMENTAR

Prema podacima iz predmeta, izvršenju femicida prethodilo je kontinuirano psihičko nasilje učinioca prema pokojnoj supruzi zbog sumnje u neverstvo. Učinilac je imao potpunu kontrolu nad žrtvom, o čemu svedoče i navodi samog učinioca koji je izneo detalje o načinu proveravanja njenih telefonskih razgovora, kao i izjava oca žrtve da je prilikom posete roditeljima, dok je boravila u roditeljskoj kući, učinilac „non-stop sedeo u blizini kuće“. U vezi sa tim, najpre ukazujemo na to da se sud uopšte nije bavio ispitivanjem istorije nasilja koje je kulminiralo ubistvom žrtve.

Ovaj slučaj je ilustracija bespomoćnosti žrtava u patrijarhalnim sredinama, koje su bez ikakve podrške u eventualnom pokušaju da izađu iz situacije nasilja.

Iz svedočenja svekrve žrtve femicida M. H. može se zaključiti da se vernost supruge smatra njenom najvećom vrlinom i bespogovornom obavezom, koja se ne sme prekršiti ni po koju cenu. Očigledno je, takode, da je apelacioni sud za ljubomoru učinioca imao „razumevanje“ jer je u presudi naglasio da je prihvatio kao verodostojne iskaze da je supruga učinioca „*imala specifičan odnos*“ prema bratu od strica učinioca.

Učinilac je ranije kažnjavao zbog krivičnog dela nasilja u porodici, ali je neizvesno da li je za ovo delo uslovno osuđen ili mu je izrečena realna kazna zatvora, jer se o tome u prvostepenoj i drugostepenoj presudi navode različiti podaci. Međutim, simptomatično je da je sud okolnost da je učinilac ranije bio kažnjavao zbog krivičnog dela nasilje u porodici cenio kao otežavajuću okolnost, ali je lakonski konstatovao da osude nisu izrečene „*zbog istovrsnih krivičnih dela*“. I ova okolnost je potvrda da sud u ovom slučaju nije na adekvatan način sagledao rodno zasnovani motiv krivičnog dela.

Krivično delo kvalifikovano je kao teško ubistvo više lica u pokušaju, pri čemu je jedno lice (supruga učinioca) lišeno života, dok su ubistva drugih lica ostala u pokušaju. Smatramo pravilnim zaključak suda da nije u pitanju ubistvo na mah, kako je u žalbi tvrdio branilac okrivljenog, što bi isključivalo mogućnost da delo bude kvalifikovano kao teško ubistvo u pokušaju. S druge strane, s obzirom na to da je učinilac u ovom slučaju izvršio jedno umišljajno ubistvo supruge, a pokušao ubistva svojih dvojice rođaka, moglo bi se govoriti o sticaju svršenog i pokušanog ubistva i u tom slučaju žrtva ubistva bila bi vidljivija i njeno pravo na život, kao najznačajnije ljudsko pravo, bilo bi bolje zaštićeno. Sud se ipak opredelio da kvalifikuje krivično delo kao pokušaj teškog ubistva više lica iako je jedno lice lišeno života, a ubistva drugih ostala u pokušaju, zbog toga što je umišljaj učinioca bio upravljen na to da liši života više lica.

Međutim, iako je delo kvalifikovano kao umišljajno lišavanje života više lica u pokušaju, odmerena kazna je isuviše blaga. Na takav zaključak upućuje činjenica da je za ovaj oblik teškog ubistva u vreme njegovog izvršenja bila propisana kazna zatvora od najmanje 10 godina ili zatvor od 30 do 40 godina (prema noveliranom KZ, za ovo delo propisana je kazna od najmanje 10 godina zatvora ili doživotni zatvor). Posebno bi trebalo imati u vidu da je u ovom slučaju učinilac jedno lice, svoju suprugu, lišio života, te da bi za ovo delo, da učinilac neposredno pre ubistva supruge nije pokušao da liši života i druga lica, mogao biti kažnjen kaznom propisanom za krivično delo izvršeno iz niskih ponuda (ljubomora) iz čl. 114. st. 1. tač. 5. KZ, za koje je propisana ista kazna.

U vezi s tim, ukazujemo da uspostavljanje budućeg sistema praćenja femicida zahteva evidentiranje žrtava femicida i u sudskim predmetima koji se tiču slučajeva teških ubistava više lica u pokušaju, s obzirom na to da se u sudskoj praksi, kao teška ubistva u pokušaju, kvalifikuju i slučajevi u kojima je jedno lice lišeno života, dok su ubistva drugih lica ostala u pokušaju.

Imajući u vidu standarde suđenja u razumnom roku, postupak u ovom predmetu trajao je isuviše dugo, a na dužinu postupka najviše je uticao neefikasan rad tužioca, imajući u vidu da je delo izvršeno maja 2013. godine, a optužnica podignuta tek juna 2017.

PREDMET br. 2

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Optužnicom Višeg javnog tužilaštva u Beogradu KTO br. 266/18 od 21. 3. 2018. učinilac R. D. optužen je zbog izvršenja krivičnog dela ubistvo u pokušaju iz čl. 113. u vezi čl. 30 KZ i krivičnog dela nedozvoljena proizvodnja, držanje i nošenje oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 1. KZ.

Sud je učinioca oglasio krivim za krivično delo iz optužnice zbog toga što je 18. 12. 2017. oko 8.20 h u stanju smanjene uračunljivosti do stepena bitnog, ali ne i bitno, svestan svog dela čije je izvršenje hteo, pokušao da liši života svoju suprugu, oštećenu R. T., na taj način što je prišao vozilu u kojem se nalazila oštećena na mestu suvozača, i iz pištolja marke CZ M-70 kalibra 7,63 mm ispalio četiri projektila u nju i naneo joj povrede u vidu jedne prostrelne rane mekih tkiva desne nadlaktice, jedne ustreline grudnog koša, jedne prostrelne trbuha i jedne prostrelne leve polovine karlične duplje i levog sedalnog predela, koje povrede su u vreme nanošenja predstavljale tešku i po život opasnu telesnu povredu. Na taj način učinilac je izvršio krivično delo ubistvo u pokušaju iz čl. 113. KZ u vezi čl. 30 KZ. Učinilac je oglašen krivim i zbog toga što je u periodu od neutvrđenog dana decembra 2017. do 18. 12. 2017. u svom stanu neovlašćeno držao pištolj kojim je pokušao ubistvo, svestan da je njegovo delo zabranjeno, ali je hteo njegovo izvršenje, čime je izvršio krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje i nošenje oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 1. KZ.

Iz medicinske dokumentacije i nalaza i mišljenja sudskog veštaka specijaliste sudske medicine utvrđuju se broj i vrsta povreda koje je oštećena zadobila kritičnom prilikom. Zaključak veštaka je da su oštećenu pogodila ukupno četiri projektila ispaljena iz ručnog vatrenog oružja – pištolja, i da je zadobila povrede koje su detaljno opisane. Prema mišljenju veštaka, povrede su u vreme nanošenja i skupa procenjeno predstavljale tešku i po život opasnu telesnu povredu, pri čemu je smrtni ishod sprečen blagovremenim i adekvatnim lečenjem. U oštećenu su sukcesivno ispaljena četiri projektila jedan za drugim, u kratkom vremenskom intervalu i iz istog vatrenog oružja. Iz otpusne liste i operativnog nalaza proizlazi da je oštećena dovezena u bolnicu kolima hitne pomoći u izuzetno teškom opštem stanju, da su kod nje konstatovane prostrelne rane, da je operisana i lečena na Odeljenju hirurgije od 18. 12. do 27. 12. 2017.

Balističkim veštačenjem utvrđeno je, pored ostalog, da na odeći oštećene nisu pronađene čestice karakteristične za ostatke barutnog opaljivanja vatrenog oružja, što pokazuje da je rastojanje od oštećene do usta cevi povrednog oružja bilo više od 80 cm, tako da je pucano precizno u telo. Dva projektila ostala su u telu i izvađena su prilikom operacije, jedan je pronađen u garderobi oštećene, a jedan na sedalnom delu suvozačevog sedišta (zajedno sa tragovima krvi).

Iz nalaza i mišljenja veštaka balističara proizlazi da je pištolj kojim je izvršeno krivično delo funkcionalno ispravan i da dva sporna projektila potiču od metaka ispaljenih iz tog pištolja.

Ličnost i ponašanje učinioca

U presudi su anonimizovani podaci o godinama života, obrazovanju, zanimanju i zaposlenosti učinioca. Takođe, nedostaju i podaci o porodičnom životu učinioca u primarnoj porodici, njegovom ponašanju u detinjstvu i mladosti, kao i odnosima u primarnoj porodici. Učinioc je otac jednog maloletnog deteta, ćerke uzrasta osam i po godina.

Prema izjavi učinioca, on je od oktobra 2017. *„bio pod velikim psihičkim pritiskom, mislio je da ga prate kriminalci kako bi došli do podataka kojima raspolaže, a u vezi posla koji obavlja za policiju“*. Primetio je da su mu *„hakovali mejl naloge i mobilni telefon“*. Zbog toga se plašio za svoj život i život svoje porodice, pa je nedelju dana pre kritičnog događaja, iz stana svog oca, uzeo pištolj marke CZ bez njegovog znanja. Zbog svojih psihičkih problema obraćao se na više mesta i tražio pomoć, ali terapiju nije dobio jer je čekao da se vrati doktor sa seminara. Pištolj je kritičnog dana poneo iz straha, bojao se da će mu se nešto desiti i da će neko nešto učiniti njegovom detetu.

Izjašnjavajući se o svom odnosu sa oštećenom, učinilac je naveo da je *„do određenog momenta njihov brak bio skladan, u poslednje dve-tri godine došlo je do problema između njega i oštećene, imali su šturu komunikaciju, ali svađe između njih nije bilo. Gledao je da što više odlazi od kuće kako ne bi došlo do sukoba između njih dvoje...“* Dalje je naveo da je njihov brak bio kao i svaki drugi, nikada nije pretio supruzi da će da je ubije, podigao je kredit za stan, pokušao je da bude dobar otac njihovoj ćerki, vodio je svakog jutra u školu, a kada supruga nije mogla, on ju je vraćao iz škole, insistirao je da se bavi sportom, da ide na engleski. Učinioc nije hteo da odgovori na pitanje suda zašto je ćerku pokušao da liši oba roditelja ako je hteo da bude dobar otac.

Iz lekarskog uverenja i otpusne liste na ime učinioca, vidi se da je učinilac bio bolnički lečen od 18. 12. do 26. 12. 2017. i da su kod njega konstatovane povrede ustrelina u desnom temenom predelu glave sa utisnutim prelomima kostiju lobanje u istom predelu i fokalnim nagnječenjima mozga, sa posledičnom oduzetošću leve strane tela, koja je povreda nastala projektilom ispaljenim iz ručnog vatrenog oružja i koja predstavlja tešku i po život opasnu povredu. Prema završnoj dijagnozi: *„Došlo je do namernog samopovređivanja opaljivanjem iz revolvera.“*

Učinioc R. D. se pred višim javnim tužiocem najpre branio ćutanjem, a zatim je na zapisniku o saslušanju osumnjičenog od 2. 3. 2018. godine naveo *„da se nalazi pod veoma jakom terapijom iz kog razloga ne može u potpunosti da rekonstruiše događaje iz prošlosti, i da se ne seća kritičnog događaja od 18. 12. 2017“*. Seća se samo da se probudio iz nesvesti nakon što je pucao sebi u glavu i da je pokušao da dohvati pištolj i da ponovo puca u sebe, ali je neki čovek odgurnuo pištolj, nakon toga se onesvestio i probudio u bolnici. Od svojih branilaca je saznao da je kritičnog dana pucao u svoju suprugu, ali se on toga ne seća. Lekari su mu u zatvorskoj bolnici objasnili da potiskuje taj nemili i stresni događaj i da se oseća kao da to nije bio on u tom trenutku, već neko drugi. Pištolj, koji je uzeo od oca, doneo je u svoj stan. Seća se da je u jutarnjim satima tog jutra 18. 12. 2017. krenuo na posao, a inače je uobičajeno kretao oko 8.00 časova, a šta se dalje dešavalo, ne zna. Pištolj nije poneo sa namerom da ubije oštećenu. Često se budi noću i pita se zašto je to

uradio. Sve je izgubio, porodicu, posao i stan. Kada se osvestio, ležao je na pločniku, na leđima, sa desne strane njegove glave bilo je dosta krvi i seća se da je neko odgurnuo pištolj, odnosno seća se tog metalnog zvuka (...) neko je prišao i stavio mu peškir na glavu, posle čega je ponovo pao u nesvest. Ne seća se da je pozivao u pomoć, ali je čuo neko zapomaganje. Ne seća se da li je kritičnog jutra imao komunikaciju sa suprugom, ne seća se da je stao ispred zgrade, niti da je sebi pucao u glavu, niti zna zbog čega je to uradio, niti se seća kada je i odakle je izvadio pištolj. Kada mu je predočeno da je sudiji za prethodni postupak rekao da je sve vreme bio svestan, naveo je da je to možda rekao, ali da je povreda bila sveža i da on nije bio svestan svega što se dogodilo.

Saslušan na glavnom pretresu, učinilac je izjavio isto kao i u tužilaštvu, s tim što je dodao da mu je žao zbog svega ovoga što se desilo njihovoj ćerki jer je ona lišena mogućnosti da detinjstvo provede sa oba roditelja. Pošto mu je predočeno da je u istrazi izjavio da je nedelju dana pre kritičnog događaja uzeo pištolj, naveo je da ne može sada tačno da se seti, ali misli da je to bilo najduže sedam dana. Nije sporno da nije imao dozvolu za držanje i nošenje pištolja. Objasnio je da je služio vojni rok i znao je da rukuje oružjem, ali kada je pištolj uzeo, nije proveravao da li u njemu ima municije. Uzeo ga je u panici i to jutro poneo sa sobom, jer je veče pre toga video da mu se hakuju i zipuju podaci projekta za MUP, tako da je bio u strahu da će neko nešto da mu uradi.

Branilac učinioca je izjavio da predlaže određene korekcije u optužnici utoliko što je učinilac postupao u stanju smanjene računaljivosti do stepena bitnog, posebno zbog toga što je posle ovog događaja učinilac pokušao suicid pucajući sebi u glavu. Predlagao je zaključivanje sporazuma o priznanju krivice, ali tužilaštvo nije prihvatilo. Prema navodima odbrane *„to u suštini predstavlja priznanje dela od strane okrivljenog i predlaže da sud to ceni, kao i držanje okrivljenog posle izvršenja krivičnog dela“*. Istaknuto je takođe da sud treba da ceni i činjenicu da je *„okrivljeni tražio pomoć od lekara i psihologa, jer je osećao određene duševne tegobe i obraćao se uglavnom privatnoj praksi, ali nije dobio adekvatnu pomoć, a do ovoga ne bi došlo da je tu pomoć dobio“*.

Iz nalaza i mišljenja sudskih veštaka specijalista forenzičke psihijatrije i medicinske psihologije proizlazi da je učinilac osoba veoma dobrih intelektualnih sposobnosti, koje su u području visokog proseka, sa mešovitim poremećajem ličnosti, da kod njega nije utvrđeno postojanje duševne bolesti, duševne zaostalosti, privremenog duševnog poremećaja niti druge teže duševne poremećenosti. U vreme izvršenja krivičnog dela kod njega nisu otkriveni aktuelni psihopatološki sadržaji. Radi se o duševno zdravoj osobi, ali, imajući u vidu njegovu ličnost i nesuglasice sa suprugom u preddeliktnom periodu, njegove sposobnosti shvatanja značaja krivičnog dela, kao i mogućnost upravljanja postupcima u vreme izvršenja krivičnog dela, bile su smanjene do stepena bitnog, ali ne i bitno. U pogledu psihičkog odnosa učinioca prema učinjenim delima, sud je ocenio da je učinilac bio svestan svojih dela, njihove zabranjenosti i da je hteo njihovo izvršenje, odnosno da je postupao sa direktnim umišljajem.

Sud nije prihvatio deo odbrane učinioca da nikad nije pretio oštećenoj da će da je ubije i njegova objašnjenja šta sve ima da izgubi. Sud je prihvatio navode odbrane učinioca da se obraćao na više mesta i tražio pomoć doktora i da je poslednjih godina došlo do problema u braku između njega i oštećene.

Podaci o žrtvi

O žrtvi pokušaja femicida nema skoro nikakvih ličnih podataka, osim da je supruga učinioca i majka jednog deteta i da je u vreme izvršenja krivičnog dela radila kao direktorka predškolske ustanove.

Saslušana kao svedokinja, žrtva je izjavila da je u braku sa učiniocem od 1. 11. 2008. i da su prve nesuglasice i problemi u braku počeli za Božić 2010. godine. Tom prilikom joj je suprug R. D. pretio oružjem, a reagovala je tako što je pozvala policiju i policija je došla u stan i sačinila službenu belešku. Njihova ćerka tada nije imala ni godinu dana. Centar za socijalni rad bio je obavešten o ovom događaju. Tada joj je bilo rečeno da je pištolj oduzet i da treba da idu na bračno savetovanje, gde je ona dva-tri puta odlazila, ali se učinilac nije pojavio. Navodi da je jednom prilikom kada joj je pretio dao čvrstu „besu“ da će tim pištoljem da je ubije i da će „*debelo da plati*“ što ga je tada prijavila. Nakon toga podnela je tužbu za razvod braka, ali, kako je njena majka preminula, odustala je. Posle 2012. opet su počele pretnje da će „*zapamtiti ko je R. D.*“, opet je zvala policiju, ali mu pištolj nije oduzet jer je „*imao veze u policiji*“. Od 2017. distancirao se od porodice, „*vodio je svoj život, planinario je, bavio se sportom i zapostavio je svoju porodicu. Od tada su bili gotovo bez komunikacije. Nijedan praznik nije proveo sa svojom porodicom i svojom ćerkom. Vodio je momački život, trošio na sebe*“. Kada je trebalo da ide na seminar na Kopaonik decembra 2017. učinilac je dan pre njenog odlaska uzeo od nje putni nalog i, kada je htela da od njega uzme putni nalog, on ju je gurnuo tako da je udarila glavom u vrata i zadobila povredu u vidu hematoma na oku. Kod lekara nije išla, ali je fotografisala povredu telefonom i tu fotografiju je pokazala svekrvi, koju je učinilac ubedio da se ona samopovređuje. Učinilac joj je stalno pretio da nema šta da izgubi i da će da je ubije, a da, ako joj se ne sviđa, može da ode.

U svom iskazu, žrtva je navela da je noć 16. 12. 2017. godine prespavala sa ćerkom u njenoj sobi zaključana, jer joj je prethodnih dana učinilac pretio, čula je da je došao u ranim jutarnjim satima između 3.00 i 4.00 časa, a u toku noći 17. na 18. 12. 2017, dok je ležala u dnevnoj sobi, čula je oko 00.30 da je ušao u stan, videla da je izvesno vreme stajao iznad kreveta u kojem je spavala, gledao je, zbog čega je ona ustala i otišla u drugu sobu. Napomenula je da je sobu zaključavala zbog toga što je R. D. pretio da će da je ubije.

Žrtva je dalje izjavila da joj nije poznato da li se učinilac obraćao lekaru za bilo kakvu pomoć dok su bili zajedno, čak ni psihijatru, „*nikada nije hteo da uzme nikakav lek, čak ni za temperaturu ni zubobolju. Nije primetila da je imao bilo kakav zdravstveni problem*“. Navela je da se desetak dana pre događaja žalila kolegini da joj je učinilac pretio da će da je ubije.

Prema navodima žrtve, tog jutra kada se događaj desio, zajedno su pošli da odvedu ćerku u školu, a zatim da nastave na posao. Stajali su jedno pored drugog ispred ulaza, nije bilo svađe između njih niti guranja, uglavnom su ćutali, a njoj je bilo čudno što R. D. uopšte stoji sa njom i što često uvlači i izvlači ruku iz torbe koju je držao o desnom ramenu, pomislila je da je možda snima telefonom, a onda je primetila da mu telefon vibrira u džepu. Pozvao ju je da se vrate u stan na petnaestak minuta, nije joj govorio zbog čega je

to tražio, a ona nije pristala. U jednom trenutku ju je stisnuo za levu ruku i rekao: „Platićeš mi za sve!“ Primetila je da koleginica koju je čekala ispred ulaza dolazi službenim vozilom, zaustavila je vozilo, i ona je otvorila vrata, sela na mesto suvozača, stavila je pojas, i pružila ruku da zatvori vrata. U tom trenutku R. D. je maltene ušao u vozilo i počeo da puca. Prvo ju je pogodio u desnu ruku, potom je pucao u predelu njenog stomaka, a zatim prepone leve noge, videla je krv na nozi, nogu nije osećala, vikala je: „Upomoć! Upomoć!“, i zaustavila nekog čoveka na ulici. Videla je da R. D. leži na pločniku, jako blizu vozila, ali nije videla kada je on pucao u sebe. U bolnici joj je ukazana pomoć, izvršena je operacija, bila joj je povređena jetra, noga, ruka, pluća, grudni koš, u bolnici je bila deset dana, a i danas ne oseća stopalo leve noge. Lekari su joj nakon operacije rekli da je imala veliko unutrašnje krvarenje i da je bilo veliko pitanje da li će preživeti. Napomenula je da se i dalje plaši za svoj život jer je R. D. toga dana hteo da je ubije i svoju misiju nije završio. Oseća se ugroženo, nezaštićeno i plaši se za svoju bezbednost i bezbednost svoga deteta. Kada joj je pretio, R. D. je stavljao prst na slepoočnicu pokazujući kako će je ubiti i pritom je govorio da će je ubiti jednim metkom. Navela je da se plašila da napusti učinioca, iako su se kroz ceo njen brak provlačile pretnje, jer je učinilac govorio da je neće ništa spasti i da on ima svuda poznanike i u policiji i u žandarmeriji.

Tok krivičnog postupka

Više javno tužilaštvo u Beogradu podnelo je optužnicu 21. 5. 2018. godine. Presuda je doneta i javno objavljena 7. 12. 2018. Učinilac je oglašen krivim za dva krivična dela: ubistvo u pokušaju iz čl. 113. KZ u vezi čl. 30. KZ i krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 1. KZ.

U toku postupka izvedeni su sledeći dokazi: forenzički pregled lica mesta, balističko veštačenje, sudskomedicinsko veštačenje, veštačenje specijaliste forenzičke psihijatrije i specijaliste medicinske psihologije, veštačenje mikrotragova, čitanje pisanih dokaza (medicinska dokumentacija, izveštaj lekara Specijalne zatvorske bolnice), saslušanje okrivljenog, saslušanje oštećene kao svedokinje, saslušanje svedoka. Svedoci su saslušani na okolnosti odnosa između učinioca i oštećene, samog događaja jer je bilo očevidaca, kao i u pogledu činjenica koje su usledile posle izvršenja krivičnog dela.

Oštećena je detaljno opisala događaj kada je učinilac pucao u nju, a sud je ceneći njen iskaz, prihvatio njene navode u pogledu bitnih činjenica koje se odnose na izvršenje krivičnog dela. Takođe, prihvatio je i deo iskaza oštećene u kojem se izjašnjava o činjenicama koje su prethodile izvršenju krivičnog dela i o međusobnom odnosu u braku sa učiniocem.

Svedokinja, koja je bila očevidac događaja, jer je sedela na mestu suvozača kada je učinilac pucao, izjavila je da je po uobičajenom dogovoru sa oštećenom došla po nju da idu na posao. Videla je oštećenu i njenog supruga da stoje zajedno, što nije bilo uobičajeno. Kada je oštećena sela na mesto suvozača, učinilac je krenuo prema kolima, pa je ona mislila da će nešto da je pita ili da pođe sa njima. Videla je kako vadi pištolj i puca, pa je izašla iz vozila, izletela na ulicu i pozivala: „Upomoć!“ Videla je i kako učinilac leži pored suvozačevih vrata. Pozvala je policiju i hitnu pomoć. Oštećena joj je pokazala svoje rane, noge pune krvi i sedište koje je bilo natopljeno krvlju. Navela je da se sa oštećenom

intenzivno druži dve godine i ona joj je ispričala desetak dana pre kritičnog događaja da joj je učinilac pretio da će je ubiti. Znala je da između njih postoje razmirice i da je oštećena htela da se odseli iz stana. Do svađa je dolazilo, kako joj je oštećena ispričala, zbog toga što učinilac nije hteo da ima nikakve obaveze oko deteta niti da učestvuje u njenom odrastanju, a i zbog toga što je uzeo njen i detetov pasoš. Posle dolaska sa seminara videla je da oštećena ima masnicu ispod desnog oka, to je bilo dve nedelje pre kritičnog događaja. Inače, oštećena joj je pričala da se plaši učinioca, da spava u dečijoj sobi i zaključava vrata.

Svedok, instruktor vožnje, prolazio je kritičnog dana vozilom ulicom gde se događaj desio. Video je vozilo zaustavljeno u sporednoj ulici i čoveka pored vozila. Takođe je video kako jedna ženska osoba zaustavlja saobraćaj i viče: „*Upomoć!*“ Kada je izašao iz svog vozila video je mušku osobu koja leži pored tog drugog vozila, a pored njega krv i pištolj. Taj muškarac je sve vreme bio svestan, vikao je: „*Upomoć, pomozite mi!*“ i pomerao je ruke, zbog čega je svedok nogom odgurnuo pištolj koji je bio pored njegovog tela. Takođe je video da je povređenom čoveku prišla jedna devojka, za koju je kasnije čuo da je medicinska sestra, i stavila mu peškir ispod glave. Za to vreme je on sa još jednim čovekom koji je izašao iz obdaništa pomagao ženskoj osobi koja se nalazila na suvozačevom mestu i obilno krvarila, krv je curila u predelu stomaka, noge i ruke. Stigla je hitna pomoć i najpre odvezla ženu koja je bila povređena, a potom i muškarca koji je ležao pored vozila.

Saslušan je i svedok koji je bio u blizini jer je izašao iz obližnjeg vrtića u kojem je ostavio dete. Ovaj svedok je izjavio da je pošao prema svom vozilu koje je bilo udaljeno dvadeset metara od vrtića, kada je čuo „*kako neko baca petarde*“, što mu je bilo čudno. Video je muškarca kako leži pored zaustavljenog vozila i pištolj pored njegovog tela. Čuo je, takođe, da ženska osoba iz zaustavljenog vozila viče: „*Boli me!*“ Prišao joj je i video da je upucana u predelu stomaka. U vozilu se osećao jak miris baruta. Pokušavao je da pomogne povređenoj ženi u vozilu, ali nije smeo da je pomera.

Sud je zaključio da se u radnjama učinioca stiču svi elementi krivičnog dela ubistvo u pokušaju iz čl. 113. KZ u vezi čl. 30 KZ i krivičnog dela nedozvoljena proizvodnja, držanje i nošenje oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 1. KZ. U obrazloženju presude, pored ostalog, navedeno je „*kako je u konkretnom slučaju okrivljeni sa umišljajem započeo izvršenje krivičnog dela ubistva iz čl. 113. KZ, a smrtni ishod kod oštećene je sprečen blagovremenim i adekvatnim lečenjem, pa kako je izostala posledica u vidu lišenja života oštećene, sud je ceneći sve okolnosti naročito stepen krivice okrivljenog, težinu dela, sredstvo i način izvršenja dela, kao i težinu povreda kod oštećene, našao da se u konkretnom slučaju radi o pokušaju krivičnog dela iz čl. 113. u vezi čl. 30 KZ*“.

S obzirom na činjenično stanje utvrđeno na glavnom pretresu, sud je u izreku presude uneo manju izmenu u odnosu na dispozitiv optužnice. Izmena se odnosi samo na mesto radnje izvršenja, drugi naziv ulice u odnosu na naziv naveden u optužnom aktu.

Punomoćnik oštećene je postavio imovinskopravni zahtev i predložio da sud učinioca obaveže na naknadu materijalne štete, troškova lečenja oštećene, sve u iznosu od milion i petsto hiljada dinara, a na ime nematerijalne štete po svim vidovima ukupan iznos od

pet miliona dinara. Sud je na osnovu čl. 258. ZKP oštećenu uputio da imovinskopravni zahtev ostvari u parničnom postupku jer, po tvrđenju suda, u krivičnom postupku nije bilo dovoljno osnova za presuđenje o imovinskopravnom zahtevu, s obzirom na to da oštećena nije dostavila dokaze o visini materijalne štete, odnosno troškova lečenja, a takođe nije ni opredelila pojedinačno iznose koje potražuje na ime nematerijalne štete, za čije je utvrđivanje potrebno veštačenje.

Krivično delo je izvršeno 18. 12. 2017, optužnica je podneta 21. 5. 2018, a presuda je doneta 7. 12. 2018. godine, što znači da je prošlo skoro godinu dana od dana izvršenja dela do okončanja krivičnog postupka.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Učinilac je za krivično delo pokušaj ubistva osuđen na kaznu zatvora u trajanju od pet godina i šest meseci, a za krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 1. KZ na kaznu zatvora u trajanju od godine dana i novčanu kaznu u iznosu od 10.000 dinara, pa je izrečena jedinstvena kazna zatvora u trajanju od šest godina, novčana kazna u iznosu od 100.000 dinara i mera bezbednosti oduzimanja pištolja kojim je delo izvršeno. Učiniocu je u kaznu zatvora uračunato vreme provedeno u pritvoru od 26. 12. 2017.

Prilikom odmeravanja kazne učiniocu sud je imao u vidu sledeće olakšavajuće okolnosti: da nije ranije osuđivan, da je otac jednog maloletnog deteta, da je u konkretnom slučaju izostala posledica navedenog krivičnog dela odnosno da je to delo ostalo u pokušaju, njegovo držanje posle učinjenog krivičnog dela, odnosno da je iz istog pištolja pucao sebi u glavu, tako da je i on povređen, kojom prilikom je bio ugrožen i njegov život, dok je u odnosu na krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje i nošenje oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 1. KZ od olakšavajućih okolnosti sud cenio „*da je okrivljeni u potpunosti priznao izvršenje ovog krivičnog dela, što je sudu olakšalo vođenje ovog postupka*“. Od otežavajućih okolnosti sud je cenio odnos okrivljenog prema žrtvi, odnosno da je okrivljeni krivično delo ubistvo u pokušaju izvršio prema svojoj supruzi i da svrha kažnjavanja u konkretnom slučaju ne bi bila postignuta ublaženom kaznom.

KOMENTAR

Analiza okolnosti koje su neposredno prethodile izvršenju otvara pitanje kvalifikacije dela, koje je i u optužnici i u presudi kvalifikovano kao tzv. obično ubistvo iz čl. 113. KZ. Međutim, na osnovu opisa radnje izvršenja i svih okolnosti izvršenja krivičnog dela u konkretnom slučaju može se zaključiti da su ispunjeni objektivni i subjektivni elementi za kvalifikaciju krivičnog dela teškog ubistva na podmukao način iz čl. 114. st. 1. tač. 1. KZ. Na to da u konkretnom slučaju postoji podmuklost kao kvalifikatorna okolnost, ukazuje i sam način brižljivo osmišljenog izvršenja dela. Podmuklost učinioca se manifestovala kroz objektivne elemente, koji obuhvataju potajno i prikriveno planiranje načina izvršenja ubistva: učinilac je pošao zajedno sa suprugom, što nije bilo

uobičajeno, sačekao da njegova supruga uđe u službeno vozilo i da odmah po ulasku, pre nego što je zatvorila vrata vozila, nesmetano priđe i puca u nju iz pištolja, pri čemu u datim okolnostima ona nije mogla da očekuje napad na sebe, niti je imala ikakvu mogućnost da se odbrani. Subjektivni elementi se odnose na postupanje učinioca sa zlom namerom, korišćenjem odnosa poverenja, bespomoćnosti oštećene i nedostatka otpora sa njene strane. Ove okolnosti upućuju na zaključak da su za postojanje podmuklosti kao kvalifikatorne okolnosti ispunjeni i objektivni i subjektivni uslovi.

Izrečena kazna učiniocu za pokušaj femicida, čak i kada bi se uzelo da je pravilno kvalifikovan kao pokušaj tzv. običnog ubistva, isuviše je blaga. Iako zakonodavac načelno propisuje mogućnost ublažavanja kazne za pokušaj krivičnog dela (čl. 30. st. 2. KZ), prilikom odmeravanja kazne sud je dužan da primenjujući ovaj institut ima u vidu stepen ugrožavanja zaštićenog dobra, a to je u konkretnom slučaju ljudski život kao najviša vrednost. Kazna zatvora u trajanju od pet godina i šest meseci za krivično delo koje je ostalo u pokušaju samo zahvaljujući tome što je smrtni ishod oštećene sprečen blagovremenim i adekvatnim lečenjem, isuviše je blaga da bi njome bila ostvarena generalna i specijalna prevencija.

Blaga kazna posledica je činjenice da je sud pogrešno cenio olakšavajuće okolnosti, pridajući im prevelik značaj. Kao olakšavajuću okolnost sud je cenio da je tuženi priznao krivična dela, što je sudu, kako se u presudi navodi, olakšalo sprovođenje postupka. S obzirom da je delo izvršeno u javnom prostoru, u prisustvu mnogobrojnih svedoka, da su izvedeni svi dokazi koji se uobičajeno izvode prilikom procesuiranja ovog tipa krivičnih dela, nejasno je kako je priznanje učinioca olakšalo sprovođenje postupka. S druge strane, iako se iz iskaza žrtve pokušaja femicida saznalo da učinilac nije posvećivao roditeljsku pažnju svojoj ćerki, da je svojim ponašanjem stvarao lošu porodičnu atmosferu u kojoj je ćerka odrastala, te da je pokušao da liši života njenu majku, sud je kao olakšavajuću okolnost cenio to što je učinilac otac maloletnog deteta. Pored toga, sud je prilikom odmeravanja kazne kao olakšavajuću okolnost cenio i činjenicu da je delo ostalo u pokušaju i da su izostale posledice dela, iako učinilac nije dobrovoljno odustao od izvršenja dela, niti je išta učinio da spreči nastupanje posledica dela. Naprotiv, radi se o dovršenom (svršenom) pokušaju, jer je učinilac preduzeo radnju izvršenja krivičnog dela ubistva, ali je posledica izostala samo zbog toga što je preduzeta blagovremena hirurška intervencija.

U ovom slučaju sud se nije detaljnije bavio rodno zasnovanim motivom dela, koji je ostao nerazjašnjen. Sud nije nastojao da sazna iz kojih je razloga učinilac permanentno pretio žrtvi, niti se bavio razotkrivanjem načina na koji je učinilac nastojao da kontroliše žrtvu i upravlja njenim životom, pre nego što je konačno pokušao da je ubije. Sva pažnja suda usmerena je na sam kritični događaj, pri čemu nije otkriven nasilnički obrazac ponašanja učinioca prema žrtvi i instrumentalna priroda nasilja koje je tokom braka primenjivao, ispoljavajući moć i kontrolu nad žrtvom.

Prema iskazu žrtve pokušaja femicida, ona je od 2010. godine bila izložena različitim oblicima nasilja, posebno pretnjama ubistvom, kao obliku psihičkog

nasilja. Prva pretnja ubistvom rezultirala je upućivanjem na bračno savetovalište. Povodom nedolaska učinioca u bračno savetovalište nisu preduzete nikakve mere, što je učinioca očigledno ohrabrilo, pa je žrtvi ponovo pretio ubistvom zbog prijavljivanja pretnji. I kasnije prijave pretnji ubistvom nisu procesuirane. Učiniocu nije oduzet pištolj, zbog toga što je po tvrđenju žrtve „imao veze u policiji“, na koje se i sam učinilac pozivao. Nepreduzimanje mera za zaštitu žrtve od partnerskog nasilja od strane nadležnih organa pokazatelj je stepena neefikasnosti rada institucija sistema nadležnih za sprečavanje i zaštitu od nasilja u porodici. U konkretnom slučaju nepreduzimanje mera zaštite od nasilja, doprinelo je da žrtva izgubi svaku nadu u mogućnost dobijanja institucionalne zaštite, te je ostala da živi sa učiniocem, strahujući za svoj život i život svog deteta, pogrešno verujući da time smanjuje rizik od ubistva kojim joj je učinilac permanentno pretio.

Kada je reč o imovinskopravnom zahtevu žrtve pokušaja femicida, sud o njemu nije odlučivao, već je žrtvu uputio da svoj zahtev ostvaruje u parnici, što je obrazložio time da oštećena nije dostavila dokaze o visini materijalne štete, odnosno troškova lečenja, a takođe nije opredelila pojedinačno iznose koje potražuje na ime nematerijalne štete, za čije je utvrđivanje potrebno veštačenje. U vezi s tim, ukazujemo da u postupku nije istaknut zahtev za naknadu nematerijalne štete koju je pretrpelo samo dete, što je inače u praksi čest slučaj. S druge strane, kada je reč o naknadi štete koju je pretrpela žrtva pokušaja femicida, sud je imao mogućnost da oštećenoj u toku postupka naloži da opredeli pojedinačne iznose zahteva za svaki vid pretrpljene nematerijalne štete i da u ranoj fazi postupka naloži izvođenje potrebnih veštačenja, što bi mu omogućilo da blagovremeno formira podlogu za odluku i odluči o zahtevu za naknadu štete. Propust suda da to učini ima dalekosežne posledice po žrtvu femicida, koja će morati da se izlaže troškovima i gubitku vremena kako bi u parnici ostvarila pravo na naknadu štete.

PREDMET br. 3

Modalitet izvršenja, obeležja i pravna kvalifikacija krivičnog dela

Više javno tužilaštvo u Vranju optužilo je G. P. zbog krivičnih dela: teško ubistvo iz čl. 114. st. 1. tač. 11. KZ, krivičnog dela nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 4. u vezi st. 1. KZ i neovlašćeno držanje opojnih droga iz čl. 246a st. 1. KZ.¹⁷³

Presudom Višeg suda u Vranju G. P. je oglašen krivim za krivična dela navedena u optužnici.¹⁷⁴ U izreci presude navedeni su opisi načina izvršenja navedenih krivičnih dela.

Krivično delo teškog ubistva iz čl. 114. st. 1. tač. 11. KZ učinilac je izvršio na taj način što je 4. 5. 2017. godine, oko 18.00 h na državnom putu prvog B reda, na relaciji Lučane–

¹⁷³ KTO br. 30/17 od 8. 9. 2017.

¹⁷⁴ 2 K br. 53/17 od 14. 6. 2018.

-Bujanovac, u blizini skretanja za S..., opština Bujanovac, u stanju uračunljivosti i sa umišljajem, lišio života više lica, i to taštu D. I. i suprugu J. P., a svoju maloletnu ćerku H. P. lako telesno povredio. Učinilac je znao da će njegova supruga i tašta (u vreme izvršenja krivičnog dela učinilac i njegova supruga bili su u braku), zajedno sa njihovom maloletnom ćerkom putovati u PMB džipu crne boje u određeno vreme sa područja Kosova** u pravcu Bujanovca, pa je angažovao taksi kojim je upravljao S., da ga vozi u istom pravcu. Kada su naišli na putničko vozilo koje im je išlo u susret, a kojim je upravljala tašta D. I., vozač taksija je, po uputstvu učinioca G. P. „ablendovao“, kako bi se vozilo u kojem su bile njegova tašta, supruga i ćerka zaustavilo. Tašta D. I. je zaustavila vozilo i parkirala ga van kolovoza s desne strane, dok je vozač taksi vozila u kojem se nalazio učinilac okrenuo vozilo i parkirao ispred vozila kojim je upravljala oštećena tašta učinioca. Tada je učinilac izašao iz taksi vozila, ušao u džip na zadnja leva vrata, gde je sedela njegova supruga sa detetom, zatim je izašao iz džipa, došao do taksi vozila, ušao u vozilo, ponovo otišao do džipa, otvorio zadnja leva vrata vozila i u položaju kada je telom i desnom nogom bio u džipu, a levom nogom stajao na kolovozu, ispalio više hitaca iz pištolja marke CZ M-57 kalibra 7,62 mm, sa izbrisanim fabričkim brojem, u pravcu oštećene tašte D. I. u predelu leđnog dela desne strane, nanevši joj tri prostrelne rane u predelu grudnog koša usled kojih je ona na licu mesta preminula. Posle toga je izašao iz džipa i ispalio više hitaca u pravcu oštećene supruge J. P. u predelu desne strane leđa (prostrelne rane) da bi usled prostrelne grudnog koša, oštećena preminula u bolnici. Tom prilikom učinilac je maloletnoj oštećenoj ćerki naneo laku telesnu povredu u vidu prostrelne rane donjeg dela desne podlaktice. Nakon toga seo je u taksi i otišao do Bujanovca, da bi se zatim udaljio u nepoznatom pravcu i izvesno vreme bio u bekstvu.

Drugo krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija učinilac je izvršio na taj način što je u periodu od 4. 5. do 15. 6. 2017, kao i dana 15. 6. 2017. u mestu P..., u stanju uračunljivosti i sa umišljajem, neovlašćeno držao i nosio vatreno oružje, pištolj marke CZ M-57 kalibra 7,62 mm, sa izbrisanim fabričkim brojem, sa okvirom i municijom. Navedeno oružje mu je oduzeto 15. 6. 2017. godine u 18.10 h u motelu „Predejane“ od strane službenih lica PU Vranje.

Treće krivično delo neovlašćeno držanje opojnih droga iz čl. 246a st. 1. KZ učinilac je izvršio 15. 6. 2017. na taj način što je u motelu „Predejane“ neovlašćeno držao u manjoj količini, za sopstvenu upotrebu, supstance koje se nalaze na spisku psihoaktivnih kontrolisanih supstanci Pravilnika o utvrđivanju Spiska psihoaktivnih kontrolisanih supstanci¹⁷⁵ i to pet folija leka *leksilijum* od 3 mg, sa po 10 tableta, tri folije leka *leksilijum* od 5 mg sa po devet tableta, jednu foliju leka *leksilijum* od 3 mg sa šest tableta – ukupno 83 tableta, i jednu foliju leka *ksanaks* od 0,5 mg sa dve tablete. Policijski službenici PU Vranje oduzeli su učiniocu ove supstance.

Podaci o učiniocu

Učinilac je elektroinstalater po zanimanju, bez zaposlenja, završio je treći stepen stručne škole, u vreme izvršenja krivičnog dela bio je oženjen, otac jednog maloletnog deteta,

¹⁷⁵ Pravilnik o utvrđivanju Spiska psihoaktivnih kontrolisanih supstanci, *Službeni glasnik* RS, br. 100/16.

** Svako pominjanje Kosova treba razumeti u kontekstu rezolucije 1244 Saveta bezbednosti UN (1999).

srednjeg imovnog stanja, po njegovoj izjavi ranije je bio osuđivan na području Kosova*** za krivično delo teške krađe i krivično delo teške telesne povrede. Zbog anonimizovanosti podataka nije mogao biti utvrđen uzrast učinioca. Učiniocu je određen pritvor i u pritvoru se nalazio od 15. 6. 2017.

Učinitelj nije priznao da je izvršio krivično delo teško ubistvo na način kako je navedeno u optužnici. Saslušan na glavnom pretresu izjavio je da mu je žao svega što se desilo kritičnog dana, jer je i njegova ćerka bila učesnica događaja. Sa sada pokojnom suprugom bio je zvanično u braku, ali godinu dana pre ovog događaja živeli su razdvojeno, ona je živela kod svojih roditelja. Tog dana 4. 5. 2017. pošao je na poziv tašte D. I. da se nađu, jer je navodno rekla da ima da mu kaže nešto važno. Bilo mu je sumnjivo zbog čega ga zove, pa je zamolio svog poznanika da ga taksijem odveze do dogovorenog mesta. U selu Lučane ugledao je vozilo svoje sada pokojne tašte, rekao je vozaču da „ablenduje“, kako bi zaustavila vozilo, ali ona to nije učinila, jer nije prepoznala vozilo u kojem se on nalazio. Zbog toga je vozač stao ispred njenog vozila, pa je on izašao da joj kaže da je došao taksijem, a ona mu je rekla da kaže taksisti da ode do prvog slobodnog parkinga, da ne bi bili na glavnom putu. Tako su došli do prvog parkinga koji je bio na nekih minut vožnje. Učinitelj je izašao iz taksija, otišao do džipa i seo na zadnje sedišta gde je sedela njegova ćerka. Počeo je da se igra sa ćerkom, kada mu je oštećena D. I. rekla da je ostavi i „*da su došli da nešto porazgovaraju*“. Odgovorio joj je da ima vremena, samo da se malo poigra sa detetom, pa je pitao suprugu šta je uradila sa razvodom, našta mu ona nije odgovorila, već je odgovorila oštećena D. I. „*da to njima ništa ne znači, a njemu ako treba razvod da završi*“. Pitao ju je: „*Zašto mi onda uzimate novac, ako ne planirate razvod?*“ Odgovorila je da je novac, koji je dao za razvod, potrošila za gorivo, jer vozilo ne ide na vodu, počela je da se smeje, govoreći da ako od sada želi da vidi svoju kći, da će za svako viđanje morati da plati po 200 evra za gorivo, a ako želi da vidi porodicu, moraće da dâ 36.000 evra u roku od sedam dana i 500 evra, ukoliko želi da vidi svoje dete. Rekao joj je da ga ostave na miru, da će podneti zahtev za razvod i da će sud odlučiti o tome kada će viđati dete, a i o svemu drugom. Pokojna tašta D. I. mu je zatim rekla da ona neće dozvoliti da se razvedu, dok ne uplati taj novac, našta joj je on odgovorio da taj novac nema, jer ne radi.

Kada je rekao da nema taj novac, oštećena D. I. mu je rekla da se onda oprostite od svoje porodice: „*Ubićemo ti majku i oca, očekuj snimak kako ih ubijamo, a sestru ćemo ti seći na komade*.“ To ga je, kako je naveo, emotivno pogodilo vrlo jako, jer je vezan za svoju sestru koja je bolesna, glava mu je klonula, video je samo pištolj u rukama sada pokojne tašte i čuo kako mu je rekla: „*H. je sad u mojim rukama*.“ Tada je pokojna J. P. rekla da ne želi više da ga vidi, a oštećena D. I. se smejala. U jednom momentu J. P. je vrisnula, on je podigao glavu koja mu je pre toga klonula, ponovo je ugledao pištolj i „*od tog momenta dobija prekid filma i ničega se ne seća*“. Ne priznaje da je nosio pištolj kada je pošao da se nađe sa taštom.

U pogledu drugog krivičnog dela, učinitelj je priznao da je kritičnom prilikom nosio sa sobom pištolj marke CZ M-57 kalibra 7,62 mm radi svoje bezbednosti, s obzirom na to da mu je brat njegove sada pok. tašte D. I. pretio. Inače, hteo je da pištolj preda policiji jer uopšte nije znao odakle mu taj pištolj.

*** Svako pominjanje Kosova treba razumeti u kontekstu rezolucije 1244 Saveta bezbednosti UN (1999).

Koristi lekove *leksilijum*, *seroksat* protiv stresa, *formidal* za spavanje i još dva leka.

Ocenjujući odbranu učinioca, sud je našao da je ovakvom odbranom učinilac pokušao da „*sebe dovede u što povoljniji položaj i umanji svoju krivičnu odgovornost*“. Sud nije prihvatio odbranu učinioca jer je „*apsolutno u suprotnosti sa svim izvedenim dokazima*“. U presudi je dalje navedeno da je odbrana želela da prikaže da se ovde radilo o nekakvom afektu kod optuženog što imajući u vidu sve provedene dokaze sud nije mogao da prihvati, jer optuženi nije bio u stanju jake razdraženosti i nijedan od dokaza ne ukazuje na to da ga je pokojna D. I. bilo kakvom svojom radnjom mogla dovesti u takvo stanje, da optuženi doživi „prekid filma“.

U nalazu i mišljenju veštaka sudskog psihijatra konstatovano je da je učinilac u vreme izvršenja krivičnog dela bio uračunljiv, sposoban da shvati značaj svoga dela i da upravlja svojim postupcima. Kod njega nisu ustanovljeni duševna bolest, privremena duševna poremećenost, zaostali duševni razvoj ili druga teža duševna poremećenost. U dopunskom nalazu i mišljenju veštaka navedeno je da sve dijagnoze bolesti, stanja i sindromi koji su postavljeni u specijalističkim izveštajima za učinioca (patološko kockanje, disocijalni poremećaj ličnosti, generalizovani anksiozni poremećaj i dr.) nisu imali uticaja na stanje njegove uračunljivosti.

Sud je u presudi konstatovao da je učinilac bio svestan svog dela i hteo njegovo izvršenje. Krivična dela je izvršio u stanju uračunljivosti, njegova sposobnost da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima bila je očuvana za svako krivično delo pojedinačno. U pogledu krivice, prilikom izvršenja krivičnog dela teško ubistvo, po oceni suda, učinilac je postupao sa direktnim umišljajem, bio je svestan da usled njegovih radnji može nastupiti smrt oštećenih D. I. i J. P., što je i hteo, dok je u odnosu na maloletnu ćerku H. P. učinilac postupao sa eventualnim umišljajem, bio je svestan da usled njegovih radnji može nastupiti zabranjena posledica, pa je pristao na nastupanje takve posledice.

Podaci o žrtvama

Učinilac je lišio života dve žrtve, dok je jednoj naneo lake telesne povrede. Žrtve su tašta, supruga i ćerka učinioca. O žrtvama nema podataka u presudi, osim o odnosu srodstva sa učiniocem. Iz iskaza oca supruge učinioca, oštećenog N. I., proizlazi da je oštećena J. P. bila u braku sa učiniocem u vreme izvršenja krivičnog dela, ali da nisu zajedno živeli jer su 2016. faktički prekinuli bračnu zajednicu. Do raskida bračne zajednice, prema svedočenju N. I., došlo je zbog toga što je učinilac „vršio nasilje nad njegovom ćerkom“. Jednom prilikom je pretukao njegovu suprugu, pokojnu D. I. i njegovu ćerku, kada je njihova ćerka imala godinu dana, zbog čega je „bio uhapšen i procesuiran“.

U obrazloženju presude je navedeno da je u obdukcionom zapisniku konstatovano: „*Utvrdjuje se da je u sada pok. D. I. i u sada pok. J. P. ispaljeno više metaka i to u predelu grudnog koša, što je imalo za posledicu nanošenje teških telesnih povreda i to: kod pok. D. I. bezuslovno smrtonosne povrede, usled kojih je preminula na licu mesta, dok kod pok. J. P. postoji više povreda, koje su izazvale krvarenje i kao posledicu toga nastupanje smrti nakon sat i po vremena od nanošenja.*“ U nalazu i mišljenju veštaka specijaliste

sudske medicine od 15. 8. 2017. godine, navedeno je da je maloletna povređena H. P. zadobila laku telesnu povredu u vidu prostrelne rane donjeg dela desne nadlaktice, koja je uzdužno postavljena, dužine 1 cm, a što ukazuje na to da je prostrelina desne nadlaktice naneta projektilom, koji je rikošetirao ili koji je prethodno delovao bilo na telo – tkivo pok. J. P., ili na neku drugu strukturu u putničkom vozilu.

Tok krivičnog postupka

U toku krivičnog postupka saslušan je učinilac, ispitan su svedoci, izvršen je uvid u nalaze i mišljenja veštaka sudske medicine i sudske psihijatrije, nalaz Zavoda za sudsku medicinu u Nišu, zapisnik o balističkom veštačenju, potvrdu o privremeno oduzetim predmetima, zapisnik o forenzičko-hemijskom veštačenju, obdukcioni zapisnik, spise predmeta SPK 1/18, zapisnik o uviđaju, izvod iz KE za učinioca.

Oštećeni N. I., suprug oštećene D. I., saslušan kao svedok, pored ostalog je izjavio i da nije znao kada je njegova supruga krenula sa ćerkom i unukom prema Bujanovcu. Tog dana mu je samo rekla da je zvao učinilac i tražio da vidi dete, jer namerava da ode iz zemlje pošto ga „traže svuda zbog izvršenih krivičnih dela“. Sa učiniocem je prekinuo svaki kontakt nakon što se njegova ćerka razišla sa njim, a i pre toga nije bio s njim u dobrim odnosima, kao ni sa njegovim roditeljima. Naveo je da je učinilac svoje nasilničko ponašanje izražavao od samog početka braka, da su oni bili protiv te veze, ali se J. P. ipak udala za njega.

Svedok I. Š. je naveo da je 4. 5. 2017. godine oko 18.00 sati zatvorio butik u Bujanovcu i kolima krenuo sa suprugom i detetom kući. Kada je došao blizu mesta gde je skretanje za T..., uočio je džip marke *mercedes* koji je bio parkiran van kolovoza, prednja i zadnja leva vrata na džipu bila su otvorena. Produžio je vozilom, ali mu je supruga rekla da stane jer je videla dete u vozilu i krv van vozila na kolovozu. Zaustavio se i parkirao u blizini navedenog vozila, izašli su iz svog vozila i videli ženu koja leži van vozila na kolovozu, kako drži dete svojom levom rukom, a dete je plakalo. Njegova supruga je odmah uzela dete i tada je primetio da je ta žena tada klonula, nakon što je njegova supruga uzela dete. Na prednjem sedištu je video ženu, misli da je bila živa, jer je imala pokrete, pa je procenio da je htela da izađe iz kola.

Svedoci D. Z. i S. Z. izjavili su da su dana 4. 5. 2017. bili u njivi u popodnevnim satima kada su čuli više pucnjeva, koji su bili jedan za drugim, i vrisak nalik ženskom glasu, ali sa njive nisu mogli ništa da vide jer je na tom mestu drveće i žbunje.

Uvidom u spise predmeta sud je utvrdio da je učinilac S. koji je kritičnom prilikom vozio taksi, priznao izvršenje krivičnog dela – pomoć učiniocu posle izvršenja krivičnog dela iz čl. 333. st. 3. u vezi st. 1. KZ i da je VJT sa njim zaključio sporazum o priznanju krivičnog dela, koji je usvojen rešenjem i doneta je pravnosnažna presuda kojom je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od šest meseci. U svom iskazu S. je naveo da je kritičnom prilikom bio u svom taksi vozilu kada je u retrovizoru video učinioca u položaju savijenom prema napred kako puca u osobu koja je sedela na mestu vozača, a položaj mu je bio

takav da je jednom nogom bio u vozilu, a drugom van vozila. Video je kako ruka učinioca sa pištoljem „*ide u pravcu osobe koja sedi na zadnjem sedištu, a zatim je sa pištoljem u ruci uleteo u njegovo vozilo, seo na mesto suvozača i pretio mu što nije mogao odmah da krene vozilom, a on nije mogao da upali motor jer ga je sve što je video uznemirilo*“.

Sud je izvršio uvid u zapisnik o balističkom veštačenju u kojem je navedeno da pištolj koji je oduzet od učinioca predstavlja funkcionalno ispravno vatreno oružje, da je iz tog pištolja pucano posle poslednjeg čišćenja i da municija devet metaka iz okvira pištolja kal. 7,62 x 39 mm predstavlja ispravnu bojevu municiju.

Učiniocu je krivično delo izvršio 4. 5. 2017, optužnica je podneta 8. 9. 2017. i izmenjena 22. 2. 2018, a presuda je doneta 14. 6. 2018. godine, što znači da je od izvršenja krivičnog dela do donošenja presude prošlo godinu dana, jedan mesec i 10 dana, dok je od izmene optužnice do donošenja prvostepene presude prošlo tri meseca i 22 dana.

Krivična sankcija, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Učiniocu G. P. sud je najpre utvrdio kazne za krivično delo teško ubistvo u trajanju od 40 godina, za krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija kaznu zatvora u trajanju od dve godine, a za krivično delo neovlašćeno držanje opojnih droga kaznu zatvora u trajanju od šest meseci, pa ga je osudio na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 40 godina u koju je uračunato vreme provedeno u pritvoru od 15. 6. 2017. godine.

Prema izreci presude, od učinioca se oduzima pištolj sa okvirom i municijom, koje po pravosnažnosti presude treba predati nadležnoj PU i lekovi – psihoaktivne kontrolisane supstance, koje će po pravosnažnosti presude biti uništene.

Od olakšavajućih okolnosti sud je naveo neosuđivanost učinioca, iako je sam učinilac izjavio da je bio osuđivan, što stoji u izreci presude, ali nije potvrđeno izvodom iz Kaznene evidencije. Kao otežavajuću okolnost sud je naveo ponašanje učinioca posle izvršenja krivičnog dela teško ubistvo.

Oštećeni su za ostvarenje imovinskopravnog zahteva upućeni na parnicu.

KOMENTAR

Sud je u skladu sa podnetom optužnicom pravilno kvalifikovao krivično delo kao teško ubistvo više lica iz čl. 114. st. 1. tač. 11. KZ, koje je izvršeno u sticaju sa krivičnim delom nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348. st. 4. u vezi st. 1. KZ i neovlašćeno držanje opojnih droga iz čl. 246a st. 1. KZ. Dostupni podaci, međutim, ne omogućavaju da se bliže sazna kakav je bio raniji odnos učinioca i žrtava, niti se sud time bavio. Iz iskaza jednog od ispitanih svedoka, oca oštećene supruge učinioca i supруга oštećene tašte učinioca, saznaje se da je od početka braka odnos između učinioca i njegove supruge bio loš, da je učinilac „vršio nasilje nad njegovom ćerkom“, a da je takođe telesno povredio njegovu suprugu zbog čega je bio osuđivan, što je sve uticalo da dođe do faktičkog prekida bračne zajednice godinu dana pre ubistva. Tako i ovaj slučaj femicida potvrđuje činjenicu konstatovanu u mnogim istraživanjima da je napuštanje nasilnika veliki faktor rizika, kojeg žrtve često nisu svesne.

Takođe, ovaj slučaj potvrđuje i da je mogućnost preventivnog delovanja postojala pre izvršenja femicida i da su žrtve, pre svega supruga učinioca, prijavljivale ranije slučajeve nasilja. Iako je sud pravilno odmerio kaznu učiniocu time što je izrečena kazna u maksimalnom vremenskom trajanju, u presudi nisu navedene sve otežavajuće okolnosti, kao što je okolnost da su dva ubistva izvršena u prisustvu maloletnog deteta i sam način izvršenja ubistva. Kao i u drugim slučajevima, sud je uputio oštećene na parnicu za ostvarenje imovinskopravnog zahteva, iako postoji zakonska mogućnost da se u okviru krivičnog postupka odluči o imovinskopravnom zahtevu, pogotovo što je žrtva u ovom slučaju maloletna ćerka oštećene i učinioca. Stoga je sasvim bilo opravdano da sud u krivičnom postupku odluči i o imovinskopravnom zahtevu kako žrtva ne bi bila izložena dodatnim traumama i sekundarnoj viktimizaciji.

Fokus grupne diskusije i validacioni intervjui

Analizom predmeta sagledane su specifičnosti pristupa i kaznene politike u slučajevima nasilja u porodici izvršenog korišćenjem vatrenog oružja. Nakon toga, sprovedeni su polustrukturirani dubinski intervjui sa javnim tužiocima i predstavnicima centara za socijalni rad, i fokus grupne diskusije sa predstavnicima/cama grupa za koordinaciju i saradnju, kako bi bili sagledani stavovi profesionalaca/ki i postignuto razumevanje rizika od nasilja u porodici u slučajevima kada učinilac ima pristup / poseduje vatreno oružje, uključujući i sagledavanje ovog faktora prilikom izrade individualnih planova zaštite i podrške žrtvama nasilja. Fokus grupne diskusije vođene su sa predstavnicima/cama grupa za koordinaciju i saradnju, imajući u vidu njihovu funkciju u sistemu prevencije i zaštite od nasilja, što je detaljnije opisano u delu koji se odnosi na pravni okvir.

Nalazi sa fokus grupnih diskusija podeljeni su u četiri dela prema temama o kojima se razgovaralo, a koje su se odnosile kako na samo razmatranje slučajeva nasilja u porodici u kojima je neposredno korišćeno vatreno oružje, tako i na pravnu regulativu u vezi sa prevencijom i zaštitom od nasilja. Takođe, razmatrane su i teme u vezi sa nabavkom, posedovanjem i nošenjem oružja, uključujući i situacije u kojima učinilac ima oružje kako u legalnom tako i u nelegalnom posedu, odnosno ima pristup oružju bez obzira da li su oružje ili pretnja oružjem korišćeni pri izvršenju nasilja. Kao što je navedeno u delu koji se odnosi na metodologiju istraživanja, nakon fokus grupnih diskusija urađeni su dubinski validacioni intervjui sa profesionalcima/kama koji se ovom temom bave dugo i imaju produbljena iskustva, a njihove izjave navedene su kurzivom u okviru tema koje su obrađivane.

Povezanost posedovanja i nošenja vatrenog oružja i nasilja u porodici

Neka od ključnih pitanja koja se tiču ove teme a oko kojih se vodila diskusija na fokus grupama i u intervjuima sa profesionalcima/kama odnosila su se na: uticaj posedovanja i nošenja vatrenog oružja na rasprostranjenost nasilja u porodici; povezanost između nasilja u porodici i zloupotrebe vatrenog oružja; uticaj straha od prisutnosti/dostupnosti vatrenog oružja koji utiče na žrtve i prijavljivanje nasilja; kao i na efikasnu zaštitu žrtve od nasilnika/nasilja uz zloupotrebu oružja ili pretnje oružjem.

Učesnici/ce fokus grupa u najvećoj meri smatraju da posedovanje i nošenje vatrenog oružja može da utiče na nasilje u porodici u onim slučajevima kada nasilnik poseduje oružje, da posedovanje i nošenje vatrenog oružja utiče na veću rasprostranjenost nasilja u porodici, kao i da doprinosi osećaju moći i osnaženosti lica koje vrši nasilje u porodici. Na jednoj od fokus grupa istaknuto je da nema mnogo slučajeva nasilja u porodici koje je izvršeno neposrednim korišćenjem vatrenog oružja i da se gotovo niko od učesnika/ca nije susreo sa takvim slučajem. Međutim, na drugim fokus grupama navedeno je da je veliki broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici, koje je izvršeno upućivanjem pretnji ubistvom, upravo bio u slučajevima kada je učinilac posedovao oružje, odnosno imao pristup oružju.

Iz predmeta koje sam videla, smatram da je povezanost posedovanja vatrenog oružja i nasilja u porodici velika. Naime, ako pođemo od psihologije samog nasilnika, činjenicom da nasilnik poseduje oružje on dobija i dodatnu sigurnost, odnosno oružje mu daje još veću moć. S druge strane, saznanje žrtve da nasilnik ima oružje u kući, žrtvu još više stavlja u podređeni položaj. Nasilnik čak ne mora ni da preti, ne mora da upotrebi oružje, dovoljno je samo saznanje da on poseduje oružje.

Saznanje žrtve da nasilnik poseduje oružje, legalno ili ilegalno, utiče na njenu odluku da prijavi nasilnika jer je u strahu od mogućeg (goreg) ishoda. Na jednoj fokus grupi diskutovalo se o slučaju nasilja izvršenog zloupotrebom oružja, koje žrtva nije prijavljivala i koje se na kraju završilo ubistvom, što pokazuje veliki strah žrtava da prijave nasilnika koji ima oružje. Pretnje oružjem ili upotrebom oružja relativno su česte, ali pojedini učesnici/ce smatraju da sama okolnost da neko poseduje vatreno oružje ne mora nužno da utiče na rasprostranjenost nasilja.

Ako govorimo o samom krivičnom delu nasilja u porodici, jedan od načina izvršenja jeste pretnja vatrenim oružjem da će se napasti na život i telo tog lica. Bez obzira da li je to samo nasilje u porodici ili ga neko kvalifikuje kao ugrožavanje sigurnosti, žrtva se usled saznanja o postojanju oružja oseća degradirano i time se utiče na nju da možda donosi odluke suprotno svojoj volji.

Sama činjenica da nasilnik poseduje oružje predstavlja dodatni pritisak na žrtvu bez obzira što oružje nije korišćeno za vršenje nasilja, kao i svojevrsan vid zastrašivanja žrtve. Muškarci koji imaju dozvolu za držanje/nošenje oružja osećaju zbog toga veću moć i mogućnost da tim oružjem prete. Zapažene su situacije u kojima žrtve ne prijavljuju nasilje upravo zbog pretnji nasilnika da će ih u tom slučaju ubiti, a žrtvama je poznato da nasilnik poseduje oružje, što dodatno utiče na ozbiljnost pretnji.

Nasilnik u principu nema ni potrebe da oružje koje ima vadi iz fioke ili ormana i da ga pokazuje, jer je samo saznanje žrtve da nasilnik ima oružje dovoljna činjenica koja izaziva strah. Nekada čak i kada nasilnik samo verbalno kaže: „Ubiću te!“, to je dovoljno da izazove veliki strah jer žrtva zna da on ima sredstvo kojim to može i da izvrši.

To je specifičan psihološki fenomen koji najviše utiče na to da žrtva ne prijavi nasilje, jer se u stvari „ništa nije ni desilo“, a nije ni osnovana njena sumnja da će se to i dogoditi.

Veći je pritisak, veći je strah. To je činjenica.

Ako žrtva zna da partner ima oružje, to predstavlja prolongiran strah za nju jer ona ne zna kada ga on može koristiti. Da su žrtve sigurne da će ih institucije zaštititi, češće bi prijavljivale nasilje.

Učesnici/ce su jedinstvenog stava da bi povezanost između zloupotrebe vatrenog oružja i nasilja u porodici trebalo da se nađe u fokusu interesovanja javnosti i profesionalaca.

O oružju se ne priča mnogo ni u krugovima profesionalaca ni u javnosti. O njemu se priča tek onda kada dođe do tragedije. I tada se priča senzacionalistički, na veoma neadekvatan način.

Navedeno je da bi opšta javnost trebalo da bude dodatno informisana o povezanosti nasilja u porodici i posedovanja oružja, s obzirom na to da javnost ne prepoznaje ovu vezu. Ukazano je na normalizaciju posedovanja oružja u Srbiji, posebno lovačkog oružja, što dovodi do neprepoznavanja mogućih zloupotreba oružja. Pored toga, postoji i dosta slučajeva gde je došlo do zloupotrebe oružja i to mnogo češće onog u nelegalnom posedu. Tek kada žrtva nasilja ukaže na to da učinilac nelegalno poseduje oružje, ono se nađe u fokusu interesovanja profesionalaca, i tada se takvo oružje pronalazi i oduzima. Međutim, važno je da ovo pitanje još više bude u fokusu profesionalaca, da ih saznanja o mogućoj zloupotrebi motivišu da uvek proveravaju da li eventualno postoji oružje u nelegalnom posedu, čak i kada žrtva na to nije ukazala.

Na jednoj od fokus grupa istaknuta je nužnost učestalije kontrole, prvenstveno većim angažovanjem policijskih službenika, i to kako oružja koje se legalno daje u posed građanstvu, tako i nelegalnog oružja. Sve ono što nas je godinama pratilo, ratišta i svi oni događaji koji su iza nas, dovelo je do toga da definitivno postoji mnogo oružja koje nije evidentirano. Potrebno je da kroz kampanje bude pronađeno i evidentirano i takvo oružje, kako bi se došlo do podataka ko sve poseduje oružje. Provere i procene svakako se rade po zahtevima za nabavku i držanje oružja, ali se poseban akcenat mora staviti na psihičku stabilnost lica koja ga nabavljaju i drže.

Izražen je stav po kojem profesionalci i nadležni organi, postupajući po prijavama za bilo koje krivično delo pa i nasilje u porodici, proveravaju da li učinilac poseduje oružje. Kada je reč o legalnom posedu oružja ova činjenica se proverava kroz baze podataka policije, tako da većina učesnika/ca smatra da tu nema nikakvih problema. Ukoliko je u prijavi navedeno da je krivično delo izvršeno korišćenjem oružja, provere nelegalnog posedovanja oružja vrše se prema Zakoniku o krivičnom postupku, odnosno izdavanjem naredbi za pretres stana i drugih prostorija i dobijanjem obaveštenja od građana, pretežno ukućana, a ako bude pronađeno oružje se uvek oduzima. Oduzima se svo oružje, svim članovima porodice na toj adresi, i vrši se provera svih članova porodice.

Policija je dužna da prilikom svake prijave nasilja u porodici odmah prilikom pretresa oduzme oružje. U jednom takvom slučaju oduzeta je lovačka puška, ali prilikom provere učiniooca kroz sistem, videlo se da on ima i pištolj u legalnom posedu, ali on nije hteo da kaže gde se pištolj nalazi. Policija je odmah uradila kompletan pretres kuća koje ima na teritoriji opštine u kojoj živi, ali i u drugom gradu, obaveštena je policija u tom gradu, urađen je pretres njegovog vozila, ali pištolj nije nađen. Taj čovek je odmah pritvoren, preventivno, jer došlo se i do saznanja da on pije i preti, pa je činjenicu da nije hteo da kaže gde mu je oružje, policija tretirala kao rizik. Posle par razgovora nakon pritvaranja, on je rekao gde je pištolj i pištolj je nađen, međutim videlo se da zaista postoje rizici, žena je po prvi put smogla snage da ga prijavi.

Meni se čini da nam je glavni izvor informacija sama žrtva, a tek nakon toga policija / službena lica koja se prva nađu na licu mesta. Mi nekada znamo da devalviramo subjektivni osećaj žrtve.

Dešava se da u izveštajima policijskih službenika već imate podatke o tome da li nasilnik ima oružje u legalnom posedu, to se uvek pita.

Legalni posed oružja nije sporan. Ali, pitanje ilegalnog oružja se ne postavlja uvek. A moglo bi i trebalo. Bilo bi korisno da se recimo i žrtva preko onlajn aplikacije uključi na sastanak grupe za koordinaciju i saradnju i da se direktno pita za sve podatke koje vidimo da nam nedostaju, a njoj bi mogli biti poznati.

Tužilac će po službenoj dužnosti svakako inicirati pretres, jer čim žrtva kaže da misli da nasilnik ima oružje, određuje se pretres i to je gotovo ustaljena procedura kod svih tužilaca. Ali nekako se tu završava priča, ako nije pronađeno oružje, ono se ne traži više. Recimo, izvršilac ga premesti negde i policija ga ne nađe. Ako npr. žrtva za mesec dana dođe i kaže da sad ima saznanje da je to oružje premešteno na drugo mesto, ako tužilac nema sluha i ako ne veruje žrtvi, moglo bi da dođe do problema, tipa „i prošli put ste rekli da ga ima, pa ga nismo pronašli“, pa „da li ste baš sigurni da ima oružje, možda ste umislili“, i sl. U ovakvom slučaju samo neki tužioci će ponovo narediti pretres, dok će drugi misliti da žrtva preuveličava stvari. Upravo u „tim prazninama“ u poverenju može doći do femicida.

Na jednoj od fokus grupa navedeno je da se do informacija o posedovanju oružja najčešće dolazi prilikom postupanja centra za socijalni rad i to u slučajevima kada nije ni prijavljeno nasilje, već se obavlja savetodavni rad zbog poremećenih porodičnih odnosa. U tim slučajevima žrtve često „progovore“ o nasilju, kao i da nasilje nisu ranije prijavljivale, između ostalog, zbog saznanja da učinilac ima oružje. Takođe, neki učesnici/ce su naveli primere u kojima je posedovanje oružja uticalo na to da žrtva ne svedoči u krivičnom postupku ili da ne želi da učinilac sazna da je ona prijavila nasilje.

Mi smo ovde imali u oktobru sledeću situaciju. Situacija je nastala odjednom, naizgled ni iz čega, on je bio dobar komšija, tako su ga svi opisivali. Jedne večeri je sačekao ženu da izađe sa posla posle završene smene, uz pomoć ilegalnog oružja koje je imao kod sebe naterao je nju i njenog kolegu da sednu sa njim u auto, vozio ih je a zatim počeo da ih napada u smislu da su njih dvoje zajedno, pri čemu je ispalio metak i pored njene i pored njegove glave. On je imao kod sebe ilegalan pištolj, za koji niko nije znao da je u njegovom posedu, ali je ona za to znala, to sam saznala iz kasnijeg razgovora sa njom. Ona je znala, ali iz straha nikome nije smela da kaže da on ima ilegalno oružje.

Česti su slučajevi da žrtva prijavi nasilje uz pretnju oružjem nakon izvesnog vremena, a ne u trenutku kada je doživela nasilje. U tim situacijama može da nastane problem zato što u trenutku ove (zakasnele) prijave, osumnjičeni više nema oružje u kući, npr. jer ga je negde sakrio. U svakom slučaju, ako žrtva prijavi da učinilac ima oružje u nelegalnom posedu, kroz pretres stana oružje će biti oduzeto. Međutim, u praksi se

dešavalo i suprotno, da se žrtve koje ranije nisu prijavljivale da trpe fizičko i psihičko nasilje, u trenutku kada saznaju da postoji oružje u kući ili dožive pretnju upotrebom vatrenog oružja, češće odlučuju da nasilje prijave. Saznanje da u kući postoji oružje kod određenog broja žrtava predstavlja neku vrstu okosnice oko koje se odlučuju da prijave nasilje. Policija postupava po internim instrukcijama kada je u pitanju oružje, u legalnom i u nelegalnom posedu. Policiji je omogućeno da se takvo oružje preventivno oduzme, a nakon toga utvrđuje se da li postoje elementi krivičnog dela nasilje u porodici. Takođe, pojedini učesnici/ce ukazuju na to da ima žena koje ne očekuju da će muževi/partneri pucati u njih, one „možda očekuju šamar ili da budu na razne načine fizički zlostavljane, ali dok žive zajedno, neke žene nemaju strah da će nasilnik da puca u njih“. Strah od upotrebe vatrenog oružja znatno se povećava kada je već došlo do razdvajanja partnera (razvod, raskid), kada je ona njega napustila, ali zna da on ne može da podnese razdvajanje i da je „spreman na veliko zlo“. Tada se javlja i povećani strah i rizik da bi on mogao da upotrebi oružje, da bi mogao da je negde presretne i ubije, te u tom momentu neke žene prijavljuju da bivši muž/partner poseduje oružje u nelegalnom posedu.

Mozak žrtve nasilja funkcioniše drugačije jer je ona pod traumom. Kada žrtva prijavljuje nasilje, veoma mali broj profesionalaca će pitati žrtvu da li ima saznanja da nasilnik u kući ima oružje u ilegalnom posedu. Ako žrtvi nije direktno prećeno oružjem, na primer, da joj je pištolj prislonjen uz čelo, nego je nasilnik rekao: „Znaš li šta imam, znaš li šta bi mogao da upotrebim“, sigurno je da će žrtva prilikom prijavljivanja, opisujući kakvo nasilje je preživela, zaboraviti da pomene i činjenicu da nasilnik ima oružje koje negde drži i čuva jer je pod traumom to potisnula. Upravo zato je važno da profesionalac koji prvi put ispituje žrtvu koristi listu rizika i konkretno, u svakom slučaju, postavi i pitanje koje se odnosi na postojanje oružja u ilegalnom posedu, odnosno da li mu je oružje dostupno, da li ga poseduje u vezi sa poslom koji radi, da li ga ima neko od članova njegove primarne porodice – jer bi takva pitanja podsetila žrtvu da priča o tome, čak i ako je u trenutku zbog straha i uzbuđenja zaboravila to da navede. Zakon o sprečavanju nasilja u porodici podrazumeva da je obavezna procena rizika, ali bi taj član možda trebalo precizirati da je neophodno taksativno navesti sva pitanja i rizike o kojima bi trebalo pitati žrtvu.

Većina učesnika/ca fokus grupa smatra da je postupanje državnih organa identično u svim slučajevima prijavljenog nasilja u porodici, kako u slučaju kada žrtva prijavljuje nasilje ali ne prijavljuje da je nasilje učinjeno upotrebom oružja, u smislu da joj je pretio ili da ju je udario pištoljem, tako i u slučaju kada je prijavila da je nasilje izvršeno oružjem ili pretnjom upotrebe oružja. Mišljenja su da je lista rizika dovoljno precizna i da nema potrebe da se menja, čak ni po pitanju posedovanja nelegalnog oružja, jer se te provere svakako vrše.

Prva stvar kod prijave nasilja ili kod sumnje u nasilje jeste da policija službeno proveri da li nasilnik ima u posedu legalno oružje. Proveravaju se i konkretno lice i članovi porodice, a oružje se oduzima od svih lica koja su u istom domaćinstvu jer je po pravilu to oružje dostupno svima, retko ko to drži zaključano. Druga stvar je da se bez obzira na postojeće evidencije, žrtva uvek pita da li učinilac ima u posedu oružje ili mu je ono dostupno, bez obzira da li je legalno ili nije.

Pored toga, pozitivno je ocenjeno što u obrascu procene rizika koji koristi policija postoji stavka koja se odnosi na posedovanje oružja, jer su oni „na prvoj liniji fronta“.

Oružje se odmah oduzima čim policijski službenici dođu na lice mesta, i od nasilnika ali i od drugih članova porodice ako žive u istom domaćinstvu. Bitno je da se obavesti i poslodavac, u slučaju da se nasilje iz porodice prenese na radno mesto ili ako u okviru posla učinilac raspolaže oružjem.

Pojedini učesnici/ce smatraju da bi provera posedovanja oružja bila korisna i u situacijama kada povodom nasilja nije podneta krivična prijava, ali je evidentirano postojanje rizika od neposredne opasnosti od nasilja u porodici, s obzirom na to da posedovanje oružja ili mogućnost pristupa oružju uvek predstavljaju rizik. Ovu vrstu provere trebalo bi sprovesti i proširiti i na sva krivična dela sa elementima nasilja, ne samo na nasilje u porodici nego i npr. nasilničko ponašanje, zlostavljanje i mučenje i slično, i na prekršaje sa elementima nasilja – jer ponekad sve to može da ukaže na samu strukturu ličnosti, da skrene pažnju na to da je neko lice „kratkog fitilja“ i da bi moglo da upotrebi oružje.

Naglašeno je da postoji obavezno uputstvo republičkog javnog tužioca, upućeno svim tužilaštvima, da se obavezno predlaže određivanje pritvora učiniocu koji je krivično delo izvršio korišćenjem vatrenog oružja. Ukoliko u izvršenju krivičnog dela nije neposredno korišćeno, takođe se vrše provere da li učinilac ima oružje u nelegalnom posedu i tada se oružje oduzima po pravilima upravnog postupka. Interesantno je da su se svi učesnici/ce jedne fokus grupe složili u tome da ne postoji nijedan pravni akt (zakon, podzakonski akt) kojim je propisana obaveza nadležnih organa da vrše provere posedovanja oružja u slučajevima nasilja u porodici, što navodi na zaključak da je ostavljena mogućnost profesionalcima da na osnovu slobodne procene odluče da li će ovu proveru izvršiti ili ne. Međutim, smatraju da je praksa u ovoj oblasti dovoljno izgrađena, tako da se provere uvek vrše.

Zajedničko delovanje različitih sektora

Zajedničko delovanje različitih sektora je suština sveobuhvatne prevencije i zaštite od nasilja. Na fokus grupama i u intervjuima diskutovano se o (ne)zadovoljstvu radom grupa za koordinaciju i saradnju; proceni efikasnosti i delotvornosti saradnje različitih sektora, posebno u kontekstu posedovanja/pristupa oružju; o eventualnoj potrebi dodatne formalizacije saradnje; kao i o načinima komunikacije i razmene podataka u pogledu posedovanja vatrenog oružja i akata nasilja između suda, tužilaštva i policije.

Učesnici/ce fokus grupa većinski smatraju da je saradnja među različitim sektorima, uspostavljanjem grupa za koordinaciju i saradnju, poslednjih godina poboljšana. Pojedini smatraju da uvek ima mesta poboljšanju i da bi trebalo da postoji bolja saradnja među državnim organima u cilju efikasnije zaštite i osnaživanja žrtava, ali i preduzimanje mera za podsticanje prijavljivanja nasilja i ispitivanja okolnosti koje kod žrtve pospešuju strah. Što se saradnje u vezi sa nasiljem u kojem je zloupotrebjeno oružje ili je prećeno oružjem tiče, iako ne postoje posebni propisi niti protokoli o tome, smatraju da je praksa postupanja dobra.

Mislim da je Zakon o sprečavanju nasilja u porodici pomerio granice, jer je „naterao“ ljude da sarađuju. Pre ovog zakona to se nije dešavalo.

Početak rada grupe počinje onog momenta kada stigne izveštaj od nadležnog policijskog službenika. Zakonski rok je 15 dana da se održi sastanak grupe, naravno, može biti i ranije ali ne bi trebalo kasnije. Veoma je bitno da članovi grupe budu pripremljeni i da raspolažu svim dostupnim podacima. Nema svrhe okupljati se ako nisu prikupljene sve relevantne informacije. U praksi se dešava da članovi dolaze nepripremljeni. Tada nije moguće validno proceniti situaciju i planirati, već morate da čekate sledeći sastanak da oni pribave valjanu informaciju, tako da je priprema za sastanak ključna stvar. Predstavnici institucija moraju da raspolažu svim podacima iz evidencija koje vodi organ koji predstavljaju, da bi moglo da se odgovori na sva potrebna pitanja koja se tiču procene rizika.

Meni se čini da svi podsistemi (tužilaštvo, policija, centar za socijalni rad) nemaju baš sve protokole, samo tamo gde imamo dobru praksu i sadejstvo, samo tu imamo dobre rezultate. Ljudi rade po Zakonu o sprečavanju nasilja u porodici, a da ne znaju ni kako Zakon izgleda. Prema svim našim protokolima, postoje indikatori koji ukazuju šta je to kod žrtve visok rizik, šta je nizak a šta srednji rizik.

Saradnja u vezi sa oružjem proizlazi iz suštine i ciljeva grupa za koordinaciju i saradnju. Nije od značaja od koga je dobijena informacija o posedovanju oružja, postupanje je uvek isto, s tim što samo pojedini učesnici/ce navode da postoji dobra saradnja sa ženskim organizacijama. Na tri fokus grupe je istaknuto da ne postoje redovni zvanični kanali komuniciranja i razmena podataka u pogledu posedovanja vatrenog oružja i nasilja, ali da takve podatke može pružiti policija na usmeni zahtev tužioca. Međutim, na jednoj od fokus grupa navedeno je da redovni kanali komunikacije postoje, da se prilikom dežurstava dobijaju informacije o legalnom posedovanju oružja, da se prilikom procene rizika utvrđuje da li lice ima oružje u posedu, tako da kanal komunikacije postoji, bilo pismenim ili usmenim putem. Policijski službenik koji postupa po prijavi za nasilje u porodici raspolaže ovim informacijama prilikom prvobitne provere lica koja su učesnici prijavljenog događaja. Sve dostupne informacije ustupaju se tužilaštvu, a kasnije i sudu na zahtev. Dakle, ne postoji jedinstveni obrazac razmene podataka između suda, tužilaštva i policije u smislu da je to obrazac koji međusobno popunjavaju, ali postoji razmena informacija.

Mislim da je odlično što postoje grupe za koordinaciju i saradnju, kao i samo povezivanje različitih institucija. Odlična je zamisao i na početku je odlično funkcionisala. Ali, ja sada vidim ovde dva problema. Prvi problem je da je jako malo ljudi u svim institucijama, a veliki je broj predmeta. Na grupi se svaki put raspravlja o 15–20 predmeta, ne može kvalitetno ništa da se uradi, sve postaje rutina. Neophodno je uposliti još ljudi, jer dolazi do zamora onih koji rade, onda se ne donose prave odluke, površno se sagledavaju slučajevi. Drugi problem je da nisu svi u grupama za koordinaciju dovoljno senzibilisani, tu postoje i ljudi sa stavovima koji su puni predrasuda. Neophodno je senzibilisati stručnjake, ali to je problem našeg društva i ne znam kako ćemo to moći u društvu da promenimo. Multisektorske edukacije su takođe poželjne, treba praviti zajedničke edukacije

kako bi se izbegla jednostranost. Moramo da se saživimo sa žrtvom. A moramo da budemo i nenasilni i u svakodnevnom životu.

Redovni kanali komunikacije tužilaštva i policije odvijaju se kroz svakodnevne konsultacije tokom dežurstava, a svakako i tokom rada grupe za koordinaciju i saradnju. S druge strane, sud i tužilaštvo komuniciraju u skladu sa pravilima krivičnog postupka. Komunikacija je u nekim sredinama unapređena korišćenjem onlajn aplikacija za održavanje sastanaka grupe za koordinaciju i saradnju.

Ukoliko tokom sastanka članovi grupe za koordinaciju i saradnju uvide da nemaju npr. odgovor na pitanje o postojanju ilegalnog oružja, uvek mogu da se dogovore da to pitanje neko od njih postavi žrtvi, ako je tokom prvog ispitivanja to bilo propušteno. Trebalo bi u zakon uneti odredbu u kojim slučajevima je korišćenje liste rizika obavezno, pod pretnjom prekršajnog kažnjavanja (profesionalaca/ki koji ne koriste listu), kad već više instance ne daju obavezna uputstva u tom smislu.

Ako gledamo formalnopravno, grupe su svuda formirane i uglavnom se sastaju u skladu sa zakonom, znači dva puta mesečno. Međutim, jedno dve trećine grupa za koordinaciju i saradnju to i radi, od ukupno 87 grupa. U okviru te dve trećine, jednu trećinu uopšte ne zanima to šta rade, a čak sam i načula da u tim grupama predsedavaju saradnici, a ne zamenici kako nalaže zakon, da sa policijom samo formalno saraduju, da pišu da su bili a nisu bili i slično. Druga trećina bi nešto i htela da uradi, a nije sigurna kako, dok se jedna trećina zaista trudi da radi, mada to zavisi i od resursa, odnosno raspoloživih usluga na datom području. Nemaju sve sredine kapacitete da pruže baš sve usluge, a neke gotovo da nemaju nikakve usluge. U Srbiji postoje 24 okruga, a od toga čak osam okruga nema nijednu sigurnu kuću niti nevladinu organizaciju koja pruža usluge. Kada govorimo o radu grupe, on podrazumeva izradu individualnog plana zaštite i podrške. Šta ti ljudi da predvide za mere podrške žrtvi, kad je takva situacija. Za mere pomoći na primer odredićemo pritvor, pa će se tužioci nekako i snaći. Ali šta da uradi sistem podrške, kada nemate mehanizme za osnaživanje, za psihosocijalne tretmane, radionice... nemate ništa da ponudite. Onda se sve upućuje na centar za socijalni rad, a on može da pruži podršku 15 minuta, jednog dana, ako ima vremena.

Poslednjih godinu dana zbog situacije sa koronom bili su neredovni sastanci grupe za koordinaciju i saradnju. Ja tužioca mogu da pozovem u svako doba dana i noći i znam da ćemo odmah pokušati da nađemo rešenje problema, da će mi dati savet ili instrukcije u postupanju. Dogovori i razmena informacija su veoma bitni za dobru saradnju i uspeh. Naravno, svako obaveštavanje treba da bude učinjeno u pisanoj formi. Ta saradnja nama puno znači.

Mišljenja i saznanja učesnika/ca fokus grupa u vezi sa postojanjem smernica/uputstava za policiju prilikom intervencije u slučaju nasilja u porodici kada je zloupotrebjeno vatreno oružje, razlikuju se u odnosu na sektore iz kojih dolaze. Prema saznanju učesnika/ca koji nisu policijski službenici, ne postoji jedinstveni protokol o postupanju policije, ali u nekim

policijskim upravama postoji poseban protokol o postupanju sa oružjem, koji se odnosi na sva krivična dela sa elementima nasilja, pa samim tim i na nasilje u porodici. Međutim, to su pojedinačni protokoli koji donose neke policijske uprave. S druge strane, policijski službenici/ce navode da postoje detaljne smernice i uputstva, od prijema prijave nasilja u porodici do samog postupanja tokom intervencije. Pored toga, postoji priručnik za policijske službenike, koji je opštijeg karaktera, ali jednim delom obuhvata postupanje u vezi sa oružjem. Međutim, kako pojedini učesnici/ce smatraju, postupanje u vezi sa oružjem je kod policije prešlo u rutinu i kroz praksu se iskristalisalo, posebno od usvajanja ZSNP. Naime, sada se u listu rizika unosi i napomena o statusu oružja, odnosno da li je u pitanju legalno oružje ili lice ima pristup oružju, a postoje direktive Uprave policije o tome kako se postupa u kojim slučajevima, za uniformisane pripadnike policije, kao i za kriminalističke policajce koji dalje sprovode postupanje sa takvim licima. Navode da se sve provere izvršavaju hitno, gde god postoji indicija da lice poseduje oružje u bilo kakvom posedu. Prvenstveno se sprovodi provera da li postoji oružje u legalnom posedu, a onda se u razgovoru sa žrtvom ili svedocima događaja, komšilukom i drugima, dolazi do saznanja o naznakama posedovanja nelegalnog oružja, nakon čega se preduzimaju već navedene mere i radnje (pretres vozila, stana i drugih prostorija, i slično).

Ukoliko je krivično delo izvršeno zloupotrebom vatrenog oružja, oružje se privremeno oduzima, ali se ni sud ni tužilaštvo ne obaveštavaju o ishodu upravnog postupka. Mišljenja su da pravosuđe nema informaciju ukoliko je nekom vraćeno, odnosno trajno oduzeto oružje. Smatraju da bi bilo korisno da grupa za koordinaciju i saradnju dobije takvu informaciju, posebno kada se razmotreni slučajevi nasilja ponovo nađu pred grupom kao tekući slučajevi koji se razmatraju nakon više meseci, odnosno dok se prati slučaj na grupi. Navedeno je i da pristup bazama podataka o posedovanju oružja imaju samo policijski službenici koji rade na tim poslovima, pa je nemoguće da ostali policijski službenici, pa i oni koji postupaju po prijavama nasilja, odmah saznaju te informacije. Smatraju da je potrebno omogućiti pristup evidencijama i drugim organima radi bržeg i adekvatnijeg postupanja.

Ne postoji jedinstveni način razmene podataka u smislu pristupa istim bazama podataka, već se informacije razmenjuju na sastancima grupe, zvaničnim dopisima ili u ličnom kontaktu. Jedinstvena baza podataka bi nam znatno olakšala funkcionisanje i rad. Mi ni za OJT nemamo program, već i dalje sve vodimo „peške“.

Jedna od tema o kojoj se diskutovalo odnosila se na oduzimanje oružja u različitim fazama postupka – od prijave nasilja, pa sve do okončanja krivičnog postupka. Učesnici/ce fokus grupa ukazuju na to da je, ukoliko je podneta krivična prijava za nasilje u porodici, oružje već oduzeto, ali ukoliko u toku postupka tužilac sazna da osumnjičeni pretili žrtvi i da postoji opasnost od odmazde, svakako će o tome obavestiti policiju i oružje će biti oduzeto. Takvo ponašanje okrivljenog predstavlja novo krivično delo, pa se podnosi nova krivična prijava, a okrivljenom bi mogao da bude određen pritvor zbog osobite okolnosti koja ukazuje da bi mogao ponoviti krivično delo ukoliko bi se našao na slobodi. Takođe, ukoliko se tokom vođenja krivičnog postupka za nasilje u porodici dogodi da se nasilnik npr. zaposli kao radnik obezbeđenja i počne da pretili oružjem, ili žrtva ima saznanje da je nabavio nelegalno oružje, te informacije mogu odmah biti proverene zahtevom javnog tužioca za pružanje potrebnih obaveštenja ili još brže, telefonski, preko nadležnog policijskog službenika, radi utvrđivanja ove činjenice i eventualno pretresa

stana i oduzimanja oružja. Tada bi se već postojeći krivični postupak proširio i na novo delo nasilje u porodici, ako postoji pretnja upotrebom oružja, a čak i ako nema pretnje oružje bi moglo biti oduzeto. Pored toga, ukoliko je reč o naknadno pribavljenom oružju u nelegalnom posedu, vodio bi se i krivični postupak zbog krivičnog dela neovlašćeno držanje i nošenje vatrenog oružja, municije i eksplozivnih materija.

S druge strane, ako se tokom vođenja krivičnog postupka za nasilje u porodici okrivljeni nalazi u postupku za dobijanje dozvole za držanje ili nošenje oružja, taj postupak će biti u prekidu do okončanja krivičnog postupka, ukoliko te informacije budu dostupne policijskim službenicima iz upravnih poslova. Ovde postoji jedna „praznina“. Policijski službenik koji postupka u slučajevima nasilja u porodici, nema mogućnost da kroz evidenciju proveriti podatak da li je postupak za dobijanje dozvole za nošenje ili držanje oružja u toku, jer su u policiji to potpuno odvojene službe – Kriminalistička služba i Služba za upravne poslove. Uprkos ovoj „praznini“, policijski službenik koji se bavi slučajevima nasilja u porodici, fizički će izvršiti proveru ove informacije uvek kada je dobije, jer će to biti tretirano kao „nova prijava“. Međutim, ostaje otvoreno pitanje da li Služba za upravne poslove ima podatak da je protiv lica koje je u postupku dobijanja dozvole za oružje, u međuvremenu pokrenut i vodi se krivični postupak. Upravo zato bi bilo važno da se ove evidencije u policiji sinhronizuju.

Interesantno je da većina učesnika/ca iz drugih sektora ne zna šta se dešava sa oružjem u slučaju kada dođe do odbacivanja krivične prijave, oslobađajuće presude ili u slučaju odustanka javnog tužioca od optužbe, ali pretpostavljaju da se ponovo vrše provere za izdavanje dozvole za oružje i da se oružje vraća jer ne postoji osnov za trajno oduzimanje oružja. Međutim, smatraju da bi u ovakvim slučajevima bilo opravdano sprovesti dodatne medicinske preglede u smislu mentalnog zdravlja, pre svega preglede koji se odnose na psihičko funkcionisanje, socijalizaciju i slično. Na jednoj od fokus grupa istaknuto je da su u ovim slučajevima procedure za vraćanje oružja / bezbednosne provere daleko rigoroznije u odnosu na slučajeve kada nisu podnošene prijave. Privremeno oduzeto oružje biće trajno oduzeto u slučaju osuđujuće presude, a veruju i da oružje neće biti vraćeno čak ni u navedenim slučajevima. Ukazano je i na to da tužioci imaju dužnost da obaveste policiju o ishodu postupka a policija donosi konačnu odluku u upravnom postupku, o čemu ne obaveštava tužilaštvo.

Rasprostranjenost zloupotrebe vatrenog oružja od strane policijskih službenika i drugih osoba koje nose oružje na poslu, u kontekstu porodičnog nasilja je tema koja je podelila mišljenja učesnika/ca. Naime, na tri fokus grupe učesnici/ce su istakli da se u praksi retko susreću sa izvršenjem krivičnog dela nasilja u porodici od strane lica koja su ovlašćena da nose oružje u sklopu posla (policija, vojska, obezbeđenje). Nasuprot tome, većina učesnika/ca jedne fokus grupe ima suprotno mišljenje, odnosno smatraju da je ta pojava češća nego što se misli.

Oni su puni sebe, ali čuvaju sebe i ne potežu oružje tako lako. Štite sebe, a i ne žele da „izdaju svoju službu“ ako neko upotrebi službeno oružje.

Iako većina učesnika/ca fokus grupa navodi da ne postoji veliki broj slučajeva porodičnog nasilja u kojima osoba ima pristup oružju na poslu, ukazuju da u tim slučajevima, kada je nasilnik policajac ili pripadnik vojske, uvek dolazi do pretnje oružjem prilikom nasilja u

porodici. Posebno je istaknuto da se u ovim situacijama žrtva boji da prijavi nasilje baš zbog svojstva nasilnika, odnosno zbog činjenice da je on pripadnik vojske ili policije, te da je žrtva ubedena da će nadležni državni organi biti pristrasni jer se na neki način radi o kolegama pa su ovi nasilnici u privilegovanim položaju. Ukoliko ipak dođe do prijavljivanja nasilja, ne postoji razlika u postupanju u odnosu na druge slučajeve i oružje se oduzima, tako da nasilnik ne može da ga koristi ni na poslu.

Sama činjenica da je njima dostupno oružje navodi nas da mislimo da su verovatno i češće u prilici da prete zloupotrebom oružja. Moj utisak je da je to ipak možda više verbalno, u smislu da nema potrebe da pokazuje oružje i da njime preti kada žrtva već zna da ga on ima.

Većina njih oružje smatra kao demonstraciju moći. Lica koja po službenoj dužnosti imaju oružje načelno mogu biti sklonija upotrebi oružja nego drugi, ali možda je to moja predrasuda.

Istaknut je primer bračnog para koji su policijski službenici, njihov slučaj se završio radom na grupi za koordinaciju i saradnju, procenom svih učesnika da nema rizika zato što je u pitanju bila obična porodična svađa, te je procenjeno da nema rizika da će potegnuti pištolj jedno na drugo. Kao drugi primer naveden je policijski službenik i njegov član porodice, nije bilo krivične prijave, samo rad na grupi za koordinaciju i saradnju, a predmet je završen službenom beleškom.

Ja ne vidim veliku razliku u ponašanju profesionalnih službenika zaduženih za bezbednost i drugih lica kojima to nije primarno zanimanje. Uvek se vrši pretres, oružje se oduzima. Nemamo slučajeve da su policijski ili vojni službenici prilikom vršenja dela nasilja u porodici koristili vatreno oružje. Imamo policijske službenike koji su u postupku za nasilje u porodici, ali ovo delo nisu vršili uz pretnju ili korišćenje vatrenog oružja. Imamo drugačiji slučaj, imamo oštećenu koja je bila policijska službenica i koja je pucala sebi u stomak zbog nasilja koje je trpela u porodici. Njoj je oružje bilo dostupno i ona je pokušala njime sebi da naudi, oružje joj je oduzeto. To oružje je bilo nadohvat ruke i njenom partneru, koji nije bio policijski službenik, ali on to nije koristio. Moj utisak je da kada dođe do nasilja upotrebom vatrenog oružja, nasilnik žrtvu ubija. Kod profesionalaca (policije, vojnika) uglavnom je prisutno konstantno psihičko nasilje.

Imali smo slučaj porodičnog psihičkog nasilja, u istoj kući živeo je sin policajac sa svojom ženom i decom i majkom, nasilje je bilo prema majci. Njemu je oduzeto oružje iako je njegova služba vezana za nošenje oružja. On je i dalje na dužnosti, ali je policajac bez oružja. Ovde se radi o ljudima koji vole oružje, kojima je normalno da oružje bude tu pored njih. Ovo se odnosi na pripadnike vojske i policije. Njima je lako i da dođu do oružja jer se kreću u takvim krugovima.

Sa druge strane, na jednoj fokus grupi učesnici/ce su ukazali na veliki broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici koje su izvršili pripadnici vojske ili policije, kao i druga lica koja imaju pristup oružju u okviru svog posla. Na ovoj fokus grupi vođena je produbljena

diskusija na ovu temu jer su učesnici/ce ukazali na to da svojstvo učinioca, odnosno činjenica da ima službeno oružje, daje nasilju u porodici dodatnu težinu i ozbiljnost. Navedeni su i neki primeri u kojima je zapaženo različito postupanje nadležnih organa, posebno kada su učinioci nasilja u porodici pripadnici policije i vojske, na osnovu čega je zaključeno da ovi učinioci imaju privilegovan položaj u odnosu na druge jer ima situacija u kojima službeno oružje nije oduzeto, iako se radilo o težim oblicima krivičnog dela nasilje u porodici. Ipak, učesnici/ce smatraju da su ovo pojedinačni propusti ali da to nije redovna praksa. Ukazali su i na to da nema jedinstvene prakse u postupanju nadležnih organa jer je u nekim slučajevima vojna policija oduzela oružje; u nekim slučajevima su nasilnici raspoređeni na drugo radno mesto koje ne podrazumeva nošenje službenog oružja; u nekim slučajevima im je pristup oružju ograničen tako da ga mogu koristiti samo na poslu a ne i van posla, dok je u u malom broju slučajeva postupljeno kao u slučajevima kada je nasilnik lice koje nije pripadnik vojske i policije.

Bilo da je reč o službenom licu koje ima oružje ili ne, ono se uvek oduzima. To su najčešće vojna lica ili ponekad policajci. Veoma nerado se od kolege oduzima oružje, ali to je službena obaveza, njihov zadatak je da intervenišu. To je odličan strateški rad policije.

Posebno je prisutan strah u policiji od te upotrebe službenog oružja, jer postoji strah od gubitka posla. Mada mislim da to zavisi i od dela zemlje o kome pričamo. Sistem ovakve učinioce ne štiti baš kao ranije.

Mislim da su policijski službenici brutalniji nasilnici, ali da ne koriste oružje jer misle o sebi. Znaju da ako budu pretili oružjem, da će im službeno oružje biti oduzeto. Oni štite sebe, a ne žrtvu.

Naše iskustvo je da oni uglavnom ne potežu oružje već je to najčešće ona pretnja tipa: „Ti znaš da ja imam oružje.“ Za sada u praksi nismo imali potezanje oružja od strane ovih lica. Mislim da je to strah nasilnika da ne izgubi posao ako zloupotrebi oružje.

Kada je reč o oružju kojem učinilac nasilja ima pristup u vezi sa poslom, sve zavisi od organizacije u kojoj lice radi. Kada je prijavljeno lice pripadnik vojske ili policije postoje posebni protokoli. Obaveštava se neposredni starešina lica koje je prijavljeno za nasilje u porodici, a starešina organa u kojem radi prijavljeno lice sprovodi dalje postupak u vezi sa oduzimanjem službenog oružja. Oružje se svakako privremeno oduzima do okončanja disciplinskog postupka u tom organu i krivičnog postupka. Kada je reč o radniku obezbeđenja, obaveštava se odgovorno lice poslodavca i takođe se privremeno oduzima predmetno oružje, dok ne bude odlučeno o podnetoj prijavi za nasilje u porodici. Međutim, poseban protokol između policije i pravnih lica o postupanju sa oružjem koje je licu dostupno u privatnom pravnom licu ne postoji i sve se sprovodi na dobrovoljnoj bazi. U praksi nije bilo problema po tom osnovu, odgovorna lica su saradivala i nije se dogodilo da odgovorno lice ne postupi po usmenom „nalogu“ policije. U policijskim depešama koje se odnose na nasilje u porodici postoji napomena koja se odnosi na oružje, ali ne tako precizirana, posebno ne kada je reč o oružju koje je prijavljenom licu dostupno u vezi sa poslom koji obavlja u privatnom pravnom licu.

Procena rizika i smanjenje rizika

Neka od ključnih pitanja koja se tiču ove teme a oko kojih se vodila diskusija na fokus grupama i u intervjuima sa profesionalcima/kama odnosila su se na adekvatnost procene rizika od nasilja u slučajevima kada nasilnik ima vatreno oružje u legalnom/nelegalnom posedu ili kada ima pristup oružju; na uticaj tog saznanja na samu procenu rizika; na stavove o uvođenju mera kao što je nadzor nad ponašanjem lica koja imaju dozvolu za držanje i/ili nošenje oružja; kao i na adekvatnost pojedinih zakonskih rešenja u ovom kontekstu.

Većina učesnika/ca smatra da grupe za koordinaciju i saradnju dobro procenjuju rizik od nasilja u slučajevima kada nasilnik ima vatreno oružje u legalnom/nelegalnom posedu ili kada ima pristup oružju, posebno od kada je posedovanje oružja eksplicitno navedeno u listi rizika. Smatraju da nasilje u porodici ili rizik od nasilja, stvaraju obavezu izvršenja provere da li učinilac poseduje oružje, te da bi ga trebalo obavezno oduzeti ukoliko ga učinilac poseduje jer i sâm posedovanje oružja svakako predstavlja bezbednosni rizik. Predstavnik Centra za socijalni rad posebno je istakao da radnici Centra imaju obavezu da prijave da neko od članova porodice poseduje oružje, ukoliko su porodični odnosi narušeni. Međutim, kao jedan od problema navedeno je neprijavlivanje nasilja, odnosno nedovoljno poverenje žrtava u rad državnih organa.

Smatram da žrtve nikada nisu imale mnogo poverenja u sistem, a u poslednjih nekoliko godina mi se čini da čak potpuno gube veru u sistem. One gotovo da ne veruju nikome. Međutim, ukoliko se desi da je žrtva prolazeći kroz pakao nasilja „naletela“ na dobrog policajca / radnika centra za socijalni rad / tužioca / sudiju, žrtva će se možda i otvoriti. Ukoliko do toga ne dođe, ona će učvrstiti svoje nepoverenje u sistem. Činjenica da je nasilje prijavljeno ne znači nužno i da su institucije uspele da zaustave nasilje, a često znači da nasilje postane još veće. Ako institucije ne preduzmu mere u odnosu na prijavljeno lice, npr. prijavljeni bude udaljen, zadržan ili odveden u pritvor, odnosno ako se prema njemu ne primene direktne mere represije, on će biti još gori. Sistem je vrlo blagonaklon prema nasilnicima, poziva se na prezumpciju nevinosti, ne veruje žrtvama, smatra da su one dovele do nasilnog događaja, prepuni su predrasuda i stereotipa, te dok se dočeka da se dokaže bilo šta, to traje u nedogled, a do tada žena može da bude i mrtva.

Učesnici/ce su izneli skoro jedinstveni stav o tome da je potrebna efikasnija i efektivnija kontrola/nadzor nad ponašanjem lica koja imaju dozvolu za držanje i nošenje oružja. Ukazali su na odredbe čl. 12. Zakona o oružju i municiji, kojim je propisano da se kontrola kroz lekarski pregled vrši na pet godina, ali većina smatra da je taj rok predugačak. Pojedini učesnici/ce smatraju da je godinu dana primeren rok u kojem bi trebalo preispitati opravdanost dozvole za posedovanje oružja. Pored toga, smatraju da nije dovoljan običan standardni lekarski pregled već posebno suštinsko ispitivanje mentalnog zdravlja, a takav stav potkrepljuju iskustvima iz prakse. Zbog toga većina smatra da bi trebalo pooštriti uslove i sprovesti detaljnije provere podobnosti lica za držanje oružja, putem detaljnijih i dubinskih lekarskih pregleda i psiholoških ispitivanja. Pored toga, trebalo bi detaljnije ispitivati istoriju agresivnog ili nasilničkog ponašanja, a posebno proveravati nosioce dozvole za posedovanje lovačkog oružja, jer se gotovo svakome izdaju dozvole ako plaća članarinu lovačkom društvu.

Meni je to odlično ali ne znam da li je to moguće izvesti u našem društvu, treba uvesti neke osetljivije kriterijume – na primer prilikom produženja dozvole za oružje treba proveriti svakoga da li je imao nasilne momente. Ovo nasilniku može samo otežati pristup legalnom oružju.

Izražen je stav učesnika/ca da bi svakako trebalo obezbediti (periodični) nadzor nad licem kome je izdata dozvola za držanje oružja i potrebno je vršiti redovnu i čestu kontrolu tog lica: pregled detaljniji od standardnog lekarskog pregleda, koji bi uključivao i detaljnu proveru mentalnog zdravlja i psihološkog stanja lica koje ima dozvolu za držanje ili nošenje oružja. Neki učesnici/ce smatraju da policija dobro radi bezbednosne provere podnosioca zahteva za izdavanje dozvole, zato što podatke prikuplja policijski službenik zadužen za područje gde živi podnosilac zahteva, pa samim tim poznaje dobro prilike i ljude u „svom kraju“.

U mom gradu su se tokom mog radnog veka desila dva ubistva vatrenim oružjem u razmaku od 10 godina. Nijedno od ta dva nasilja nije evidentirano ni u jednom sistemu, da li zbog toga što žrtve nisu smele ili nisu mogle da prijave ili iz nekog drugog razloga, to ne znamo. Činjenica je da njih nigde u sistemu nije bilo. Kada je u pitanju prva porodica, odnosno slučaj koji se dogodio pre 10 godina, rađeno je na razvodu, ali se tada nikakvo nasilje nije uočilo, vrlo brzo je došlo do sporazuma. Očigledno je da su ostala neispunjena neka očekivanja jer kada se žena osamostalila nakon razvoda braka, on je ubio i nju i sebe. Druga porodica je bila na evidenciji centra ali iz drugih razloga i ponovo nasilje nije uočeno.

Većina učesnika/ca je saglasna kako je važno da članovi porodice sa kojima lice živi u zajedničkom domaćinstvu budu obavešteni o podnošenju zahteva i dobijanju dozvole za držanje ili nošenje oružja, kao i o vraćanju oružja, jer bi članovi porodice trebalo da znaju da se u kući/stanu nalazi oružje. To znači da bi trebalo uvesti praksu, ne samo obaveštavanja članova porodice, već i obaveznog razgovora sa njima, u kontekstu njihovog mišljenja.

Ja mislim da je važno da svi članovi porodičnog domaćinstva, uže i primarne porodice, bilo da žive ili ne žive zajedno, treba da znaju da je neko od članova porodice nabavio oružje. Smatram da bi onog momenta kada se podnese zahtev za dobijanje dozvole za oružje, cela uža porodica trebalo da bude obaveštena o tome, posebno članovi porodice koji žive pod istim krovom. Niko ne može bolje od člana porodice da kaže kakva je neka osoba, nijedan psiholog. U svim velikim femicidima koji su se dešavali stradali su i članovi uže, ali i primarne porodice (na primer, pored žene, nasilnik ubije tasta, taštu, čak i svoju majku ako je štitila ženu). Upravo zato je važno da ovaj krug lica bude obavešten i pitan u vezi sa nabavkom oružja.

Ukoliko postoji bilo kakav podatak od lica koja žive u zajedničkom domaćinstvu, da postoji opasnost od zloupotrebe oružja, policija ide u pretres. Treba saopštiti svima ako se pronađe oružje, ali je moja pretpostavka da članovi porodice već znaju da nasilnik ima oružje. Tim oštećenima se uvek sugerije da prijave svaku situaciju koja bi mogla da bude opasna u smislu upotrebe vatrenog oružja.

Ako mi je nešto sumnjivo a na terenu sam, ja zovem odmah kolegu i telefonski dobijam proveru i informaciju. Svakako da se članovi porodice osećaju mirnije i bezbednije ukoliko znaju da je policija ili tužilaštvo pronašlo oružje i oduzelo ga. Tako se šalje poruka da je to uradio sistem, a ne supruga ili član porodice. Nasilniku se jasno predoči procedura, jasnom porukom se stavlja granica da je porodica ta koja trpi ali da je sistem taj koji nešto preduzima da nasilje spreči.

Informacije o oružju važne su za sve članove porodice i ne predstavljaju narušavanje prava na privatnost, već bitnu činjenicu koja utiče na život svih ostalih članova porodice. Prilikom sprovođenja bezbednosnih provera, proveravaju se i članovi porodice, tako da pojedini učesnici/ce smatraju da članovi porodice budu direktno ili indirektno obavješteni da njihov član porodice ima nameru da nabavi oružje.

Bilo bi dobro da se pre izdavanja dozvole za posedovanje oružja obavi razgovor i sa članovima porodice, jer oni najbolje znaju kako se neko ponaša. Svi znamo da je u kući obično prisutan jedan model ponašanja, a na ulici, na poslu i na drugim javnim mestima može biti sasvim drugačiji.

Na dve fokus grupe, zamenici/ce javnih tužilaca saglasili su se da se institut odlaganja krivičnog gonjenja nikada ne primenjuje za krivična dela iz čl. 4. st. 1. ZSNP, odnosno navode da postoji takvo uputstvo republičkog javnog tužioca, bez obzira da li je oružje zloupotrebjeno ili nije. Dakle, bez obzira što bi formalnopravno oportunitet mogao biti primenjen zbog visine zaprećene kazne (do pet godina), ne primenjuje se za ova krivična dela. Takođe, navedeno je da se institut odlaganja krivičnog gonjenja nikada ne primenjuje kod krivičnog dela iz čl. 348. KZ (neovlašćeno držanje oružja). S druge strane, na jednoj fokus grupi nije postojao jedinstveni stav o mogućnosti primene instituta odlaganja krivičnog gonjenja. Jedna grupa učesnika/ca smatra da je poželjno primeniti institut odlaganja krivičnog gonjenja kod nekih oblika krivičnog dela nasilja u porodici. Oni odlazu krivično gonjenje kod lakših oblika nasilja, posebno u onim slučajevima kada žrtva želi da nastavi zajednički život sa izvršiocem. Tada ih upućuju na psihosocijalni tretman i takvi primeri, kako navode, daju pozitivne rezultate. U situacijama kada je u izvršenju nasilja u porodici neposredno korišćeno oružje, po pravilu, ne primenjuje se odlaganje krivičnog gonjenja. Druga grupa učesnika/ca ističe da je zabranjeno odlaganje krivičnog gonjenja kod većine krivičnih dela iz čl. 4. ZSNP. Na primer, primena ovog instituta isključuje se kod krivičnog dela nasilje u porodici, dok se kod ostalih krivičnih dela restriktivnije primenjuje. Takođe, na jednoj fokus grupi navedeno je da ukoliko dođe do odlaganja krivičnog gonjenja, policija prijavljenom licu oduzima oružje u upravnom postupku. Čak i ako tužilaštvo odbaci krivičnu prijavu, policija može da oduzme oružje, to je diskreciono pravo policije i rezultat je njene procene. Oružje može da bude vraćeno, ali se radi detaljna provera. Policija na osnovu sopstvene procene oduzima oružje i ne obavezuje je odluka tužilaštva, ona ima operativnu evidenciju za lica protiv kojih su podnete krivične prijave i kaznenu evidenciju. Činjenica da je protiv nekog lica podneta krivična prijava može se smatrati „otežavajućom“ okolnošću, odnosno okolnošću koja će uticati na odluku o dobijanju dozvole za oružje, kao i na odluku o vraćanju oružja. Učesnici/ce ove fokus grupe navode da se primena oportuniteta procenjuje od slučaja do slučaja, ali da do sada nije bilo ovakvih situacija sa oružjem.

Propisi u vezi sa nasiljem u porodici i zloupotrebom oružja

Neka od ključnih pitanja koja se tiču ove teme odnosila su se na adekvatnost propisa o nabavci i posedovanju oružja i propisa u vezi sa nasiljem u porodici; povezanost propisa u ove dve oblasti; kao i na potrebu za eventualnim izmenama.

Pojedini učesnici/ce navode da nisu dovoljno upoznati sa legislativom i procedurama u vezi sa nabavkom i posedovanjem oružja, ali na osnovu saznanja koja imaju smatraju da je legislativa dobra jer se vrše brojne provere u cilju utvrđivanja da li je lice koje podnosi zahtev osuđivano ili prijavljivano za neko krivično delo, kao i druge bezbednosne provere podnosioca zahteva. Navedeno je da policija detaljno proverava podobnost nekog lica pre izdavanja dozvola za oružje i ima diskreciono pravo da odluči o zahtevu, s tim da učesnici/ce koji nisu policijski službenici/ce nisu dovoljno upoznati sa procedurama koje policija sprovodi u cilju donošenja odluke o zahtevu. Pored toga, učesnici/ce su pozitivno ocenili postupak preregistracije oružja, s obzirom na to da je dodatno ispitana podobnost lica za posedovanje oružja.

Učesnici/ce fokus grupa uglavnom smatraju da su propisi u vezi sa nasiljem u porodici dobri i adekvatni, da je sve obuhvaćeno, a ukazali su i na to da je dobro što postoji mogućnost formiranja podgrupa za koordinaciju i saradnju u tužilaštvima po opštinama. To omogućava bolje praćenje porodice i poznavanje njene dinamike do najsitnijih detalja, a samim tim i lakše saznanje o eventualnom posedovanju nelegalnog oružja. Na jednoj od fokus grupa istaknuto je da su se od početka primene ZSNP pojavila samo dva nasilja u porodici uz upotrebu oružja i u oba slučaja u pitanju je bio „pištolj plašljivac“, odnosno u pitanju je bila pretnja takvim pištoljem.

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici je po meni dobar, bolje je što ga ima, jer kad se setim ranijih vremena kako smo imali masu teškoća i kako smo tapkali u mestu, sada je neuporedivo bolje. Ranije smo gubili vreme i tapkali u mestu.

Generalno, ja stvarno mislim da smo mi postupajući po Zakonu o sprečavanju nasilja u porodici dosta požara ugasili kada je bilo jako rizično. Strasti su obično na obe strane uzburkane, pa je ovakvim dejstvom države uglavnom sprečena teža posledica. Ipak, smatram da je oštećena u dobroj meri dovedena na korak do njenog spasenja, ali zakon ne nudi trajnija rešenja. I kada se završi postupak, oštećene uvek ostanu same. Smatram da njima treba da se pruži podrška i posle.

Bilo je lutanja od kad je donet Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, bilo je pitanja šta je zapravo nasilje a šta „normalno“ ponašanje, različitih razmišljanja i predrasuda od stručnih radnika koje su imale uticaj na postupanje. Ove razlike se uglavnom vide na sastancima grupe za koordinaciju i saradnju.

Ovaj zakon je uneo novine u pogledu obuhvata lica, događaja i situacija kojima se treba pozabaviti, obuhvatio je širi spektar pojava i situacija, proširio je krug ljudi ali i obim posla.

Dalje, navedeno je da je Zakon o oružju i municiji zadovoljavajući, ali da bi primena trebalo da bude unapređena, pre svega u okviru policije. Ovo se pre svega odnosi na češće ažuriranje podataka o privremeno i trajno oduzetom oružju. Učesnici/ce su ukazali na odredbe čl. 11. Zakona o oružju i municiji kojima su propisani uslovi za (ne)dobijanje dozvole. Jedan od takvih uslova je i osuđivanost, uključujući i za krivična dela protiv porodice, ali se ovo ne odnosi na hitne mere niti na mere iz Porodičnog zakona.

Što se tiče Zakona o oružju i municiji, bitno je da treba da bude restriktivniji kada je u pitanju davanje dozvola ko može da nosi oružje a ko ne. Ako je neko već osuđivan za krivična dela sa elementima nasilja, ne bi trebalo da ima dozvolu za posedovanje oružja. Takođe, prilikom izricanja mera bezbednosti, na primer oduzimanja predmeta, treba propisati strože mere, tj. da mera oduzimanja predmeta može duže da traje, da se oružje ne vraća automatski, nego da se vrši ponovna procena da li tom licu treba vraćati oružje.

Izmenama i dopunama ovog zakona više se ne evidentira postojanje trofejnog i sportskog oružja, te je potrebno to malo detaljnije i ažurnije regulisati u evidencionom sistemu policije. Kada se postupa po prijavama za nasilje u porodici, policiji su dostupne provere legalnog posedovanja oružja, ali nije naznačeno koje oružje je konkretno legalizovano, odnosno ne zna se da li je to standardno vatreno oružje, sportsko oružje, trofejno oružje, oružje sa zalivenim cevima ili ne, itd.

Što se oba zakona tiče, smatram da bi trebalo da postoji jedinstvena evidencija lica koja imaju oružje, koja su ranije bila prijavljivana za nasilje, lica koja su u postupku. Ova evidencija bi bila zajednička za tužilaštvo, policiju i centar za socijalni rad, kako bi u svakom momentu svi mi mogli da joj nesmetano pristupimo.

Policijski službenik koji postupa u slučajevima nasilja u porodici nema pristup evidenciji iz koje bi mogao da vidi da li i koliko je puta to isto oružje oduzimano, da li je vraćeno, da li je vođen upravni postupak i slično. U tom smislu, policijskom službeniku/ci koja postupa u slučajevima nasilja u porodici, onima koji prvi idu na teren kada su u pitanju takve intervencije, trebalo bi dati veća ovlašćenja kada su u pitanju provere posedovanja oružja za lica koja su prijavljena za nasilje u porodici, a ne samo kriminalističko-specijalizovanim pripadnicima policije, kojima su te evidencije dostupne. Dakle, provere posedovanja oružja u legalnom posedu trebalo bi da budu ažurnije, sadržajnije i dostupne većem krugu lica u okviru policije.

U trenutku dobijanja dozvole za oružje, mislim da provere moraju biti mnogo rigoroznije. Važno je povezati nadležnog policijskog službenika koji koordinira slučajeve nasilja u porodici sa evidencijom službe koja odlučuje o dozvolama za oružje, kako bi oni saradivali. Trebalo bi sprečiti da se nasilnicima dozvoljava posedovanje oružja u legalnom posedu i to trajno. Zato je neophodna brza provera. Elektronski sistemi i evidencije ovih službi moraju da budu uvezani i da se podatak prikaže odmah. Mislim da je to mnogo važno, da sistemi elektronske evidencije budu mnogo bolje uvezani i mnogo ažurniji. Komunikacija mora da bude istovremena i sinhronizovana.

Učesnici/ce fokus grupa smatraju da bi trebalo uspostaviti vezu između posedovanja oružja i nasilja u porodici, i to kroz izmene ZSNP. Mnogi učesnici/ce istakli su i važnost povezivanja ova dva zakona sa Porodičnim zakonom.

U praksi, postoje slučajevi gde imamo samo mere porodičnopravne zaštite. Ove porodičnopravne mere postoje već 15 godina ali nisu još uvek dovoljno prepoznate iako su i centar za socijalni rad i javni tužilac ovlašćeni da podnesu tužbu za izricanje mera porodičnopravne zaštite.

Imamo Porodični zakon, kroz koji radimo mere zaštite. Ovaj zakon mora da pretrpi neke promene, mi ne možemo da postignemo sve ove mere, jer ne može jedan organ i da pokreće i da procesuirati parnični postupak. Moraju i drugi da se uključe, ovaj zakon ima ograničenja.

Istaknuto je i da legislativa u vezi sa nabavkom i posedovanjem oružja i legislativa koja se odnosi na zaštitu žrtava od nasilja zloupotrebom vatrenog oružja dobro funkcionišu, na primer u tužilaštvu je primećeno da stižu podnesci od policije koja se interesuje za ishod postupka koji je pokrenut, da li je lice osuđeno, da li je postupak u toku i slično, uglavnom zbog dobijanja neophodnih informacija za upravni postupak koji se vodi za trajno oduzimanje oružja. Kada je reč o postupku koji se vodi za dobijanje dozvole za držanje/nošenje oružja procedura je rigorozna, provere se vrše detaljno, pribavljaju se podaci iz kaznene evidencije za sva krivična dela sa elementima nasilja, proveravaju se operativne evidencije učinilaca krivičnih dela i slično. Nije mali broj podnosilaca zahteva koji su upravo odbijeni iz nekog od ovih razloga. Međutim, bilo bi dobro da se policijski službenici informišu u tužilaštvu i centru za socijalni rad, kao i kod nadležne policijske stanice po mestu prebivališta lica koje je podnelo zahtev za dobijanje dozvole za držanje/nošenje oružja, odnosno da njihove operativne procedure uključe i pribavljanje informacija od svih ovih institucija pre nego što donesu odluku da li će nekom licu izdati dozvolu za držanje/nošenje oružja. Učesnici/ce smatraju da je pozitivno što postoji mogućnost da se u slučajevima nasilja u porodici ispita posedovanje oružja, prema odredbama Zakonika o krivičnom postupku, ali i Zakona o policiji, koji odredbama iz čl. 92. propisuje slučajeve u kojima policija može oduzimati predmete. Pojedini učesnici/ce predlažu uvođenje izričite zakonske odredbe kojom će biti propisana obaveza oduzimanja oružja u slučajevima nasilja u porodici, između ostalog i uvođenjem posebne mere bezbednosti u KZ.

Pored toga, pojedini učesnici/ce smatraju da je za bolje povezivanje ove dve teme potrebno u legislativu uneti odredbu koja se odnosi na posedovanje oružja, kojom bi se licima koja su osuđivana za nasilje u porodici potpuno uskratilo pravo na posedovanje oružja, čak i kada nastupi rehabilitacija (zakonska ili sudska), odnosno kada se to lice ponovo smatra neosuđivanim. U legislativu koja se odnosi na zaštitu od nasilja trebalo bi uneti posebne odredbe u delu procene rizika koje se odnose na proveru posedovanja nelegalnog oružja, npr. uvek na ove okolnosti obaviti razgovor sa članovima porodice lica koje je prijavljeno za nasilje, ali i sa licima koja su bliska učiniocu nasilja, komšijama, rođacima i slično.

Kada nas obaveste da je pronađeno nelegalno oružje, uz krivičnu prijavu za nasilje u porodici ide i prijava za krivično delo iz člana 348. KZ za držanje oružja, a ako žrtva kaže da je nasilnika videla kako to oružje iznosi iz kuće, nosi ga po gradu, obaveštavamo više javno tužilaštvo pa se pokreće prijava i za nošenje oružja. To policija dobro radi.

Na jednoj od fokus grupa izraženo je mišljenje da je neophodno maksimalno pooštriti kriterijume za dobijanje dozvole za držanje oružja, a za nošenje oružja ekstremno pooštriti po bilo kom osnovu, kako za lica koja su osuđena za nasilje u porodici, tako i za ona protiv kojih je podneta krivična prijava jer kako smatraju, osim službenih lica niko ne bi trebalo da ima dozvolu za nošenje oružja, i to ne samo kada je u pitanju nasilje u porodici, već uopšte zbog društvene i javne bezbednosti. Što se tiče nasilja u porodici, kada je lice osuđeno za krivično delo nasilje u porodici ili bilo koje drugo delo sa elementima nasilja, to ne bi smelo ni da se dovodi u pitanje, čak i onda kada nastupi rehabilitacija. Neki učesnici/ce smatraju da je potrebno uvesti obavezu centara za socijalni rad da podnose zahtev za preispitivanje osnovanosti izdavanja dozvole za držanje/nošenje oružja, imajući u vidu da oni najneposrednije saraduju sa porodicama u kojima su narušeni odnosi, pa i pre nego što je izvršeno ili prijavljeno nasilje u porodici.

Neki učesnici/ce smatraju da se retko izdaju dozvole za nošenje oružja, pa samim tim i da ne postoji potreba propisivanja dodatnih kriterijuma. Što se tiče zakonske ili sudske rehabilitacije lica koje je osuđeno za nasilje u porodici, istaknuto je da činjenica da se lice formalnopravno tretira kao neosuđivano jer se ranije osude brišu iz kaznene evidencije, ne znači da ti podaci ne ostaju zauvek u policiji. Naime, policija raspolaže tim podacima i koristi ih, oni se ne brišu iz evidencije koja je dostupna policiji, tako da su ti podaci zauvek vidljivi za policiju. To je potrebno iskoristiti za trajno oduzimanje oružja i za zabranu izdavanja nove dozvole.

Može se konstatovati da je većina učesnika/ca fokus grupa bila jedinstvenog stava što se tiče važnosti unošenja rodne perspektive u pitanje posedovanja oružja, s tim što smatraju da je neophodno da bude taksativno i izričito propisano, odredbama zakona koje se odnose na uslove za dobijanje dozvole. Na jednoj od fokus grupa data je direktna preporuka da se u Zakon o oružju i municiji unese rodna perspektiva, tako što bi bile unete odredbe koje se tiču nasilja u porodici i srodnih krivičnih dela kao uslov za dobijanje dozvole, u smislu preciziranja bezbednosnih provera, objedinjavanja evidencije, češće provere mentalnog zdravlja, ličnosti držaoca, njegovog odnosa sa primarnom porodicom, prijava koje su protiv njega eventualno podnošene, sa posebnim osvrtom na krivična dela sa elementima nasilja ili prekršaje iz oblasti javnog reda i mira. S druge strane, navedeno je da bi bilo celishodno da ZSNP bude preciziran u pogledu sprovođenja provera (rizika) koje se odnose na posedovanje oružja, bilo legalnog bilo nelegalnog, kao i rizika koji se odnose na situacije kada prijavljeno lice ima pristup oružju i slično. Takođe, učesnici/ce smatraju da je ovo pitanje važno, posebno ako se ima u vidu rasprostranjenost nasilja u porodici i stopa neprijavljenog nasilja, kao i povezanost ove dve pojave. Učesnici/ce smatraju da rodna određenost posedovanja oružja proizlazi iz činjenice da oružje uglavnom poseduju osobe muškog pola, pa se zato rodna perspektiva mora uzeti u obzir i prilikom izdavanja i kontrole posedovanja oružja u kontekstu nasilja u porodici.

ZAKLJUČCI

- Nasilje u porodici je globalni fenomen koji postoji u svim društvima savremenog sveta, bez obzira na dostignuti stepen političkog, ekonomskog ili institucionalnog razvoja jedne društvene zajednice. Nasilje u porodici predstavlja jedan od najtežih oblika kriminalnog ponašanja u društvu.
- Teorijska i empirijska istraživanja i literatura o fenomenu nasilja u porodici, na globalnom i lokalnom nivou, pokazuju da je nasilje u porodičnim i partnerskim odnosima rodnog karaktera. Nasilje u porodici je rezultat nejednake raspodele rodnih odnosa moći, njega obeležavaju rodni stereotipi, ono je rasprostranjeno i učestalo, a dinamika nasilja je ciklična i trajna.
- Nasilje u porodici je skup ponašanja čiji je cilj kontrola nad članovima porodične zajednice upotrebom sile, zastrašivanja i manipulacije. U partnerskom nasilju, kao učinioci prevladavaju muškarci u odnosu na žene, u razmeri 9 : 1.
- Nasilje prema ženama podrazumeva široki spektar nasilnog ponašanja, od verbalnog uznemiravanja i ostalih oblika psihološkog/emocionalnog zlostavljanja, do svakodnevnog fizičkog i seksualnog zlostavljanja, da bi se na samom kraju spektra desio femicid, odnosno ubistvo žene.
- Podaci iz istraživanja na globalnom nivou pokazuju da je intimno, porodično ubistvo partnera glavni uzrok ubistava žena i da je verovatno da će stopa ubistava kod žena biti povećana ovom vrstom nasilja.
- U Srbiji je nasilje u porodici deo kulturne matrice o rodnim ulogama i tradicionalnim porodičnim šemama ponašanja, dakle, ono je rodno određeno i usmereno, zastupljeno u svim oblicima, ono je sveprisutno, ali mu se ne znaju ukupne razmere. Istraživanja nasilja pokazala su da su njegove žrtve, pre svega i mnogo češće, žene i deca.
- U Srbiji je uspostavljen dobar pravni okvir za sprečavanje, suzbijanje i zaštitu žrtava nasilja u porodici. Prvo interdisciplinarno istraživanje femicida u Srbiji pokazalo je da veliki broj ubistava žena nije bio sprečen, zato što je izostala blagovremena i efikasna reakcija institucija sistema, pre svega tužilaštva, po prijavama za nasilje u porodici koje je prethodilo ubistvu. Usled velike tamne brojke, teško je sa pouzdanošću govoriti o preciznoj evidenciji i tačnim podacima o nasilju u porodici u Srbiji.
- Neravnopravnost polova, tolerancija nasilja, kulturom prihvaćena upotreba nasilja prema ženama, model muškosti obeležen posedovanjem vatrenog oružja, a sa tim i tradicija kulta oružja, stvaraju klimu u kojoj postoji rizik od nasilja u porodici i gde je posedovanje i korišćenje vatrenog oružja normalizovano.
- Nasilje zloupotrebom vatrenog oružja visoko je rodno zasnovano i označeno. Muškarci su većina žrtava i izvršilaca ubistava vatrenim oružjem, ali je mnogo više žena ubijeno, povređeno i/ili zastrašeno vatrenim oružjem u okolnostima intimnog partnerskog nasilja i nasilja u porodici. Istraživanja na globalnom nivou pokazuju da se oružje koristi u preko 50% intimnih, partnerskih ubistava. Muškarci čine ogromnu većinu vlasnika vatrenog oružja u Srbiji, dok su žene vlasnice samo manjeg dela vatrenog oružja.

- U Srbiji ne postoje precizna evidencija i tačni podaci obima nasilja u porodici i korišćenja oružja u svrhe zastrašivanja, pretnje i na kraju smrtonosnog nasilja. Nema utemeljenih institucionalizovanih mehanizama koji će evidentirati faze procesa, stanje i posledice svakog pojedinačnog slučaja nasilja u porodici.
- Velika dostupnost i rasprostranjenost (ne)legalnog vatrenog oružja, laka i brza mogućnost nabavljanja i njegova jednostavna upotreba, predstavljaju ogromnu pretnju u slučajevima nasilja prema ženama i jedan su od indikatora visokog rizika od femicida. Tome u prilog govori i činjenica da je u proseku gotovo trećina žena u Srbiji usmrćena vatrenim oružjem.
- U proseku, svaka treća žena žrtva rodno zasnovanog nasilja ubijena je vatrenim oružjem, kako legalnim tako i nelegalnim. Polovina žrtava svih analiziranih oružanih incidenata, bila je uzrasta 18-35 godina. Muškarci su učinioci 32 puta češće nego žene, dok su žene pet puta češće žrtve nego muškarci.
- Prisustvo vatrenog oružja u kući dramatično povećava rizike i verovatnoću smrtnog ishoda u incidentima nasilja u porodici, u čijem su ogromnom broju žrtve žene. Istraživanje o povezanosti posedovanja oružja i ubistava žena u periodu od 2007. do 2012. godine, pokazalo je da se Srbija po stopi ovih ubistava nalazi na 17. mestu od 48 posmatranih zemalja.
- Evidencija vatrenog oružja u Srbiji važna je stavka u analizi uzroka i posledica nasilja prema ženama u porodici i količine oružja među stanovništvom u Srbiji. Veliki procenat žena koje su ubijene vatrenim oružjem ukazuje na visok stepen ubojitosti vatrenog oružja i predstavlja snažan argument u prilog kontroli oružja, posebno u kontekstu nasilja u porodici.
- Potrebno je da politika svake države, teritorije i oblasti kao i javne politike, učine održivim i produktivnim mehanizme prevencije i zaštite, da preduzmu korake u pravcu smanjenja dostupnosti i zloupotrebe vatrenog oružja, kako u kontekstu nasilja u porodici i nasilja prema ženama, tako i u širem društvenom/kulturnom kontekstu. Nasilje u porodici i nasilje prema ženama zloupotrebom oružja predstavlja veliki teret za svaku zajednicu, razara njen humani kapital i implicira značajne socijalne posledice.
- Iako je u Srbiji poboljšan pravni okvir prevencije i zaštite od nasilja u porodici i nasilja prema ženama, kao i pravni okvir koji se odnosi na kontrolu vatrenog oružja, nabavku, držanje i nošenje, u svakoj od ovih oblasti postoje određeni nedostaci i mogućnosti za unapređenje. Takođe, analiza pravnog okvira pokazuje da je potrebno međusobno usaglasiti i bolje povezati pravni okvir prevencije i zaštite od nasilja u porodici i nasilja prema ženama sa pravnim okvirom koji se odnosi na kontrolu vatrenog oružja, nabavku, držanje i nošenje.
- Ovo istraživanje o nasilju u porodici i zloupotrebi vatrenog oružja sprovedeno je na nacionalnom reprezentativnom uzorku koji je obuhvatio sve slučajeve nasilja u porodici, femicida i pokušaja femicida povezane sa zloupotrebom vatrenog oružja,

koji su procesuirani i u kojima su donete pravnosnažne presude u periodu od 1. juna 2017, kada je počela primena Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, do 31. decembra 2019. godine.

- Uzorak je obuhvatio sve sudski procesuirane slučajeve u kojima su donete pravnosnažne presude za nasilje u porodici (čl. 194. st. 2–4. KZ) izvršeno zloupotrebom vatrenog oružja (koje se sastoji u *pretnji* da će se vatreno oružje upotrebiti i u *zloupotrebi* vatrenog oružja) bez obzira na pol žrtve i učinioca; kao i za slučajeve ubistva (čl. 113. KZ) ili pokušaja ubistva (čl. 113. u vezi čl. 30. KZ), teškog ubistva (čl. 114. KZ) i pokušaja teškog ubistva (čl. 114. u vezi čl. 30. KZ) izvršenih vatrenim oružjem, čije su žrtve žene, a izvršioци muškarci. Ovakvih slučajeva je bilo 28 i oni su kvantitativno analizirani.
- Kvalitativnim istraživanjem, odnosno dubljom analizom obuhvaćen je 21 sudski procesuiran slučaj – 18 slučajeva nasilja u porodici (čl. 194. st. 2. i 3. u vezi st. 1. KZ) izvršenih korišćenjem vatrenog oružja (koje se sastoji u *upotrebi* vatrenog oružja) bez obzira na pol učinioca i žrtve, kao i dva slučaja ubistva i jedan slučaj pokušaja ubistva izvršenih vatrenim oružjem u kojima su žrtve žene a učinioci muškarci.
- U uzorku je najviše krivičnih dela koja su kvalifikovana kao krivična dela iz čl. 194. st. 2. KZ – nasilje u porodici prilikom čijeg je izvršenja korišćeno vatreno oružje. U pet sudskih postupaka učinilac je osuđen i za krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija (čl. 348. KZ), s tim što je jedan od učinilaca osuđen za ovo delo zbog neovlašćenog držanja eksplozivnog sredstva (bombe) čije držanje nije dozvoljeno građanima (čl. 348. st. 2. KZ), dok su ostala četiri osuđena zbog držanja oružja i municije za koje nisu imali dozvolu nadležnog organa. Ostali učinioci koji su izvršili krivično delo nasilje u porodici pretnjom oružjem ili zloupotrebom oružja imali su legalnu dozvolu za posedovanje oružja.
- Nešto više krivičnih dela izvršeno je na selu (42,9%) u odnosu na ona koja su izvršena u gradu (35,7%). Najviše krivičnih dela izvršeno je u zajedničkom stanu, odnosno kući žrtve i učinioca (60,7%), što je i razumljivo, imajući u vidu da se radi o nasilju u porodici. Dela su uglavnom izvršena u poslepodnevnim i večernjim satima, što se može objasniti činjenicom da je to vreme kada su članovi porodice na okupu.
- Tačan profil učinilaca nije bilo moguće utvrditi zbog toga što najveći broj podataka o učiniocu nedostaje, bilo da su bez potrebe anonimizovani, bilo da ih uopšte nema jer se odnose na činjenice koje nisu utvrđivane.
- Svi učinioci su muškog pola, različite su životne dobi i zanimanja, većina je oženjena i ima dvoje dece. Veći je broj onih koji imaju srednje obrazovanje, nezaposleni su i rođeni su u gradu. Među učiniocima je 42,9% onih koji žive u gradu, pa se može pretpostaviti da je vatreno oružje dostupnije učiniocima iz gradskih sredina.
- Prema dostupnim podacima, polovina učinilaca ranije nije osuđivana (50%), ali nije mali ni broj onih koji su osuđivani (35,7%). Među njima je samo jedan ranije osuđen za krivično delo izvršeno zloupotrebom oružja. U sudskom postupku nije utvrđivana

činjenica da li je izvršenje nasilja korišćenjem vatrenog oružja povezano sa ranijim učešćem učinilaca u oružanim sukobima.

- Trojica učinilaca bila su pripadnici službe koja omogućava pristup oružju.
- Iako većina učinilaca priznaje izvršenje krivičnog dela (25%), uglavnom se ne kaju za izvršeno delo i smatraju svoj postupak adekvatnim (39,3%). Stvarno žaljenje i kajanje ispoljilo je samo 3,6% učinilaca.
- Kada je reč o motivima izvršenja dela, sud ih po pravilu ne utvrđuje. Samo iz pet presuda može se zaključiti o motivu: u tri slučaja to je bila ljubomora, u jednom koristoljublje, a u jednom „nepristajanje na razvod“.
- Izvršiocu su u najvećem broju bili uračunljivi u vreme izvršenja dela (53,6%) i postupali su sa direktnim umišljajem (92,9%). Značajan je procenat bitno smanjeno uračunljivih učinilaca (21,4%), dok je neuračunljivih učinilaca bilo 7,1%. Veći je procenat onih koji nisu bili pod dejstvom alkohola u vreme izvršenja dela (42,9%), od onih koji jesu (35,7%), a teško pijanstvo je utvrđeno kod čak 25% učinilaca. Samo jedan učinilac je u vreme izvršenja krivičnog dela bio pod dejstvom psihoaktivnih supstanci.
- Odnosi između učinilaca i žrtava bili su uglavnom loši (57,4%), ali u velikom broju presuda nema podataka o tome kakvi su bili njihovi odnosi (35,7%), što je rezultat fokusiranja suda na samo delo, bez sagledavanja šireg konteksta i rodnih dimenzija dela.
- Prilikom izvršenja krivičnih dela obuhvaćenih uzorkom učinioци su najčešće koristili pištolj/revolver (46,4%), kao i drugo vatreno oružje iz kategorije „B“ – kratko, dugo, poluautomatsko, repetirajuće, jednometno, dvometno, sa olučenim i glatkim cevima, koje fizička lica mogu nabavljati, držati i nositi na osnovu isprave nadležnog organa. U četiri slučaja za izvršenje krivičnog dela korišćena je bomba/granata, vatreno oružje iz kategorije „A“ u koje spadaju minsko-eksplozivna sredstva, automatsko kratko i dugo vatreno oružje, oružje skriveno u drugim predmetima i vatreno oružje sa prigušivačem pucnja, a koje fizička lica ne mogu nabavljati, držati i nositi.
- U velikom broju sudskih presuda nema podataka o posedovanju dozvole za nošenje vatrenog oružja. Za 11 učinilaca postoji podatak da nisu imali dozvolu za nošenje oružja (24,0%), a 14,3% učinilaca imalo je dozvolu. Veći procenat učinilaca koji su prilikom izvršenja dela zloupotrebili vatreno oružje za koje nisu imali dozvolu držanja, kao i onih koji su pretili ili koristili bombu, čije je držanje po definiciji ilegalno, pokazatelj je da je velika količina oružja još u nelegalnom posedu građana, da se na crnom tržištu sve vrste vatrenog oružja mogu relativno lako nabaviti i da je njegova zloupotreba česta u slučajevima rodno zasnovanog nasilja.
- Saglasno važećim zakonskim propisima o oduzimanju predmeta kojim je izvršeno krivično delo, učinioциma je u 57,1% slučajeva oduzeto oružje posle pokretanja krivičnog postupka. Za devet učinilaca nema podataka o oduzetom oružju, a u tri slučaja oružje nije oduzeto.

- Broj žrtava (44) je veći od broja učinilaca, trećina žrtava su muškog pola, dok su dve trećine žrtava ženskog pola, što potvrđuje rodnu određenost nasilja koje se vrši korišćenjem i zloupotrebom vatrenog oružja. Među žrtvama je sedmero dece, od kojih je šestoro u uzrastu 14–18 godina. Starosna dob odraslih žrtava (37) nije poznata jer je ovaj podatak u presudama bio anonimizovan.
- U vreme izvršenja dela žrtve su u najvećem procentu bile udate (43,2%), a u vanbračnoj zajednici živelo je 9,1% žrtava. U velikom broju presuda podaci o bračnom statusu žrtava bili su anonimizovani, tako da smo ovaj podatak saznali iz iskaza okrivljenog, žrtve saslušane kao svedoka i iskaza drugih svedoka. Takođe je teško saznati i koliko dece imaju žrtve jer se ova veoma važna okolnost ne ispituje, iako su deca najčešće posredne žrtve nasilja u porodici. Podatak o tome koliko dece ima žrtva ostao je nepoznat u 56,2% slučajeva. Za samo 12 žrtava poznato je da imaju jedno, dvoje ili troje dece, dok sedam žrtava nema dece.
- Većina žrtava živi na selu (36,4%), dok je nešto manji broj onih koje žive u gradu (31,8%). U skoro trećini predmeta nema podataka o prebivalištu žrtve (29,5%). Mesto rođenja žrtava razlikuje se od prebivališta, pa je tako najviše žrtava koje su rođene u prigradskom naselju (45,4%). Samo za jednu žrtvu u uzorku postoji podatak o zanimanju, obrazovanju i zaposlenosti (pokušaj ubistva), dok su ovi podaci nepoznati za sve ostale žrtve.
- Dominantan oblik krivičnog dela nasilja u porodici izvršenog korišćenjem vatrenog oružja je nasilje prema bračnom ili vanbračnom supružniku. Učinilac i žrtva su najčešće u bračnom odnosu ili su razvedeni. Roditelj je učinilac, a dete žrtva nasilja u oko 13,7%, a podjednak je broj učinilaca dela nasilja prema svojim roditeljima (13,7%).
- U 56,8% slučajeva nema podataka o ranijem nasilju, što je posledica propusta sudova da sagledaju istoriju odnosa učinioca i žrtve. U 38,6% predmeta postoje podaci da su žrtve nasilja i ranije bile izložene nasilju od strane učinioca, što korespondira sa podatkom da je u 35,7% slučajeva učinilac ranije osuđivan. Samo u dve presude navedeno je da učinilac ranije nije maltretirao žrtvu.
- U većem broju presuda nema podataka o tome da li je učinilac ranije pretio da će upotrebiti vatreno oružje (63,6%), dok je u 15 presuda sadržana informacija da učinilac ranije nije pretio da će upotrebiti oružje. Ove podatke potrebno je uzeti sa rezervom, jer pojedine žrtve taj podatak ne iznose iz straha od učinioca.
- Samo 9,1% žrtava se zbog ranijeg nasilja obraćalo za pomoć institucijama, a u 56,8% slučajeva o tome nema podataka.
- Polovini učinilaca određen je pritvor (50%), pritvor nije određen za trojicu učinilaca, ali za čak 11 (39,3%) učinilaca u presudama ne postoji podatak o pritvoru.
- U 81,1% slučajeva doneta je osuđujuća presuda; u četiri slučaja javni tužilac i okrivljeni sklopili su sporazum o priznanju krivičnog dela; dok je u samo jednom slučaju optužba odbijena, zbog odustajanja javnog tužioca od optužnice.

- Dominira kazna zatvora, koja je izrečena prema 11 učinilaca (39,3%). Dvojici učinilaca izrečena je samo kazna zatvora, dok je prema ostaloj devetorici izrečena i mera bezbednosti, i to: oduzimanje predmeta kojim je izvršeno delo prema trojici učinilaca i obavezno lečenje alkoholičara/narkomana prema trojici učinilaca. Prema dvojici učinilaca koji su kažnjeni zatvorom izrečena je i novčana kazna, a samo prema jednom mera zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenom/oštećenima.
- Uslovna osuda je izrečena osmorici učinilaca (28,7%). Dužina kazni zatvora uglavnom je kraća od godinu dana (75%), a rok provere duži od dve godine (87,5%). Među osmoricom uslovno osuđenih, petorici je izrečena i mera bezbednosti oduzimanja predmeta, dvojici je izrečena i mera bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara, dok je dvojici učinilaca izrečena mera bezbednosti zabrana daljeg uznemiravanja oštećene.
- Na nivou ukupnog uzorka, u 12 slučajeva izrečena je mera bezbednosti oduzimanja predmeta kojim je krivično delo izvršeno (oružja i municije), dok je samo u četiri slučaja izrečena mera bezbednosti zabrana približavanja i komunikacije sa žrtvom, a u jednom zabrana daljeg uznemiravanja žrtve.
- „Kućni zatvor“ je izrečen šestorici učinilaca, i to četvorici uz elektronski nadzor, a dvojici bez elektronskog nadzora. Istovremeno, trojici od šestorice učinilaca izrečena je i mera bezbednosti oduzimanja predmeta, jedan od njih je kažnjen i novčanom kaznom, a prema jednom je izrečena i mera bezbednosti zabrana prilaska i komunikacije sa oštećenom.
- Dužina kazne zatvora i „kućnog zatvora“ u 35,4% slučajeva kraća je od godinu dana, dok je u ostalim slučajevima duža. Najkraća kazna zatvora je pet meseci, a najduža 40 godina, koja je izrečena za teško ubistvo izvršeno vatrenim oružjem.
- Kada se posmatraju kazne za krivična dela nasilja u porodici u kojima je učinilac pretio da će koristiti vatreno oružje ili je ono korišćeno, kazne su isuviše blage, imajući u vidu njihovu društvenu opasnost. Pretnja i zloupotreba vatrene oružja prilikom izvršenja ovih dela nisu bile od uticaja na visinu kazne. Ni u jednom slučaju nije izrečena maksimalna kazna od pet godina zatvora, a većina kazni je godinu dana ili manje od godinu dana zatvora.
- Prilikom odmeravanja vrste i visine kazne uočen je automatizam kod određivanja otežavajućih i olakšavajućih okolnosti. Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti sudovi sasvim uopšteno navode, ne udubljujući se u stvarni efekat njihovog dejstva. Ne uzima se u obzir činjenica da se radi o nasilnim odnosima u porodici koji imaju viši stepen opasnosti u odnosu na druge oblike nasilničkog ponašanja. Među olakšavajućim okolnostima je i okolnost da „oštećena nije zainteresovana za krivično gonjenje niti postavlja imovinskopravni zahtev“, kao i okolnost da je učinilac „kao ovlašćeno službeno lice Ministarstva unutrašnjih poslova u periodu od 24. 3. do 26. 6. 1999. godine, za vreme agresije NATO snaga vršio dužnost“.

- Otežavajuće okolnosti navedene su u manjem broju obrazloženja presuda. U čak 14 presuda nisu navedene otežavajuće okolnosti. Najčešće su kao otežavajuće okolnosti navedene: ranija osuđivanost, okolnost da je delo izvršeno prema članovima porodice, upornost prilikom vršenja dela, činjenica da je učinilac i ranije bio nasilan prema oštećenoj.
- Učesnici/ce fokus grupnih diskusija, koji su članovi grupa za koordinaciju i saradnju, većinom su pokazali veliko interesovanje za temu istraživanja i navode da ih je učešće na fokus grupi navelo na dublje razmišljanje o ovim temama. Uglavnom su zadovoljni radom grupa za koordinaciju i saradnju i većinom smatraju da se saradnja među sektorima poboljšala donošenjem Zakona o sprečavanju nasilja u porodici. S druge strane, ima i suprotnih mišljenja po pitanju efikasnosti i kvaliteta saradnje među različitim sektorima, a izneti su i određeni predlozi za poboljšanje.
- Iako pravni okvir koji se odnosi na prevenciju i zaštitu žena od nasilja i nasilja u porodici, kao i pravni okvir u vezi sa nabavkom, držanjem i nošenjem oružja ocenjuju pozitivno, odnosno ukazuju da je poboljšán, primećene su i određene pravne praznine i mogućnosti za poboljšanje određenih zakonskih rešenja. Takođe, učesnici/ce većinom smatraju da je potrebno bolje povezivanje/usaglašavanje ova dva pravna okvira, kako bi bila obezbeđena adekvatnija i efikasnija prevencija i zaštita od nasilja u porodici izvršenog zloupotrebom oružja ili pretnjom da će oružje biti upotrebljeno.
- Ukazano je na niz problema na kojima je potrebno zajednički raditi – povećanje poverenja žrtava u institucije, obezbeđenje boljih mehanizama zaštite, stvaranje bezbednijeg okruženja, obezbeđenje adekvatnih usluga podrške, detaljnije ispitivanje okolnosti svakog pojedinačnog slučaja nasilja, obraćanje više pažnje na nasilnike koji su učestvovali u ratovima, kao i na sve one koji imaju lakši pristup oružju, i slično.
- Iz svih sektora navode da imaju nedostatak ljudskih resursa, a posebno u centrima za socijalni rad. Ukazano je na preopterećenje zaposlenih iz svih sektora, koji su i u grupama za koordinaciju i saradnju, te da je neophodno povećati broj osoba koje se bave nasiljem u porodici i nasiljem prema ženama i obezbediti uže specijalizacije.
- Rezultati validacionih intervjua uglavnom su potvrdili nalaze dobijene tokom fokus grupnih diskusija. Međutim, intervjui su pokazali da ima prostora za poboljšanje međusektorske saradnje, za efikasniji rad grupa za koordinaciju i saradnju, posebno u domenu bolje informisanosti o nadležnostima i ovlaćenjima drugih sektora, ali i uključivanjem drugih aktera (sistem zdravstvene zaštite, obrazovanje, nevladine organizacije), a posebno većim uključivanjem žrtava u rad grupa. Pored toga, validacioni intervjui su pokazali da je nedostatak i to što se svi ovakvi slučajevi gone samo krivično, a zanemaruju se mogućnosti porodičnopravne zaštite od nasilja. Sve ovo ukazuje na potrebu za daljom edukacijom i senzibilizacijom članova/ca grupa za koordinaciju i saradnju.

PREPORUKE

- Za delotvorno sprečavanje nasilja u porodici neophodno je intenzivirati rad na unapređenju položaja žena u svim oblastima društvenog života, dekonstrukciji rodni stereotipa i predrasuda i izmeni patrijarhalnih rodni obrazaca, uz integrisanje rodne perspektive u sve javne politike.
- Potrebno je obezbediti holistički odgovor na nasilje prema ženama u partnerskim i porodičnim odnosima i potrebe žena postaviti u središte svih mera i aktivnosti.
- Inkriminaciju nasilja u porodici potrebno je usaglasiti sa definicijom sadržanom u Konvenciji Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici, posebno u pogledu kruga subjekata koji se smatraju članovima porodice.
- Trebalo bi povećati sigurnost i zaštitu žena od nasilja sa smrtnim ishodom i smanjiti smrtonosne rizike uvođenjem jednostavnih, efikasnih i brzih načina reagovanja institucija, obezbeđivanjem dostupne i adekvatne pomoći i podrške, bez obzira na to da li je podneta krivična prijava i/ili pokrenut krivični postupak.
- Obezbediti sprovođenje adekvatnih programa za rad sa učiniocima nasilja prema ženama u partnerskom/porodičnom kontekstu, kao i programa tretmana, reintegracije i rehabilitacije u penitencijarnim ustanovama.
- Ojačati kapacitete državnog tela nadležnog za koordinaciju, sprovođenje, praćenje i procenu politika i mera za sprečavanje i borbu protiv nasilja prema ženama, kako bi bilo obezbeđeno koordinisano delovanje državnih organa i institucija sistema u prevenciji i zaštiti žena od nasilja.
- Unaprediti multisektorsku saradnju nadležnih organa i institucija i obezbediti održivo finansiranje ženskih organizacija koje pružaju specijalizovane usluge žrtvama.
- Preduzeti mere u cilju povećanja svesti žena o njihovim pravima, osigurati da žene imaju jednaku zaštitu u skladu sa zakonom i jednak pristup pravdi, uključujući i pravnu pomoć i usluge jezičke podrške.
- Evaluirati delotvornost sistema koordinacije i saradnje koji je regulisan Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici i na osnovu rezultata evaluacije izvršiti potrebne izmene zakona, uz usaglašavanje Opšteg i posebnih protokola o saradnji i postupanju nadležnih organa i institucija sa novim zakonskim rešenjima.
- Ojačati kapacitete nadležnih pravosudnih organa i socijalnih, zdravstvenih i obrazovnih ustanova za prepoznavanje i procenu specifičnih rizika za nasilje u porodici i držanje i nošenje vatrenog oružja.
- Unaprediti rad službi za podršku žrtvama i svedocima i obezbediti da podrška pod jednakim uslovima bude dostupna svim neposrednim i posrednim žrtvama i svedocima.
- Obezbediti posebnu zaštitu deci koja su prisustvovala nasilju u porodici razvijanjem specijalizovanih usluga psihološke pomoći i podrške, prilagođenih

uzrastu i potrebama dece. Posebno je značajno unaprediti položaj žrtava/ /oštećenih u krivičnom postupku i osigurati ostvarivanje prava na obeštećenje u okviru krivičnog postupka.

- Izmeniti odredbe Zakona o oružju i municiji o uslovima za nabavku, držanje i nošenje vatrenog oružja propisivanjem strožih uslova i obaveze sprovođenja detaljnih provera podobnosti na osnovu lekarskih pregleda, kontrole mentalnog zdravlja i psihološkog stanja, testiranja zavisnosti od alkohola i/ili droga i ispitivanja postojanja ranijeg agresivnog ili nasilničkog ponašanja.
- Uvesti obavezu nadležnog organa da članove porodice koji žive u zajedničkom domaćinstvu sa licem koje je podnelo zahtev za izdavanje dozvole za nabavku, držanje i nošenje oružja, obavesti o podnošenju zahteva, kao i o vraćanju oružja koje je bilo oduzeto.
- Uvesti praksu obaveznog razgovora sa punoletnim članovima porodice pre izdavanja dozvole, kako bi se saznalo da li postojanje oružja u domaćinstvu doživljavaju kao rizik po sopstvenu bezbednost.
- Zakonom propisati da su razlozi za obavezno odbijanje zahteva za izdavanje dozvole za nabavku, držanje i nošenje vatrenog oružja ranije prijavljeno/ procesuirano nasilje u porodici i izrečene mere zaštite od nasilja u porodici propisani Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici i Porodičnim zakonom.
- Licima koja su osuđivana za nasilje u porodici trebalo bi potpuno uskratiti pravo na nabavku, držanje i nošenje oružja, čak i kada nastupi rehabilitacija (zakonska ili sudska).
- Prilikom procene rizika od nasilja u porodici, trebalo bi obavezno proveriti posedovanje nelegalnog oružja, što uključuje i obavezan razgovor sa članovima porodice lica koje je prijavljeno za nasilje, kao i sa komšijama, rođacima i drugim njemu bliskim licima.
- Zakonom propisati da je prijavljeno nasilje u porodici razlog za prestanak ispunjenosti uslova za držanje oružja i oduzimanje oružnog lista, oružja i municije.
- Uvesti detaljne rutinske kontrole i provere ponašanja lica koja imaju dozvolu za držanje i nošenje oružja jednom godišnje, jer je rok od pet godina za kontrolu kroz lekarske preglede, propisan čl. 12. Zakona o oružju i municiji, predugačak.
- Ustanoviti obavezu nadležnog organa da se po prijemu prijave nasilja u porodici kod članova porodice informiše da li učinilac nasilja poseduje oružje i da li je pretio oružjem kako bi, ako je to potrebno, bila doneta naredba o pretresu stana i oduzimanju oružja. Ovako bi trebalo postupiti i kada je žrtva prijavila nasilje nevladinoj organizaciji ili se nalazi u „sigurnoj kući“.
- Posedovanje legalnog i ilegalnog oružja trebalo bi tretirati kao posebno značajan faktor rizika od nasilja u porodici.
- Kaznenu politiku sudova prema učiniocima nasilja u porodici izvršenog vatrenim oružjem izmeniti u pravcu izricanja strožih kazni.

- Propisati zakonsku obavezu javnog tužioca da pre zaključivanja sporazuma o priznanju krivičnog dela sa okrivljenim pribavi saglasnost žrtve, kao i mogućnost žrtve da izjavi žalbu protiv sudske odluke o prihvatanju sporazuma.
- Prilikom izricanja kazne zatvora koju učinilac izdržava u prostorijama u kojima stanuje potrebno je neizostavno primeniti čl. 45. st. 5. KZ kojim je izričito propisano da se osuđenom za krivično delo protiv braka i porodice koji živi sa oštećenim/ /oštećenom u istom porodičnom domaćinstvu ne može odrediti da kaznu zatvora izdržava u prostorijama u kojima stanuje sa oštećenim/oštećenom.
- Uspostaviti statističku evidenciju o slučajevima nasilja u porodici izvršenog vatrenim oružjem, koja uključuje i podatke o polu, starosti, odnosu žrtve i učinioca, vrsti i poreklu upotrebljenog oružja, opis događaja i druge relevantne informacije. Ovi podaci trebalo bi da budu dostupni široj javnosti kako bi bila informisana o povezanosti nasilja u porodici i zloupotrebe vatrenog oružja.
- Uspostaviti koordinisanu saradnju među državnim organima u cilju efikasnije zaštite i osnaživanja žrtava da prijave nasilje i posedovanje vatrenog oružja.
- Omogućiti da pristup bazama podataka o posedovanju oružja imaju i svi policijski službenici, a ne samo oni koji rade na poslovima izdavanja dozvola za nabavku, držanje i nošenje vatrenog oružja, kako bi svi policijski službenici koji postupaju po prijavama nasilja odmah saznali te informacije radi bržeg i adekvatnijeg postupanja.
- Organizovati obuke za pripadnike sektora bezbednosti o nasilju u porodici i njegovoj povezanosti sa upotrebom vatrenog oružja, rizicima posedovanja vatrenog oružja, kao i o njihovoj odgovornosti za profesionalno postupanje prilikom službenih intervencija u slučajevima porodičnog nasilja izvršenog vatrenim oružjem, odnosno pretnjom da će ono biti upotrebljeno.
- Sprovoditi mere podizanja svesti javnosti o opasnostima od zloupotrebe vatrenog oružja u slučajevima nasilja u porodici kako bi se ova pojava učinila socijalno i moralno neprihvatljivom.
- Povećati uticaj na medije da pravilno izveštavaju o nasilju u porodici i zloupotrebi vatrenog oružja.
- Kreirati specifične programe podrške namenjene neposrednim i posrednim žrtvama nasilja u porodici izvršenog vatrenim oružjem, posebno ako su žrtve maloletna lica, i od organizacija civilnog društva koje pružaju pomoć i podršku žrtvama nasilja u porodici prikupljati podatke o ovim slučajevima.
- Obezbediti finansijsku i institucionalnu podršku za prikupljanje podataka i sprovođenje istraživanja o rasprostranjenosti i posledicama zloupotrebe vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici, i o efikasnosti politika i mera za borbu protiv ove pojave.

LITERATURA

1. Ajduković, D., Ajduković, M., „Nasilje u obitelji: što zdravstveni djelatnici mogu učiniti“, *Medicina fluminensis*, Vol. 46, No. 3, 2010.
2. Ajduković, M., Pavleković, G. (ur.), „Nasilje nad ženom u obitelji“, *Ljetopis Socijalnog rada*, 7(1), 2000.
3. Babović, M., Ginić, K., Vuković, O., *Mapiranje porodičnog nasilja prema ženama u Centralnoj Srbiji*, SeConS, Beograd, 2010.
4. Bastick, M., Valasek, K., “Converging Agendas: Women, peace, security, and small arms”, *Small arms survey: Women and guns*, 2014. Dostupno na: <http://www.cambridge.org/gb/academic/subjects/politics-international-relations/international-relations-and-international-organisations/small-arms-survey-2014-women-and-guns?format=PB>.
5. Blagojević, M., *Žene i muškarci u Srbiji 1990–2000. Urođnjavanje cene haosa*, ISFF, Beograd, 2002.
6. Božanić, D., *Rod i malokalibarsko i lako oružje u Jugoistočnoj Evropi*, SEESAC, 2016. Dostupno na: http://www.seesac.org/f/docs/Armed-Violence/Gender_and_SALW_publication_engweb.pdf.
7. Božanić, D., *Rod i malokalibarsko oružje u Srbiji: Ključne činjenice*, SEESAC, 2019.
8. Branković, B., *Vesti iz budućnosti; Istanbulska konvencija i odgovornost države za borbu protiv nasilja nad ženama, Funkcionisanje opštih servisa – operacionalizacija dužne prilježnosti*, UNDP, Beograd, 2013.
9. CEDAW/C/SRB/CO/4, 8. mart 2019. Dostupno na: [Закључна запажања CEDAW у вези са Четвртим периодичним извештајем о примени Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена : Инклузија \(socijalnoukljucivanje.gov.rs\)](http://www.unhcr.org/refugees/pdf/CEDAW-C-SRB-CO-4.pdf).
10. Direktiva 2008/51/EZ. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0051>.
11. Direktiva 2017/853. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/853/oj>.
12. Direktiva 91/477/EEZ. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:31991L0477>.
13. *Dobrobit i bezbednost žena, Srbija osnovni izveštaj*, OEBS, 2019. Dostupno na: https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/419756_1.
14. Đan, A., *Porodično nasilje sa službenom značkom*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2013. Dostupno na: [posledice_partnerskog_nasilja_koje_cine_pripadnici_policije.pdf \(bezbednost.org\)](http://www.bezbednost.org/posledice-partnerskog-nasilja-koje-cine-pripadnici-policije.pdf).
15. Đan, A., *Pripadnici policije kao učinioci partnerskog nasilja*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd. Dostupno na: [pripadnici_policije_kao_ucinioci_partnerskog_nasil.pdf \(bezbednost.org\)](http://www.bezbednost.org/pripadnici_policije_kao_ucinioci_partnerskog_nasil.pdf).
16. *Facts and figures: Ending violence against women*, UN WOMEN, 2020. Dostupno na: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures>.

17. *Femicid – ubistva žena u Srbiji, Kvantitativno-narativni izveštaj 1. januar – 31. decembar 2018. godine*, Mreža „Žene protiv nasilja“. Dostupno na: https://zeneprotivnasilja.net/images/pdf/FEMICID_Kvantitativno-narativni_izvestaj_za_2018_godinu.pdf.
18. *Femicid – ubistva žena u Srbiji, Kvantitativno-narativni izveštaj 1. januar – 30. jun 2019. godine*, Mreža „Žene protiv nasilja“. Dostupno na: <http://www.zeneprotivnasilja.net/>.
19. *Femicid – ubistva žena u Srbiji, Kvantitativno-narativni izveštaj 1. januar – 31. decembar 2020. godine*, Mreža „Žene protiv nasilja“. Dostupno na: https://www.womenngo.org.rs/images/femicid/FEMICID_Kvantitativno-narativni_izvestaj_2020._godina.pdf.
20. *Finalni izveštaj evaluacije Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije za rodnu ravnopravnost Republike Srbije*, SeConS, Beograd. Dostupno na: <https://www.secons.net/files/publications/99-publication.pdf>.
21. Frattaroli, S., *Q&A: Domestic Violence and Guns*, John Hopkins Bloomberg School of Public Health, 2009. Dostupno na: <https://www.jhsph.edu/news/stories/2009/frattaroli-domestic-violence.html>.
22. *Gender and SALW control Legislative and Policy Frameworks in SEE, SEESAC, 2016*. Dostupno na: https://www.seesac.org/f/docs/Gender-and-Security/Brief01-2eng_web.pdf.
23. *Gender-related killing of women and girls*, UNODC, 2018. Dostupno na: http://femicide-watch.org/sites/default/files/GSH18_Gender-related_killing_of_women_and_girls.pdf.
24. Geneva Declaration on Armed Violence and Development, *Lethal Violence against Women and Girls*, 2015. Dostupno na: <http://www.genevadeclaration.org/measurability/global-burden-of-armed-violence/gbav-2015/chapter-3.html>.
25. *Global study on homicide*, UNDOC, 2018. Dostupno na: <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/global-study-on-homicide.html>.
26. GREVIO/Inf(2019)20 Serbia, 22. januar 2020. godine. Dostupno na: [GREVIO publishes its first baseline report on Serbia - Newsroom \(coe.int\)](https://www.grevio.int/en/newsroom/grevio-publishes-its-first-baseline-report-on-serbia)
27. Konstantinović Vilić, S., „Predrasude i stereotipi o nasilju u porodici“, u: *Pravom protiv nasilja u porodici*, Zbornik radova, Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, Niš, 2020.
28. Konstantinović Vilić, S., Petrušić, N., *Pokušaj femicida i femicid u Srbiji: sprečavanje i procesuiranje*, Udruženje građanki FemPlatz, Pančevo, 2021. Dostupno na: http://femplatz.org/library/publications/2021-04_Femicid_-_Pokusaj_femicida_i_femicid_u_Srbiji.pdf.
29. Konstantinović Vilić, S., Petrušić, N., Beker, K., *Društveni i institucionalni odgovor na femicid u Srbiji*, Udruženje građanki FemPlatz, Pančevo, 2019.
30. Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 11/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

31. Lacmanović, V., „Femicid u Srbiji: potraga za podacima, odgovorom institucija i medijska slika“, *Annals for Istrian and Mediterranean Studies, Series Historia et Sociologia*, 29, 1, 2019.
32. Loseke, D. R., Kurz, D., „Mens Violence Toward Women Is The Serious Socila Problem“, u: Loseke, R. D., Gelles, J. R., Cavanaugh, M. M., *Controversies in Family Violence*, Sage Publication, 2005.
33. Mapa puta za održivo rešenje za suzbijanje nedozvoljenog posedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem i pripadajućom municijom na Zapadnom Balkanu do 2024. godine. Dostupno na: https://www.seesac.org/f/docs/publications-salw-control-roadmap/Roadmap_brosura_20x20_BCMS_web.pdf.
34. *Mayors Against Illegal Guns. Guns laws and violence against women*. Dostupno na: <http://3gbwir1ummda16xrhf4do9d21bsx.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2014/10/Guns-and-Violence-Against-Women-Everytown-for-Gun-Safety.pdf>.
35. Mršević, Z., „Femicid“, *Pravo i Politika*, 1, Fakultet za evropske pravno-političke studije, Novi Sad, 2013.
36. Nacionalni akcioni plan za primenu Rezolucije 1325 SB UN – Žene, mir i bezbednost u Republici Srbiji (2017–2020). Dostupno na: [Zakljucak Vlade o usvajanju NAP za primenu R_1325 SB UN u R_Srbiji.pdf \(mod.gov.rs\)](http://zakljucak.vlade.rs/ustavajanje-nap-za-primenu-r-1325-sb-un-u-r-srbiji.pdf).
37. *Nasilje nad ženama: istraživanje provedeno diljem Evropske Unije. Kratak pregled rezultata*, FRA – Agencija evropske unije za temeljna prava, Ured za publikacije Evropske Unije, Luksemburg, 2014.
38. „Nasilje u porodici sve prisutnije, ali broj krivičnih prijava opada“, CINS, 10. 12. 2020. Dostupno na: <https://www.cins.rs/nasilje-u-porodici-sve-prisutnije-ali-broj-krivicnih-prijava-opada/>.
39. Nikolić–Ristanović, V., *Porodično nasilje u Srbiji*, Viktimološko društvo Srbije i Prometej, Beograd, 2002.
40. *Oružje ponovo na meti*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, BCBP, 2018. Dostupno na: <https://bezbednost.org/publikacija/oruzje-ponovo-na-meti-2/>.
41. Petrušić, N., Konstantinović Vilić, S., *Porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici u pravosudnoj praksi Srbije*, Autonomni ženski centar i Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, Beograd i Niš, 2010.
42. Petrušić, N., Žunić, N., Vilić, V., *Krivično delo nasilje u porodici u sudskoj praksi: nove tendencije i izazovi*, Misija OEBS u Srbiji, Beograd, 2018.
43. Porodični zakon, *Službeni glasnik RS*, br. 18/2005, 72/2011 – dr. zakon i 6/2015.
44. Poseban protokol o postupanju policijskih službenika u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima, 2014. Dostupno na: <https://iskljucinasilje.rs/wp-content/uploads/2016/09/Poseban-protokol-o-postupanju-policijskih-slu%C5%BEbenika-u-slu%C4%8Dajevima-nasilja-nad-%C5%BEenama-u-porodici-i-u-partnerskim-odnosima.pdf>.

45. Praktični vodič za integrisanje rodne perspektive u zakonodavni i strateški okvir kontrole malokalibarskog i lakog oružja, SEESAC, 2016. Dostupno na: http://www.seesac.org/f/docs/Gender-and-Security/Gender_and_SALW_Toolkit_eng.pdf.
46. Racovita, M., *Lethal Violence against Women and Girls. Every Body Counts. Global Burden of Armed Violence*, Cambridge University, Cambridge, 2015. Dostupno na: http://www.genevadeclaration.org/fileadmin/docs/GBAV3/GBAV3_Ch3_pp87-120.pdf.
47. Rosener, J. B., "Leadership and the Paradox of Gender", u: Walsh, R., M. (ed.), *Women, Man and Gender – Ongoing Debates*, Yale University Press, New Haven, 1997.
48. Slavković, I., Ignjatović, T. (pr.), *Nasilje u porodici – čija je odgovornost?*, Autonomni ženski centar, Program razvoja dobrih praksi u oblasti nasilja u porodici, Beograd, 2016.
49. *Small Arms Review Conference UN*, 2006. Dostupno na: <https://www.seesac.org/f/img/File/Res/UN-Documents/UN-International-SALW-Tracing-Instrument-2005-130.pdf>.
50. Sorenson, S. B., Wiebe, J. D., "Weapons in the Lives of Battered Women", *American Journal of Public Health, AJPH*, 2004. Dostupno na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1448464/>.
51. Spasić, D., Tadić, M., *Zloupotreba oružja i rodno zasnovano nasilje*, Udruženje „Centar“, Centar za istraživanje javnih politika, Beograd, 2017.
52. Statement on International Day for the Elimination of Violence against Women, UNDOC, 2019. Dostupno na: <https://www.unodc.org/unodc/en/press/releases/2019/November/statement-on-international-day-for-the-elimination-of-violence-against-women.html>.
53. Stevanović Govedarica, G., *Malokalibarsko i lako oružje, rodno zasnovano nasilje i nasilje u porodici: analiza normativnog okvira i praksi*, UNDP, 2020. Dostupno na: <https://www.seesac.org/f/docs/SRB-GenderSALW/In-depth-analysis-of-the-implementation-of-the-legislative-framework-.pdf>.
54. Stojanović, Z., *Komentar Krivičnog zakonika*, Službeni glasnik, Beograd, 2020.
55. Strategija Evropske unije za suzbijanje nelegalnog oružja, malog i lakog oružja i municije (2018). Dostupno na: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13581-2018-INIT/en/pdf>.
56. Strategija kontrole malog i lakog oružja za period 2019–2024. godine, sa Akcionim planom za sprovođenje strategije za period 2019–2020. godine, *Službeni glasnik RS*, br. 44/2019.
57. The World's Women 2015, Trends and Statistics. Dostupno: https://unstats.un.org/unsd/gender/downloads/worldswomen2015_report.pdf.
58. Understanding and addressing violence against women (2012), WHO World Health Organization. Dostupno na: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77432/WHO_RHR_12.36_eng.pdf.

59. Vidaković, I., „Rasprostranjenost nasilja u porodici“, u: Nikolić Ristanović, V. (ur.), *Porodično nasilje u Srbiji*, Viktimološko društvo Srbije, Beograd, 2002.
60. *Violence against women*, Amnesty International, 2017. Dostupno na: <https://www.amnestyusa.org/themes/womens-rights/violence-against-women/>.
61. *Violence against women. EU wide survey: Main Results Report*, FRA – European Union Agency For Fundamental Rights, 2014. Dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>.
62. Vrhovni kasacioni sud, broj: Cy I-1 83/20-2 od 30. 6. 2020. – prečišćen tekst. Dostupno na: <https://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/PRE%C4%8C%C5%A0%C4%86EN%20TEKST-%20PRAVILNIK%20o%20zameni%20i%20izostavljanju%20%28pseudonimizaciji%20i%20anonimizaciji%29%20podataka%20u%20sudskim%20odlukama.pdf>.
63. Zakon o detektivskoj delatnosti, *Službeni glasnik RS*, br. 104/2013 i 87/2018.
64. Zakon o divljači i lovstvu, *Službeni glasnik RS*, br. 18/2010 i 95/2018.
65. Zakon o oružju i municiji, *Službeni glasnik RS*, br. 20/2015, 10/2019 i 20/2020.
66. Zakon o policiji, *Službeni glasnik RS*, br. 6/2016, 24/2018 i 87/2018.
67. Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, *Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori*, br. 12/13.
68. Zakon o potvrđivanju Ugovora o trgovini naoružanjem, *Službeni glasnik RS*, br. 14/2014.
69. Zakon o privatnom obezbeđenju, *Službeni glasnik RS*, br. 104/2013, 42/2015 i 87/2018.
70. Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, *Službeni glasnik RS*, br. 94/2016.
71. Zakon o šumama, *Službeni glasnik RS*, br. 30/2010, 93/2012, 89/2015 i 95/2018.
72. Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019 i 27/2021 – odluka US.
73. *Zavisni od oružja*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, BCBP, 2017. Dostupno na: <https://bezbednost.org/publikacija/zavisni-od-oruzja/>.

